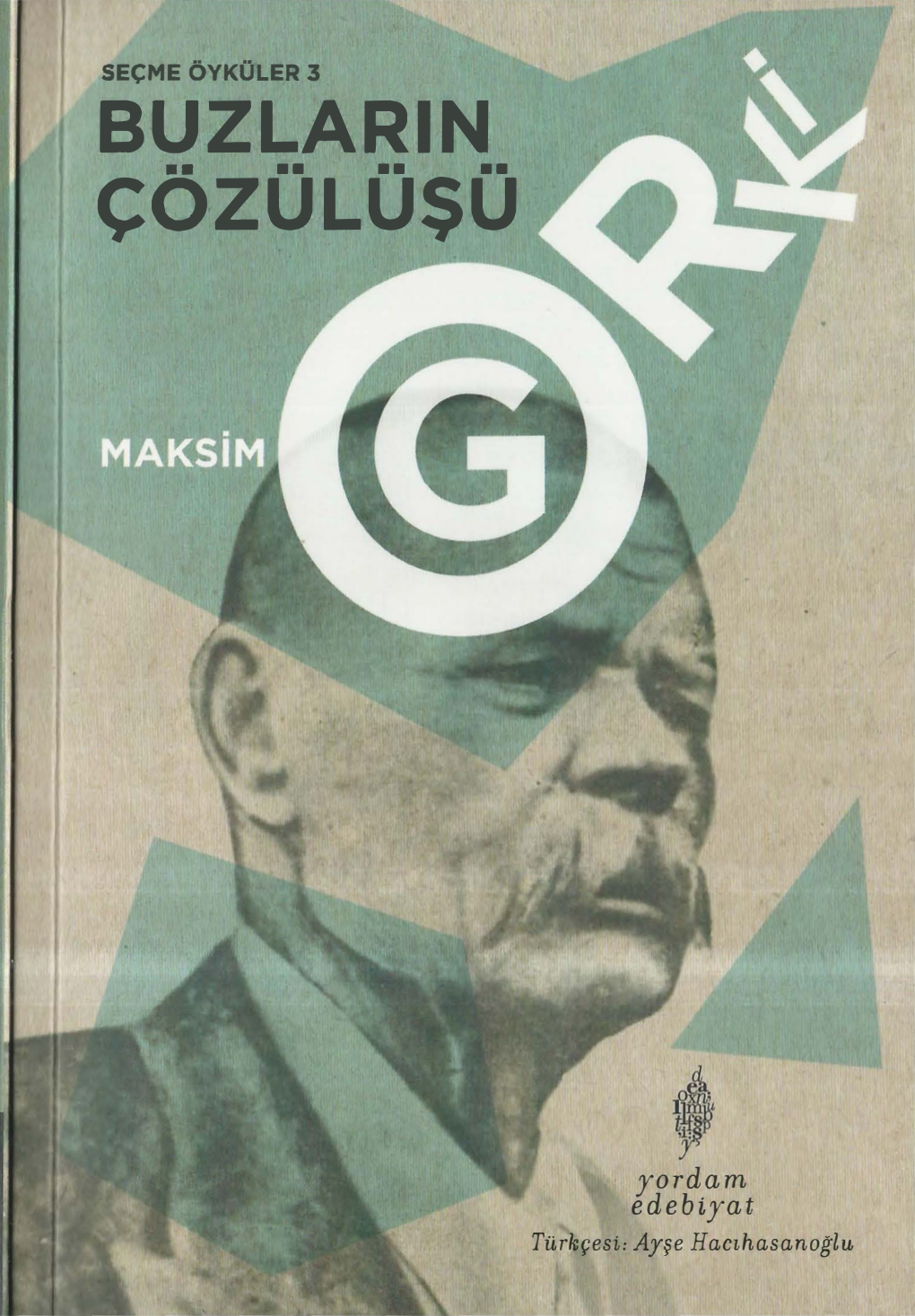
MAKSİM GORKİ – BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

SEÇME ÖYKÜLER 3

BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

MAKSİM GORKİ

yordam edebiyat

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

Ayşe Hacıhasanoğlu

1952 yılında Ankara'da doğdu. 1973 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra yedi yıl çevirmen olarak SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çalıştı. Bu dönemde *Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi* (SSCB Bilimler Akademisi, Bilim Yayınları, 1978) ve *Bir Karagün Dostluğu* (Şemsutdinov-Bagirov, Bilim Yayınları, 1979) çevirileri yayımlandı. Uzun yıllar bir bankada çalıştı. Çalıştığı bankadan emekli olunca, çeviriyi ana uğraş edindi. Dostoyevski, Turgenyev, Tolstoy, Çehov, Maksim Gorki, Vasili Grossman, Aleksandr Bogdanov, Sergey Dovlatov gibi klasik ve çağdaş Rus yazarlarından çok sayıda eseri Türkçeye kazandırdı.

Buzların Çözülüşü seçkisinde 13 öykü yer alıyor. Tamamı Rusça aslından Türkçeye çevrilen bu öykülerden üçünün ("Soytarı", "Sokak Kadını ile Aptal Adam", "Seyirciler") çevirisi Hasan Âli Ediz'e ait olup daha önce *Soytarı* adlı seçkide (Engin Yayıncılık, 1992) yayımlanmıştır. Çevirisi Ayşe Hacıhasanoğlu'na ait olan on öykü ilk olarak 2008'de (*Seyirciler,* Yordam Kitap) yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat'ta
Maksim Gorki Yapıtları

Ana
Türkçesi: Zaven Biberyan

✲

Çocukluğum
Türkçesi: Mete Ergin

✲

Ekmeğimi Kazanırken
Türkçesi: Hasan Âli Ediz

✲

Benim Üniversitelerim
Türkçesi: Hasan Âli Ediz

✲

Seçme Öyküler 1 • Makar Çudra
Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

✲

Seçme Öyküler 2 • Şahin Türküsü
Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

✲

Seçme Öyküler 3 • Buzların Çözülüşü
Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

✲

Seçme Öyküler 4 • Münzevi
Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

MAKSİM GORKİ

SEÇME ÖYKÜLER
3

BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

TÜRKÇESİ
AYŞE HACIHASANOĞLU

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 69 • **Seçme Öyküler 3: Buzların Çözülüşü** • Maksim Gorki
ISBN 978-605-172-352-5 - ISBN 978-605-172-346-4 (Tk) • *Türkçesi:* Ayşe Hacıhasanoğlu
Düzeltme: Dilan Keyvan • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Eylül 2019
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

İçindekiler

Buzların Çözülüşü 9

Gubin 37

Vapurda 65

"Strasti-Mordasti" 91

Mektup 111

Soytarı 114

Sokak Kadını ile Aptal Adam 121

Çocuklar 127

Seyirciler 136

Karşılıksız Bir Aşk 150

Bir Kahramanın Hikâyesi 206

Mavi Bir Yaşam 245

Kartal 314

Buzların Çözülüşü

YEDİ doğramacı kentin karşısındaki nehirde, kenar mahallelerde yaşayanlar tarafından kış boyunca yakacak elde etmek amacıyla parçalanmış olan buzkıran mahmuzunu acele acele onarmaya çalışıyordu.

Bu yıl ilkbahar gecikmişti. Delikanlı mart ayının bakışları, aynen ekim ayı gibiydi; ancak öğle vakti –o da her gün değil– kara bulutlarla kaplı gökyüzünde kış güneşi gibi beyaz bir güneş beliriyor, arada bir yeryüzüne somurtkan, çarpık bir bakış fırlatarak bulutların arasındaki maviliklere dalıp çıkıyordu.

Paskalya'dan önceki haftanın cuma günüydü. Eriyen karlar geceye doğru yarım arşın uzunluğunda mavi saçak buzlar halinde donuyordu; nehirdeki buz da üzerindeki karlar eridiği için kış bulutları gibi mavimsi bir renkteydi.

Doğramacılar çalışıyordu. Kentte ise çanlar hüzünlü, davetkâr bir şarkı tutturmuştu. İşçilerin başları yukarı kalktı, dalgın bakışları kenti sarmış olan grimsi sise daldı ve vurmak üzere havaya kaldırılmış bir balta kararsız kalarak sanki bu tatlı çınıltıyı bozmaktan korkuyormuş gibi bir saniye havada öylece durdu.

Geniş nehrin üzerinde çarpık dişler gibi dışarı fırlamış çam dalları vardı şurada burada. Buzların üzerindeki yolları, aralarındaki açıklıkları ve yarıkları belli eden bu dallar, boğulmakta olan birinin çırpınan kolları gibi havaya yükseliyordu.

Nehirden boğucu bir can sıkıntısı esiyordu sanki. Bir yaranın gözenekli kabuğuyla kaplıymış gibi görünen bomboş nehir, nemli ve soğuk bir rüzgârın hüzünlü, tembel tembel estiği puslu bölge-

nin derinlerine doğru insanın içini daraltacak kadar dümdüz bir yol halinde uzanıyordu.

Pembe yanaklarında ve esnek boynunda düzgün, küçük kıvrımlar oluşturan gümüş renkli sakalıyla her zaman her yerde kendini belli eden düzgün vücutlu, temiz, pak ihtiyar, ekip başı Osip arada bir:

"Kımıldayın biraz hanım evlatları!" diye bağırıyordu.

Sonra da bana dönerek alaycı bir tavırla azarlıyordu:

"Gözetmen, orta yerde ne diye o küt burnunu karıştırıp duruyorsun? Seni ne diye buraya koydular, sorarım sana? Müteahhit Vasil Sergeyiç'in adamı değil misin sen? 'Hadi canlanın biraz, ne işe yaramaz adamlarsınız' diye bize kızman gerekmez mi! Kahramanlık yapman için buraya koydular seni, sen de tutmuş yapman gereken işe göz kırpıyorsun evladım, kökü kurumuş ağacım! Göz yumman için koymadılar seni, gözünü dört aç, bağır, çağır. Mademki seni amele çavuşu diye başımıza koydular... Sen de emirler yağdır, kuş yumurtası!"

Sonra tekrar çocuklara bağırıyordu:

"Esneyip durmayın! Ayı oğlu ayılar, bugün bu işin bitmesi gerekiyor mu, gerekmiyor mu?"

Kendisi ekibin en birinci tembeliydi. İşini çok iyi bilir, ustaca, çabuk, başarılı işler çıkarabilir, zevkle ve coşkuyla çalışabilir, ama kendisini zahmete sokmayı sevmez, durmadan peri masalları anlatırdı. İşin en civcivli zamanında, tam insanlar her şeyi hakkıyla ve doğru düzgün yapma isteğiyle kendini iyice işe kaptırmış, ağızlarını açmadan çalışırken Osip'in cırıltılı sesi duyulurdu:

"Ya işte böyle kardeşler, bir keresinde..."

İnsanlar iki üç dakika kadar onu işitmemiş gibi yaparlar, oyalanırlar, tahtaları rendelemeye, kesmeye devam ederler, ama yumuşacık tenor ses, insanların dikkatini üzerine çekerek hülyalı hülyalı akar, dalgalanırdı. Osip, parlak mavi gözlerini tatlı tatlı kırpıştırır, kıvırcık sakalını parmaklarıyla kıvırır, keyiften dudaklarını şapırdatarak lafları birbiri ardınca sıralardı...

"Bu yeşil sazanı yakalamış, sepete koymuş, ormanda giderken 'Gördün mü, bak işte balık çorbam da olacak...' diye aklından geçiriyormuş. Ama birdenbire, nereden geldiği belli olmayan ince bir kadın sesi, 'Yelesya-aa, Yelesya-aa...' diye bağırmış."

"Narodets" lakaplı, uzun boylu, zayıflıktan kemikleri fırlamış, şaşkın bakışlı küçücük gözleri olan Mordovalı delikanlı Lenka, baltasını bırakıp ağzını açmış dikiliyordu.

"Sepetin içinden de gür bir ses 'Buradayım-m!..' diye cevap veriyormuş. İşte tam o anda yeşil sazan sepetin içinde çırpınmaya başlamış; atlamış aşağı, gerisin geri yürümüş, ta çıktığı girdaba kadar..."

Nefes darlığı çeken ve uzun zaman önce nedense hayata küsmüş, asık suratlı sarhoşun teki olan yaşlı asker Sanyavin hırıltıyla:

"Ee, bu yeşil sazan karada yürüyor, balık değil miydi bu yahu?" diye soruyordu.

"Balık konuşur mu hiç?" diyor Osip tatlı bir sesle.

Elmacık kemikleri ve çene kemiği öne doğru çıkık, alnı ise geriye doğru yatık, suratı köpek suratına benzeyen, sessiz, sıradan kır saçlı bir köylü olan Mokey Budırin, sevdiği şu üç sözcüğü acele etmeden burnundan çıkarıyor:

"Bu çok doğru..."

Bu adam, ne zaman mucizevî, korkunç, pis ya da kötü bir şey anlatılsa alçak sesle, ama kesinlikle kendinden emin olarak 'Bu çok doğru...' der ve sanki göğsüme üç kez sert, ağır bir yumruk indirmiş gibi olur.

İş duruyor, çünkü konuşması bozuk, vücudu çarpık Yakov Boyev de balıkla ilgili bir şey anlatmak istiyor. İşte anlatmaya başladı bile. Ama kimse ona inanmıyor. Onun ezik büzük konuşmasıyla alay ediyorlar; yemin billah ediyor, sövüp sayıyor, yontma kalemini öfkeyle havada sallıyor ve insanların alaylarına karşılık tükürükten boğularak bağırmaya başlıyor:

"Başka birisi ne yalan atarsa atsın kabul ederler, oysa ben size doğruyu söylüyorum. Kişneyin bakalım siz ..."

Herkes işini gücünü bırakmış, boş ellerini havada sallayarak gürültü ediyor; işte o sırada Osip şapkasını çıkarıyor, tepesi kel, gümüş renkli güzel başı ortaya çıkıyor ve sertçe bağırıyor:

"Hey Budya! Dedikodunuzu ettiniz, soluklandınız, hadi tamam artık!"

"Kendin başlattın," diye hırıldıyor asker, avuçlarına tükürerek.

Osip yanıma yaklaşıyor:

"Gözetmen..."

Bana öyle geliyor ki, anlattığı masallarla insanları işten alıkoymasının bir amacı var, ama gevezelikleriyle kendi tembelliğini mi örtbas etmek istiyor, yoksa insanlara dinlenme fırsatı mı vermeye çalışıyor, anlayamıyorum. Osip, müteahhidin karşısında dalkavukluk ediyor, el pençe divan duruyor, onun yanında "ahmağın birini haşlıyor" ve her cumartesi ekip için müteahhitten bir "bahşişçik" koparmayı başarıyor.

Osip, genelde bir "ekip" adamı, ama yaşlılar onu sevmiyorlar, onu bir şaklaban olarak görüyor ve ona saygı göstermiyorlar. Gevezeliklerini dinlemekten hoşlanan gençler de onu ciddiye almıyor, gizlemedikleri öfkeli bir güvensizlik gösteriyorlar.

Zaman zaman "samimi olarak" konuştuğum, Mordovalı okuryazar delikanlı bir keresinde bu Osip'in nasıl biri olduğu soruma karşılık gülerek şöyle demişti:

"Bilemezsin ki... Ne kötü, ne de iyi, öylesine biridir işte..."

Bir süre düşündükten sonra da şunları eklemişti:

"Ölen Mihaylo, ters, ama akıllı bir mujikti. Bir keresinde onunla, yani Osip'le hırlaşmışlardı da 'Ne yani sen de insan mısın? İçindeki işçi gebermiş, patronsa daha doğmamış. Hayatın boyunca ipin ucunda unutulmuş çekül gibi bir köşede çene çalıp duracaksın...' demişti. İşte onun hakkındaki en doğru söz bu..."

Mordovalı delikanlı biraz daha düşündükten sonra konuşmasını sıkıntılı bir şekilde şöyle tamamlamıştı:

"Ama zararsız, iyi bir insandır..."

Bu insanların arasındaki konumum çok aptalcaydı: On beş yaşında bir delikanlı olarak bana müteahhit tarafından uygun görülen iş, ne kadar malzeme harcandığını kaydetme, doğramacılar çivi çalıyorlar mı, tahtaları meyhaneye taşıyorlar mı kontrol etme işiydi. Orada bulunuşumdan en ufak bir utanma sıkılma duymadan çivileri çalıyor, hepsi de büyük bir gayretle bana, benim bu işte, onların arasında gereksiz ve sevimsiz bir insan olduğumu göstermeye çalışıyorlardı. Eğer yanımdan ellerinde tahtayla geçerken çaktırmadan bana sürtünme ya da başka bir şekilde küçük bir zarar verme fırsatı yakalamışlarsa bu fırsatı çok ustaca kullanıyorlardı.

Yanlarında sıkılıyor, utanıyordum; onları benimle barıştıracak bir şey söylemek istiyordum, ama uygun sözcükleri bulamıyordum. Gereksiz olduğum düşüncesi altında eziliyordum.

Alınan malzemenin miktarını deftere her kaydedişimde Osip acele etmeden yanıma yaklaşıyor ve soruyordu:

"Çizdin mi? Göster bakayım..."

Gözlerini kısarak yazıya bakıyor ve kaçamak bir şekilde şöyle diyordu:

"Küçük yazıyorsun..."

Yalnızca matbaa harflerini okuyabiliyor, eski kilise yazısını da matbaa harfleriyle yazabiliyordu. Normal yazıyı ise anlamıyordu.

"Şu kelime ne demek?

"İyi."

"İyi-i! Baksana şu kıvrıma... Şu satırda ne yazıyor peki?"

"Bir verşok* eninde dokuz arşınlık beş tahta."

"Altı."

"Beş."

"Nasıl beş olur? Asker bir tane daha kesmişti..."

"Boşuna kesmiş, gerek yoktu ki..."

"Nasıl gerek yoktu? Yarısını meyhaneye götürdü..."

* (Ru.) 4,4 santimetreye eşit bir uzunluk ölçüsü birimidir. *-çev.*

Peygamberçiçeği gibi mavi gözlerinde neşeli bir gülümsemeyle bana sakin sakin bakarken sakalının kıvrımlarını parmağına doluyor ve edepsizce şöyle diyordu:

"Altı çiz, valla! Bana bak, kuş yumurtası, suların içinde, buz gibi havada, iş dersen ağır, insanların birazcık gönülcüklerini eğlendirmeleri, onu birazcık şarapla ısıtmaları gerekmez mi? Sen sert biri değilsin, sert davranarak Tanrıya yaranamazsın..."

Uzun uzun, tatlı tatlı, lafı dolandırarak konuşuyor, sözcükler talaş gibi üstüme dökülüyor; içim körelmiş gibi ve hiçbir şey demeden düzelttiğim rakamı ona gösteriyorum.

"İşte bak bu doğru! Hem rakam da daha güzel, baksana nasıl da iyi yürekli, koca göbekli bir tüccar karısı gibi oturuyor..."

Kazandığı başarıyı doğramacılara nasıl muzaffer bir edayla anlattığını görüyorum, hepsinin de ödün verdiğim için beni hor gördüklerini biliyorum, on beş yaş yüreğim küskün ağlıyor, kafamda ise can sıkıcı, karanlık düşünceler dönüp duruyor:

'Bütün bunlar tuhaf ve aptalca. Sonradan 6'yı 5 yapmayacağımdan ve tahtayı götürüp içkiye verdiklerini müteahhide söylemeyeceğimden nasıl bu kadar emin olabiliyor?'

Bir defasında iki libre kadar beş verşokluk kramponlardan ve demir kenetlerden aşırmışlardı.

"Bana bak!" diye uyardım Osip'i. "Bunu kayda geçireceğim!"

"Yap valla!" diye onayladı, gri kaşlarını oynatarak. "Aslında bu haylazlığın bir karşılığı olmalı, değil mi? Yaz, çiz onları, analarının kuzuları..."

Çocuklara bağırdı:

"Hey, kramponların, kenetlerin cezası size yazıldı!.."

Asker suratını asarak sordu:

"Niye?"

"Yani ceza aldınız," diye açıkladı sakince. Doğramacılar, bana yan yan bakarak homurdanmaya başladılar. Onlara gözdağı vermek için ne yapabileceğimden, bir şey yaparsam da iyi olup olmayacağından emin değildim.

"Müteahhidin yanından ayrılacağım," dedim Osip'e, "hepinizin canı cehenneme! Sizin yanınızda hırsız olur insan."

Osip biraz düşündü, sakalını sıvazladı, yanıma oturdu ve alçak sesle:

"Doğru!" dedi.

"Ne?"

"Ayrılman gerek. Sen ne biçim amele başısın, ne biçim kâhyasın? Bu işlerde malın mülkün ne demek olduğunu bilmek lazım, patronun malını kendi derini korur gibi, ananın mirasını korur gibi korumak için köpek karakterine sahip olmak lazım... Oysa sen bu iş için genç bir itsin, mal mülk neyi gerektirir hissedemiyorsun daha. Senin bize nasıl yüz verdiğini Vasil Sergeyiç'e söyleseler, anında gırtlağına yapışır, hem de kesinlikle! Çünkü sen onun için gelir değil, gider demeksin. İnsan patronuna kâr sağlamak için çalışmak zorundadır, anladın mı?"

Bir sigara sararak bana uzattı.

"İç iç, kafana iyi gelir. Karakterin bu kadar kavgacı olmasaydı sana, git, keşiş ol derdim. Ama karakterin buna uygun değil; kaba bir karakter, ruhun yontulmamış senin, sen başrahibe bile boyun eğmezsin. Böyle bir karakterle kâğıt bile oynanmaz! Oysa bir keşiş karga gibidir, neyi gagaladığını bilmez, onu kökler ilgilendirmez, darıyla karnını doyurur, kökle değil. Bütün bunları sana içimden gelerek söylüyorum. Görüyorum ki, sen bizim işlere yabancı birisin, başka bir kuşun yuvasındaki bir kuş yumurtası gibisin..."

Şapkasını çıkarttı. Önemli bir şey söylemek istediğinde hep bunu yapardı. Gri gökyüzüne baktı ve boynunu bükerek yüksek sesle şöyle dedi:

"Bizim işimiz Tanrının gözünün önünde hırsızlık yapmak, Tanrıdan da merhamet falan görmeyeceğiz..."

"İşte bu çok doğru," dedi Mokey Budırin, klarnet gibi bir ses çıkararak.

O andan itibaren kıvırcık, gümüş başlı Osip, pırıl pırıl gözleri ve yarı karanlık ruhuyla hoşuma gitmeye başladı. Aramızda

dostluğa benzer bir şey doğdu, ama bana karşı iyi davrandığında mahcup olduğunu görüyordum. Peygamberçiçeği rengindeki gözleri başkalarının yanında bana değil, boş boş uzaklara bakıyor, titreyen bakışlarını telaşla kaçırıyor, dudakları da benimle konuşurken yapay ve hoş olmayan bir şekilde çarpılıyordu:

"Hey, şu ikisine arada bir göz at, ekmeğini hak et, yoksa bu asker çivileri çiğneyip yutar..."

Ama benimle yalnızken nasihat ederek, tatlılıkla konuşuyor, gözlerinde zekice bir gülümseme ışıldıyor, mavi ışınlarla gözlerime bakıyordu. Arada bir tuhaf laflar etse de bu adamın sözlerini, ruhen dürüst denebilecek müminler gibi dikkatle dinliyordum.

"İyi insan olmak gerek," demiştim bir keresinde.

"A, helbet!" dedi, ama o anda hafifçe gülümseyip bakışlarını sakladı ve alçak sesle şöyle devam etti: "Yalnız, iyi adamı nereden anlayacaksın? Ben düşünüyorum da, şayet insanlara iyilik getirmeyecekse senin şu iyi yürekliliğin de, dini bütünlüğün de insanlara vız gelir; yoo, onlara dikkat et, her yüreğe şefkat göster, insanları birazcık şımart, hoşlarına gider... Belki bir gün gelir iyilik olarak sana geri döner! Helbet, tartışmaya hiç gerek yok, aynada kendi suratına iyi bir insan olarak bakmak çok hoş bir şeydir... Ama ben görüyorum, insanlar için bunların hepsi de birdir: İster madrabaz ol, ister aziz, yalnızca onlara karşı samimi ve iyi ol... İşte herkes için gerekli olan budur!.."

İnsanlara çok dikkatli bakıyorum, her insanın bana bu anlaşılmaz, çapraşık, incitici yaşamı anlatmak zorunda olduğunu düşünüyorum ve şu rahatsız edici, susmak bilmez soru doğuyor kafamda:

'İnsan ruhu nasıl bir şeydir?'

Bana öyle geliyor ki, kimi ruhlar bakır küreler gibi yaratılmıştır: Göğsün içinde hareketsiz bir şekilde sabitlenmiş olan bu ruhlar, bir noktadan kendisine değen her şeyi yansıtırlar, ama yanlış, çarpık ve can sıkıcı bir şekilde yansıtırlar. Ayna gibi dümdüz ruhlar da vardır. Bunlar da sanki yok gibidirler.

Ama insan ruhları bana çoğunlukla sahte opal taşına benzeyen donuk renkli bulutlar gibi geliyor, kendilerine dokunan şeyin rengine uygun olarak uysalca değişiveriyorlar. Yakışıklı Osip'in ruhu nasıldır bilmiyorum, anlayamıyorum. Zekâyla anlaşılabilecek bir şey değil bu.

Bütün bu meseleleri, sırtını dağa yaslamış olan kentin, bir Polonya kilisesinde görüp de hayran olduğum o orgun beyaz borularını andıracak biçimde göğe yükselen tüm çan kulelerindeki çanlarıyla şarkı söylediği nehrin öte yakasına bakarken düşünüyorum. Kiliselerin haçları boz renkli gökyüzü tarafından tutsak edilmiş sönük yıldızlar gibi görünüyor. Bu haçlar, rüzgârın paramparça ettiği bulutlardan oluşan gri perdenin arkasından açık gökyüzüne yükselmek isteğiyle sıkıntı içinde parlıyor, titriyor; bulutlar ise oradan oraya koşuyor ve kentin alaca renklerine gölge düşürüyor. Bulutlar, aralarındaki derin mavi çukurlardan kentin üzerine güneş ışınlarıyla birlikte neşeli renklerin her dökülüşünde hemen güneşi kapatıp hızlı hızlı koşmaya başlıyor, nemli gölgeleri daha da ağırlaşıyor, sadece bir dakikalık bir sevinç uyandırıp donuklaşıyor.

Kentteki evler kirlenmiş kar yığınlarına benziyor. Altlarındaki toprak, kara ve çıplak, bahçelerdeki ağaçlarsa toprak yığınları gibi. Binaların gri duvarlarındaki camların donuk parıltısı kışı anımsatıyor ve solgun kuzey ilkbaharının hüznü sessizce etrafa yayılıyor.

Beyaza yakın açık renk saçlı, tavşan dudaklı, biçimsiz bir delikanlı olan Mişuk Dyatlov şarkı söylemeye çalışıyor:

> Kadın sabahtan gelmişti adama,
> Adam o gece ölmüştü oysa...

"Hey sen, itoğlu it!" diye bağırıyor asker ona. "Bugünün ne gün olduğunu unuttun mu yoksa?"

Boyev de kızıyor, yumruğunu sıkarak Dyatlov'u tehdit ediyor ve ıslık çalıyor:

"Köpek ruhlu!"

Buzkıran mahmuzunun tepesinde ata binmiş gibi oturan Osip, gözünü kısıp eğimi ölçerken Budırin'e:

"Bizim insanımız orman insanıdır, uzun ömürlü ve sinirlidir," diyor. "Kalasın ucunu bir verşok sola kaydır, tamam işte öyle!.. Yani kısacası yabani bir halktır! Bir keresinde bir piskopos geliyor. İnsanlar yanına yaklaşıp çevresini sarıyor, dizlerine kapanıp ağlıyorlar: 'Bize okuyup üfle piskopos efendimiz, kurtlar huzurumuzu kaçırdı!' Piskopos onlara: 'Ah,' diyor, 'siz Ortodokslar, siz yok musunuz, ah! Evet ben,' diyor, 'hepinizi en sert mahkemeye vereceğim!' Çok öfkeleniyor, hatta suratlarına tükürüyor. Öyle yaşlı, öyle iyi bir şahsiyetti ki, gözlerinden yaşlar dökülüyordu..."

Buzkıran mahmuzlarının yirmi sajen* kadar altında tayfalar ve berduşlar bir dubanın çevresindeki buzları kırıyorlar; nehrin yumuşamış, gri kabuğunu kırarken küskülerini kuvvetli darbelerle indiriyorlar. Kancaların ince uzun sapları kopan parçaları buzun altına iterek havada görünüp kayboluyor; suyun sesi duyuluyor; kumsaldan derelerin şırıltısı işitiliyor. Rendelerimiz hışırdıyor, testerelerimiz ıslık çalıyor, keserlerimiz demir kenetleri düzgün bir şekilde rendelenmiş tahtaya çakarken takırdıyor ve bütün bu seslere, aradaki uzaklık yüzünden hafifleyerek gelen, insan ruhunu coşturan bir çan sesi karışıyor. Öyle görünüyor ki, bu külrengi gün, yaptığı tüm işle ilkbaharı artık buzları erimiş ama çıplak ve yoksul toprağa davet ederek ona bir tür ilahi okuyor...

Birisi nezleli bir sesle bağırıyor:

"Alman'a seslen! Adam eksik..."

Kıyıdan yanıt veriyorlar:

"Nerede?"

"Meyhanede, oraya bak..."

Sesler nemli havada ağır ağır yüzüyor, geniş nehrin üzerinde hüzünle akarak yayılıyor.

---

* (Ru.) 2,13 metrelik uzunluk ölçüsü birimidir. *-çev.*

Telaşlı, hararetli, ama kötü, baştan savma çalışıyorlar; hepsini kente, hamama ve kiliseye çeken bir şey var. Tıpkı kül suyunda kaynatılmış gibi bembeyaz olan kardeşine benzeyen, ama kıvırcık saçlı, düzgün vücutlu ve becerikli biri olan Saşok Dyatlov ise daha da tedirgin. Arada bir nehrin akış yönünün yukarısına bakarak kardeşine alçak sesle:

"Çatırdıyor mu ne?" diyor.

Gece buzda "ilerleme" olmuş, nehir polisi dün sabahtan beri atları nehrin üzerine bırakmıyor, yayalar köprülerin hizasında seyrek boncuk taneleri gibi yürüyorlar, tahtaların suya şap diye vuruşu duyuluyor.

"Çatlayacak," diyor Mişuk beyaz kirpiklerini kırpıştırarak.

Osip, elini gözüne siper edip nehre bakarak Mişuk'un sözünü ağzına tıkıyor:

"Kafanın içindeki yongalar kurumuş, gıcırdıyor! Çalış, önüne bak, cadının dölü! Gözetmen, kov şunları! Kitaba mı gömüldün gene?"

İki saatlik iş kalmıştı neredeyse. Buzkıran mahmuzunun kambur kısmı yağ gibi sarı, ince tahtalarla kaplanmıştı. Bir tek kalın demir bağlantıları yerine yerleştirme işi kalmıştı. Boyev ve Sanyavin bu bağlantıların yuvalarını açmışlardı, ama yuvalar dar gelmiş, demir çubuklar yerine yerleşmemişti.

"Kör gözlü, it suratlı," diye bağırıyordu Osip, elini şapkasına vurarak. "Şu yaptığın iş mi yani şimdi?"

Birden, kıyıda bir yerden sahibi görünmeyen bir ses neşeyle haykırdı:

"Ge-el-diim! Ooo!"

Sanki bu haykırışa eşlik edercesine nehrin üstünde aceleci olmayan bir hışırtı, sessiz bir çıtırtı akmaya, çam dalları havada bir şey yakalamaya çalışıyormuş gibi oynamaya başladı. Tayfalar ve berduşlar da kancalarını sallayarak, bağıra çağıra ip merdivenden tırmanarak dubanın üstüne çıktılar.

Nehrin üzerinde bu kadar çok insan olması pek garipti: Sanki buzun altından zıplayıp yukarı çıkmışlardı ve şimdi tüfek sesinden ürkmüş kargalar gibi ileri geri gidip geliyor, sıçrıyor, koşuyor, tahtaları ve sırıkları taşıyor, bunları ellerinden fırlatıp atıyor, sonra tekrar alıyorlardı.

"Aletleri toplayın!" diye bağırdı Osip. "Çabuk, hemen kıyıya!"

"Al sana kutsal pazar günü!" diye acıyla haykırdı Saşok.

Nehir sanki hiç kımıldamıyordu da kent şöyle bir silkinip yerinden oynamıştı ve altındaki tepeyle birlikte yukarı doğru sessizce yüzüyordu. On sajen kadar önümüzdeki gri kumlar da kımıldamaya, akarak yanımızdan uzaklaşmaya başlamıştı.

"Koş," diye bağırdı Osip beni itip, "ağzını açıp bakma öyle!"

Yüreğimde tüyler ürpertici bir tehlike duygusu çarpıyordu; ayaklarım, altlarından buzun kayıp gideceğini hissederek her nasılsa kendiliğinden kalkıp vücudumu, kışın kar fırtınalarında kırılmış olan çıplak söğüt dallarının diş diş fırladığı kumsala attı. Boyev, asker, Budırin ve Dyatlov kardeşler yerde sürünüyorlardı. Mordovalı yanım sıra koşuyor, öfkeyle küfrediyordu, Osip ise geriden geliyor ve bağırıyordu:

"Havlama Narodets..."

"Ya ne yapayım Osip Amca?.."

"Herkesin yaptığını yap."

"İki gündür burada sallanıp durduk..."

"Sen de oturdun."

"Ya bayram ne olacak?"

"Bu yıl da sensiz kutlayıversinler..."

Asker kumun üzerine oturarak piposunu yaktı ve hırıldadı:

"Korktular... Hem de kıyıdan iki adımlık yerde. Siz de kaçarken kafanızı kırıyordunuz..."

"İlk kaçan sensin," dedi Mokey.

Ancak asker devam ediyordu:

"Ne korktunuz ki? İsa babamız da öldü..."

"Ama o sonradan dirildi," diye mırıldandı Mordovalı küskün bir şekilde. Boyev de ona çıkışmaya başlamıştı:

"Sen sus it eniği! Hüküm vermek sana mı kalmış? Dirilmişmiş! Bugün günlerden cuma, pazar* değil!"

Bulutların arasındaki mavi uçurumda mart güneşi pırıl pırıl ortaya çıkmış, buzlar bizimle alay ederek parlamaya başlamıştı. Osip elini gözlerine siper ederek ıssızlaşan nehre baktı ve:

"Ayaklandı..." dedi. "Ama uzun sürmez..."

"Bizi bayramdan etti," dedi Saşok suratını asarak.

Mordovalı delikanlının sakalsız, bıyıksız, soyulmamış patates gibi koyu ve köşeli suratı öfkeyle buruştu, üst üste gözlerini kırpıştırdı ve homurdandı:

"Otur bakalım şimdi burada... Ne ekmek, ne para... İnsanlar neşe içinde, ya biz? Açgözlü heriflere hizmet ediyoruz, köpeklerden farkımız yok..."

Osip, gözlerini nehirden ayırmadan, ama görünüşüne bakılırsa nehirden başka bir şey düşünerek sanki uykuda gibi konuşuyordu:

"Açgözlülük değil bu, gereklilik! Büyük buzkıran mahmuzları ne içindir? Dubaları ve buna benzer şeyleri buzdan korumak içindir. Buz aptaldır, mavna katarının üstüne yıkılır, o zaman da elveda mal mülk..."

"Aman bize ne sanki, öyle değil mi?"

"Aptal aptal konuşma..."

"Onarımı daha önce bitirebilirdik..."

Asker yüzünü buruşturarak korkunç bir ifade takındı ve bağırdı:

"Hoşt, pis Mordovalı!"

"Ayaklandı," diye tekrarladı Osip. "Hımm-evet..."

Mavnaların üstündeki tayfalar bağırıp çağırıyorlardı. Bu arada nehirden, sessizce pusuda bekleyen soğuk ve kötü bir rüzgâr esiyordu. Buzun üzerine atılmış işaretlerin oluşturduğu desen

* Rusçada "pazar günü" anlamına gelen *voskresenye* sözcüğü aynı zamanda "diriliş" demektir. *-çev.*

değişmişti. Her şey değişmiş, gergin bir bekleyiş içinde görünüyordu.

Delikanlılardan biri sessiz ve ürkek sordu:

"Osip Amca, şimdi ne olacak?"

"Ne?" diye cevap verdi Osip uyuklar gibi.

"Burada böyle oturup duracak mıyız?"

Boyev açık açık alay ederek nezleli sesiyle konuşmaya başladı:

"Tanrı sizi kutsal bayramınızdan ayırdı mı yoksa, hı?"

Asker de arkadaşını destekledi. Piposunu nehre doğru uzatarak ve gevrek gevrek gülerek mırıldandı:

"Kente gitmeye mi heveslenmiştiniz? Gidin gidin! Buzlar da gidiyor zaten. Belki boğulursunuz, boğulmazsanız da karakola götürürler sizi... Bayramın şerefine. Ne güzel olur!"

"Bu çok doğru," dedi Mokey.

Güneş saklanmış, nehrin rengi koyulaşmıştı. Kent ise daha açık görünmeye başlamıştı. Gençler öfkeli ve kederli bakışlarını kente dikmişlerdi, ağızlarını bıçak açmıyordu, öylece donup kalmışlardı.

Çevremdeki bütün insanların birbirlerinden farklı düşündüklerini, ortada insanları tek ve kararlı bir güç halinde birleştirebilecek bir istek olmadığını gördüğüm zamanlardaki gibi iç karartıcı, ağır bir durum söz konusuydu benim için de. Onlardan uzaklaşmak ve buzun üzerinde tek başıma yürümek istiyordum.

Osip, sanki daldığı uykudan ansızın uyanmış gibi ayağa kalktı, şapkasını çıkarttı, kente karşı haç çıkarıp çok sade, sakin bir şekilde ve emreder gibi:

"Hadi çocuklar, Tanrı yardımcınız olsun..." dedi.

"Kente mi gidiyoruz?" diye haykırdı Saşok yerinden fırlayarak.

Asker hiç kımıldamadan kendinden emin bir açıklama yaptı:

"Boğuluruz!"

"O zaman sen kal!"

Osip hepsine bir bir göz attıktan sonra bağırdı:

"Hadi kımıldayın biraz, acele edin!"

Hepsi ayağa kalktılar, bir araya toplandılar; Boyev sepetteki aletleri düzelterek:

"Git dendiğine göre gitmek lazım!" dedi sızlanarak. "Kim emrediyorsa hesabını vermek de ona düşer..."

Osip sanki gençleşmiş, güçlenmişti: Pembe yüzünün kurnaz ve sevecen ifadesi gitmiş, gözleri, sert ve ciddi bakışlarla koyulaşmıştı; tembel, sarsak yürüyüşü de kaybolmuştu, sert adımlarla, kendinden emin yürüyordu.

"Her biriniz elinize birer tahta alıp enlemesine tutun. Allah göstermesin suya düşen olursa tahtanın uçları buzun üstünde kalıp destek olur! Çatlaklardan da geçmemiz gerekecek... Urgan var mı, urgan? Narodets bana tesviye aletini getir... Hazır mısınız? Tamam, öne ben geçeceğim, arkama da... En ağır kim? Sen, asker! Sonra Mokey, Mordovalı, Boyev, Mişuk, Saşok. Maksimiç hepinizden hafif, o en arkaya... Şapkaları çıkarın, Meryem Ana'ya dua edin! İşte güneş anamız da bizi karşılıyor..."

Kır ve kumral, darmadağınık saçlı kafalar bir anda açıldı. Güneş, ince beyaz bir bulutun arasından onlara şöyle bir göz attı ve sanki içlerinde herhangi bir umut uyandırmak istemiyormuşçasına tekrar saklandı.

"Haydi!" dedi Osip yeni ve kuru bir ses tonuyla. "Tanrı yardımcımız olsun! Ayağımı bastığım yerlere dikkat edin. Ağırlığınızı arkanıza doğru vermeyin, birbirinize bir sajenden daha yakın durmayın. Ne kadar uzak olursanız o kadar iyi! Gidelim çocuklar!"

Şapkasını koynuna soktuktan sonra tesviye aletini eline alan Osip, ayaklarını dikkat ve şefkatle sürükleyerek yürüdü, buzun üstüne çıktı. O anda arkasında, kıyıdan umutsuz bir haykırış yükseldi:

"Nereye gidiyorsunuz koyunlar, mee..."

"Yürü, bakınıp durma!" diye çınlayan bir sesle buyurdu liderleri.

"Geri dönün iblisler..."

"Haydi çocuklar, Tanrıyı aklınızdan çıkartmayın! Bizi bayram misafirliğine çağırmıyor..."

Polis düdüğü duyuldu, asker ise bar bar bağırıyordu:

"Görün gününüzü bakalım... İşte işe giriştiler bile! Şimdi karşı kıyıdaki polise de haber uçururlar... Boğulmasak bile tahtakurusu gibi ezecekler bizi... Bunun sorumluluğunu ben üzerime almam..."

Osip'in canlı sesi, insanları bir ipe dizilmişler gibi ardından sürüklüyordu:

"Bastığınız yere dikkat edin!.."

Akıntıya karşı çaprazlama yürüyorduk. En arkadaki kişi olarak ben, ufak tefek, düzgün vücutlu Osip'in bir tavşanınki gibi bembeyaz kafasıyla buzun üzerinde ayağını hemen hemen hiç yerden kaldırmadan nasıl ustaca kaydığını çok iyi görebiliyordum. Onun arkasında altı tane koyu renk figür, görünmeyen bir ipe dizilmiş gibi hafifçe sallanarak peş peşe yürüyor, zaman zaman yanlarında gölgeleri de yürüyor, gölgeler ayaklarının altına düşüyor ve buzun üzerinde yayılıyordu. Kafalar yere eğilmişti, sanki insanlar bir tepeden aşağı iniyorlardı ve sürçüp düşmekten korkuyorlardı.

Arka tarafımızdan gelen bağırışlar artıyordu. Anlaşılan insanlar büyük bir kalabalık halinde koşup gelmişlerdi. Sözler anlaşılmıyordu artık. Duyulan, kulağa hoş gelmeyen bir uğultuydu yalnızca.

Bu dikkatli yürüyüş benim için mekanik ve sıkıcı bir iş olmaya başlamıştı; hızlı yürümeye alışıktım ve artık yarı uykulu bir ruh haline gömülüyordum. Böyle anlarda insanın ruhu âdeta boşalır, kendini düşünmeyi bırakırsın, kendinden geçersin, bu arada da her şeyi daha da açık seçik görür ve duyarsın. Ayakların altında suyun yer yer kemirdiği mavimsi gri, kurşun rengi buzdan yayılan parıltı gözleri kör ediyor. Buz, kimi yerde çatlamış, kamburlaşmış, hareket ederek un ufak olmuş, ponza taşı gibi gözenekli ve kırık cam gibi keskin yığınlar halinde yatıyor. Mavi çatlaklar

soğuk gülümsemelerle insanın ayağını kapıyor. Geniş tabanlar şap şap ses çıkarıyor, Boyev'in ve askerin sesleri insanı bıktıracak şekilde çınlıyor. İkisi de aynı ağızda iki düdük gibi.

"Sorumluluk almam..."

"Helbet, ben de..."

"Birine emretme yetkisi verilir, ama öbürü belki bin kat daha akıllıdır..."

"İçimizde aklını kullanarak yaşayan tek bir kişi var mı acaba? Hepimiz de gırtlağımızla yaşıyoruz..."

Osip, kısa kürkünün eteklerini kemerine sokuşturmuştu. Asker çuhasından gri pantolonunun içindeki bacakları yay gibi hafif ve esnek adımlar atıyordu. Öyle yürüyordu ki, sanki önünde sürekli olarak sadece onun görebildiği biri dönüp duruyor, kısa yoldan, dümdüz yürümesine engel oluyor, Osip ise onunla mücadele ediyor, çevresinden dolaşmaya, elinden kurtulmaya çalışarak sağa sola gidiyor, bazen de geriye dönüyor ve buzun üstünde geniş kıvrımlar, yarım daireler çizerek sürekli dans ediyordu. Hiç susmuyor, şarkı söyler gibi konuşuyordu. Bu ses, çanların sesiyle birleşince kulağa çok hoş geliyordu...

Artık dört yüz sajen genişliğindeki buz şeridinin ortalarına gelmek üzereydik. Bu sırada nehrin üst kısmından korkunç bir hışırtı gelmeye, o dakikada da ayağımın altındaki buz yüzmeye başladı. Sendeledim ve ayakta duramayarak dizimin üstüne düştüm. Şaşırmıştım. Ama nehrin yukarısına bakar bakmaz boğazıma bir korku yapıştı, sesim kesildi, gözlerim karardı. Gri buz kabuğu canlanmış, kamburlaşmış, düzgün yüzeyinden sivri köşeler dışarı fırlamıştı. Havaya tuhaf bir kütürtü yayılıyordu. Sanki birisi kocaman ayaklarıyla kırık camların üzerinde yürüyordu.

Sular sessiz bir ıslıkla etrafımda yayılmaya başladı. Bir ağaç, canlı biri gibi bir çığlık kopardı. İnsanlar sağa sola kaçışırken avaz avaz bağırıyorlardı. Kulakları sağır eden bu tüyler ürpertici homurtu içinde Osip'in sesi çınladı:

"Dağılın... Dağılın. Birbirinizden ayrılın, hey Allahın kulları... Yetiş Meryem Ana, yetiş! Sevinin çocuklar! İşte yetişti-ii..."

Yaban arısı saldırısına uğramış gibi sıçradı ve bir sajenlik tesviye aletini tüfek gibi tutarak sanki biriyle kavga ediyormuşçasına çevresine savurmaya başladı. Bu sırada kent, Osip'in yanından sarsıla sarsıla yüzerek geçiyordu. Altımdaki buz ufak ufak kırılarak gıcırdamaya başlamıştı, ayaklarım suya batıyordu. Sıçradım, körlemesine Osip'e doğru atıldım.

"Nereye?" diye bağırdı Osip elindeki tesviye aletini sallamaya başlayarak. "Dursana, sersem!"

Bu, Osip değilmiş gibi geldi bana. Yüzü garip bir şekilde gençleşmiş, yüzündeki tanıdık her şey silinmişti. Mavi gözleri gri olmuş, boyu sanki yarım arşın uzamıştı. Yeni bir çivi gibi dümdüz, bacaklarını düzgünce birbirine yapıştırmış, yukarı doğru kaldırdığı ağzını kocaman açmış bağırıyordu:

"Kımıldamayın, gruptan ayrılmayın, kafanızı koparırım!"

Ve tesviye aletini tekrar bana doğru sallamaya başladı.

"Nereye gidiyorsun sen?"

"Boğulacağım," dedim alçak sesle.

"Hişt! Sus..."

Ama bana bir göz atıp hafif, yumuşak bir sesle ekledi:

"Bir ahmak boğulabilir, ama sen kurtulacaksın... Tırman!"

Tekrar göğsünü gererek, kafasını geriye atarak yüreklendirici sözler haykırmaya başladı.

Buz yavaş yavaş kırılarak çıtırdıyor, kütürdüyor ve bizi kentin yanından ağır ağır sürükleyerek götürüyordu; toprakta büyük bir güç uyanmıştı, kıyıyı âdeta uzatıp sündürüyordu: Toprağın bizden aşağıda olan kısmı hareketsizdi, öbür taraf ise nehrin yukarısına doğru sessizce uzaklaşıyor, kısa bir süre sonra da kopuyordu.

Bu dehşet verici yavaş hareket insanı, toprakla bağlantı duygusundan yoksun bırakıyordu: Her şey uzaklaşıyor, insanın göğsü sıkışıyor, dizlerinin bağı çözülüyordu. Gökyüzünde kızıl bulutlar sessizce yüzüyor, bu bulutların aksinin düştüğü kırık buzlar da

beni yakalamak için âdeta kendilerini zorlayarak kıpkırmızı oluyordu. Koskoca toprak ilkbahar doğumları için canlanmış, kıllı, ıslak göğsünü indire kaldıra geriniyor, göğsünün kemiklerini çatırdatıyor ve nehir, toprağın kuvvetli eti içinde koyu ve kaynamakta olan kanla dolu bir damara benziyordu.

Kütlelerin bu kendinden emin ve sakin hareketi içinde kendi küçüklüğünün ve güçsüzlüğünün bilincine varmanın üzüntüsü insanın içini karartıyor, ruhunda ise bu üzüntü yüzünden haddini bilmez bir hayal büyüyor, alev alev yanıyor, elini uzatıp tepenin üstüne, kıyıya koyabilmeyi ve şöyle diyebilmeyi hayal ediyorsun:

"Dur bakalım, şimdilik yanına gelmiyorum daha!.."

Yankılı sesler çıkaran bakır çanlar kederle iç çekiyor. Ama bir gün sonra, gece vakti bu çanların, dirilişi müjdeleyerek neşeyle çalmaya başlayacağı birden aklıma geliveriyor.

İşte bu sesi duyana dek yaşamalıyım!..

... Yedi koyu renk insan figürü buzun üstünde sıçrarken sanki gözlerimin içinde zıplıyorlardı; havada kürek sallar gibi ellerindeki tahtaları sallıyorlardı, önlerinde ise Mucize Yaratan Nikolay'ı andıran ihtiyar Osip, pervane gibi dönüp duruyor, buyurgan sesi durmaksızın çınlıyordu:

"Esnemeyin! Esnemeyin!.."

Nehrin üstündeki pürtükler düzelmeye başlamıştı, hareketli sırtı sarsılıyor ve ayaklarımın altında "Kambur Balina"yı anımsatarak kıvrılıp bükülüyordu. Nehrin sıvı gövdesi, buzun pullarının altından gitgide daha çok boşalıyor, bulanık ve soğuk su insanların ayaklarını açgözlülükle yalıyordu.

İnsanlar derin bir sel yarığının üstüne atılmış incecik bir sırığın üzerinde yürüyor gibiydiler. Suyun sessiz, davetkâr sesi dipsiz bir derinlik düşüncesi uyandırıyor, insanın vücudu bu soğuk ve yoğun kütlenin içine sonu gelmeyecek kadar uzun bir sürede inecekmiş, bu kütlenin içinde gözleri görmez olacakmış, yüreği donup kalacakmış gibi geliyordu. İnsanın aklına suda boğulmuş vücutlar, kurukafalar, iri iri açılmış cam gibi gözleriyle şiş surat-

lar, şişmiş ellerin çarpık çurpuk açılmış parmakları, avuç içlerinde paçavra gibi buruş buruş pörsümüş deriler geliyordu...

Buzun altına ilk Mokey Budırin düştü; Budırin, Mordovalının önünde yürüyordu. Her zamanki gibi suskun, sanki orada değilmiş gibi herkesten daha sakindi. Birden sanki biri ayağından tutup hızla aşağı çekiverdi ve kayboldu, buzun üstünde sadece kafası ve tahtaya yapışmış elleri kaldı.

"Yardım edin!" diye ulumaya başladı Osip. "Hepiniz toplanmayın, bir iki kişi yardım etsin!"

Mokey ise hızlı hızlı soluyarak Mordovalıya ve bana seslendi:

"Siz uzaklaşın çocuklar... Kendim hallederim... Yok bir şey..."

Buzun üstüne çıktı ve silkelenirken şöyle dedi:

"Serseriye bak, sen kendin boğulacaktın neredeyse..."

Dişlerinin takırdadığı ve kocaman diliyle ıslak bıyıklarını yaladığı o anda Budırin büyük ve uysal bir köpeği andırıyordu. Bir anda bundan bir ay önce keserle sol elinin başparmağını oynak yerinden kopardığını; tırnağı morarmış, kanı çekilmiş, kopuk parçayı yerden aldığını ve gözlerinin bu işe hiçbir anlam veremeyen koyu bakışlarıyla kopan parçaya bakarak suçlu suçlu, sessizce şöyle dediğini anımsadım:

"Onu kaç kere sakatladım, sayısını bile bilmem!.. Yine koptu, doğru davranmadı... Gömeyim bari..."

Parmak parçasını talaşların arasına titizlikle koyup cebine yerleştirmiş ve ancak ondan sonra yaralı parmağını sarmıştı.

Budırin'in ardından Boyev suya düştü. Buzun altına sanki kendisi dalmış gibi geldi bir an ve hemen kudurmuş gibi bağırmaya başladı:

"Anacığım, boğuluyorum, ölüyorum, imdat, kardeşler yardım edin!"

Korkusundan öyle bir çırpınıyordu ki, güçlükle sudan çıkarttılar Boyev'i. Bu telaş arasında yanındaki Mordovalı da kafası suya battığından neredeyse boğuluyordu. Buza tutunduktan sonra utanç içinde gülümseyerek:

"Bayramdan önce cehennemin dibini boyluyordum neredeyse," dedi, daha da ince, daha da köşeli bir halde.

Bir dakika sonra Boyev tekrar suya düştü ve feryat etmeye başladı.

Osip, elindeki tesviye aletiyle Boyev'i tehdit ederek:

"Bağırıp durma Yaşka, teke ruhlu pis herif!" diye haykırdı. "İnsanları ne ürkütüyorsun? Gösteririm gününü! Kemerlerinizi çözün çocuklar, ceplerinizi de dışına çevirin, öyle daha rahat olur."

Her on adımda bir sivri dişli çeneler çatırdayarak, bulanık bir tükürük fışkırtarak açılıyor, keskin mavi dişler insanların ayaklarını ısırıyordu: Nehir galiba, yılanın kurbağaları yuttuğu gibi insanları içine çekmek istiyordu. Islak ayakkabı ve giysiler, sıçramaya engel olarak insanı aşağı doğru çekiyordu; her şey yalanacak kadar kayganlaşmış, hantallaşmış ve dilsizleşmişti, ağır, yavaş ve uysal hareket ediyordu.

Osip, buzdaki çatlakları sanki önceden saptıyordu ve ötekiler kadar ıslak olduğu halde, tavşan gibi buzdan buza sıçrıyordu; sıçrıyor, bir saniye duruyor, etrafına bakınarak çın çın öten bir sesle bağırıyordu:

"Hey, bakın aynen böyle yapacaksınız!"

Nehirle oyun oynuyordu: Nehir onu yakalıyor, ama o, ufak tefek gövdesiyle nehri kandırıyor, nehrin hamlesini ustaca savuşturarak beklenmedik tuzaklardan kendini kurtarmayı başarıyordu. Hatta büyük ve sağlam buz parçalarını ayaklarımızın altına doğru iterek buzun hareketini o yönlendiriyor gibiydi.

"Korkmayın, Allahın kulları, hey!"

"Yaşa sen Osip Amca!" diye sessizce hayranlığını belirtti Mordovalı. "Ne adam be!.. Adam dediğin böyle olur..."

Kıyıya yaklaştıkça buzlar daha da küçülüyor, ufalanıyor ve insanlar daha sık düşmeye başlıyordu. Kent yanımızdan akıp geçiyor gibiydi. Nehir kısa süre sonra bizi Volga'ya götürecekti ve Volga'nın buzları henüz çözülmediği için de hepimizi götürüp buzun altına atacaktı.

"Boğulacağız galiba," dedi Mordovalı sessizce. Bunu söylerken sol tarafa, akşamın mavi sisine bakıyordu.

Fakat birdenbire büyük bir buz parçası sanki halimize acımış gibi bir ucundan nehrin kıyısına dayandı, sonra çatırdayarak parçalanıp kıyıya doğru kaydı ve havaya dikildi.

"Koşun, koşun!" diye öfkeyle bağırdı Osip. "Tüm gücünüzü toplayın!.."

Osip, buzun üzerine atladı. Ayağı kaydı, düştü ve buzun, suların gelip çarptığı kenarına oturup herkesin yanından geçmesine izin verdi. Beş kişi itişip kakışarak, birbirlerinin önüne geçerek kıyıya koştular. Mordovalı ve ben Osip'e yardım etmek isteğiyle durduk.

"Koşun domuzun dölleri, koşun hadi!.."

Yüzü morarmıştı, tir tir titriyordu. Gözlerinin ışığı sönmüş, ağzı tuhaf bir biçimde açılmıştı.

"Kalk amca..."

Başını eğdi.

"Ayağımı kırdım galiba... Kalkamıyorum..."

Osip'i ayağa kaldırdık, yürütmeye çalıştık. Ama o, kollarını boynumuza attı ve çeneleri birbirine vurarak bağırmaya başladı:

"Boğulacaksınız ayı oğlu ayılar... Allah göstermesin... Baksanıza... Üç kişiyi taşımayacak bu, adımlarınızı dikkatli atın! Buzun karla kaplı olmayan yerlerini seçin, oralar daha sağlamdır... Beni bırakın..."

Süzgün bakışlarla yüzüme baktı ve sordu:

"Günahlarımızı yazdığın kitapçık cebinde iyice ıslanmış ya da düşüp kaybolmuş olabilir mi, ha?"

Ahşap bir nehir dubasını yonga haline getirecek şekilde paramparça ederek kıyıya dayanan buz parçasının üstünden indiğimizde artık tümüyle suya yatmış olan buz çatırdadı ve sallanarak, batıp çıkarak yüzmeye başladı.

"Vay canına!" dedi Mordovalı takdirle. "Mesele şimdi anlaşıldı!"

Sırılsıklam, buz kesmiş, ama neşeli bir halde kıyıda, kenar mahalle esnafından oluşan bir kalabalığın içindeydik; Boyev ve asker, bu adamlarla küfürleşiyorlardı. Osip'i tomrukların üzerine yatırdık. Osip neşeyle bağırıyordu:

"Çocuklar, kitap meselesi de halloldu, ıslanıp gitmiş..."

Kitapçık koynumda kerpiç gibi duruyordu aslında; fark ettirmeden çıkarıp uzağa, nehre doğru fırlatıp attım. Karanlık sulara tıpkı bir kurbağa gibi şlap diye düştü.

Dyatlovlar hızla tepeye doğru, votka içmeye meyhaneye koşuyor, birbirlerine yumruk atıyor, avaz avaz bağırıyorlardı:

"Hurra!"

"Sizi gidi sizi!.."

Havari sakallı, hırsız gözlü, uzun boylu bir ihtiyar kulağımın üstünden kendinden çok emin bir şekilde konuşuyordu:

"Sakin insanları ne diye ayaklandırdınız sanki! Topunuzun suratına tükürmek lazım..."

Boyev bir yandan ayakkabılarını giyerken bağırıyordu:

"Ne yaptık da sizi rahatsız ettik?"

"Hıristiyanlar boğuluyordu," diye homurdandı asker, daha da kısık bir sesle, "o sırada siz ne yapıyordunuz?"

"Peki ne yapmamız gerekiyordu?"

Osip, ayağını uzatmış yerde yatıyor, titreyen elleriyle kısa kürkünü yoklayarak sessizce yakınıyordu:

"Ah anacığım, nasıl da berbat olmuş... Giyilecek hali kalmamış... Daha sırtıma giyeli bir yıl bile olmamıştı!.."

Osip ufalmıştı sanki. Suratını buruşturdu. Yerde yatarken daha da ufalıyor, âdeta eriyordu.

Birden doğrulup oturdu, bir of çekti ve öfkeli, yüksek perdeden bir sesle konuşmaya başladı:

"Topunuzu şeytanlar götürsün salaklar, hamam, kilise derken gördünüz gününüzü işte! Canı çıkasıcalar! Oh olsun size!.. Tanrı siz olmadan bayramını kutlayamayacaktı sanki... Ölümle burun buruna geldiniz... Üstünüz başınız berbat oldu..."

Hepsi de ayakkabılarını tekrar giydiler, yorgunluktan derin derin soluyarak, oflayıp puflayarak, esnaf takımıyla küfürleşerek giysilerinin suyunu sıkmaya koyuldular. Bu arada Osip daha da kızgın bağırıyordu:

"İyi bildiniz aşağılık herifler! Hamama gitmeleri lazımmış... Buyrun bakalım işte, polis gösterir size şimdi hamamı..."

Esnafın arasından biri yaranmak istercesine:

"Polise haber verildi..." dedi.

"Sen de diyorsun be?" diye bağırdı Boyev, Osip'e. "Niye yalan söylüyorsun?"

"Ben mi?"

"Sen tabii!"

"Dur bakalım! Ne demek istiyorsun?"

"Milleti gitmeye kim kışkırttı, ha?"

"Kim?"

"Sen!"

"Ben mi?"

Osip'in vücudu kramp girmiş gibi seğirmeye başladı ve kırık bir sesle yineledi:

"Ben mi?"

"Bu çok doğru," dedi Budırin sakin ve anlaşılır bir şekilde.

Mordovalı da bunu sessizce ve kederle doğruladı:

"İnan olsun ki, sen, Osip Amca!.. Unutup gittin..."

"Helbet, düzenbazın birisin sen," diye bağırdı asker kaşlarını çatarak ve kararlı bir ses tonuyla.

"Unutmuşmuş!" diye öfkeyle bağırıyordu Boyev. "Nasıl unutmuşmuş! Yo, hayır, suçunu hep başkasının üstüne atmaya çalışır, biliriz biz!"

Osip bir süre sustu ve gözlerini kısıp, ıslak, yarı giyinik insanlara göz gezdirdi...

Sonra, tuhaf bir şekilde hıçkırıp –ağlıyor mu, gülüyor mu belli değildi– omuzlarını oynatarak, kollarını iki yana açarak mırıldanmaya başladı:

"Belki de doğrudur... Sahiden de benim marifetimdi... Affedersiniz!"

"Ha şöyle!" diye bağırdı asker, galip bir tavırla.

Osip, yüzünü buruşturup, suçlu suçlu gözlerini kaçırarak darı lapası gibi kaynamakta olan nehre baktı ve devam etti:

"Doğrusu, bir anlık hafıza kaybı... Aman sen de azizim!.. Boğulmadınız ya! Anlaşılmaz şey... Hayret yani!.. Çocuklar... Siz... Siz... Kızmayın... Bayramın hatırına... Affedin artık!.. Kafam karıştı... Doğru, ben teşvik ettim... Ben ihtiyar bir salağım..."

"Ya öyle mi?" dedi Boyev. "Ya boğulsaydım o zaman ne diyecektin?"

Bana öyle geldi ki, Osip, yaptığı şeyin gereksizliğinden ve saçmalığından gerçekten etkilenmişti. Yeni doğmuş bir buzağıyı anımsatan yalanmış gibi kaygan kafasını sallayarak, elleriyle etrafındaki kumda bir şeyler arayarak yerde oturuyor ve hiç kimseye bakmaksızın sanki kendisine ait olmayan bir sesle birtakım itiraflar mırıldanıp duruyordu.

Az önce insanların önünde yürüyerek onları özenle, akıllıca emirler vererek arkasından sürükleyen adam şimdi nerede diye düşünerek ona baktım.

İçime kötü bir boşluk duygusu doldu. Osip'in yanına oturdum ve sanki bir şey saklamak istercesine sessizce ona:

"Bu da sana yeter..." dedim.

Yan gözle bana baktı ve parmaklarıyla sakalını karıştırarak aynı sessizlikte mırıldandı:

"Gördün mü? Böyledir işte ..."

Sonra tekrar yüksek sesle hepsine birden bağırdı:

"Hangi marifet ha?"

...Artık kararmış olan gökyüzünün oluşturduğu fonun önünde, tepenin üstünde ağaçlar dimdik kara kıllar gibi duruyor, tepe sanki koca bir vahşi hayvan gibi kıyıya doğru uzanmış yatıyordu. Akşamın mavi gölgeleri belirmişti. Bu gölgeler, evlerin, tepenin koyu renk derisine yara kabuğu gibi yapışmış çatılarının ardın-

dan görünüyor, nehir kıyısında geniş bir şekilde açılmış olan ve sanki içecekmiş gibi suya doğru uzanan balçık içindeki hendeğin pas rengi nemli ağzından bakıyordu. Nehir kararmıştı. Buzun hışırtısı ve gıcırtısı daha da boğuklaşmaya, düzgün bir ses halinde duyulmaya başlamıştı; bir buz parçası zaman zaman bir ucuyla bir domuzun burnu gibi kıyıya vuruyor, sarsılıp bir dakika hareketsiz duruyor, sonra kıyıdan kopuyor, ileri doğru yüzmeye başlıyordu. Daha sonra onun yerine bir başka buz parçası tembel tembel sürüklenerek geliyordu.

Su, toprağa çarparak ve çamuru sürükleyerek hızla yükseliyordu. Çamur, donuk mavi renkli suyun üzerinde koyu bir duman halinde dağılıyordu. Havada tuhaf bir ses vardı. Bir şey çatırdıyor, ağzını şapırdatıyor, sanki kocaman bir hayvan ağzında bir şey çiğniyor, uzun diliyle yalanıyordu.

Kentten, aradaki uzaklık yüzünden boğuklaşmış tatlı ve hüzünlü bir çan sesi âdeta yüzer gibi geliyordu.

Dyatlov kardeşler, iki neşeli köpek yavrusu gibi ellerinde şişelerle tepeden aşağı iniyorlar, tam karşılarından da, kıyı boyunca gri üniformalı bir komiser ve siyah giysili iki polis memuru yürüyordu.

"Aman Tanrım!" diye sızlandı Osip yavaşça dizini ovuşturarak.

Polisi gören esnaf milleti kenara çekildi, bekleşenler suspus oldu, küçük suratlı ve ok gibi kızıl bıyıklı kuru bir ihtiyar olan komiser ise kısık ve yapmacık bir bas sesle:

"Demek sizdiniz, iblisler..." diyerek yanımıza yaklaştı.

Osip kendini sırtüstü yere bıraktı ve çabuk çabuk:

"Evet, efendim, bütün bu eğlenceyi düzenleyen benim!" dedi. "Bağışlayınız, efendimiz, yüce bayramlar hatırına bağışlayınız..."

"Sendin demek, ihtiyar şeytan," diye bağırdı komiser. Ama bağırtısı kayboldu, tatlı ve sevecen sözcüklerin hızlı akışı içinde boğulup gitti.

"Evimiz burada, kentte; öbür kıyıda yapacak bir işimiz yok, ekmek paramız da yok. Yarından sonra da, efendimiz, yüce İsa'nın günü, hamama gitmek lazım, Hıristiyan olarak ayine gitmek istedik. 'Hayda be çocuklar, kötü bir şey yapmış olmayız,' dedim. Bu cüretimizin cezasını da ben çektim, bakın işte ayacığımı kırdım..."

"Ya!" diye bağırdı komiser. "Ya boğulsaydınız o zaman ne olacaktı?"

Osip derinden ve yorgun bir iç çekti:

"Ne olurdu dersiniz, efendim? Affedersiniz ama hiçbir şey olmazdı..."

Polis bir küfür savurdu; hepsi de onu ses çıkarmadan ve dikkatle dinliyorlardı, sanki adamın biri analarına edepsizce sövüp saymıyor da herkesin bilmesi ve aklından çıkarmaması gereken önemli sözler söylüyordu.

Polis, adlarımızı not alıp gitti; yakıcı votkayı ağır ağır içtikten sonra içimiz ısınmış ve cesaretimizi toplamış olarak eve gitmeye hazırlandık. Osip, alaycı bir gülümsemeyle polisin arkasından baktı ve birden ayağının üstünde doğrulup hızlı hareketlerle haç çıkardı.

"İşte hepsi bitti, çok şükür sana Allahım!.."

"Demek," dedi Boyev, iğrenerek. Şaşkın ve hayal kırıklığına uğramış gibiydi. "Demek ayağın falan kırılmamıştı, ha? Ayağını kırmadın demek?"

"Hatırın için kırmam mı lazımdı yani?"

"Ah, ne maskara herifsin be! Talihsiz bir Petruşka'sın* sen!"

"Gidelim çocuklar!" diye komut verdi Osip, ıslak şapkasını kafasına geçirerek.

...Herkesten geride, onunla yan yana yürüyordum; bana alçak sesle, tatlı tatlı bir şeyler anlatıyor, sanki sadece kendisinin bildiği bir sırrı açıklıyordu:

"Ne yaparsan yap, ne kadar çabalarsan çabala, kurnazlık, hile hurda olmadan yaşayamazsın. Hayat böyledir işte, ruhunda hay-

* Rus halk kukla tiyatrosunda en önemli komik kukladır. -*çev.*

lazlık vardır... Dağın tepesine çıksan da şeytan ayağının dibindedir..."

Karanlıktı. Karanlığın içinde kızıl ve sarı ateşler sanki "Buraya gelin!" der gibi parlıyordu.

Tepedeki sese doğru yürüyorduk. Küçücük dereler ayaklarımızın altında koşuşarak şırıldıyordu. Osip'in tatlı sesi bu derecikleri şırıltısı içinde boğuluyordu:

"Polisi de pek yaman atlattım ha! İşi böyle halletmek lazım. Hiç kimse hiçbir şey anlamayacak, ama herkese sanki asıl işi başaran kendisiymiş gibi gelecek... Varsın herkes işi beceren kendisiymiş gibi düşünsün..."

Konuşmasını dinliyordum, ama pek iyi anlayamıyordum.

Zaten anlamak da istemiyordum, içim ferahtı; Osip, hoşuma gidiyor mu, gitmiyor mu onu da bilmiyordum, ama onunla birlikte her yere gitmeye hazırdım, nereye olursa olsun, ister tekrar nehirden geçelim, ayaklarımızın altından kayan buzun üzerinde yürüyelim.

Çanlar çalıyor, şarkı söylüyor ve insan sevinçle, "Daha kim bilir kaç kez ilkbaharı karşılayacağım!.." diye düşünüyor.

Osip, iç çekerek:

"İnsan ruhu kanatlıdır, uykusunda uçar..." diyor.

Kanatlı demek? Ne harika bir şey!..

1912

GUBİN

...ONU ilk kez bir meyhanede görmüştüm; dumanlı bir köşeye sinmiş, bir masayı kendisine siper etmiş çatlak bir sesle bağırıyordu:

"Hepinizle ilgili gerçekleri biliyorum... Buradaki bütün gerçekleri biliyorum!"

Tüccardan iriyarı beş adam, karşısında yarım daire şeklinde sıralanmış, birtakım sesler çıkararak ona gönülsüzce sataşıyordu. Birisi kayıtsız bir şekilde:

"Herkese iftira attığına göre bu gerçekleri nasıl bilmezsin..." dedi.

Hırpalanmış, kızdırılmış Gubin, evsiz, yuvasız kalmış bir köpeği anımsatıyordu: Bilmediği bir sokağa kaçmış, çevresini güçlü köpekler sarmış. Onlardan korkuyor, arka ayaklarının üstüne oturmuş, kuyruğunu sallayıp toz kaldırıyor, dişlerini gösterip ciyak ciyak bağırıyor, düşmanlarını korkutmak için mi yoksa onlara uyma isteğiyle midir, havlayıp duruyor. Düşmanları ise, onun güçsüzlüğünü ve önemsizliğini görerek sakin davranıyor, uyuşukluğu yüzünden öfkeleniyor, ama onurlarını korumak için de bu yabancı köpeğin suratına karşı sıkıntı içinde kesik kesik havlıyorlardı:

"Kime, ne gereğin var senin?"

Gerçekler üzerine bu meyhane tartışmalarını, çoğunlukla sert kavgalara kadar varan bu konuşmaları eskiden beri iyi bilirim. Kendim de bu sohbetlere, bataklıktaki tümsekler arasında dolaşan bir kör gibi kaç kez karışmışımdır. Ama Gubin'le karşılaşmadan kısa bir süre önce öfkeli bir taşkınlığa ve kan dökmeye kadar va-

ran bütün bu anlaşmazlıkların, sadece ve sadece ıssız ormanların arasındaki kasabalara dağılmış, donuk nehirlerin bataklık kıyılarına, talihin uğramayı unuttuğu küçük kentlere uysalca yerleşmiş Rus yaşamının çaresiz, anlayışsız kasvetini ifade ettiğini belli belirsiz hissediyordum. Öyle görünüyordu ki, insanlar hiçbir şey aramıyor; neyi aramaları gerektiğini bilmiyor, yalnızca yaşamın sıkıntısından kendilerini kurtarmak için bağırıp çağırıyorlardı.

Meyhanenin pencereleri açıktı. İnsanların başlarının üstünde mavimsi gri bir bulut hiç yok olmaksızın sallanıp duruyordu. Lambaların ışığı, bir göletin durgun suyu üstündeki sarı küpler gibiydi. Pencerelerin ardında ağustos gecesi sessizce yüzüyordu. Ne bir hışırtı, ne de fısıltı vardı. Karanlık gökyüzüne, parlak yıldızlara bakıyor ve hüznün ağırlığı altında uyuşmuş düşünüyordum:

'Acaba gökyüzü ve yıldızlar bu yaşamı gizlemek için mi var?'

Birisi, sanki yazılı bir şey okur gibi kendinden emin ve rahat konuşuyordu:

"Şayet Kubasov köylüleri ormanlarını koruyamazlarsa yarın öğleden sonra kesinlikle satışa çıkarılır, o zaman da Birkinlerin ormanlarını köküne kadar yakarlar..."

Tartışma bir an durdu ve sonra sessizliği kemiren çatlak bir ses işitildi:

"Peki, yasa denen şey ne anlama geliyor o zaman?"

Ağır ve hantal sözcükler birbiriyle çarpışıyor ve düşünceleri kıyasıya eziyor. Sesler yüksek perdeden ve öfkeli çıkıyor, bu seslerin gürültüsü altında nedense şu saçma şiiri anımsıyorum:

Tanrılar insana verdiler
İçsin ve yıkansın diye suyu,
O da aldı suyu
Ve içinde boğuldu...

...Sonra meyhanenin merdiveninin bir basamağına tek başıma oturuyorum ve meydanın üzerinden papazın evinin donuk birer lekeyi andıran pencerelerine bakıyorum. Pencerelerin arkasında

kara gölgeler bir görünüp bir kayboluyor, bir gitarın boğuk ve hüzünlü sesi duyuluyor, öfkeli bir ses zaman zaman haykırıyor:

"Ama izninizle! Bırakın da söyleyeyim..."

Başka bir ses ise dipsiz bir çuvala dökülür gibi sessizliğe parça parça dökülüyor:

"Hayır durunuz, hayır durunuz..."

Karanlığın kıstırdığı evler mezar tümsekleri gibi alçacık görünüyor. Çatıların üzerindeki kara ağaçlar yağmur bulutları gibi. Meydanın derinlerinde bir fener tek başına yanıyor. Fenerin ışığı havada hareketsiz, saydam bir küre gibi asılı duruyor ve karahindibayı hatırlatıyor.

Kasvet. İnsanın canı hiçbir şey istemiyor.

Birisi karanlığın içinden çıkıp gelse, kafana vursa yere düşersin ve katilinin kim olduğunu bile göremezsin.

Bana bir köpek kadar sadık olan o hep aynı düşünce asla peşimi bırakmıyor:

'Acaba bu çok güzel dünya bu insanlara mı verilmiştir?'

Meyhanenin kapısından patırtı, gürültüyle birisi koşuyor, yanımdan, basamaklardan yuvarlanıyor, tozun toprağın içine düşüyor. Sonra hızla ayağa kalkıp karanlıkta kayboluyor, bir yandan da tehditler savuruyor:

"Ben de sizi çırılçıplak etmez miyim... Sizi soymaz mıyım, alçaklar!"

Kapıda ise karanlık insanlar dikiliyor ve şöyle diyorlar:

"Görürsün bak yangın çıkaracak..."

"Nereyi yakacaksa..."

"Alçak herif..."

...Çantamı sırtıma alıp sokak boyunca tahta perdelerin arasından yürüyorum, kuru, yabani otlar ayaklarıma sarılıyor ve öfkeyle hışırdıyor. Sıcak bir gece, yatacak yere para ödemeye değmez; mezarlığın yakınında uyumak için uygun yerler var. Orman sık bir dizi genç çam ağacını önüne katmış neredeyse parmaklıklara kadar yaklaşmış. Oradaki kumlar kuru çam yapraklarıyla örtülü.

Birden karanlığın içinden uzun bir insan bedeni çıkıyor ve duraklıyor.

"Kim o gelen? Kimsin sen?" Gubin'in çatlak sesi, ölüm sessizliği içinde ürkek ürkek çınlıyor.

...Nereden geldiğimi, ne için geldiğimi kaygıyla sorarak yanım sıra yürüyor ve sanki eski bir tanıdığına önerir gibi:

"Yatmaya bana gel, burada evim var!" diyor. "İş meselesine gelince, ben sana iş bulurum: Tam da yarın bana adam lazımdı zaten, Birkin'lerin kuyusunu temizlemek için. İster misin? Gördün mü bak! Birader bende her şeye her zaman, anında çare bulunur! Geceleri de bütün insanları görürüm..."

Evi eski bir hamamdı; tek gözlü, eğri büğrü; boyası kabarmış duvarıyla bir sel yarığının killi yamacına dayanıyor, sanki sepetçisöğüdü ve mürver çalılarının arasına saklanıyordu.

Gubin, ışığı yakmadan, hamamın bir köpek kulübesi kadar dar soyunmalığında yerdeki kuru otların üstüne uzanıp akıl öğretir gibi konuşmaya başladı:

"İstersen kafan kapı tarafına gelecek şekilde yat, yoksa buradaki ağır kokudan..."

Evet, mürver taneleri, sabun, kül ve çürümüş yapraklar mide bulandırıcı bir koku salıyordu...

Kapkara ağaçlar gökyüzündeki altın Samanyolu'nu örterek hareketsiz duruyordu. Oka Nehri'nin ötesinde bir baykuş ötüyor ve şu merak uyandırıcı sözler bezelye taneleri gibi durmaksızın üzerime dökülüyordu:

'Bu sel yarığına sıkışıp kaldığıma bakma sen, buradaki herkese karşıyım ben, birinci kişiyim!..'

Ortalık karanlık, evsahibinin yüzünü göremiyorum, ama Gubin'in meyhane lambasının sarı ışığıyla aydınlanan saçları dökülmüş kafasını, bir ağaçkakanınki gibi uzun burnunu ve kızılımsı sarı, kıllı, gri yanaklarını gözümün önüne getiriyorum. Sert bıyıklarının altındaki ince dudakları, sanki bıçakla kesilmiş gibi kara, kırık dişlerle dolu ağzı, yüzüne öfkeli bir ifade veriyor, kes-

kin fare kulakları ise çok duyarlı olmalı diye düşünüyorum. Sakal bırakmamış. Bu, onun yüzüne ve genel olarak vücuduna pek yakışmıyor, ama onu ayırt edilir biri yapıyor: Gördüğün anda ne bir köylü, ne de küçük bir tüccar değil, özel biri olduğu anlaşılıyor. Vücudu iri kemikli, elleri ve ayakları uzun, dirsekleri, dizleri sivri. Yukarıdan aşağı bakıldığında bir dal gibi, insan bu adamın kolayca eğrilebileceğini, hatta düğümlenebileceğini düşünüyor.

Onu iyi işitmiyorum ve yıldızların peş peşe yol aldıkları gökyüzüne bakarken susuyorum.

"Uyuyor musun?"

"Hayır... Sakalını niye tıraş ediyorsun?"

"Neden sordun?"

"Sakallı daha yakışıklı olurdun belki de..."

Kısa bir kahkaha atıp şöyle haykırdı:

"Sakallı demek... Ah seni gidi adi herif! Sakallıymış!"

Sonra ciddi bir ses tonuyla tekrar konuşmaya başladı:

"Büyük Petro ve Nikolay Pavlıç senden biraz daha akıllılarmış ki, sakalı olanın burnunu kesmiş ve yüz ruble de ceza vermişler! Duymuş muydun bunu?"

"Hayır, duymamıştım..."

"Hem bu yüzden kilise bile bölünmüş, sakal yüzünden yani..." Hızlı ve peltek konuşuyor, sözler ağzından çıkarken sanki kırık dişlerine takılıyor, kopuyor, kırılıyor ve tamamlanmadan dışarı fırlıyor.

"Sakallı yaşamanın daha kolay olduğunu, böylece daha kolay yalan söylenebileceğini herkes bilir: Yalan söylersin ve kılların arasına saklanırsın. Demek ki, herkesin açık bir suratla yaşaması gerekir, o zaman yalan söylemek zorlaşır! İkiyüzlülük yaptığın anda herkes bunu görür..."

"Ya kadınlar?"

"Kadınlara ne olmuş? Kadın ancak kocasına yalan söyler, bütün şehre, bütün insanlara, bütün dünyaya değil ya. Kadınlar tavuk gibidir, sessizce civciv çıkarırlar... Yalandan gıdaklasalar

ne olur, kime ne zararı dokunur? Kadın, papaz değildir, memur değildir, belediye başkanı değildir... Ona iktidar verilmemiştir, yasaları düzenlemez... Asıl önemli olan yasalarda yalan söylememek!.. Yasa, asıl gerçeği içermelidir... Çevremizi saran yasasızlık beni canımdan bezdirdi artık!"

Soyunmalığın kapısı, kilise kapısı gibi açık: Karanlıkta ağaçlar birer sütun gibi duruyor, akağaçların beyaz gövdeleri gümüş şamdanlara benziyor, bu şamdanların tepelerinde binlerce alev ışıldıyor, birilerinin koyu gri suratları kara ayin kaftanlarının içinden belirsiz bakıyor. Ruhumda dehşet verici bir sessizlik var; canım, gecenin tüm korkularına karşın kalkıp karanlığın içine doğru yürümek istiyor, ama adamın hızlı konuşması ilgimi çekiyor ve olduğum yerde kalıyorum.

"Babam akıllı, kişilikli bir adamdı, bu yüzden de kentte çekemezlerdi onu. Yirmi yaşlarındayken belediyeye seçilmeyi başarmıştı. İnsanları yedirip içirdi ve dik kafalılıktan hiç vazgeçmedi, kendisine hiçbir çıkar sağlamadan da ölüp gitti. Ondan korkarlardı: Bir anda her şeyi darmadağın edebilirdi, köküne kadar hem de! Yasaların, insanın ta içine kadar çivi misali çakılması gerektiğini bilirdi..."

Döşemenin altından farelerin tıkırtısı geliyor, Oka'nın öbür kıyısında bir baykuş sızlanıp duruyor, reçineyle karışık kül kokusu giderek daha yoğun şekilde duyuluyor: Ağaçları yakıyorlar. Karanlık gökyüzünde zaman zaman kırmızı lekeler parlıyor ve yıldızların sönük parıltılarını görünmez hale getiriyor.

"Bir saatin içinde ölüverdi. Ben o zaman on yedi yaşındaydım, Ryazan'daki kent okulunu yeni bitirmiştim. E tabii, babamın insanlarda kendisine karşı biriktirdiği her şey benim üzerime kaldı: Tepeden tırnağa babası, diyorlardı. Bense tek başımaydım. Aklını oynatmış olan annem de babamdan iki yıl kadar önce ölmüştü. Emekli çavuş olan amcam aynı zamanda iflah olmaz bir ayyaş ve bir kahramandı: Plevne yakınlarında savaşmış, gözünü çıkarmışlar, sol kolunu da yaralamışlardı, kolu sakat kalmıştı. Madalyaları

vardı ve benimle alay ederdi. 'Diploması varmış güya, hah! Bilgin mübarek!' derdi. 'Tiversiya' ne demek diye sorardı. Böyle bir kelime yok derdim, o ise saçlarıma yapışırdı... 'Şu aptal surata bakın!' Herkes dış görünüşümün biçimsizliğine bakıp diplomamla alay ediyordu... Kentte herkesin salak ve meczup yerine koyduğu biri olup çıkmıştım..."

Anılar onu ayağa kaldırmıştı, mavi bir karenin içindeki siyah bir leke gibi kapının eşiğine oturdu, hırıltılı sesler çıkaran piposunu içmeye koyuldu; uzun, tuhaf burnunu aydınlatarak hızla koşan sözcüklerle konuşmaya devam etti:

"Yirmi yaşlarındayken öksüz bir kızla evlendim. Kız hastalandı ve çocuk doğuramadan öldü. Yine yalnız kalmıştım. Desteksiz, öğütsüz, arkadaşsız... Böyle işte! Yaşıyor ve görüyorum: Hiçbir şey olması gerektiği gibi değil..."

"Olması gerektiği gibi olmayan nedir?"

"Her şey! Tüm yaşam döngüsü... Yığınla budalalık, saçmalık! Bu zamanda köpekler bile havlamıyor... Diyorum ki, hadi gelin bir zanaat okulu açalım, kızlar için bir şeyler yapalım. Gülüyorlar: Bütün zanaatçılar ayyaştır, bıktık illallah onlardan, diyorlar. Kızlara gelince, onlar bilim olmasa da zaten doğurup duruyorlar. Kibrit fabrikası işine giriştim, daha ilk yılında yandı... Ne yaparsın... Bu sırada bir kadın gelip beni buldu, çan kulesinin etrafında dolaşan kartal yavrusu gibi kadının çevresinde dolaşmaya başladım, dönüp duruyor ve öylesine yaşayıp gidiyordum... Sanki burada değildim! Üç yıl kendimi kaybettim, kendime geldiğim zamansa bir de baktım ki, yoksul düşmüşüm ve her şeyim onun ak ellerine geçmiş! O sırada yirmi sekiz yaşındaydım, ama yoksuldum! Olsun, pişman değilim! İnsanların pek de sık yaşamadıkları bir şekilde yaşadım... Hadi buyur al! Ne fark ederdi ki? Babamın büyük iyilikseverliğiyle bağdaşacak hiçbir şey yapmamış olabilirdim, ama o kadın, ah o kadın... Ev-vet! Belki de o zamanlar böyle düşünmemiştim, ama şimdi her şeyimi yitirdiğimde... O, sözde

hiçbir şeyin kaybolmadığını söylüyor. Birader çok akıllı bir kadın, tüm kente yetecek kadar akıllı..."

"Kim peki bu kadın?"

"Bir tüccar. Bir keresinde soyunmuş soruyor: 'Bu vücut kaç para eder?' diye. Ben de 'Ona paha biçilemez!' diyorum. Üç yılda her şey uçtu gitti... Duman gibi tıpkı! Tabii, benimle alay ettiler. Olsun, ben onlara aldırmıyorum... Buradaki bütün olup bitenleri biliyorum. Bakıyorum hiçbir şey olması gerektiği gibi olmuyor, ben de açıyorum ağzımı. Susmayı kabul etmem... Ruhumdan, bir de dilimden başka bir şeyim yok! Bu yüzden beni sevmezler, aptal sayarlar..."

"Peki, sence nasıl yaşamak gerekiyor?"

Uzun süre konuşmadan, hırıltılı sesler çıkararak pipo içti. Karanlıkta burnu kırmızı bir leke halinde parlıyordu.

"Nasıl yaşamak gerektiğini hiç kimse ayrıntılı olarak bilemez," dedi sessiz ve yavaş bir şekilde. "Ben düşündüm, düşündüm..."

Tasavvur ettim de, herkese yabancı, herkesin alay ettiği bu adam bu kentte hiç kimse için gerekli olmayan bir hayat sürmüştü. Bu gereksiz varlık beni de tehdit ediyordu, içimdeki sıkıntı, uyumama izin vermeyerek yüreğimi daraltıyordu.

...Başarısız insanlar yönünden zengindir Rusya. Onlarla az karşılaşmadım ve her karşılaşmamda bir mıknatıs gibi dikkatimi üzerlerine çektiler. Bu başarısız insanlar, bir lokma ekmeğin tadını bozabilecek, varlıksız akrabalarının ellerindeki avuçlarındakileri çeke çeke almalarına engel olabilecek her yoldan uzak durarak bir lokma bir hırka uğruna çalışmak için yaşayan bir yığın sıradan taşra insanından daha ilginç, daha iyi görünmüşlerdir bana. Surat asarak içine kapanan, uyuşuk bir yürekle ve her zaman geçmişe dönük bir bakışla, yapmacık bir şekilde iyi yürekli görünen, kendini kasıtlı olarak geveze ve neşeli biri gibi gösteren ama aslında içi soğuk, gri insanlardır bunlar. Katılıklarıyla, hırslarıyla, yaşamdaki her şeye karşı kurt gibi davranışlarıyla şaşırtırlar insanı.

İçlerinde yenilmez bir kış vardır. İlkbaharı da, yazı da kış mevsiminin evlerine getirdiği sıkışıklıkla, her ikisi de çok yemek yemeyi gerektiren uzun geceleri ve soğuğuyla kış için yaşar gibidirler.

Başarısız bir insan, bu kış insanlarının iç karartıcı, ürkütücü ve kalabalık yığını içinde sipsivri ortaya çıkar: Daha düşünceli, daha canlıdır, görüşü daha keskindir, sıradan, alışılmış olanın sıkıcı sınırlarının ötesine bakmayı becerir, ruhu geniştir ve her zaman dolu olmak ister. İçinde hep enginlere açılma isteği vardır, parlak şeyleri sever, zaten kendisi de pırıl pırıl parlar...

Evet, parlar, ama daha ziyade çürümüş bir şeyin aldatıcı ışığıyla parlar: Ona bakarsın, sıkıntıyla, acı bir kederle anlarsın ki, tembelin, övüngenin biridir; onurdan gözleri kör olmuş, kıskançlıktan çarpılmış küçük ve zayıf bir adamdır, sözüyle eylemi arasındaki mesafe ise kış insanına göre daha derin ve daha geniştir. Başarısız adam, evde kalmış geçkin bir kızın ayna karşısında dönüp durması gibi olduğu yerde dönüp dururken kış insanı, salyangoz gibi yavaş da olsa toprağın üstünde bir yere doğru kayıp gitmektedir hiç olmazsa.

Gubin'i dinliyorum ve ona benzeyen insanları anımsıyorum.

Gubin, başını göğsüne eğip uyuklayarak:

"Hayatımı baştan sona gözden geçirdim," diyor homurdanır gibi.

Birden birkaç dakika uykuya dalmışım gibi geldi. Gubin ayağıyla dürterek uyandırdı beni.

"Hadi kalk gidiyoruz..."

Gri gözleriyle yüzüme bakıyor. Bu neşesiz bakışta zekice bir şey görür gibi oluyorum. Epeydir tıraş edilmemiş sakalların çıktığı kırış kırış yanaklarında kırmızı damarlar parlıyor, şakaklarında da gergin mavi damarlar görünüyor, kuru elleri sanki buruşuk bir kayıştan yapılmış gibi.

Kentin uykulu sokaklarında yürüyoruz, tepemizde donuk sarı bir gökyüzü uzanıyor; şafak henüz sökmemiş, havada boğucu bir yanık kokusu var.

"Beş gündür orman yakıyorlar," diye homurdanıyor Gubin, "durduramıyorlar... Ne ahmaklık!"

Tüccar Birkin'lerin avlusundayız: Evleri bir garip. Dört penceresi sokağa bakan, tek katlı, çıkmalı eve bitişik çeşitli ek binalardan oluşan bir küme bu. Ek binalar eve her taraftan dayanıyor, hatta çatının üzerine tırmanıyor. Hepsinin görünüşü sağlam ve ağır, ancak avluya, kapıya, sokağa, bahçeye ve bostana dağılmaya hazır gibi görünüyorlar. Sanki farklı zamanlarda, farklı yerlerden aşırılmış da yüksek bir duvarın arkasında uzun çivilerle tutturuluvermişler gibi. Pencereler küçük, pencere camları yeşil. Pencereler ışığa kuşkuyla, ürkekçe bakıyor. Avluya bakan üç pencerede kalın demir kafesler var, çatılarda ise yangın olasılığına karşı içi su dolu fıçılar tıpkı birer bekçi gibi ağır ağır oturuyorlar.

"Neye bakıyorsun?" diye mırıldanıyor Gubin, kuyuya göz atarak. "Vahşi hayvan ini, evet, evet öyle... Her şeyi olabildiğince daha geniş, daha ferah olarak yeniden yapmak lazım, ama bunlar boyuna bina ekleyip duruyorlar."

Dudaklarını sanki büyülü sözler fısıldayacakmış gibi oynatırken öfkeyle kıstığı gözlerini kaç tane olduklarını sayıyormuş gibi bütün binaların üzerinde dolaştırıp alçak sesle:

"Laf aramızda bu ev benim..." dedi.

"Ne dedin? Senin mi?"

Dişi ağrıyormuş gibi yüzünü buruşturup:

"Bir zamanlar," diye yanıt verdi ve hemen emirler yağdırmaya başladı:

"Ben suyu pompalamaya başlayacağım, sen de çatıya taşıyıp fıçılara boşalt. Al sana kova, bir de merdiven, hadi davran!"

Büyük bir güç ortaya koyarak çalışmaya başladı, bense elimde kovalarla çatıya tırmanmaya koyuldum.

Fıçılar kuruyup çatlamıştı, su sızdırıyordu. Su avluya akıyordu. Gubin bir küfür savurdu:

"Şu ev sahipleri de... Kapiklerini esirgerler, rubleleri sokağa atarlar... Ya yangın çıksaydı? Ahmak şeyler..."

Ev sahipleri avluya çıktılar: Gözleri aklarına kadar iyice kanlanmış olan şişman, dazlak kafalı Pyotr Birkin. Onun arkasında ise asık suratlı, kızıla yakın sarışın, kaşları kalkık ve donuk gözlerinin bakışları ağır Yona bir gölge gibi yürüyordu.

"Aa, saygıdeğer beyefendi, Bay Gubin, siz misiniz?" dedi Pyotr ince sesiyle ve tombul eliyle çuhadan yapılmış kasketini biraz yukarı kaldırdı; Yona başıyla selam verdi ve yan gözle bana bakıp kalın sesiyle sordu:

"Bu delikanlı kimin nesi?"

İkisi de birer tavuskuşu kadar büyük ve kurumluydu. Suların aktığı avluda pırıl pırıl çizmelerini kirletmekten korkarak dikkatle yürüyorlardı; Pyotr, kardeşine:

"Gördün mü, fıçılar nasıl kurumuş? Şu senin Yakimka var ya, çoktan gırtlağına yapışmak lazımdı onun..."

"Bu delikanlı kimin oğlu diyorum," diye sertçe yineledi Yona.

"Anasıyla babasının oğlu," diye yanıtladı Gubin sakin bir şekilde, ev sahiplerine bakmaksızın.

"Hadi gidelim, vakittir! Bunların hepsi de aynı soydan," dedi Pyotr sesli harfleri uzatarak.

Kapıya doğru yuvarlanır gibi gittiler. Gubin suratını buruşturarak arkalarından baktı ve iki kardeş daha bahçe kapısından çıkmadan kayıtsızca şöyle dedi:

"Koyunlar!.. Üvey analarının aklıyla hareket ediyorlar... O olmasaydı, hapı yutmuşlardı... Bir analıkları var... Ne kadar akıllı olduğunu söyleyecek söz bulamazsın!.. Bunlar üç kardeşti: Pyotr, Aleksey, Yona. Aleksey, yumruk dövüşünde öldü. Yakışıklı, neşeli biriydi... Ya bunlar? Düpedüz pisboğaz ikisi de... Buradaki herkes tıkınma ustasıdır... Kentimizin armasında üç tane kalaç* olması da boşuna değil zaten... Hadi bakalım, başla, soluklandık yeterince!"

Mutfak kapısında, uzun boylu, tombul bir genç kadın göründü. Mavi etek ve pembe bluz giymişti. Elini mavi gözlerine siper edip avluyu, çatıları gözden geçirdi ve çekingen bir şekilde:

* Asma kilit biçiminde pişirilmiş ekmek. *-çev.*

"Merhaba, Yakov Petroviç," dedi.

Gubin ağzını açtı, neşeli gözlerini tepeden tırnağa kadının üzerinde gezdirdi ve selam vermek için elini salladı.

"İyi sabahlar, Nadejda İvanovna! Sağlığınız nasıl?"

Kadın, iri göğüslerini elleriyle örterken nedense kızardı. Tam Ruslara özgü yuvarlak, tatlı yüzü utangaç bir gülümsemeyle aydınlandı. Bu yüzde akılda kalabilecek tek bir çizgi bile yoktu, bomboş bir yüzdü. Doğa, sanki bu yüzde isteklerini belirtmeyi unutmuş gibiydi. Genç kadın kararsız bir şekilde gülümsüyordu.

"Natalya Vasilyevna nasıl?"

"Her zamanki gibi," diye alçak sesle yanıtladı kadın.

Sonra sallanarak ve gözlerini yere indirerek avluda dikkatli adımlarla yürüdü. Yanımdan geçtiği sırada bir yemiş kokusu, ahududu ve siyah frenküzümü kokusu yayıldığını hissettim.

Kenarları demirli küçük bir kapının arkasında gri pusun içinde kayboldu. Bir dakika sonra elinde bir elekle buradan çıktı, eleği dizlerinin üstüne koyarak eşiğe oturdu. Eleğin içinde tüyleri altın sarısı civcivler kımıldıyor, cıvıldıyordu; kadın onları iri avuçlarıyla tuttu, yanaklarına, kırmızı dudaklarına bastırdı ve şarkı söyler gibi:

"Canlarım benim... Canlarım..." dedi.

Sesinde bir sarhoşluk hissettim. Donuk, kızılımsı güneş, uzun, keskin çivileri ısıtarak duvarın üstünden bakıyordu. Avluda, kadının ayaklarının dibinde çatıdan akan su, ipince bir derecik oluşturuyordu. Güneş ışığı bu derecikte yıkanıyor ve sanki kadının dizlerine, kucağındaki eleğe, yumuşacık, altın sarısı civcivlerin üstüne düşmek isteğiyle ve kadının onu, omzuna kadar çıplak, beyaz eliyle okşaması için tir tir titriyordu.

"Ah, canlarım... Yavrucuklarım..."

Gubin, su çekmeye ara verip yukarı kaldırdığı elleriyle ipe asıldı ve acele acele:

"E-eh, Nadejda İvanovna, sana çocuk lazım, çocuk... Altı tane falan!.." dedi.

Kadın hiçbir şey söylemedi, Gubin'in yüzüne de bakmadı.

Güneş, grimsi sarı duman bulutlarının içine girmişti. Gümüş renkli nehrin ötesinde, sessizce akmakta olan suyun üstünde muslin kumaş benzeri bir duman, kümeler halinde uykulu uykulu dolaşıyordu; her yanından buram buram kokular saçan, yakıcı bir dumanla sarılmış mavi renkli bir orman, donuk gökyüzüne doğru yükseliyordu.

Sessiz Myamlin kenti, ormanın oluşturduğu yarım dairenin içine sokulmuş hâlâ uyuyordu. Orman, kentin arkasında bir yağmur bulutunu andırıyordu, kenti kucaklamış, sessizce akan Oka Nehri'ne doğru sokulmuş, nehrin parlak sularında yansıyor, onu sonsuz biçimde derinleştiriyor, rengini koyulaştırıyordu.

Sabah, ama kederli bir sabah. Gün hiçbir şey vaat etmiyor, yüzü hüzünlü ve gözleri kör sanki. Henüz doğmamış, ama daha şimdiden yorulmuş gibi.

Birkin'lerin büyük meyve bahçesinin bekçi kulübesinde, ezilmiş saman yığınının üstünde Gubin'le yan yana yatıyorum. Bahçe, tepeye yayılmış durumda. Cıva gibi ağır bir çiy tabakasının içindeki elmaların, eriklerin, armutların üzerinden rengârenk kiliseleri, geçenlerde sarıya boyanmış hapishanesi ve sarı maliye binasıyla tüm kenti görüyorum.

Bu sarı renkli kareler, bir tutuklunun sırtındaki kare as işaretini andırıyor, sokakların oluşturduğu gri şeritlerse yıpranmış, tozlu, rengini atmış bir elbisenin paçavraları arasındaki derin kırışıklıklara benziyor. Bu sabah hüzünlü benzetmeler doğuyor aklımda. Bunun nedeni, başkasının yaşamıyla ilgili bir hüznün gece boyunca ruhumda durmaksızın şarkı söylemesi olmalı.

Kiliseleri benzetecek bir şey yok. Çok kilise var. Bazıları çok güzel. Onlara baktığında tüm kent bambaşka, daha hoş, daha tatlı çizgilere bürünüyor. Keşke insanlar bütün evleri kiliseler gibi yapsalardı...

...Bu kiliselerden eski, alçak ve düz duvarlarında kör pencereleri olan bir tanesi, "Prens" adını taşıyor; bu kilisede kentin pren-

si ve karısının cenazeleri yatıyor; yaşam öykülerinde hayat boyu "büyük ve sarsılmaz bir aşkla" yaşadıkları söyleniyor.

Gece Gubin'le birlikte, Pyotr Birkin'in uzun boylu, beyaz tenli, ürkek karısının bahçeden geçip hamama, Prens Kilisesi'nin naibi olan âşığıyla buluşmaya gittiğini gördük. Elma ağaçlarının arasındaki patikada yukarı doğru yürüyordu. Sırtında uzun bir gecelik vardı. Ayakları çıplaktı. Geniş omuzlarına altın renkli bir şal atmıştı; acele etmeden, sanki bir kedinin yağmurdan sonra avluda ıslak bir yere düşüp tiksinerek yumuşak patilerini silkelemesi gibi dikkatle yürüyordu. Kuru yapraklar ve küçük dallar kadının tabanlarını gıdıklıyor ve acıtıyor olmalıydı ki, bacakları titriyor, kendinden emin, sert adımlar atamıyordu.

İhtiyar ayın iyi yürekli yüzü, ılık gökyüzünden bahçenin üzerine eğilmişti. Ay artık küçülme aşamasındaydı, ama henüz parlaktı ve kadın, ağacın gölgesinden çıktığında yüzündeki kara göz lekelerini, hafifçe aralanmış yuvarlak ağzını, göğsünün üzerindeki kalın saç örgüsünü çok iyi görebildim. Ay ışığında gecelik mavimsi, kadın ise saydam gibi görünüyordu. Ses çıkarmadan, sanki havada yüzer gibi hareket ediyordu ve bir ağacın gölgesine girdiğinde gölge aydınlanıyordu. Gece yarısı gibiydi. Henüz uyumamıştık. Gubin bana kentle ilgili ilginç şeyler, bazı ailelerin ve insanların öykülerini anlatıyordu; Gubin, bir bulut gibi yukarı doğru çıkan kadını gördüğü zaman gülünç bir şekilde sıçradı, samanların üstüne oturup sanki ateş üzerindeymiş gibi telaşlı telaşlı haç çıkartmaya başladı:

"Yüce İsa, aman Tanrım... Bu nasıl şeydir böyle? Neyin nesidir bu?"

"Yavaş ol," dedim.

Hafifçe sallandı ve omzuyla beni dürttü:

"Vay be... Sanki bir rüya... Ah, Tanrım!.. İşte aynen böyle, bunun kaynanası, yani Petruşka'nın analığı da aynı yerde... Tıpkısının aynısı!.."

Birden dermansız kalmış gibi yüzüstü yere düştü ve beni elimden yakalayarak hızla çekip hıçkıran bir sesle fısıldamaya, pis pis gülmeye başladı:

"Petruşka uyuyor... Bazanov'lardaki dünkü tanışma töreninde etrafa salyalarını saçtı, şimdi de uyuyor! Yonka da Varka Klüçiha'ya yollandı. Bütün bir gece, sabaha dek... Gez, Nadejda, gez, dolaş! Ha?"

Onu dinliyor ve kadını izliyordum: Çok güzeldi, tıpkı bir rüya gibiydi ve bana öyle geliyordu ki, kadın mavi gözleriyle etrafa bakarken gecenin içinde uyuyan ve uyumayan tüm canlılara ateşli bir şekilde:

"Sevgilim... sevgilim!.." diye fısıldıyordu.

Yanımdaki biçimsiz, eğri büğrü yaratık ise ıslık çalar gibi:

"Bu, Petruşka'nın üçüncü karısı," diyordu, "Murom'dan aldı, bir tüccar ailesinin kızı. Kentte bir söylenti var, güya Yonka da ona sahip oluyormuş. Sözde iki kardeşe de karılık ediyormuş, bu yüzden de çocuğu yokmuş! Dahası, Kutsal Üçleme Günü karılar onu bahçede polis müdürünün yanında utanılacak bir halde görmüşler: Kadın, müdürün dizine oturmuş ağlıyormuş. Ben inanmadım buna: Polis müdürü ihtiyarın biri, zar zor yürüyor... Yonka mı?.. Yonka, sığırın tekidir elbette, ama üvey anasından korkar..."

Kurtların kemirdiği bir elma yere düştü. Kadın bir an durdu ve dimdik duran başını eğip daha hızlı yürümeye başladı.

Gubin ara vermeden ama giderek daha az öfkeli konuşuyordu. Sanki bir tarih kitabı okuyordu da bundan canı sıkılıyordu.

"Düşünsene, adam zenginliğiyle övünüyor, şan şeref içinde yaşıyor. Kentin prensi Pyotr Birkin! Ama şeytan omuz başından gülüyor, ya işte böyle!"

Gubin, tuhaf kasılmalar içinde kıvranarak, ağır ağır nefes alarak uzun bir zaman sustu, sonra birden garip bir fısıltıyla şöyle dedi:

"Bundan on beş yıl kadar önceydi... Yo hayır daha da fazlaydı, onun, yani Nadejda'nın kaynanası, aynı böyle sevgilisine gidiyordu... Sevgilisi bir attı!.."

Kadının bir şey çalmaya, âdeta hırsızlık etmeye gittiğini seyretmek üzücü bir şeydi. Sanki şişman Birkin kardeşler acımasız kırmızı ellerinde iplerle, sopalarla kara toprağın üzerinde kayarak avludan bahçeye ağır ağır giriyorlarmış gibi geliyordu insana. Aşağıya, kadının yanında belirdiği ambarın duvarına ve iki büklüm olarak gizlendiği yere, hamamın duvarındaki kara deliğe bakarken Gubin'in fısıltısını dinlemiyordum. Sonunda Gubin, rüyadaymış gibi şu son sözleri söyleyip uykuya daldı:

"Yaşamın tümü yalan dolana dayanıyor... Karılar kocalarını, çocuklar babalarını aldatıyor... Her yerde yalan dolan..."

Doğuda gökyüzü kıpkırmızı, kâh açık, kâh koyu kırmızı; zaman zaman kara duman kümeleri görülüyor ve ateş, kor haline gelmiş bıçaklarıyla yoğun dumanı kesiyor. Orman yüksek ve sık, sanki bir tepe gibi; bu tepenin üstünde ateşten bir yılan kıvrılarak kayıyor, kızıl kanatlarını sallıyor ve duman tarafından yutularak boğuluyor. Sanki kızılla kara arasındaki kudurmuş bir savaşın kızgın, gergin çatırtısını ve gürültüsünü işitiyorum, kıvılcım yağmuru altında kalmış ürkek, beyaz tavşanların kökler arasında oraya buraya kaçıştıklarını, dallarda ise tüyleri yanmış kuşların duman soluyarak çırpındıklarını görüyorum. Kızıl yılan karanlığı yutarak, çıralı ormanı yok ederek kanatlarını gittikçe daha geniş ve daha muzaffer bir şekilde etrafa yayıyor.

...Hamamın duvarındaki kara delikten beyaz bir gölge yuvarlanır gibi çıktı ve ağaçların arasında hızla görünüp yok oldu. Beyaz gölgenin arkasından birisi kulağa çarpan bir fısıltıyla buyurdu:

"Sakın unutma ha! Mutlaka gel!"

"Olur..."

"Sabahleyin topal kadın uğrayacak, duydun mu?"

Kadın kayboldu, sonra birisi acele etmeden bahçeyi aşağıdan yukarı doğru geçti ve hafifçe gıcırdatarak tahta perdenin üzerinden atladı.

Uyku tutmuyordu, şafak sökene kadar yanmakta olan ormana bakarak yattım. Yorgun ay gökyüzünden kayarak iniyordu. Prens Kilisesi'nin haçlarının üzerindeyse Venüs yıldızı, soğuk ve yeşil bir zümrüt gibi parlıyordu. Prens ve prenses hayatları boyunca "sarsılmaz bir aşkla", biri diğeri için yaşadıklarına göre ona da burada parlamak düşerdi...

Çiy, ağaçlardan gecenin karanlığını yıkayıp temizlemişti. Pembe elmalar, çiyden grileşmiş yeşiller içinde gülümsemeye başlamıştı. Kokulu olgun elmalar altın gibi parlıyordu. Kırmızı külahlı saka yavruları uçuyordu. Kuşa benzer sarı yapraklar yere dökülüyordu ve görünüp kaybolan şeyin bir yaprak mı, yoksa kuş mu olduğunu anlamak bazen mümkün olmuyordu.

Gubin ağır ağır iç çekerek uyandı, çarpık parmaklarıyla şiş gözlerini ovuşturdu, ellerine dayanarak dört ayak üzerinde durdu ve uykudan kırışmış sivri burnunu köpek gibi gülünç bir biçimde oynatıp, havayı koklayarak bekçi kulübesinden çıktı. Ayağa kalktı, büyük bir elma dalını salladı. Olgun meyveler kuru toprağa yuvarlanıp otların arasında kayboldu. Üç tanesini aldı, uzun uzun inceledi, kırık dişlerini sulu meyveye sapladı ve ağzını şapırdatarak, gözüne ilişen elmaları tekmelemeye başladı.

"Elmaları niye boşu boşuna yere indirdin?"

"Uyumuyor musun sen?" diyerek bana döndü, kavuna benzeyen kafasını salladı. "Niye acıyacakmışım, bir sürü elma var... Bu elmaları babam dikmişti..."

Sonra keskin bakışlı, güzel gözünü kırparak, tatlı tatlı kıkırdayarak mırıldandı:

"Nadenka, ha? Nadejda İvanna, ne hüner ama! Ben de onlara bir bayram hazırlıyorum."

"Neden?"

Yüzünü buruşturdu ve ders verir gibi konuşmaya başladı:

"Birader, ben insanlara iyilik ederim... Aralarında kin ya da yalancılık görürsem hemen ortaya koymam gerekir, açık açık! İnsanlara öğretmek, doğru yaşayın pis herifler, demek lazım..."

Güneş bulutların arkasından yükselmişti. Yüzü, hasta bir çocuğun yüzü gibi cansız ve kederliydi; sanki yumuşak kara bulutların üstünde ve orman yangınından çıkan dumanın içinde uzun zaman kalarak dünyayı aydınlatmakta geciktiği için kendisini suçlu hissediyordu. Bahçe, sıcacık ışınlar içinde kalmıştı ve olgun meyvelerin sarhoş edici kokusunu, sonbaharın soluğunu derin derin içine çekiyordu.

Ama güneşin ardından maviye çalan kır ve kar gibi beyaz bulutlar sıkışık bir kalabalık halinde göğe yükseliyordu. Bu bulutların oluşturduğu yumuşacık toplar sakin akan Oka'da yansıyor, nehrin içinde aynı derecede derin ve yumuşak başka bir gökyüzü daha yaratıyordu.

"Haydi Makar!" diye buyurdu Gubin.

Kuyunun üç sajenden daha derin olan dibinde belime kadar vıcık vıcık, soğuk çamurun içindeyim; boğucu çürümüş ağaç kokusu ve dayanılmayacak kadar pis başka bir koku daha etrafa yayılıyor. Çamuru kovayla alıp daha büyük ahşap bir kovaya döküyorum, dolunca:

"Hazır!" diye sesleniyorum.

Ahşap kova sallanıyor, beni kenara itiyor, isteksizce yukarı çıkıyor, içinden kafama, omzuma cıvık çamur topakları dökülüyor, sular sıçrıyor. Ahşap kovanın dibindeki karanlık daire alev alev yanan gökyüzünü ve zar zor görebildiğim yıldızları kapatıyor; gökte güneşin parladığını bilerek yıldızları görmek öyle müthiş, öyle hoş bir şey ki.

Hep yukarı bakıyorum, boynumu arkaya kırıyorum, omurlarım... Ensem kurşun dökülmüş gibi. Ama bu gündüz yıldızlarını görmek istiyorum ve gözlerimi onlardan ayıramıyorum: Bu yıldızlar yepyeni bir yer olarak gösteriyor gökyüzünü ve nedense güneşin gökte yalnız olmadığını bilmek hoşuma gidiyor.

Büyük bir şey düşünmek istiyorum, ama küt ve sırnaşık bir kuşku bana engel oluyor: İşte şimdi Birkin'ler uyanacaklar, avluya inecekler ve Gubin onlara Nadejda'yı anlatacak.

Gubin'in belli belirsiz, sanki rutubetten şişip kabarmış sözleri aşağı dökülüyor:

"Bir sıçan daha... Zenginlere bak, hah-ha! On yıldır kuyuyu temizletmemişler... Meğerse ne içiyormuşsunuz iblisler! Dikkatli olmak lazım..."

Makara gıcırdıyor; ahşap kova, boğuk bir sesle kenarlara çarparak üzerime doğru iniyor, yine omuzlarıma ve başıma çamur sıçratıyor. Bu işi Birkin'lere yaptırmak lazımdı...

"Yerime geç!"

"Ne var?"

"Dondum! Sabrım kalmadı..."

"Ho-ho!" diye bağırıyor Gubin, bütün gücüyle ahşap kovayı yukarı çeken ihtiyar ata bağırıyor; kovanın kenarına ata biner gibi oturuyorum ve yukarı çıkıyorum: Yeryüzü çok aydınlık, çok sıcak ve yepyeni, bilmediğim kadar hoş.

Şimdi Gubin kuyunun dibinde. Nemli kara delikten küf kokusuyla birlikte Gubin'in küfürleri, çamurun boğuk sesi, demir kovanın ahşap kovanın zincirlerine vurarak çıkarttığı yankılar yükseliyor.

"Cimri herifler... Şuraya bak! Bir şey daha var, köpek desem değil, bebek desem değil, ne ki bu... Lanet herifler..."

Ahşap kovanın içinde şişmiş bir şapka göründü. Gubin üzülmüştü.

"Bir bebek bulmalıydı da polise haber vermeli, ihbar edip bunları mahkemeye çıkartmalıydı..."

Gözlerinin içinde beyaz lekeler olan, aşırı su içirilmiş alaca at, tüyü dökülmüş kulaklarını oynatarak mavi sinekleri kovalıyordu. Ağır, ahşap kovayı yaşlı bir duacının ölçülü adımlarıyla çekerek kuyudan kapıya kadar gidiyor, buraya her gelişinde kemikleri çıkmış kafasını aşağı indirerek soluklanıyordu.

Solarak pas rengini almış ezik otlardan oluşan bir halının örttüğü avlunun köşesindeki kapı gıcırdadı. Nadejda Birkina, elinde bir deste anahtarla kapıdan çıktı, arkasında ise fıçı gibi tostopar-

lak, küçümser gibi aşağı sarkıttığı kalın dudağının üstünde kara bıyıkları olan yaşlı bir kadın vardı. Mahzene gidiyorlardı. Birkina tembel tembel yürüyordu. Üstünde bir tek iç etekle omuzlarından düşen bir gömlek vardı, çıplak ayaklarına terlik giymişti.

"Ne o öyle gözünü dikmiş bakıyorsun?" diye bağırdı yaşlı kadın bana. Bu arada kırmızı yanaklarının üstünde olması gereken yerde değil de başka bir yerde gömülü gibi duran koyu ve bir körünkini andıran donuk gözlerini yuvalarında fıldır fıldır döndürüyordu.

'Kaynana!' dedim içimden.

Birkina, kapının önünde anahtarları kadına verdi ve acele etmeden, dolgun memelerini sallayarak, yuvarlak ve dik omuzlarından ikide bir kayan gömleğini düzelterek yanıma yaklaşıp:

"Avlu kapısının altındaki kapağı çıkartmak gerek, çamur sokağa aksın," dedi. "Avluyu çamur basmış. Ne biçim koku bu... Sıçan ölüsü falan mı yoksa? Of, anacığım ne pislik, ne pislik!.."

Yüzü yorgundu, gözlerinin altında siyah lekeler vardı. Gözleri, bütün gece uyumamış bir insanın gözleri gibi kuru kuru parlıyordu. Henüz hava serindi, ama şakaklarında ter tanecikleri ışıldıyordu. Omuzları da sıcağı görür görmez ince, pembe bir kabukla kaplanmış az pişmiş ekmek gibi ağır ve nemliydi.

"Küçük kapıyı açın! Topal bir dilenci kadın gelecek... Bana seslenin... Nadejda İvanovna diye seslen... Duydun mu?"

Kuyudan bir ses geldi:

"O konuşan kim?"

"Evsahibi..."

"Nadejda, eh sen görürsün! Ona iki çift lafım olacak..."

"Niye bağırıyor?" diye sordu kadın, koyu renk, belli belirsiz çizilmiş kaşlarını güçlükle yukarı kaldırarak. Kuyuya eğilmek istedi, ama ben, kendim için de beklenmedik bir şekilde:

"Gece sizin nereye gittiğinizi gördü de..." dedim.

"Ne-e?"

Doğruldu, omuzlarına kadar kızardı, tombul ellerini hızla göğsüne bastırdı, rengi koyulaşmış gözlerini iri iri açtı ve birden telaş içinde karmakarışık sözler fısıldamaya başladı. Rengi solmuştu ve yere hamur gibi yayılarak oturduğu için tuhaf bir şekilde küçülmüştü.

"Aman Allahım, ne görmüş ki? Hayır... Topal gelecek, sakın içeri sokma! De ki, gerek yokmuş, olmaz, imkânsız. Sana bir ruble veririm... Aman Allahım!"

Gubin'in çığlıkları giderek daha yüksek perdeden, daha öfkeli geliyordu aşağıdan. Fakat ben sadece kadının buğulu fısıltısını duyuyor, tombul ve pembe yüzünün nasıl çöktüğünü, kül rengini aldığını, koyu renk dudaklarının titreyerek konuşmasına engel olduğunu, gözlerindeyse acıklı bir korkunun donup kaldığını görüyordum.

Ama birden omuzlarını kaldırdı, toparlandı ve korkuyu üzerinden atarak sessiz ve anlaşılır bir şekilde:

"Hiçbir şeye gerek yok... Gelsin..." dedi.

Sendeledi, küçük bir adım atarak geri çekildi, ayakları birbirine bağlı gibiydi. İnsanı irkiltecek şekilde sakin, uysal ve sanki kör gibi yürüyordu.

"Çek!" diye ulur gibi bağırdı Gubin.

Yukarı çektiğimde Gubin ıslanmış ve soğuktan morarmış haldeydi. Küfrederek ve kollarını sallayarak avluya atladı.

"Bu nasıl iş? Bağırıp duruyorum..."

"Nadejda'ya onu gördüğünü söyledim."

Üzerime yürüdü. Öfkeliydi.

"Söyle diyen oldu mu sana?"

"Bahçeden geçip hamama gittiğini rüyanda gördüğünü söyledim..."

"Ne-e? Nasıl yani?"

Çıplak ayakları çamur içindeydi. Gözleriyle tokat atar gibi baktı bana. Çirkin suratı gülünç ve aptal bir ifade aldı.

"Bana bak, eğer kocasına söyleyecek olursan ben de bütün bunları rüyanda gördüğünü söyleyeceğim..."

"Neden?" diye haykırdı Gubin şaşırarak. Ama birden kendine geldi ve yayvan yayvan gülerek alçak sesle sordu:

"Ne kadar para verdi?"

Kadına acıdığımı, iki kardeşin onu dövüp yaralamasından korktuğumu, ele vermeye gerek olmadığını açıklamaya giriştim. Gubin önce bana inanmadı, ama sonra düşündü ve:

"Bunların hiçbiri doğru değil: En iyisi yalanın değil, doğrunun karşılığında para almaktır. Beni şaşırtıyorsun delikanlı... Onlar beni kuyu temizlemem için kiraladılar, oysa ben o paraya karşılık her şeyi temizleyivereceğim... Bu da beni çok memnun edecek!" dedi.

Yine öfkelenmişti. Isınmak için kuyunun etrafında koşuyor, bir yandan da mırıldanıyordu:

"Başkasının işlerine nasıl burnunu sokarsın? Sen buralı mısın?"

Kuru ve sıcak bir gün oynaşıp duruyordu, ama gökyüzü bulanıktı, sanki en derinlerine kadar yazın tozuna bulanmıştı ve güneşin kıpkırmızı, ışıksız küresine aya bakar gibi gözünü kırpmadan bakmak mümkündü.

"Seni işe ben getirdim, iş verip sevindirdim, sen de tutmuş bana..."

Kapının yanında bir ördek yavrusuyla oynaşan at, ağır ağır hoplayarak Birkin'lerin eviyle aynı hizaya geldi, bu sırada birisi hırıltılı bir sesle bağırdı:

"Hey, ormanda yangın çıktı!"

Pencerenin çerçevesi çarparak kapandı. Avlu o anda gürültülü ve anlamsız bir koşuşturmayla doldu: Bıyıklı kadın mutfaktan dışarı fırladı, arkasından saçı başı dağınık, yarı giyimli Yona çıktı. Pencereden Pyotr'un dazlak, kırmızı kafası uzandı.

"Atı koşun hemen, cancağızlarım!" diye bağırıyordu Pyotr ağlamaklı bir sesle.

Gubin, besili, al atı avluya çıkarmıştı bile. Yona, arabayı iterek getirdi. Nadejda eşikten ona sesleniyordu:

"Git, önce üstünü giyin..."

Kadın kapıyı ardına kadar açtı. Kısa boylu, kırmızı gömlekli bir köylü, hafifçe topallayarak ve köpük içinde kalmış bir atı dizginlerinden çekerek avluya girdi, neşeli bir sesle konuşmaya başladı:

"Yangın iki yerden başladı, kesim yerinden ve mezarlıktan..."

Herkes ahlayıp vahlayarak köylünün çevresini sarmıştı. Yalnızca Gubin hiç kimseye bakmadan ve dişlerinin arasından bana şöyle diyerek ustaca ve çabuk hareketlerle atı arabaya koşmuştu:

"Siz bekleyin daha... Talihsiz insanlar..."

Kapıda dilenci kadın belirdi, hırsız gibi gözlerini kısmış, şarkı söyler gibi konuşuyordu:

"Ta-anrı İ-isa hayrına..."

"Allah versin, Allah versin!" diye bağırdı Nadejda korkuyla ellerini sallayarak. Rengi solmuştu. "Başımız dertte, orman yanıyor... Sonra gel!"

Önünde dikildiği pencereyi tümüyle dolduran Pyotr birden geriye, odanın içine doğru hafifçe sallandı ve gözden kayboldu, yerinde küçümseyici konuşmasıyla bir kadın belirdi ve:

"Ne oldu, Tanrı yetişti mi sanki? Ahmaklar, tembeller..." dedi.

Kadının şakaklarında kırlaşmış saçlarını ipek bir başörtüsü örtüyordu. İpek, güneşte ışıldıyor ve kadının başı demirdenmiş gibi görünüyordu. İkonaya benzeyen ve isler içinde gibi görünen yüzünde, hiç göremediğim göz bebeksiz mavi gözleri iki leke halinde parlıyordu.

"Ben size demedim mi, yolu açarken mezarlığın daha uzağından geçirin diye, şeytanlar..."

Kadının küçük, sivri burnunun üst kısmında derin bir kırışık vardı ve bu kırışıktan gümüş renkli şakaklarına doğru gür kaşları dağılıyordu. Garip bir sessizlik oldu, Yalnızca at, toynağıyla çamurda şap şap sesler çıkarıyordu, pencereden ise küçümseyici

sitemler yağdıran gür, neredeyse erkek sesi gibi bir ses akıp duruyordu.

'İşte o, üvey ana!' diye düşündüm.

Gubin, atı koşma işini bitirdi ve ihtiyar bir adamın ses tonuyla Yona'ya:

"Kımılda, üstünü giyin bostan korkuluğu..." dedi.

Birkin'ler avludan çıktıktan, arkalarından da ter içindeki atına atlayan köylü dörtnala uzaklaştıktan sonra kadın ortadan kayboldu, ama boş pencere sanki eskisinden daha da kara oldu. Çıplak ayaklarıyla su birikintilerine basan Gubin, kapıyı kapattı, bana şöyle bir göz attı ve:

"Hadi, başlayalım... Ne dikilip duruyorsun orada!" dedi.

"Yakov!" diye seslendi evden gür bir ses.

Gubin asker gibi dimdik durdu.

"Buraya gelsene bir..."

Gubin, ayaklarını düzgün bir şekilde yere vurarak kapıya doğru yürüdü. Üst basamakta dikilen Nadejda, yüzünü buruşturup ona yan döndü, sonra da sessizce başını sallayarak beni yanına çağırdı:

"Ne diyor bu, Yakov yani?"

"Bana küfrediyor."

"Ne diye?"

"Sana söyledim diye..."

Nadejda ağır ağır iç geçirdi.

"Ah fesatçı! Ne işine yarayacakmış?"

Darılmış gibi dudağını sarkıttı ve yuvarlak, boş suratı bir çocuk suratı görünümünü aldı.

"Aman Allahım... İnsanlara ne sanki?"

Gökyüzünde koyu gri bir bulut, sonu gelmeyecek bir sonbahar yağmuru yağdırma tehditleri savurarak gitgide büyüyordu. Kapıya en yakın pencereden üvey annenin sesi gür bir dere gibi akıyor, sözcükler anlaşılmıyordu, sadece ses sanki bir iğ gibi vınlıyordu.

"Bu annemiz," diye mırıldandı Nadejda sessizce. "Şimdi gününü gösterir ona! Beni korur..."

Ancak Nadejda'yı dinlemiyordum, beni etkileyen, pencerenin arkasında sakin, yüksek perdeden ve doğru olduklarından tamamen emin olarak söylenen sözlerdi:

"Sen de yettin artık ama yettin yani... İşsizlikten dini bütün insanların işlerine karışıyorsun..."

Pencereye yaklaştım. Nadejda sakin sakin:

"Nereye gidiyorsun?" dedi. "Sana ne, dinleyip de ne yapacaksın?.."

Pencereden şu sözler duyuluyordu:

"İnsanlara karşı bu isyancılığın hep işsizlikten, can sıkıntısından. Canın sıkılıyor, sanki Tanrıya hizmet ediyormuşsun, gerçeği seviyormuşsun gibi tutup bir eğlence uyduruyorsun, ama aslında şeytana hizmet ediyorsun..."

Nadejda, beni kolumdan çekerek pencerenin altından uzaklaştırmaya çalıştı.

"Gubin'in ne söylediğini duymam gerek..." dedim ona.

Kadın hafifçe gülümsedi, yüzüme bir göz attıktan sonra güvenerek şöyle fısıldadı:

"Üvey anneye itiraf ettim: 'Anacığım,' dedim, 'başıma bir felaket geldi!' 'Vah vah, seni aptal,' dedi hatta azıcık da saçımdan tutup sarstı, ama hepsi bu. Bana acıyor! Gezip tozmamın onun için önemi yok, onun için bir bebek gerekli, malını mülkünü bırakacak bir torun gerekli..."

Odada Gubin bağırıyordu:

"Eğer yasaya karşı bir günah işlenmişse, o zaman..."

İnandırıcı birtakım sözler, Gubin'in sesini bastırarak birbiri ardına akıp geliyordu:

"Her işte günah aramayın Yakov Petroviç, insanoğlu büyüyor ve yasaların içinde sıkışıp kalıyor. Birbirimize saldırmasak olmaz mı? Niye kavga ediyoruz? Tanrının önünde hepimiz de birer aptal değil miyiz?.."

Kadın sıkılmış ya da yorulmuş gibi, çok yavaş, açık seçik sözcüklerle konuşuyordu. Gubin arada bir, bir şeyler mırıldanıyordu, ama söylediği bu sözler kadının düzgün konuşmasının içinden geçip de bana kadar gelemiyordu.

"Bir insanı ayıplamak önemli bir iş değildir Yakov Petroviç, her zaman ayıplayacak bir şey buluruz! Ya sen, sen insanların ipliğini pazara çıkarıyorsun. Aslında günah işlemekte bazen yarar da olabilir. Ermişler kitabını oku da gör: Tanrının bütün azizleri ona ulaşıncaya kadar ne günahlardan geçmişler, ama yine de ulaşmışlar! Bunu akıldan çıkarmamak lazım. Tanrı Seba değil miydi, Yahudilerine tahammül edemeyen? Bir Yahudi kızı İsa'nın annesi olarak seçilmemiş miydi? Bütün Hıristiyan peygamberler de, havariler de Yahudiydi, tabii! Ya biz ne yapıyoruz? Ayıplamak için de, cezalandırmak için de acele ediyoruz..."

"Sen beni hayatından attın, Natalya Vasilyevna," dedi Gubin. "Seninle nasıl karşılaştığımı hatırlıyorum da..."

"Hatırlamasan da olur..."

"Öyle ki, kendimi görmüyordum, kendime hiç değer vermiyordum..."

"Ne olduysa oldu, geçti gitti. Ne olması gerektiğine gelince, bundan emin olamazsın..."

"Senden sonra iç huzurumdan da oldum..."

Nadejda beni yana itti ve öcünü almış gibi sevinerek fısıldadı:

"Söylenenler doğruymuş demek. O da onun âşıkları arasındaymış anlaşılan!"

Ama hemen kendini toparladı, korku içinde eliyle ağzını kapattı ve parmaklarının arasından şöyle dedi:

"Aman Tanrım... Ben ne yaptım? Sakın inanma... Herkesin ona bir düşmanlığı vardır, çok akıllı bir kadındır o..."

Kadının sözleri pencereden sakin sakin dökülüyordu:

"Bir yerde bir kötülük varsa bu kötülüğü, şikâyet ederek düzeltemezsin. Kime ne verilmişse onu taşır, taşıyamıyorsa, demek ki, bu yükü taşıyabilecek gücü yoktur."

"Her şeyimi senin yüzünden kaybettim, beni beş parasız bıraktın..."

"Sen kaybettin, ben daha da artırdım. Hayatta hiçbir şey hiçbir zaman kaybolmaz Yakov Petroviç, sadece elden ele, beceriksizden becerikliye geçer. Köpeğin kemirdiği kemik bile bir işe yarar."

"İşte o kemik benim!"

"Niye? Sen, insansın henüz..."

"Ne anlamı var bunun?"

"Anlamı var, Yakov Petroviç, ama daha tam anlatılamadı, efendim! Kendine bir eğlence uydur, Tanrıyı da yanına al, yürü... Ama bir kadını elleme, yok yere bir kadın hakkında gereksiz laflar etme... Bunları rüyanda görmüşsün sen..."

"Eh," diye haykırdı Gubin, ezik bir şekilde. "Öyle olsun! Sen kazandın... Seni üzmek istemiyorum... Ama yine de..."

"Yine de ne?"

"Yine de senin şu çok akıllı ruhuna bu dünyada..."

"Bu dünyadaki yaşamımızı alnımızın akıyla bir tamamlarsak, öte dünyada inşallah anlaşırız..."

"Eh... Hoşça kal!"

Pencerenin arkasında bir sessizlik oldu. Sonra kadın ağır ağır iç geçirdi.

"Aman Allahım..."

Nadejda tıpkı bir kedi gibi hafifçe merdivene atladı, ama ben beceremedim. Gubin, kapıdan çıkarken benim pencereden uzaklaştığımı gördü. Yanaklarını şişirdi, saçları diken diken oldu ve sanki bir kavga sonrasıymış gibi kıpkırmızı olarak beklenmedik şekilde yüksek ve öfkeli bir sesle bağırmaya başladı:

"Sen, sen ne yapıyorsun? Sırık şeytan... Seni istemiyorum, seninle çalışmak istemiyorum... Defol!"

Pencerede, büyük, mavi gözlü karanlık bir yüz belirdi, buyurgan, sert bir sesle sordu:

"Bu gürültü ne hâlâ?"

"Bunu başlatan ben değilim..."

"Çık sokağa küfret, burada edemezsin!"

"Evet!" diye bağırdı Nadejda gücenmiş bir halde. "Bu ne böyle? Ne biçim..."

Ahçı kadın elinde maşayla fırladı, saldırmaya hazır, Nadejda'nın yanına dikildi ve avaz avaz bağırmaya başladı:

"İşte görüyorsunuz, evde erkeklerin olmaması ne demekmiş!.."

Gitmeye hazırlanırken evsahibinin yüzüne bir göz attım: Mavi gözbebekleri tuhaf bir şekilde irileşmiş, çevrelerinde sadece ince, mavi bir kenar bırakarak neredeyse aklarının üstünü örtmüştü. Bu garip, ürkütücü gözler hareketsizdi, yuvalarından fırlamış kör gözler gibi görünüyordu. Kadın sanki bir şeyin altında eziliyor ve zor nefes alıyordu. Başörtüsünün ipeği metal pırıltılarıyla parladı ve ister istemez yine aklımdan "Demirden kafa..." diye geçirdim.

Gubin oturmuş, yumuşamıştı, ahçı kadınla tembel tembel küfürleşiyordu ve bana bakmıyordu bile.

"Hoşça kalın efendim," dedim, pencerenin yanından geçerken.

Kadın birden olmasa da tatlılıkla yanıtladı:

"Hoşça kal dostum, hoşça kal..."

Ve sert bir şeye defalarca vurula vurula parlamış bir çekice benzeyen başını yere eğdi.

1912

VAPURDA

NEHRİN suyu dümdüz, mat gümüş renginde. Akıp akmadığı belli olmuyor. Sıcak bir günün sisine bürünerek donup kalmış gibi. Bacasında beyaz bir çizgi bulunan ve hantal bir mavnayı yedeğinde çekmekte olan bu pas rengini almış vapuru, nehrin nasıl kolayca ve rahatça sürükleyip götürdüğünü sadece kıyıların sürekli değişmesinden anlamak mümkün.

Paletler suya uykulu uykulu vurarak şapırdıyor, makine güvertenin altında ağır ağır çalışıyor, kısık sesler çıkararak buhar soluyor, küçük bir çan zangırdıyor, dümen zinciri boğuk bir sesle kımıldıyor. Ama bütün bu sesler gereksizmiş, sanki nehrin üstünde donup kalmış olan uyku verici sessizlikte hiç işitilmiyormuş gibi.

Yaz kurak geçiyor, su seviyesi alçak; geminin burnunda keşişe benzeyen, zayıf, siyah sakallı, sarı suratında ışıltısız gözleriyle bir tayfa, alacalı bulacalı bir balık kepçesini düzenli hareketlerle bordadan aşağı bırakırken kederle eriyen bir sesle inler gibi şarkı söylüyor:

"Ye-edi... ye-edi... altı..."

Sanki şöyle sızlanıyor:

"Atıyoruz, atıyoruz ama ortada bir şey yok..."

Vapur, çığa balığına benzeyen burnunu hiç acele etmeden bir bu kıyıya, bir öbür kıyıya çeviriyor, mavna peşinden koşup duruyor, gri halat tel gibi uzayıp titriyor; halattan her yana altın ve gümüş renkli kıvılcımları andıran su tanecikleri uçuşuyor. Kaptan köprüsünden kalın bir ses megafona şu sözcükleri haykırıyor:

"Oool... uo..."

Mavnanın burnunun altında iki parça halinde beyaz, kanatlı bir dalga kabarıyor, yayıla yayıla kıyıya koşuyor.

Çayırlık olan tarafta turbalıkları yakıyorlar galiba. O bölgede, kapkara ormanların üzerinde, opal renginde, belki de bataklıkların soluğundan oluşmuş bir bulut asılı duruyor.

Sağ taraftaki yüksek ve dik kıyı, killi yamaçlardan oluşuyor. Bu yamaçlar zaman zaman bir sel yatağıyla bölünüyor. Sel yatağının içindeki gölgeliklerde titrek kavaklar ve akağaçlar var.

Yeryüzü sessiz, sıcak ve ıssız, yanıp tutuşan donuk mavi renkteki gökyüzünde ise güneş akkor haline gelmiş.

Çayırlar sonu yokmuşçasına uzanıyor, bunların arasında bir yerde uykuya dalmış ağaçlar tek başlarına dikilip duruyorlar. Ağaçların tepesinde bir köyün çan kulesinin haçı gündüz yıldızı gibi parlıyor. Bir değirmenin gri kanatları göğe yükseliyor. Kıyıdan uzakta, olgunlaşmış tahılların oluşturduğu simli örtüler görülüyor. Arada sırada insanlar da göze çarpıyor.

Çevredeki her şey sanki rengini atmış, sakin ve insanı duygulandıracak kadar sade; her şey insanın ruhuna öylesine yakın, öylesine anlamlı ve sevimli. Kayalık kıyının yavaş yavaş ve ikircimli bir biçimde yerini çayırların değişmez enginliğine, ormanın yeşil oyunlarına bıraktığını görüyorsun. Ormanlar suya yaklaşıyor, suyun aynasına şöyle bir göz atıp yeniden uzaklara yüzüyor. Bakıyorsun, dünyada bu sakin nehir kıyıları kadar sade ve güler yüzlü başka bir güzel yer olamayacağını düşünüyorsun.

Kıyı boyunca uzanan çalılıklarda artık sarı yapraklar görülüyor, ama çevredeki her şey, gülümsemesi iki anlama da gelebilecek, yani hem korkulu, hem de sevinçli ve düşünceli, ilk doğumu yaklaşmış yeni evli bir genç kadın gibi gülümsüyor.

Gün, öğleni çoktan geçmiş. Üçüncü mevki yolcuları can sıkıntısından ve sıcaktan bunalmış, çay ve bira içiyorlar. Çoğu da sessizce kıyılara bakarak kenarda oturuyor. Güverte titriyor, bü-

feden kap kacak sesleri geliyor ve tayfa uyku getiren bir sesle hâlâ iç çekiyor:

"Altı... Altı buçuk..."

İse batmış ateşçi, makine dairesinden yukarı tırmanıyor ve vidaları gevşemiş gibi sallanarak, çıplak ayaklarını ağır ağır sürükleyerek tayfa başının kamarasının yanından geçiyor, sarı saçlı, sarı sakallı bir Kostromalı olan tayfa başı ise kapıda dikilmiş canlı gözlerini alaycı bir biçimde kısarak:

"Nereye acelen?" diye soruyor.

"Mitka'yı kızdırmaya."

"O da bir iş ya!"

Ateşçi kapkara ellerini sallayarak uzaklaşıyor, tayfa başı ise isteksizce esneyip sağına soluna bakınıyor. Makine dairesine inen merdivenin yanında, uzun bir sandığın üstünde ufacık bir adam oturuyor. Adamın sırtında kahverengi bir ceket, başında yeni, kalın bir kasket, ayaklarında ise, her yanı kurumuş gri çamur topaklarıyla kaplı çizmeler var.

Tayfa başı can sıkıntısını gidermek için bir şey yapmak istemiş olacak ki, sert bir biçimde bağırdı:

"Hey, hemşerim!"

Beriki, ürkek ürkek, bir kurt gibi, bütün vücuduyla tayfa başına doğru döndü.

"Niye burada oturuyorsun? Üstünde 'dikkat' yazıyor, sen çıkıp üstüne oturmuşsun! Okuman yazman yok mu?"

Yolcu ayağa kalktı ve sandığa bakarak cevap verdi:

"Okumam var."

"Ama oturulmayacak yere oturmuşsun!"

"Yazıyı görmedim."

"Hem burası sıcak; makine dairesinden yağ kokusu gelir. Nerelisin sen?"

"Kaşinsk'liyim."

"Evden ayrılalı çok oldu mu?"

"Üç hafta."

"Yağmur yağdı mı sizin oralarda?"

"Ha-ayır. Yağmur ne gezer oralarda!"

"Öyleyse çizmelerin niye bu kadar çamurlu?"

Yolcu başını önüne eğip önce bir ayağını sonra öbürünü ileri uzattı, çizmelerine baktı ve:

"Bunlar benim çizmelerim değil," dedi.

Tayfa başı kıs kıs güldü, sarı sakalı neşeyle kabardı.

"Sarhoş musun, nesin?"

Yolcu yanıt vermeden kısa adımlarla sessizce kıç tarafa gitti. Ceketinin kolu elinden aşağı düşüyordu, anlaşılan üzerindeki ceket başkasınındı. Onun ne kadar dikkatli ve ikircimli yürüdüğünü gören tayfa başı kaşlarını çattı, sakalını ısırdı, çıplak eliyle kaptanın kamarasının bakır kapı kolunu gayretle ovmakta olan tayfaya yaklaştı ve alçak sesle:

"Buradan ufak tefek, kahverengi ceketli, çizmeleri çamurlu biri geçti, gördün mü?" dedi.

"Görür gibi oldum."

"Bana bak, arada bir izleyin onu."

"Yankesici mi?"

"Onun gibi bir şey."

"Tamam..."

Birinci mevki kamaranın yanındaki masada, tepeden tırnağa griler giymiş şişman bir adam tek başına bira içiyor. Çoktan kafayı bulmuş, gözleri, bir körünki gibi yana kaymış, hiç gözünü kırpmadan duvara bakıyor. Önündeki masanın üstünde, dökülüp yapış yapış olmuş bir sıvıya sinekler konup kalkıyor. Sinekler adamın kırçıl sakalında, hareketsiz yüzünün tuğla kırmızısı derisinde dolaşıyor.

Tayfa başı adama bakıp göz kırptıktan sonra:

"Durmadan içiyor," dedi.

"Kendi bileceği iş," diye karşılık verdi kaşları olmayan ürkek bir tayfa, içini çekerek.

Sarhoş hapşırdı, sinekler bulut halinde masanın üstünde yükseldi; tayfa başı sineklere baktı, içini çekip düşünceli düşünceli:

"Sinek gibi hapşırıyor," dedi.

Ocak ambarının yakınındaki odunların üstünde bir yer kestiriyorum gözüme. Buraya uzanıp geminin karşısında sessizce ilerleyen dağların, suyun üstünde bir matem örtüsü bırakarak kararmalarını seyrediyorum. Çayırlarda akşam kızıllığı hâlâ hissediliyor, akağaçların gövdeleri kıpkızıl, tam kıyıdaki kulübenin yeni yapılmış çatısı sanki kırmızı bezle kaplanmış gibi. Oradaki her şey ateşin içinde yüzüyor, çizgilerini kaybederek kırmızı, portakal rengi ve mavi geniş dereler halinde akıyor, tepede ise küçük, siyah bir köknar ağacı duruyor ve bilenmiş gibi sipsivri, gerinerek yukarı doğru yükseliyor.

Tepenin eteklerinde balıkçılar ateş yakmış. Ateş, kayığın beyaz küpeştesini, içindeki esmer adamı, bir kolye gibi asılı duran ağları ve ateşin yanına çömelmiş olan sarı gömlekli kadını oyunlar yaparak aydınlatıyor. Dallı budaklı kara bir ağaç, ateşin ve kadının üzerine biçimsiz bir gölge düşürüyor, alt dallardaki yaprakların altın gibi pırıl pırıl parlayarak titrediği görülüyor.

Yolcuların, akşamın alacakaranlığı altında ezilen konuşmaları arı vızıltısı gibi uğuldayan bir sese dönüşmüş durumda: Kimin ne hakkında konuştuğu görülmüyor ve anlaşılmıyor, sözcükler kopuk kopuk, ama sanki herkes aynı konuda arkadaşça, dürüstçe konuşuyor gibi. Genç bir kadının ölçülü kahkahası duyuluyor. Kıç tarafta birileri şarkı söylemeye çalışıyor; ama herkesin gönlüne göre şarkı bulamıyorlar ve alçak sesle, isteksizce tartışıyorlar. Tüm seslerde akşamdan bir şeyler var, duaya benzer huzurlu ve hüzünlü bir şeyler.

Yakınımda, odunların arkasında, gür ve uğuldayan bir ses hiç acele etmeden anlatıyor:

"Derli toplu, düzgün, başarılı bir delikanlıydı, ama sonra... Sonra sanki yosun tuttu, kelleşmeye başladı, uyuz ite döndü..."

Dinç ve çın çın öten öteki ses şöyle diyor:

"Bara meyhaneye dadanmayacaksın, yanına kâr kalmaz..."

"Yalnız derler ki, balık daha derin yerler ararmış..."

"Bir ahmak da daha kötüsünü arar! Senin akraban değil mi o?"

"Öz kardeşim..."

"Ya! Öyle dediğim için kusura bakma."

"Ziyanı yok. Aptalın biri zaten, niye açıkça söylemeyeceksin ki..."

Kahverengi ceketli yolcu, akacın yanına yaklaştı; sol eliyle direğe tutunarak altında suyun çarka çarparak köpük köpük kaynadığı kafesin üstünde yürüdü, küpeşteye bakarak, bir kanadıyla bir şeye tutunup havada asılı duran bir yarasayı anımsatacak biçimde sallanarak uzun bir zaman durdu. Kafasına sımsıkı geçirdiği kasket, kulaklarını bükmüştü ve kulakları komik bir biçimde öne doğru fırlamıştı.

Vapurun tentesi altındaki alacakaranlığa dikkatle bakarken odunların arasında beni fark etmemiş olmalı ki, başını çevirdi. Yüzünü çok iyi görebilmiştim: Sivri bir burun, yanaklarında ve çenesinde kızılımsı sarı tüyler, küçük, karanlık gözler. Bir şeye kulak kabartıyor gibiydi.

Birden akaca doğru bir adım attı, parmaklık demirinden ip paspası çözdü, nehre fırlattı ve ardından bir başkasını çözmeye koyuldu.

"Hey," diye seslendim, "ne yapıyorsun sen?"

Yerinden sıçradı, döndü ve elini alnına koyup gözleriyle beni arayarak alçak sesle, çabuk çabuk, kekeleyerek konuşmaya başladı:

"Ne... ne mi yapıyorum? Gö-örüyorsun ya işte!.."

Yaptığı haylazlığa şaşırmış ve merak etmiştim, yanına yaklaştım.

"Bunun acısını tayfalardan çıkarırlar..."

Kavga etmeye hazırlanıyormuş gibi ceketinin kollarını sırayla yukarı doğru çekerek ve kaygan kafesin üzerinde ayağını sessizce yere vurarak mırıldanıyordu:

"Baktım çözülmüş, sonra da suya düştü! Bağlamak istedim, ama beceremedim, elimden kaydı."

"Ama bana da, onu kendi ellerinizle çözüp atmışsınız gibi geldi," dedim.

"Niye yapayım ki? Öyle şey olur mu hiç?"

Anında elimin altından kayıp ceketinin kollarını düzelterek uzaklaştı. Ceket, bacaklarını gülünç bir biçimde kısa gösteriyordu. Yürüyüşünün ikircimli bir yürüyüş olduğu bir kez daha gözüme çarpmıştı.

Gece olmuştu. İnsanlar uykuya dalmıştı. Kulaklar makinenin hiç kesilmeyen gürültüsüne, çarkın suya düzgün vuruşlarına alışmıştı, artık gürültüyü duymuyordu. Bu gürültünün arasında uyuyanların horultusu, sessiz adımlar, birinin heyecanlı fısıltısı açık seçik işitiliyordu:

"Ben ona söyledim, 'Yaşa, yapma, gerekmez!' dedim, ah, ah!.."

Kıyılar kaybolmuştu, ancak karanlıkta arada bir görülen ateşlerin hareketinden fark edilebiliyordu. Yıldızlar nehirde donuk donuk parlıyordu. Vapurun ardından vapur ışıklarının altın yansımaları akıp geliyordu. Bu yansımalar sanki gemiden ayrılmak ve karanlığın içine doğru yüzmek ister gibi titriyordu. Simli kumaştan köpükler, karanlık küpeşteyi yalıyor; mavna, kıç tarafın arkasında vapuru yakalamaya çalışarak düşe kalka yürüyormuş gibi sürüklenip geliyordu. Mavnanın burnunda iki ışık göz kırpıyor, üçüncüsü ise direğin üstünde kâh yıldızların ışığını kapatıyor, kâh kıyıdaki ışıklara karışıyordu.

Bana yakın bir sıranın üzerinde, fenerin altında şişman bir kadın derin uykuya dalmıştı. Kadın, bir elini başının altındaki küçük bir çıkının üstüne koymuştu. Bluzu ise koltukaltından patlamış, beyaz teni ortaya çıkmış ve gür koltukaltı kılları dışarı fırlamıştı. Kadının yüzü büyük, kaşları kara, tombul yanakları kulaklarına kadar şişmiş, kalın dudakları, çirkin bir ölü gülümsemesiyle açılmıştı.

Ben kadından daha yukarıda yatıyor, ona yukarıdan bakıyordum. Uyuklamalar arasında, kadının yaşı kırkın biraz üstündedir herhalde, iyi bir kadıncağızdır, kızının, damadının ya da oğlunun, gelininin yanına gidiyordur, onlara armağanlar ve kocaman yüreğindeki en güzel analık duygularını götürüyordur, diye aklımdan geçiriyordum.

Bir şey parladı, sanki yakında bir yerde birisi bir kibrit çaktı, gözlerimi açtım. Tuhaf ceketli yolcu, yanan kibriti ceketinin koluyla gizleyerek kadının yanında dikiliyordu. Sonra elini dikkatle uzatıp küçük ateşi kadının koltuk altından fırlamış olan kıllara yaklaştırdı. Hafif bir çıtırtı işittim ve kötü bir yanık tüy kokusu aldım.

Yerimden fırlayıp haylazı ensesinden yakaladım, sarsmaya başladım:

"Ne yapıyorsun sen?"

Duyulur duyulmaz bir sesle pis pis kıkırdayarak ellerimin arasında döndü ve:

"Ne korkardı ama, değil mi?" dedi.

"Sen aklını kaçırmışsın, iblis!"

Sık sık gözlerini kırparak arkamda bir yere bakmaya başladı, döndü ve:

"Tamam, bırak artık!" diye fısıldadı. "Şaka yapmak istemiştim, ne zararı var? Bak, uyanmadı bile..."

Çocuğu iteledim, beni kederli bir şaşkınlık içinde bırakarak tırpanla biçilmiş gibi kısa bacaklarının üzerinde sessizce yere devriliverdi.

'Yanılmamışım, demek ki, ip paspası kasten suya atmış. Ne biçim adam bu?'

Makine dairesinde bir çan zangırdamaya başladı.

"Ağzını şapırdatmadan ye!" diye neşeyle haykırdı birisi.

Düdük çalmaya başladı, kadın uyandı, hemen kafasını kaldırdı, sol eliyle koltuk altını yokladı, buruşuk suratını daha da çok

buruşturup fenere baktı. Oturdu, dışarı taşmış olan saçlarını başörtüsünün altına sokuşturarak alçak sesle:

"Ay anacığım, kutsal Meryem Anamız..." dedi.

...Vapur iskeleye yaklaşmıştı, Çuvaşlar odun taşıyor, ocak ambarına odunları gümbürtüyle atıyorlardı. Atmadan önce de kızgın bir sesle bağırarak "Truş-şa!" diye tuhaf bir söz söylüyorlardı.

Sırtını tepeye vermiş küçük bir kentin üzerinde ufalmış bir ay yükseliyor, kapkara nehir aydınlanıyor, ay ışığı tüm dünyayı ılık bir suyla âdeta yıkıyordu.

Kıç tarafa gittim ve buradaki sandıkların arasında oturup kıyı boyunca uzanan kenti seyretmeye koyuldum. Kentin bir ucunda bir fabrika bacası kalın bir sopa gibi yukarı fırlamıştı, öteki ucunda ve ortasında ise iki çan kulesi göğe yükseliyordu. Bunlardan biri altın kubbeliydi. Öteki yeşil veya mavi kubbeli olmalıydı, şu anda, ay ışığında siyah görünüyordu ve eskimiş bir boya fırçasına benziyordu.

İskelenin karşısındaki iki katlı evin geniş alnına takılı olan fener, kirli camların arkasından titreyerek, cansız, donuk bir ışık saçarak yanıyor ve eğrilmiş uzun bir tabelanın üstünde büyük sarı harflerle "Meyhane S" yazısı yavaş yavaş kayıyor, yazının öteki harfleri ise görülmüyordu.

Uykulu kentin iki üç yerinde fenerler hâlâ yanıyor, donuk ışık lekeleri, çatıların köşelerini, gri ağaçları ve kör bir duvarda beyaz boyayla resmedilmiş bir pencereyi aydınlatarak havada asılı duruyordu.

Bütün bunlara bakmak insana hüzün veriyordu.

Vapur homurdanıyor, çabalıyor, iskeleye çarpıyor, tahtalar gıcırdıyor, su iç çekiyor, birisi kudurmuş gibi bağırıyordu:

"İblis! Vinçlere dikkat etsene! Kıçtaki vinci kıracaksın..."

"Kalktık, çok şükür," diyor sandıkların arkasındaki, artık tanıdığım, dinç ses ve hararetle soruyor:

"Ee, ne diye bağırmış adam?"

Birisi telaşlı ve anlaşılmaz bir biçimde, dudaklarını şapırdatarak ve kekeleyerek yanıtlıyor:

"Akrabalarım, diye bağırıyormuş, öldürmeyin, lütfen, İsa aşkına öldürmeyin! Topunuzu sileceğim defterden, diye bağırıyormuş, güçlü, güzel elceğizlerinize sarılıyorum, günah işlemekten kaçının, ruhunuzu kurtarın! Kutsal yerleri ziyaret edeceğim, hayatım boyunca, hatta hayatımın sonuna dek ortadan kaybolacağım, beni görmeyeceksiniz, sesimi duymayacaksınız. Tam o sırada şakağına mili sokunca üzerime kan fışkırdı ve o, yere yuvarlandı. Kaçtım, meyhaneye koştum, kapıyı çalıp öz kız kardeşime bağırıyorum, babacığımı öldürdüler diye. Kız kardeşim pencereden sarkmış, ahlaksız kurt, o da hak etmişti, diyor. Of, ne korkunçtu. Bu gece gibi, o kadar korkmuştum ki, başıma ne büyük bir felaket gelmişti! Önce tavan arasına çıktım, yo hayır, diye düşünüyorum, beni bulurlar, hemencecik işimi bitirirler, tüm malın mülkün birinci dereceden varisi olduğuma göre; çatıya atladım, bacanın arkasına saklandım, oturuyorum, bacaya ellerimle, ayaklarımla tutunuyorum, korkudan her yerim keçeleşiyor."

"Senin korkacak neyin vardı ki?" diye anlatıcının sözünü kesti o dinç ses. "Sen de amcanla birlikte babana karşı mı çıkmıştın yoksa?"

"Böyle işlerde hesap kitap olmaz: Zorunluluk olmuş birini öldürmüşsündür, ama bir başkasını da öylesine, laf olsun diye öldürebilirsin..."

"Doğru," dedi gür bir ses, ağır ve boğuk bir biçimde, "çok doğru! Bir kere kan akıttın mı, ikincisinde bu kez kan seni çeker. Bir kere öldürmeye başlamış biri için yanında olsan da olmasan da fark etmez."

"Yalnız bakalım doğru mu söylüyor, asıl mesele bu!"

"Ama keyfinin her istediğinde adam öldürmek de düzeni bozar! Yasalara uymayan insanlar için mahkemeler var..."

"Mahkemeye git de gör! Bak işte, delikanlı boşu boşuna bir yıldan fazla hapis yatmış..."

"Boşu boşuna olur mu? Babasını kulübeye sokan o değil mi? Kapıyı üstüne kilitleyen?"

Hıçkırıklı, ezik büzük sözcükler yeniden hızlı bir dere halinde aktı. Çamurlu çizmeler giyen adamın bir cinayeti anlatmakta olduğunu tahmin ettim.

"Ben kendimi haklı çıkarmıyorum. Zaten mahkemede bunların hepsini anlattım, bu yüzden de bana ceza vermediler. Onları, yani amcamla, erkek kardeşimi cezaya çarptırdılar, beni gördüğünüz gibi serbest bıraktılar..."

"Peki, sen babanı öldürmeye karar verdiklerini biliyor muydun?"

"Sadece korkuttuklarını sanıyordum. O, babam yani, beni evladı olarak görmez, bana sinsi derdi... Pek çok insanın canını sıkmıştı..."

"Aman insanların canını sıkan şeyler az mı? Oo, döktüğümüz gözyaşlarının nedenleri bizi adam öldürmeye kadar götürecek olsa... Gözyaşı dök ama elini kana bulama, çünkü o kan senin kanın değil! Sendeki kanın sana ait olduğunu mu sanıyorsun? Sendeki kan da senin kanın değil..."

"Burada asıl konu mal ama! Çalışmışl çabalamışlar, para kazanmışlar ve bir anda her şey çürümeye, mahvolmaya başlamış. Elinde olmadan aklını kaybedersin, öz baban da olsa hırslanırsın... E, artık biraz uyku çekmek lazım..."

Yanımdan siyah kaftan, geniş siperli kasket giymiş uzun boylu bir adam geçti.

Sandıkların arkasında ses kesilmişti. Ayağa kalkıp bir göz attım: Kahverengi ceketli yolcu büzülerek bir halat yığınına yaslanmış, ellerini ceketinin kollarının içine çekip dizlerinin üstüne koymuş, çenesini de ellerine dayamıştı. Ay ışığı doğruca yüzüne vuruyordu. Yüzü mavimsi bir renkti, küçük gözleri kaşlarının altında kaybolmuştu.

Yanında, kısa bir gocuk ve beyaz çizme giymiş geniş omuzlu bir köylü, yüzü bana dönük şekilde sırtüstü yatıyordu. Kıvırcık

kır sakalı sipsivri yukarı doğru fırlamıştı; ellerini başının altına koymuş, bir öküzünkini andıran gözleriyle tek tük yıldızların parladığı ve ayın âdeta eridiği göğe bakıyordu.

Sesini yumuşatmaya çalışarak, ama bunda pek de başarılı olamayarak boru gibi bir sesle sordu:

"Amcan da mavnada mı yani?"

"Evet. Kardeşim de."

"Sen de buradasın demek? İşe bak!"

Mahkûmları taşıyan karanlık mavna, mavimsi gümüş renkli, köpüklü bir yolda, yolu bir karasaban gibi yara yara sürükleniyordu. Mavnanın ışıkları ay ışığının altında donuklaşmıştı. Güvertesindeki demir kafesli bölüm, suyun üstünde daha da yükselmiş gibi görünüyordu. Sağ tarafta uzun tüylerle kaplıymış gibi görünen kıyı, kıvrıla büküle ilerliyordu.

Ve etraftaki her şey, yumuşak, akıp giden, eriyen her şey, insanda bir kararsızlık, bir dayanıksızlık duygusu uyandırıyordu.

"Sen nereye gidiyorsun?"

"İşte ben de... Onlarla görüşmem lazım."

"İşlerle ilgili mi?"

"Elbet..."

"Bak sana ne diyeceğim delikanlı: Hepsini bırak, amcanı, işleri, her şeyi at bir kenara! Mademki kan akmış, hem de öz babanın kanı... Uzaklaş her şeyden!"

"Ee, işler ne olacak?" diye sordu delikanlı başını kaldırıp.

"Kendi başına hallet!" dedi köylü öfkeli bir şekilde, gözlerini kapayıp.

Delikanlının yüzündeki kızıl tüyler rüzgâr esiyormuş gibi kımıldadı, keyifli bir ses çıkarttı, çevreye bir göz attı, beni fark edip hırsla bağırdı:

"Ne bakıyorsun?"

İriyarı köylü gözlerini açtı, bir delikanlıya, bir bana baktı ve gürledi:

"Bağırıp durma, tek parmaklı eldiven sen de!" Ben yerime gittim ve köylünün doğru söylediğini düşünerek yattım. Delikanlının yüzü, yünden örülmüş ve yıpranmış tek parmaklı bir eldivene ne kadar da çok benziyordu.

Düşümde bir çan kulesini boyadığımı, iri gözlü kocaman kargaların çan kulesinin kubbesinin etrafında uçarak kanatlarıyla bana vurduklarını, çalışmama engel olduklarını gördüm. Onlardan kurtulmaya çalışırken kendimi tutamadım ve tepe üstü yere düştüm, o anda acıyla uyandım. İç bulandırıcı küt bir halsizlik ve baygınlık duygusu soluk almamı engelliyor, gözlerimin önünde rengârenk bir duman sallanıp duruyor, beni sersemletiyordu. Başımdan ve kulağımın arkasından kan akıyordu.

Güçlükle ayaklarımın üzerinde durarak akacın oraya, su pompasının yanına gittim, ağır ağır akan soğuk suyla kafamı yıkadım, havluyla sıkıca sardım ve oturduğum yere dönerken bu iş başıma nasıl geldi diye düşünerek çevreyi incelemeye koyuldum.

Güvertede, mutfak için kesilip istiflenmiş küçük odunların yanında uyuyordum; başımı koyduğum yerde yuvarlak bir akağaç odunu duruyordu. Odunu yerden aldım, inceledim. Akağaç kabuğunun ince, ipeksi kıvrımları tertemizdi ve bu kıvrımlar hafifçe hışırdıyordu. Herhalde vapurun sürekli sarsıntısı yüzünden odun kafama düşmüştü.

Kazanın nasıl olduğunu anlayarak içim rahatladı, ağır kokuların olmadığı, geniş manzaralı bir yer olan kıç tarafa yollandım. Gecenin döndüğü dakikalardı, tüm yeryüzünün çok derin, uzun ve deliksiz bir uykuya gömülmüş gibi göründüğü, sessizliğin insan ruhunda tam anlamıyla çok özel duygulu bir hal yarattığı, yıldızların dünyaya tuhaf şekilde yakın olduğu, sabah yıldızının ise âdeta küçük bir güneş gibi parladığı, gecenin şafak sökmeden önceki, en gergin dakikalarıydı.

Ama artık grileşmekte olan gökyüzü gecenin yumuşaklığını ve sıcaklığını sezdirmeden yok ediyordu; yıldızların ışınları, çi-

çeklerin taçyaprakları gibi dökülüyor, biraz önceye dek altın sarısı olan solgun ay, gümüş tozlar saçıyor ve giderek dünyadan uzaklaşıyordu. Nehrin suyu koyu, yağlı parıltısını belli belirsiz değiştiriyor, gökyüzündeki hızlı renk değişimlerinin inci tanesi yansıları suyun içinde cilveli cilveli görünüp hemen kayboluyordu. Doğuda ise, köknar ormanının kara dişlerinin üstünde ince, pembe bir perde yükselmiş, asılı gibi duruyordu; bu perde gitgide daha çok parlıyor ve son derece tatlı, şurubumsu rengi hoş bir biçimde koyulaşıyor, giderek daha cesur, daha parlak oluyordu. Sanki ürkek bir dua fısıltısı yerini sevinç dolu bir minnettarlık şarkısına bırakıyordu. İşte o anda köknarların sivri tepeleri kızıl bir ateşle tutuşup tapınaktaki bayram kandilleri gibi yanmaya başladı.

Görünmez bir el rengârenk, saydam bir ipek kumaşı suya fırlatıp sürüklemeye başladı. Sabah rüzgârı, nehri gümüş pullarla kapladı, altın ve sedefin, kırmızının ve güneşle yeniden canlanan gökyüzündeki yeşilimsi mavi lekelerin oyununu izlemek, insanın gözlerini yoruyordu. Kılıç şeklindeki ilk ışınlar yelpaze gibi açıldı. Bu ışınların uçları gözü kör edecek kadar beyazdı. Sanki sonsuz yüksekliklerden yeryüzüne gümüş çanların boğuk sesi dökülüyormuş, doğan güneşi, ki ormanın tepesinde güneşin kızıl kenarı görünmeye başlamıştı artık, karşılayan bir tören sesi dökülüyormuş gibi geliyordu insana. Sanki yaşam suyuyla dolu bir tas yeryüzünün üstüne devrilivermiş, yeryüzüne yaratıcı gücünü bol bol akıtıyor, çayırlardan göğe bir tütsü dumanı, kırmızımsı bir buhar yükseliyordu. Kıyı boyundaki ağaçların yeşil gölgeleri kayalık kıyıdan nehre hafifçe düşüyor, çayırdaki çiy taneleri cıva gibi parlıyordu. Kuşlar uyanmış, beyaz bir martı suyun üstünde uçuyor, martının beyaz gölgesi renkli suda kayıp gidiyordu. Güneş, yeşilimsi mavi göklerde ateşten bir kuş gibi giderek daha yukarılara tırmanıyordu. Sönmekte olan gümüş pırıltılı Venüs de gökyüzünde tıpkı bir kuş gibi görünüyordu.

Kıyıdaki sarı kumsalda uzun bacaklı su çullukları koşuyor; bir sandalın içinde ağlarını düzeltmekte olan iki balıkçı vapurun

dalgasından sallanıyor; kıyıdan sabahın belli belirsiz sesleri kulağıma geliyor, horozlar ötüyor, hayvanlar kalın sesleriyle bağırıyor, ısrarlı insan sesleri duyuluyordu.

Vapurun kıç tarafındaki sandıkların rengi ve iriyarı köylünün kır sakalı da kırmızı bir renk almaya başlamıştı. Köylü ağır gövdesini güverteye sermiş, ağzını açmış, gümbür gümbür horlayarak uyuyordu; kaşları şaşırtıcı biçimde yukarı kalkmış, gür bıyıkları oynuyordu.

Sandıkların arasındaki boşlukta birisi kımıldadı, derin derin nefes aldı; oraya baktığımda o dar, küçük gözlerin iltihaplı bakışlarıyla karşılaştım. Tek parmaklı eldivene benzeyen tüylü suratı düne göre daha da zayıflamış, grileşmişti. Adam üşüyordu galiba. Kıvrılmış, çenesini dizlerinin arasına sokmuş, bacaklarını pürtüklü elleriyle sarmıştı ve kederli, sanki canı yanıyormuş gibi yukarıdan aşağı dik dik gözlerime bakıyor, yorgun ve cansız bir sesle şöyle diyordu:

"Ee, buldun mu? Hadi vur! Yere yık!.. Ben seni yere yıktım, sen de beni yık, hadi durma!"

Neredeyse korku derecesinde şaşırmış bir halde sessizce sordum:

"Bana sen mi vurdun yoksa?"

"Tanığın var mı, nerede hani?" diye bağırdı kısık, alçak bir sesle. Ellerini iki yana açtı, sonra gözlerine kadar indirdiği kasketinin siperiyle sanki ezilmiş gibi görünen, kulakları ileriye doğru fırlamış kafasını kaldırarak ellerini ceketinin cebine soktu, meydan okurcasına yineledi:

"Tanığın var mı? Canın cehenneme!"

Bu adamda bir çaresizlik vardı ve bu, bir kurbağa gibi insanda iğrenme duygusu uyandırıyordu. Onunla konuşmak istemiyordum, indirdiği o berbat darbenin öcünü almak isteği de yoktu içimde. Hiçbir şey söylemeden arkamı döndüm.

Bir dakika sonra tekrar baktığımda aynen önceki gibi oturuyordu. Kollarıyla dizlerine sarılmış, çenesini dizlerine dayamış,

uykusuzluktan kıpkırmızı gözlerinin ölü bakışlarıyla vapurun arkasından bira gibi köpüren iki geniş su şeridinin arasında güneşte oynayarak sürüklenen mavnaya bakıyordu.

Bayramlara özgü bir sabah neşesi, gökyüzünün pırıl pırıl aydınlığı, kıyıların göz okşayan renkleri, yeni başlayan günün ezgili sesleri, havanın insana can veren tazeliği, yani çevredeki her şey, küçük adamın gözlerine, onun sönük, herkese yabancı bakışlarına daha da hüzünlü bir gölge düşürüyordu.

Vapur tam Sundır'dan kalktığı sırada adam suya atladı. İnsanların gözleri önünde küpeşteden atladı ve o anda güvertedeki herkes bağırmaya, birbirlerini itip kakarak, kendilerine yol açıp küpeşteye yanaşmaya çalışarak, bir kıyıdan öbürüne kör edici bir parıltı içindeki sakin nehre hızla göz gezdirerek oraya buraya koşuşmaya başladı.

Tehlike işareti veren bir düdük kesik kesik öttü, tayfalar suya cankurtaran simidi attılar; güverte, insanların sıçramaları ve koşuşmaları altında davul gibi ses çıkarıyordu. Buhar ürkekçe cızırdıyor, kadının biri isterik çığlıklar atıyor, köprüde ise kaptan vahşi bir sesle bağırıyordu:

"Yeter, bırakın artık! Serseme çevirdin herkesi alçak herif! Rahat bırak milleti, cehennemin dibine gidesice..."

Elini yüzünü yıkamamış, saçlarını taramamış bir papaz, iki eliyle karmakarışık saçlarını tutarak geniş omzuyla herkesi itiyor, insanlara çelme takıyor ve korkudan gözleri fal taşı gibi açılmış hep aynı soruyu soruyordu:

"Erkek mi, kadın mı? Ha? Erkek mi?"

Kıç tarafa ulaştığımda adam artık mavnanın kıç tarafından da gerideydi. Suyun camı andıran geniş yüzeyinde küçük kafası belli belirsiz, bir sinek kadar görünüyordu. Bir balıkçı sandalı bir su böceği gibi hızla ona doğru gidiyordu, kırmızı ve gri iki kürek inip kalkıyordu. Çayırlık kıyıdan başka bir sandal daha dalgaların üstünde neşeli bir buzağı gibi zıplayarak hızla geliyordu.

Gemideki kaygılı gürültüye nehirden de ince, yürek paralayan bir haykırış katılıyordu:

"A-a-a..."

Bu sese karşılık sivri burunlu, kara sakallı, iyi giyimli bir köylü dudaklarını şapırdatarak şöyle mırıldanıyordu:

"Ah, ahmak... Ne saçmalık yaptın, ha?"

Kıvırcık sakallı köylü ise bütün sesleri bastırarak kendinden emin, sert bir biçimde şöyle diyordu:

"Yo-o, insanın vicdanı rahat vermez! Mahkemede ne karar vermiş olursanız olun, vicdanın sesini susturamazsınız...

Birbirlerinin sözünü keserek insanlara kızıl saçlı delikanlının acı öyküsünü anlatmaya koyuldular. Bu arada balıkçılar delikanlıyı sudan çıkartmışlardı ve kürekleri telaşla sallayarak onu gemiye getiriyorlardı.

"Şu asker karısının etrafında dönüp durduğunu nasıl da görmediler..." dedi sakallı köylü boru gibi sesiyle.

"Babasının ölümünden sonra paylaşılmamış bir mal var ortada, anlasana işte!" diye konuyu özetledi kaftanlı köylü. Sakallı, erkek kardeşi, yeğeni ve oğlu tarafından öldürülen adamın öyküsünü hararetle anlattığı sürece bu derli toplu ve sıkı giyimli zayıf köylü kıs kıs gülerek canlı sesiyle bu koyu sohbete tıpkı bahçeyi çitle çevirirken yere kazık çakıyormuş gibi sayısız dokunaklı sözcük ve atasözü kattı.

"Hepsini oraya çağırıyor, gel de tatlı ye diye."

"Tatlının içinde de zehir var!"

"Yoksa tatlı yemez, sevmez misin?"

"Ne var bunda? Ben dindar biri değilim ki!"

"Ya? Demek öyle?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Yok bir şey! Zincir kısaysa köpeğe kızılmaz."

Ve birbirleriyle burun buruna verip basit, ama yalnızca kendileri için anlam ifade eden beklenmedik biçimde ustaca birleştirilmiş sözcükleri ağızlarında yuvarlayarak heyecanla konuşmaya

başladılar. Çıkık elmacık kemikli esmer yüzündeki alaycı gözleri soğuk soğuk bakan, ince uzun boylu olanı, canlı, çınlayan bir sesle konuşuyor, durmadan omuzlarını yukarı kaldırıyordu; geniş omuzlu, iriyarı olan, daha önce sakin, kendinden emin, her şeye çözüm bulan biri olarak görünen öteki ise, şimdi derin soluklar alıyor, öküze benzeyen gözlerinde endişeli bir kızgınlık tutuşuyordu, yüzünde kırmızı lekeler ortaya çıkmış, sakalı diken diken olmuştu.

"Dur!" diye kükredi elini sallayarak ve donuk gözbebeklerini fıldır fıldır oynatarak: "Nasıl yani? İnsanları neyle kısıtlamak gerektiğini Tanrı bilmiyor mu yoksa?"

"Sen şeytana hizmet ediyorsan Tanrı ne yapsın?"

"Atıyorsun! İlk kim el kaldırmıştı?"

"Kabil değil miydi?"

"Peki kusurunu ilk itiraf eden kimdi?"

"Âdem mi?"

"Ta kendisi!"

"Getirdiler işte!"

Kalabalık, arkasından tartışmacıları da sürükleyerek kıç taraftan akın akın gelmeye başladı; zayıf köylü omuzlarını indirdi ve kaftanının önünü sımsıkı kapattı, sakallı olan, kafasını eğerek ve kışlık şapkasını bir kulağından öbürüne huzursuzca çekiştirerek öküz gibi onun arkası sıra yürüyordu.

Vapur, çarkını ağır ağır döndürerek akıntıya karşı koymaya çalışıyordu. Kaptan bir yandan mavnanın, vapurun kıç tarafına çarpmamasına dikkat ederken bir yandan da megafonla bağırıp duruyordu:

"So-ola yatır, çopur surat! So-ola!"

Balıkçı sandalı küpeşteye yanaştı, suya atlayan delikanlıyı güverteye çıkarttılar. Delikanlı boş çuval gibi hafifti, her yanından sular sızıyordu, pürtüklü suratı pürüzsüz ve saf bir görünüm almıştı.

Adamı yük ambarının kapağının üstüne yatırdılar, ama o, hemen kalkıp oturdu, eğildi ve avuçlarıyla ıslak saçlarını sıkı sıkı düzelterek hiç kimseye bakmadan boğuk bir sesle:

"Kasketimi buldular mı?" diye sordu.

Çevresini sarmış olan kalabalık insan kümesinden birisi:

"Kasketini değil, ruhunu düşünmen gerekir," diye akıl öğretti.

Delikanlı, ağzından deve gibi bol bol bulanık su çıkarıp gürültüyle öğürdü, yorgun gözlerle insanlara baktı ve umursamaz bir biçimde:

"Beni bir yere saklasalar..." dedi.

Tayfa başı sert bir dille:

"Yat!" dedi.

Delikanlı söz dinleyerek kendini sırtüstü bıraktı, ellerini başının altına koydu, gözlerini kapattı. Tayfa başı ise seyircileri nazikçe ikna etmeye çalışıyordu:

"Dağılın beyler! Ne var burada, gözünüzü dikmiş bakıyorsunuz? Eğlenceli bir şey olsa neyse... Sen de ne gözünü açmışsın öyle? Haydi, defolun marş marş!"

İnsanlar çekinmeden birbirlerine şöyle diyorlardı:

"Baba katili."

"Ya, ne diyorsun?"

"Bu çelimsiz şey mi?"

Tayfa başı yere çömelip delikanlıya sert bir dille sordu:

"Biletin nereye?"

"Perm'e kadar."

"Pekâlâ birader, hemen şimdi Kazan'da ineceksin. Adın ne senin?"

"Yakov."

"Soyadın?"

"Başkin. Bize Bukolov'lar da derler."

"Demek iki soyadın var..."

Sakallı köylü açıkça hissedilen bir hırsla ve var gücüyle bağırdı:

"Amcasını ve kardeşini kürek cezasına çarptırmışlar. Mavnada onlar, ama bu karşınızda duruyor işte! Beraat etmiş. Ancak bir gerçek var: Mahkeme ne derse desin adam öldüremezsin! İnsanın vicdanı bunu, yani kan dökmeyi kaldıramaz. Hatta cinayetin yakınında bulunmak bile zordur..."

Kalabalık giderek artıyordu. Uykularından uyanmış olan birinci ve ikinci mevki yolcuları dışarı fırladılar. Kara bıyıklı, pembe suratlı kaptan yardımcısı bu yolcuların itiş kakışı arasında kaldı ve utangaç bir tavırla:

"Affedersiniz, siz doktor değil misiniz?" diye sordu.

Birisi hayrete kapılarak yüksek sesle haykırdı:

"Ben mi? Asla!"

Neşeli yaz günü nehrin üzerinde canlı oyunlar oynuyordu. Pazar günüydü. Tepede çanlar çalarak insanları çağırıyordu. Suyun çayırlık olan kıyısı boyunca rengârenk giysili iki köylü kadın yürüyor ve başörtülerini sallayarak çınlayan sesleriyle vapura doğru bağırıyorlardı.

Delikanlı gözlerini kapatmış hareketsiz yatıyordu. Şimdi, ceketsiz, ıslak elbisesi üstüne iyice yapışmış halde daha boylu boslu biri gibiydi. Göğsü daha yüksek, vücudu daha toplu görünüyordu, hatta acı içindeki yüzü bile sanki daha güzelleşmiş, daha yuvarlak olmuştu.

İnsanlar ona acıyarak, sert, korkuyla bakıyorlardı, ama burada yatan sanki canlı bir adam değilmiş gibi hepsi de aynı laubalilik içindeydi.

Gri pardösülü çok zayıf adam, eflatun bantlı sarı hasır şapkalı hanıma anlatıyordu:

"Sonbaharda, bizim Ryazan'da bir saat ustası havalandırma bacasında kendini asmıştı. Dükkândaki bütün saatleri durdurmuş ve kendini asmış. Saatleri durdurmasının nedeni neymiş diye bir soru gelebilir aklınıza."

Yalnızca kara kaşlı bir kadın ellerini şalının altına gizlemiş, sudan çıkarılan adamın yanında dikilerek göz ucuyla ona bakıyordu ve grimsi mavi gözlerinde gözyaşları donup kalmıştı.

İki tayfa geldi; biri, delikanlının üstüne eğilerek omzuna dokundu:

"Hey, kalk bakalım!"

Yorgun yorgun ayağa kalkan delikanlıyı alıp götürdüler...

Bir zaman sonra delikanlı, saçları düzgün biçimde taranmış, sırtına ahçının kısa beyaz ceketini ve bir tayfanın mavi pamuklu pantolonunu giymiş olarak üstü başı kuru bir biçimde yeniden güvertede göründü. Ellerini arkasına koymuş, omuzlarını yukarı kaldırmış ve hafifçe eğilmiş bir halde hızla kıç tarafa geçti. Canı sıkılan insanlar da onun ardından aynı yere doğru yürüdüler: Bir, üç, on.

Burada halatın üstüne oturdu; birkaç kez boynunu kurt gibi çevirerek insanlara baktı ve kaşlarını çatarak ellerini kızıl tüylü elmacık kemiklerine dayayıp gözlerini mavnaya dikti.

İnsanlar, delikanlıya merakla bakarak, açıkçası konuşmaya başlamak isteğiyle, ama henüz karar veremeyerek hiçbir şey söylemeden kızgın güneşin altında ayakta duruyor ya da oturuyorlardı; uzun boylu köylü geldi, hepsine baktı ve şapkasını çıkarıp onunla yüzünün terini sildi.

Kırmızı burunlu, kır saçlı, seyrek, diken diken sakallı, gözleri ağlamaklı bir ihtiyar öksürdükten sonra yavan bir sesle konuşmaya başladı:

"Söylesene lütfen, nasıl oldu bu iş?"

"Niye?" diye öfkeyle sordu delikanlı kımıldamadan.

İhtiyar adam koynundan kırmızı bir mendil çıkarttı, silkeledi ve gözlerini sildikten sonra mendilin arasından sözünde ısrarlı bir insanın sakin ses tonuyla şöyle dedi:

"Niye de ne demek? Bu öyle bir olay ki herkes mecbur..."

Sakallı köylü ileri çıktı ve gürledi:

"Konuş hadi! Rahatlarsın! İşlenen günahı bilmek lazım..."

Ve sanki ses yankı yapmış gibi alaycı, canlı bir haykırış duyuldu:

"Yakalayıp bağlamalı..."

Delikanlı kaşlarını belli belirsiz kaldırıp alçak sesle:

"Beni rahat bırakın..." dedi.

İhtiyar, mendilini düzgünce katladıktan sonra cebine koydu ve horoz bacağı gibi ipincecik elini kaldırıp keskin bir kahkaha attı:

"Belki de insanlar sırf boş bir merak yüzünden sormuyorlardır..."

"İnsanlar bana vız gelir," diye homurdandı delikanlı. Uzun boylu köylü ise ayaklarını yere vurup kükredi:

"Nasıl nasıl? Peki, nereye kadar kaçacaksın onlardan?"

Gözlerini fal taşı gibi açarak, ellerini sallayarak insanlar hakkında, Tanrı ve vicdan hakkında kulakları sağır eden sesiyle uzun süre bağırıp çağırdı. Kudurdukça kudurdu ve daha da korkunç görünmeye başladı.

Kalabalık da aynı şekilde galeyana gelerek onu onaylıyor ve:

"Doğru-u! Tabii..." diye bağırıyordu.

Delikanlı ilk başta sessiz ve hareketsiz dinliyordu, sonra sırtını doğrulttu, ellerini pantolonunun ceplerine sokarak ayağa kalktı, gövdesini sallayarak yeşile çalan gözlerinin alev alev yanan bakışlarını insanlara çevirdi ve ansızın göğsünü şişirip kısık bir sesle:

"Nereye mi gideceğim? Eşkıyalık yapmaya gideceğim! Herkesi doğrayacağım... Hadi bağlayın beni! Yüz adam keseceğim! Ne fark eder, hiç içim sızlamaz, her şey bitti artık! Bağlasanıza hadi!" dedi.

Derin derin soluyarak konuşuyordu. Omuzları titriyor, bacakları zangırdıyordu. Külrengi yüzü acıyla çarpılmıştı, durmadan seğiriyordu.

İnsanlar, delikanlının yanından uzaklaşırken kaşlarını çatıp kırgın ve öfke içinde uğultulu bir biçimde konuşmaya başlamışlardı. Bazılarının suratı delikanlınınkine benzer bir hal almıştı, aynen onun gibi öfkelenmişlerdi ve gözleri parlayarak homurdanıyorlardı: Her an birinin çıkıp ona bir yumruk indireceği apaçık ortadaydı.

Ama delikanlı sanki güneşte eriyormuş gibi birdenbire gevşeyiverdi, bacakları büküldü, başını bir baltanın altına koyuyormuş gibi yüzünü neredeyse sandığın köşesine vuracak şekilde eğip dizlerinin üstüne çöktü ve ellerini göğsüne vurarak kendisine ait olmayan bir sesle sözcüklerin üstüne basa basa bağırmaya başladı:

"Karar verin, ben nasıl biriyim? Suçlu muyum? Hapis yattım, sonra yargıladılar, serbestsin dediler."

Kafasını sallayarak kulaklarını, yanaklarını kopartmaya çalışıyormuş gibi çekiştiriyordu.

"Ya-a?" diye öfkeyle haykırdı uzun boylu köylü. İnsanlar onun haykırışından ürküp geri kaçtılar, bazıları telaşla uzaklaştı, geri kalan sekiz on kişi, ellerinde olmadan birbirlerine sokularak bir küme oluşturup kaşlarını çatmış, şaşkın şaşkın dikiliyorlardı. Delikanlı ise kafasını sallayarak yırtınır gibi konuşuyordu:

"On yıl uyusam keşke! Hep kendime işkence ediyorum, suçlu muyum, suçsuz muyum, bilmiyorum. Gece şu adama odunla vurdum... Baktım, sevimsiz bir adam orada yatmış uyuyor, vurabilir miyim diye düşündüm ve vurdum! Suçlu muyum yani? Ha? Herkes için aynı şeyi düşünüyorum: Yapabilir miyim, yapamaz mıyım? Mahvoldum ben!.."

İyice halsiz düşmüş olmalı ki, dizüstü durmaktan vazgeçip çömeldi, daha sonra yan yattı, elleriyle başını tuttu ve:

"Beni hemen öldürseydiniz keşke..." dedi.

Bir sessizlik oldu. Herkes başını önüne eğmiş, ses çıkarmadan dikiliyordu. Herkesin rengi biraz daha grileşmiş, herkes daha ufalmış ve birbirine benzer hale gelmişti. Çok zor bir durumdu. Sanki kocaman, nemli ve yapışkan bir toprak parçasıyla insanın göğsüne vurulmuş gibiydi. Sonra birisi, utangaç bir biçimde, alçak sesle ve dostça şöyle dedi:

"Biz senin yargıcın değiliz, sevgili kardeşim..."

Başka birisi sessizce ekledi:

"Belki biz de senden daha iyi değiliz..."

"Acıyabiliriz, ama yargılayamayız! Sana acıyabiliriz, bak bu olabilir! Ama daha fazlası olmaz..."

Kaftanlı köylü çınlayan sesiyle ve muzaffer bir tavırla:

"Bırakın Tanrı yargılasın, insanlara düşmez bu!" dedi.

Başka bir adam birisine şöyle diyerek geri çekildi:

"Anlayabilene aşk olsun! Yargıç dediğin, kitaba bakar, suçlu mu suçsuz mu bir çırpıda kararını verir..."

"Acelesinden görmemiştir..."

"Hep acele ederiz, peki, nereye bu acelemiz?"

"Aynen öyle."

Kara kaşlı kadın nereden çıktıysa öne doğru ilerledi; şalını başından omuzlarına indirmişti, ağarmaya yüz tutmuş saçlarını güneşten rengini atmış mavi başörtüsünün altına soktu. Eteğinin ucunu kıvırıp şişman gövdesiyle insanların görmesini engelleyerek delikanlının yanına oturdu ve yumuşak yüzünü hafifçe yukarı kaldırıp tatlılıkla, ama emreder gibi:

"Buradan gitseniz iyi olur..." dedi.

Kadının sözünü dinlediler, ağır ağır geri çekildiler; uzun boylu köylü giderken:

"Bak işte dediğim çıktı! Vicdan kendini belli etti..." dedi.

Ancak, bu sözleri hoşnutsuz, düşünceli ve canı sıkılarak söylemişti.

Kırmızı burunlu ihtiyar, uzun boylu köylünün arkasından küçük bir gölge gibi yürüyordu. Tütün kutusunu açıp kutunun içine ıslak gözleriyle baktı ve acele etmeden şu sözleri söyledi:

"Kimi zaman insan vicdanla da oyun oynar, dolandırıcının tekidir insan! Onu, yani vicdanı tüm kurnazlıklarının, bütün küçük planlarının, küçük işlerinin önüne koyar, üstelik böylece bu kurnazlıklarını ve planlarını sözlerden oluşturduğu bir sisin içine gizlemiş olur. Biliriz biz, biliriz! İnsanlar hayran bakakalır, ruhu nasıl da sıcacık derler, oysa o, elini bazen onların yüreğine, bazen de ceplerine sokar..."

Atasözlerini seven adam kaftanının önünü iyice açıp ellerini kaftanın altına soktu ve canlı bir sesle şu açıklamayı yaptı:

"Yani, tilkiye de kirpiye de güvenirim ama tedbiri de elden bırakmam mı diyeceğiz?"

"Bunun gibi bir şey, efendim! İnsanlar artık çok değişti..."

"Ev-vet... Pek düzgün büyümüyor insanlar..."

"Darlık var, birader!" diye gürledi uzun boylu köylü. "Nasıl büyüyecek ki! Darlık var, darlık!"

"Bu yüzden de her yere girecek kadar artıyoruz..."

İhtiyar adam, köylüye dikkatle baktı ve:

"Dar, dar!" diye onayladı.

Daha sonra bir çimdik tütünü burnuna soktu ve hapşıracağı anı bekleyerek başını geriye attı. Beklemedi ve ağzından dışarı kuvvetli bir soluk verip köylüyü bakışlarıyla yeniden ölçüp biçtikten sonra:

"Peki dayı sen ne kadar yaşayacaksın?" dedi.

Köylü sakin sakin kafasını salladı:

"Epeyce..." diye yanıtladı.

Kazan kenti önümüzdeydi. Kiliselerin ve camilerin kubbeleri, mavi gökyüzünde tuhaf çiçeklerin goncaları gibiydi. Gri kale duvarı bunların çevresini kuşatıyordu. Ve hüzünlü Sumbeki Kulesi, bütün kiliselerin tepesinden bakıyordu.

Burada kıyıya çıkmam gerekiyordu.

Vapurun kıç tarafına bir kez daha baktım: Kara kaşlı kadın dizlerinin üstünde kuru bir pideyi parçalıyordu. Parçalıyor ve şöyle diyordu:

"Çay içelim! Çistopol'e kadar seninle birlikte gideriz."

Delikanlı kadının yanında oturuyor ve düşünceli gözlerle onun büyük ve yumuşak, ama görünüşe göre basit işler yapmaya alışkın güçlü ellerine bakıyordu.

"Canımdan bezdirdiler beni..."

"Kimler?"

"Bazı insanlar. Onlardan korkuyorum..."

"Korkacak ne var ki?"

"Keşke herkes..."

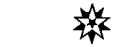
Kadın bir pide parçasını üfledikten sonra onu delikanlıya uzatırken sakin bir sesle şöyle dedi:

"Sen de uzattın ama!.. Bak şimdi, ben sana olmuş bir şey anlatayım, yoksa önce çay mı içelim, ha?.."

Kıyı boyunca rengârenk, zengin Uslon köyü uzanıyor, pırıl pırıl giyinmiş köylü kadınlar ve kızlar sokaklarda gökkuşağı gibi dolaşıyor, köpük köpük sular güneşte oyunlar oynuyor, sıcak ve bulanık, her şey bir rüya gibi...

1913

"Strastİ-Mordastİ"*

BOĞUCU bir yaz gecesi, kentin kenar mahallelerinden birinde ıssız bir ara sokakta garip bir manzarayla karşılaşmıştım: Kadının biri büyük bir su birikintisinin içine girmiş, tıpkı haylaz çocukların yaptığı gibi ayaklarını yere vurarak etrafa çamur sıçratıyordu. Çamurun içinde tepinirken nezleli bir sesle, Fomka adının "koskoca" sözcüğüyle uyak yaptığı berbat bir şarkı söylüyordu.

Gündüz kentin üstünde büyük bir fırtına kopmuş, sağanak yağmur, sokağın çamur içindeki toprağını daha da vıcık vıcık hale getirmişti. Su birikintisi derindi, kadının bacakları neredeyse dizlerine kadar suya girmişti. Sesine bakılırsa şarkıcı hanım sarhoştu. Dans etmekten yorulup düşecek olsa çamurlu suları yutup oracıkta boğulabilirdi.

Potinlerimin konçlarını yukarı kaldırarak su birikintisine girdim, dansözün elinden tutup kuru bir yere çektim. İlk anda korkmuş olacak ki, bir şey demeden, uslu uslu peşimden yürüdü, ama daha sonra tüm vücudunu kuvvetle hareket ettirerek sağ elini kurtardı, göğsüme bir yumruk attı ve:

"İmdat!" diye avaz avaz bağırmaya başladı.

Sonra tekrar kararlı bir biçimde, beni de arkasından sürükleyerek su birikintisine girdi.

"Alçak herif," diye söyleniyordu. "Gelmeyeceğim işte! Ben sensiz yaşıyorum ya... Sen de bensiz yaşa... Kurtarın beni!"

Karanlığın içinden gece bekçisi göründü, beş adım ötemizde durdu ve öfkeyle:

---

* Rus halk türkülerinde sıkça geçer; "umacı" gibi çocukları korkutmak için kullanılır. *-çev.*

"Kim o rezalet çıkaran?" diye sordu.

Bekçiye, kadının çamurun içinde boğulmasından korktuğumu, onu çamurdan çıkarmak istediğimi söyledim; bekçi sarhoş kadına bir göz attı, gürültüyle balgam çıkarttı ve:

"Maşka, çık oradan!" diye buyurdu.

"İstemiyorum."

"Sana çık dedim!"

"Çıkmayacağım."

Bekçi hiç sinirlenmeden:

"Seni pataklarım, kahpe!" dedi ve güler yüzlü, konuşkan bir edayla bana dönerek: "Buralıdır, hallaçlık yapar, adı Maşa Frohliha'dır. Sigaranız var mıydı?" dedi.

Birer sigara yaktık. Kadın çamurun içinde korkusuzca yürüyüp duruyor, bir yandan da:

"Amirlermiş! Ben kendi kendimin amiriyim... Suya girmek istersem, girerim..."

Sakallı, sağlam yapılı ihtiyar bekçi:

"Ben sana suya girmeyi şimdi gösteririm," diye kadına gözdağı verdi. "Her gece böyle rezalet çıkarıyor. Oysa evde kötürüm bir oğlu var..." dedi.

"Uzakta mı oturuyor?.."

Bekçi soruma yanıt vermeksizin:

"Bu kadını gebertmek gerek," dedi.

"Evine kadar götürsek," diye önerdim.

Bekçi sakalına doğru hızla bir soluk verdi, sigarasının ateşiyle yüzünü aydınlattı ve yapışkan toprağa çizmeleriyle ağır ağır vurarak geri çekildi.

"Götür bakalım! Ama önce yüzüne bir bak."

Bu arada kadın çamurun içine oturmuş, elleriyle çamurları iki yana itiyor ve:

"Aynı deniz gibi..." diye vahşi, iğrenç çığlıklar atıyordu.

Üzerimizdeki kapkara boşluktan büyük bir yıldızın yansısı, çamurlu suyun içine, kadının yakınında bir yere düşüyordu. Su-

yun üzeri kırışıklarla kaplandığında yıldızın aksi kayboldu. Tekrar suya girdim, şarkıcıyı koltuk altlarından tuttum, ayağa kaldırdım ve dizlerimle itekleye itekleye bir tahta perdenin yanına doğru götürdüm; tahta perdeye dayanıyor, kollarını sallıyor ve:

"Hadi döv, döv bakalım! Vahşi adam... Ah seni zalim... Hadi döv!" diye bana sesleniyordu.

Sırtını tahta perdeye dayayıp nerede oturduğunu sordum. Sarhoş başını yukarı kaldırdı, koyu renk gözleriyle bana baktı ve ben, burun kökünün çökmüş olduğunu, burnundan geriye kalan kısmın, düğme gibi yukarı fırladığını, bir yara izi yüzünden yukarı doğru çekilmiş olan üst dudağının küçük dişlerini ortada bıraktığını, ufak ve şiş yüzüne tiksindirici bir gülümseme yayıldığını gördüm.

"Tamam, gidelim," dedi.

Tahta perdelere tutunarak yürümeye başladık. Eteğinin ıslak uçları, kamçı gibi bacaklarıma çarpıyordu.

"Gidelim sevgilim," diye homurdandı, sanki aklı başına gelmiş gibi. "Seni evime kabul edeceğim... Evimde senin gönlünü avutacağım..."

Beni iki katlı büyük bir evin avlusuna soktu; yük arabalarının, fıçıların, kutuların, sağa sola saçılmış odunların arasından kör biri gibi dikkatle geçti, temelin içinde deliğe benzer bir şeyin önünde durdu ve bana:

"Gir," dedi.

Yapış yapış bir duvarı izleyerek, kadının beline sarılıp onun, oraya buraya kaçan vücudunu zar zor tutmaya çalışarak kaygan basamaklardan aşağı indim, el yordamıyla kapının keçesini ve kenedini buldum, daha ileriye yürüyüp yürümemeye karar veremeyerek kapkara bir çukurun önünde durdum.

"Anneciğim, sen misin?" diye sordu incecik bir ses karanlığın içinden.

"Benim..."

Ilık kil ve reçine kokusu ağır bir biçimde başıma vurdu. Bir kibrit yandı, minik bir ateş bir saniyeliğine soluk bir çocuk yüzünü aydınlattı ve söndü.

"Başka kim gelecek ki senin yanına? Tabii ki ben," dedi kadın üzerime yığılarak.

Sonra bir kibrit daha yandı, bir cam şıngırdadı ve ince, tuhaf bir el küçük, teneke bir lambayı yaktı.

"Benim tek avuntum," dedi kadın ve yalpalayarak köşeye yığıldı. Köşede tuğla döşemeden birazcık daha yukarıda duran geniş bir yatak seriliydi.

Çocuk, fitil alev alev yanıp is yapmaya başlayınca lambanın alevine bakarak fitili çevirdi. Minicik yüzü ciddiydi. Sivri bir burnu, bir kızınki gibi etli dudakları vardı. İncecik bir fırçayla çizilmiş bu küçücük surat bu karanlık ve rutubetli çukura şaşırtıcı biçimde ters düşüyordu. Lambanın alevini düzelttikten sonra uzun kirpikli gözleriyle bana baktı ve:

"Sarhoş mu?" diye sordu.

Yatağa enlemesine yatmış olan annesi hıçkırıyor ve horluyordu.

"Elbiselerini çıkartmak lazım," dedim.

"Öyleyse çıkart," diye karşılık verdi çocuk, bakışlarını yere indirip.

Kadının ıslak eteğini çekiştirmeye başladığımda ise ciddi bir tavırla ve alçak sesle:

"Işığı söndüreyim mi?" diye sordu.

"Neden söndüreceksin ki?"

Bir şey söylemedi. Bir un çuvalıyla uğraşır gibi annesiyle uğraşırken bir yandan da çocuğu gözlüyordum: Pencerenin önünde, yerde, üzerinde siyah matbaa harfleriyle:

KIRILACAK EŞYA
N.R. ve Ortakları Şirketi

yazan kalın tahtalardan yapılmış bir sandığın içinde oturuyordu.

Kare şeklindeki pencerenin kenarı çocuğun omzuyla aynı hizadaydı. Duvarda birkaç sıra halinde dar, küçük raflar uzanıyor-

du. Bu raflarda deste deste sigara ve kibrit kutuları duruyordu. Çocuğun içinde oturduğu sandığın yanında üzeri sarı saman kâğıtla kaplı, görünüşe bakılırsa masa görevi yapan bir sandık daha vardı. Tuhaf ve acınası ellerini boynuna götüren çocuk, yukarı, pencerenin karanlık camlarına bakıyordu.

Kadının üstündekileri çıkarttıktan sonra ıslak giysileri fırının üstüne attım, köşede, toprak bir leğende ellerimi yıkadım, ellerimi havluya silerken çocuğa:

"Hadi bakalım, hoşça kal!" dedim.

Çocuk bana baktı ve birazcık peltek bir dille:

"Artık lambayı söndüreyim mi?" diye sordu.

"Nasıl istersen."

"Gidiyor musun, yatmayacak mısın yoksa?"

Küçük elini uzatarak annesini gösterdi:

"Onunla," dedi.

"Neden?" diye aptalca ve şaşkınca bir soru sordum.

"Sen bilirsin," dedi korkunç basit bir ifadeyle ve gerindikten sonra ekledi:

"Hep yatarlar da."

Mahcup olarak etrafıma bakındım: Sağımda çarpık bir fırının dış kapağı vardı. Uzun bir tahtanın üstünde kirli kap kacak duruyordu. Köşede, sandığın arkasında bir yığın halinde reçineli halat parçaları, didiklenmiş kendirler, odunlar, yongalar ve bir omuz sırığı vardı.

Ayaklarımın dibinde sarı bir gövde uzanmış yatıyor ve horluyordu.

"Seninle oturabilir miyim?" diye sordum çocuğa.

Bana yan yan bakarak cevap verdi:

"Artık sabaha kadar uyanmaz."

"Zaten onunla bir işim yok benim."

Çocuğun sandığının yanına çömeldikten sonra annesiyle nasıl karşılaştığımı anlatmaya koyuldum. Şakacı sözlerle konuşmaya gayret ediyordum:

Yüzünde solgun bir gülümsemeyle ve küçük göğsünü kaşıyarak başıyla onayladı.

"Sarhoşluktan. Ayıkken de şımarıklık etmeyi sever. Küçük bir kız gibi her şeye boş verir..."

Şimdi onun gözlerine bakıyordum. Gözleri tam anlamıyla saçak saçaktı. Kirpikleri şaşırtıcı derecede uzundu, gözkapaklarının üstünde bile çok hoş kıvrımlar oluşturan kıllar uzamıştı. Gözlerinin altlarında, kansız derisinin solukluğunu daha da artıran mavimsi gölgeler vardı. Burun kökünün üstünde küçük bir kırışıklık bulunan yüksek alnını, kızıla çalan kıvırcık saçlar eski bir şapka gibi örtüyordu. Dikkatli ve sakin bakışlı gözlerinin ifadesini anlatmak olanaksızdı. Bu tuhaf ve insanüstü bakış karşısında zor dayanıyordum.

"Ayaklarına ne oldu?"

Kımıldandı, bir koçanı andıran kupkuru bacağını bir paçavranın içinden çıkarttı ve sandığın kenarına koydu.

"İşte bacaklarım. İkisi de doğuştan böyle. Yürümüyorlar, canları yok, idare ediyoruz işte..."

"Peki, bu küçük kutularda ne var?"

"Canavar koleksiyonu," diye yanıtladı. Sonra eliyle sanki bir sopayı tutuyormuş gibi bacağını tuttu, sandığın dibindeki paçavraların altına soktu ve pırıl pırıl, dostça bir gülümsemeyle:

"Göstermemi ister misin?" diye sordu. "Otur şuraya. Böyle bir şeyi daha önce hiç görmemişsindir."

İncecik, aşırı uzun ellerini becerikli bir biçimde hareket ettirerek yarı beline kadar doğruldu ve raflardaki kutuları indirerek arka arkaya bana vermeye başladı.

"Dikkat et, sakın açma, kaçarlar yoksa! Kulağını dayayıp dinle. Ne duyuyorsun?"

"Bir şey kımıldıyor..."

"Ya! İçinde bir örümcek var, alçağın tekidir! Adı da Trampetçi. Anasının gözü!.."

Olağanüstü güzel gözleri sevecenlikle canlandı, mavimsi küçük yüzünde bir gülümseme oynuyordu. Becerikli kollarıyla hızlı hareketler yaparak raftaki kutuları alıyor, kutuları önce kendi kulağına, sonra da benim kulağıma dayıyor ve heyecanla anlatıyordu:

"Bunda da hamamböceği Anisim var. Bir asker kadar palavracıdır. Bu, bir sinek, Memur Karısı adı. Alçağın tekidir. Bunun gibisi yoktur. Bütün gün vızıldar, herkese küfreder durur. Anneme bile saçını başını yoldurtmuştu. Mübarek sinek değil, gözü dışarda bir memur karısı! Sadece görünüşü sineğe benziyor. Buna gelince, bu büyük bir karafatma. Adı Patron; bir sarhoştan ve arsızdan başka bir şey değil. İçip içip öyle cascavlak, salkım saçak, kara bir it gibi dolaşır avluda. Bu da Nikodim Amca adlı böcek. Onu avluda yakaladım. Acayip bir şeydir, dolandırıcının teki; sanki kiliseye gitmeye hazırlanır gibidir; anacığım ona Ucuz diye ad taktı; onun da gözdesidir. Burunsuz olsa da annemin istemediğin kadar çok sevgilisi var."

"Seni dövüyor mu?"

"Annem mi? Daha neler! Bensiz yaşayamaz o. Aslında iyi yüreklidir, yalnızca ayyaştır. Zaten bizim sokakta herkes ayyaştır. Annem güzeldir, neşelidir de... Ama çok ayyaştır! Ona, 'Ahmak kadın, şu votkayı bıraksan zengin olursun,' diyorum. Kahkahalarla gülüyor. Kadın olduğuna göre aptalın teki işte! Oysa iyi yüreklidir, ama gördüğün gibi içip içip kafayı buluyor."

Yüzüne öyle büyüleyici bir gülümseme yayıldı ki, ona duyduğum dayanılmaz ve yakıcı acıma yüzünden tüm kente karşı avaz avaz bağırmak, haykırmak istiyordum. Güzel başı, incecik boynunun üzerinde tuhaf bir çiçek gibi sallanıyor, gözleriyse beni karşı konulmaz bir güçle kendine çekerek gitgide daha parlak, daha canlı bir hal alıyordu.

Onun çocukça, ama dehşet verici gevezeliğini dinlerken bir an nerede bulunduğumu unutmuştum, sonra birdenbire o küçük, dışarıdan çamura bulanmış hapishane penceresini, fırının

kapkara ağzını, köşedeki didilmiş pamuk yığınını, kapının yanındaysa annenin paçavralar üstünde yatan yağ gibi sapsarı vücudunu gördüm.

"Canavar koleksiyonum güzel mi?" diye sordu çocuk gururla.

"Çok güzel."

"Kelebeğim yok; kelebek, bir de pervane!"

"Adın ne senin?"

"Lenka."

"Adaşız."

"Ya? Peki sen kimsin, necisin?"

"Sıradan biri işte."

"Atıyorsun! Her insan bir şeydir, bir iş yapar. Biliyorum ben, sen iyi birisin."

"Belki."

"Gözlerimle görüyorum! Korkaksın da aynı zamanda."

"Neden korkakmışım?"

"Biliyorum, öylesin!"

Kurnaz kurnaz gülümsedi, hatta bir de göz kırptı.

"Sen yine de söyle, neden korkakmışım?"

"E, burada benimle oturuyorsun, demek ki gece vakti gitmeye korkuyorsun!"

"Ama ortalık aydınlanıyor artık."

"Yani gideceksin."

"Seni görmeye tekrar geleceğim."

İnanmadı, güzel gözlerini uzun kirpikleriyle kapattı, bir süre sustuktan sonra:

"Neden?" diye sordu.

"Seninle oturmak için. Sen çok ilginç bir çocuksun. Gelebilir miyim?"

"Gel tabii! Bize herkes gelir..."

Derin bir iç çekip:

"Beni kandırıyorsun," dedi.

"Vallahi billahi geleceğim!"

"İyi, gel o zaman. Benim için gel, annem için değil! Benimle arkadaş ol, tamam mı?"

"Tamam."

"İyi. Büyük olman önemli değil; kaç yaşındasın?"

"Yirmi bir."

"Ben de on iki yaşındayım. Hiç arkadaşım yok, bir tek sucunun kızı Katka var. Onu da bana geliyor diye annesi dövüyor... Sen hırsız mısın?"

"Hayır. Neden hırsız olayım?"

"Yüzün çok korkunç ve zayıf, burnun da hırsızlarınkine benziyor. Bize gelen iki hırsız var. Biri Saşka, aptal ve kötü yürekli biridir, öteki ise Vaneçka. O da bir köpek kadar iyidir. Peki, sende kutu bulunur mu?"

"Getiririm."

"Getir! Bize geleceğini anneme söylemeyeceğim..."

"Neden?"

"Öyle işte. Erkekler ikinci defa geldikleri zaman seviniyor. Ne yaparsın erkekleri seviyor haspam! Komik bir kız gibidir benim anneciğim. On beş yıl dolaplar çevirmiş, beni doğurmuş, ama nasıl doğurduğunu kendisi de bilmiyor! Ne zaman geleceksin?"

"Yarın akşam."

"Akşam çoktan kafayı bulmuş olur. Peki, hırsızlık etmiyorsan ne iş yapıyorsun?"

"Kvas* satıyorum."

"Sahi mi? Bir şişe getirir misin, ha?"

"Tabii getiririm! Hadi artık gidiyorum."

"Git bakalım. Geleceksin değil mi?"

"Mutlaka."

Bana upuzun ellerini uzattı. Bu incecik kemikli, soğuk elleri sıktım ve yüzüne bir daha bakmaksızın sarhoş gibi avluya çıktım.

Hava aydınlanıyordu; sönmek üzere olan Venüs yıldızı, yıkılmaya yüz tutmuş bina yığınının tepesinde titriyordu. Bodrum

* Bozaya benzer bir Rus içkisidir. *-çev.*

penceresinin bir sarhoşun gözleri gibi donuk ve kirli camları, evin duvarının altındaki pis çukurdan dört köşe gözler halinde bana bakıyordu. Avlu kapısının yanındaki at arabasının içinde kırmızı suratlı bir mujik, kocaman, çıplak ayaklarını iki yana ayırmış uyuyordu. Sık, sert sakalı havaya dikilmişti. Sakalın arasından beyaz dişleri parlıyordu. Mujik, gözlerini kapatmış, zehir gibi, ölüm saçarcasına gülüyormuş gibi görünüyordu. Sırtının tüyleri herhalde sıcak suyla yandığı için kelleşmiş yaşlı bir köpek yanıma yaklaştı, ayağımı kokladı, sonra yüreğimi gereksiz bir acıma duygusuyla doldurarak aç bir uluma tutturdu.

Sokaklarda, gece boyunca durulmuş olan su birikintilerinde mavi ve pembe renkli sabah göğü yansıyordu. Bu yansımalar, kirli sulara incitici, lüzumsuz, insan ruhunu baştan çıkaran bir güzellik veriyordu.

Ertesi gün mahalledeki çocuklardan böcek, kelebek yakalamalarını istedim, eczaneden güzel kutular aldım ve yanıma iki şişe kvas, kurabiye, şeker ve francala alıp Lenka'ya gittim.

Lenka, güzel gözlerini iri iri açarak armağanlarımı büyük bir şaşkınlıkla karşıladı. Bu güzel gözler gün ışığında daha da harika görünüyordu.

"Vay canına!" dedi alçak sesle. Ama bu, çocuk sesine benzemeyen bir sesti. "Ne kadar çok şey getirmişsin böyle! Yoksa zengin biri misin sen? Nasıl olur, üstün başın dökülüyor, ayrıca da hırsız değilim diyorsun... Şu kutulara bak! Vay be, insan dokunmaya kıyamıyor. Ellerim de kirli. Oradaki ne öyle? Küçük bir böcek, ha! Bakır rengi, hatta yeşil, seni gidi şeytan seni... Kaçarlar mı acaba? E, ne yapalım artık..."

Sonra birdenbire neşeyle haykırdı:

"Anne! Gel de ellerimi yıka. Baksana, neler neler getirmiş! Bu, o adam, hani dün akşam bekçi gibi seni eve getiren, hepsini o getirmiş! Onun adı da Lenka..."

"Teşekkür etsene," diyen hafif, tuhaf bir ses duydum arkamda.

Çocuk durmadan başını sallıyor ve:

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim!" diyordu.

Yoğun bir kıl ve toz bulutu dalgalanıyordu bodrumda. Bu toz bulutunun arasından kadının, fırının üstünden görünen saçları dağılmış kafasını, çirkin suratını, dişlerinin parıltısını, zoraki gülümsemesini güçlükle seçebiliyordum.

"Merhaba!"

"Merhaba," diye karşılık verdi kadın; nezleli sesi, hafif perdeden, ancak cesur, neredeyse neşeli bir biçimde geliyordu. Bana, gözlerini kırpıştırarak, alay eder gibi bakıyordu.

Lenka beni unutmuş kurabiye yiyor, her bir kutuyu özenle açıyor, açar açmaz da bir çığlık atıyor, kirpiklerinin gölgesi yanaklarına düşüyor ve gözlerinin altındaki maviliği artırıyordu. Yaşlı bir adamın yüzünü andıran donuk güneş, pencerenin kirli camlarından içeriye bakıyor, çocuğun kızıl saçlarına yumuşak bir ışık düşüyordu. Lenka'nın gömleğinin göğüs kısmının düğmeleri açıktı. İncecik kemiklerinin arkasında yüreğinin, derisini ve belli belirsiz meme uçlarını yukarı kaldırarak attığını görüyordum.

Annesi, fırının üstündeki yerinden aşağı indi, leğende bir havlu ıslatıp Lenka'nın yanına gelerek sol elini tuttu.

"Kaç, dur, kaç!" diye bağırıyordu çocuk. Sonra oturduğu sandığın içinde, tüm vücudunu döndürdü, altındaki pis kokulu paçavrayı fırlatıp atarak, morarmış, hareketsiz bacaklarını ortaya çıkardı. Kadın, paçavraların arasında kendini oradan oraya atarak gülmeye başlamıştı. O da bağırıyordu:

"Yakala, yakala onu!"

Böceği yakalayıp avucunun içine koydu, masmavi, canlı gözleriyle inceledi ve eski bir tanıdık gibi bana:

"Bunlardan o kadar çok var ki!" dedi.

"Sakın ezme," diye sert bir şekilde uyardı oğlu. "Bir kere sarhoşken böcek koleksiyonumun üstüne oturmuştu da ne kadar çok böceğimi ezmişti!"

"Unut artık bunu, yavrucuğum."

"Gömmekle bitirememiştim..."

"Daha sonra kendi ellerimle bir sürü yakalamadım mı onlardan sana?"

"Yakalamışmış! Ezdiklerin en akıllılarıydı, şaşkın! Ölenleri fırının altına gömerim, sürünerek giderim, gömerim, orada bir mezarlığım var benim... Biliyor musun, bir örümceğim vardı, adı Minka, annemin hapisteki eski sevgilisine çok benziyordu, şişko, neşeli..."

"Ah yavrum, sevgili yavrum," dedi kadın, oğlunun kıvırcık saçlarını küt parmaklı küçük eliyle okşayarak. Sonra beni dirseğiyle dürtükleyerek gülümseyen gözlerle sordu:

"Oğlum çok güzel, değil mi? Hele hele gözleri, ne dersin ha?"

Lenka, bir yandan böceği incelerken kıs kıs gülerek:

"Bir tek gözleri al, bacakları at," dedi. "Şuna bak... Nasıl da demir gibi! Tombul. Anne, bu, o rahibe ne kadar benziyor, hani şu senin ip merdiven ördüğün rahip, hatırlıyor musun?"

"Nasıl hatırlamam!"

Kadın gevrek gevrek gülerek bana anlatmaya koyuldu:

"Bir gün rahibin biri paldır küldür bizim eve dalmıştı. 'Sen hallaçsın, bana ip merdiven örebilir misin?' diye sordu. Bense ip merdiven diye bir şey ömründe duymamışım. 'Hayır, dedim, yapamam!' 'Öyleyse ben sana öğretirim,' dedi. Cüppesinin önünü iyice açtı, pantolonunun her tarafına ince bir ip dolamıştı. İnce, ama çok sağlam bir ip! Merdiven örmeyi öğretti. Örüyorum, örerken de 'Ne yapacak bunu bu adam? Kiliseyi soymaya kalkışmasın sakın?' diye düşünüyorum."

Kadın, omuzlarından oğluna sarılıp saçlarını okşamaya devam ederek gülmeye başladı.

"Rahip, sözleştiğimiz zamanda geldi: 'Bana bak, eğer bunu hırsızlık yapmak için yaptırdıysan buna izin vermem!' dedim. Adam kurnaz kurnaz gülüyor. 'Yok canım, diyor, duvarın üstünden geçmek için lazım bana; kilisenin duvarı hem yüksek, hem kalın. E, biz

de günahkâr insanlarız, günah da duvarın öbür yanında yaşıyor, anlarsın ya!' Anlamıştım tabii: Merdiven geceleri kadınlara gitmek için lazımdı ona. Kahkahalarla gülmüştük, kahkahalarla..."

"Sen bir tek kahkaha atmayı seversin," dedi çocuk yetişkin birinin ses tonuyla. "Güleceğine semaveri yaksana..."

"Şekerimiz yok ama."

"Git, al o zaman..."

"Para da yok."

"Ayyaş karı! Bundan al o zaman..."

Bana döndü:

"Paran var mı?" diye sordu.

Ona para verdim. Çevik bir hareketle ayağa fırladı, fırının içinden kir pas içinde, ezik bir semaver çıkarttı, burnundan bir şarkı mırıldanarak kapının arkasında gözden kayboldu.

"Anneciğim!" diye bağırdı oğlan anasının ardından. "Pencereyi sil, hiçbir şey göremiyorum! Uyanık kadın, ben sana sorarım!" diye devam etti, bir yandan da böcek kutularını raflara düzgünce yerleştiriyordu. Kartondan yapılmış raflar, rutubetli duvarın tuğlaları arasındaki deliklere çakılmış çivilere sicimlerle asılmıştı. "İşçidir annem... Pamuğu atmaya bir başlar, öyle bir toz kaldırır ki, boğulursun! Ben bağırırım 'Anneciğim, beni avluya çıkar bari, burada boğulacağım!' diye. Ama o, 'Sabret,' der, 'sen yanımda olmayınca canım sıkılıyor.' Beni sever, ama hepsi o kadar! Pamuk atar ve şarkı söyler, binlerce şarkı bilir!"

Canlanmıştı. Harika gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Gür kaşlarını yukarı kaldırıp hırıltılı, bas bir sesle şarkı söylemeye başladı:

Orina kuştüyü yatakta yatar...

Biraz dinledikten sonra:

"Çok edepsiz bir şarkıymış," dedim.

"Şarkılarının hepsi böyle," diye açıkladı Lenka çok emin bir biçimde. Sonra birden silkindi. "Hey, müzik geldi! Hadi çabuk, kaldır beni..."

Gri, incecik derisinin bir torba gibi örttüğü hafif kemiklerini havaya kaldırdım. Açık pencereden merakla kafasını uzattı ve öylece kaldı. Kupkuru bacaklarıysa güçsüz bir biçimde sallanıyor, duvara çarpıyordu. Avluda bir laterna, çevreye sanki bir ezginin yırtık pırtık giysilerini fırlatarak öfkeli çığlıklar atıyordu. Kalın sesli bir çocuk sevinçle bağırıyor, bir köpek uluyordu. Lenka bu müziği dinliyor ve şarkıya eşlik etmeye çalışarak dişlerinin arasından alçak sesle mırıldanıyordu.

Bodrum kattaki toz yatışmış, ortalık biraz daha aydınlanmıştı. Annesinin yatağının üstündeki gri renkli duvarda şu bir rubleye satılan saatlerden asılıydı. Saatin bakır beşlik büyüklüğündeki sarkacı aksayarak sallanıyordu. Fırının önünde bulaşıklar yığılmıştı. Her şeyin üzeri kalın bir toz tabakasıyla kaplıydı, özellikle kirli birer bez gibi asılı duran örümcek ağlarının üstlerinde çok toz vardı. Lenka'ların evi çöplüğe benziyordu ve yoksulluğun en ön sıralardaki bütün çirkinlikleri, bu çöplüğün her arşınından amansız bir aşağılamayla çıkıp insanın gözüne batıyordu.

Semaver iç karartıcı bir sesle öttü. Laterna, semaverin sesinden korkmuş gibi bir anda susmuştu. Birisi, boğuk bir sesle:

"Alçak herif!" diye böğürdü.

"İndir," dedi Lenka, derin derin iç geçirerek, "kovaladılar adamı..."

Onu sandığının içine oturttum. Yüzünü buruşturarak ve elleriyle göğsünü ovalayarak dikkatle öksürdü:

"Göğsüm ağrıyor, dışardaki havayı uzun süre solumak yaramıyor bana. Baksana, sen hiç şeytan gördün mü?"

"Hayır."

"Ben de görmedim. Geceleri, görünürler mi acaba diye hep fırının altına bakıyorum. Görünmüyorlar. Zaten şeytanlar mezarlıklarda dolaşırmış, öyle mi?"

"Ne yapacaksın sen şeytanları?"

"İlgimi çekiyor. Birden karşımıza bir şeytan çıksa, ha? Sucu Katka, bodrumda küçük bir şeytan görmüş, korkmuş. Ama ben korkunç şeylerden hiç korkmam."

Bacaklarını paçavralara sarıp heyecanla konuşmaya devam etti:

"Hatta korkulu düşleri bile severim. Bir kere bir ağaç görmüştüm, kökleri yukarı doğru büyümüştü, yaprakları toprağın üzerinde, kökleriyse havaya doğru uzanmıştı. Ter içinde kalmış, korkudan uyanmıştım. Bir keresinde de annemi gördüm: Çırılçıplak yatıyordu. Bir köpek de karnını yiyordu. Bir parça koparıp tükürüyor, sonra yine koparıp tükürüyordu. Bir keresinde evimiz birden şöyle bir silkindi ve sokakta yürümeye başladı. Yürüyor, kapılar, pencereler çarpıyor, arkasından da memur karısının kedisi koşuyor..."

Ürpererek sivri omuzlarını oynattı, bir şekerleme aldı, renkli kâğıdını açtı, kâğıdı özenle düzelttikten sonra pencerenin kenarına koydu.

"Bu kâğıtlardan güzel şeyler yapacağım. Sonra da Katka'ya armağan edeceğim. O da güzel şeyleri seviyor: Küçük cam parçalarını, kâğıtları, her şeyi. Baksana, hamamböceğini sürekli beslersen at kadar olur mu?"

Öyle olacağına inandığı ortadaydı.

"İyi beslersen olur!" dedim.

"Tabii ya!" diye sevinçle haykırdı. "Oysa annem gülüyor, şaşkın!"

Sonra da kadınları aşağılayan kötü bir söz söyledi.

"Aptalın biri benim annem! Kediyi de çok kısa zamanda at kadar semirtebilirsin, değil mi?"

"Neden olmasın? Tabii olur!"

"Ama besleyecek yemim yok ki! Keşke olsaydı!"

Elini göğsüne sımsıkı bastırdıktan sonra tüm vücudu gerilerek sarsıldı.

"Köpek iriliğinde sinekler havada uçsaydı! Hamamböcekleri at kadar güçlü olsalardı da sırtlarında tuğla taşınabilseydi! Değil mi?"

"Yalnız hamamböceklerinin bıyıkları var..."

"Bıyıkları engel olmaz ki, dizgin yerine geçer! Ya da bir örümcek kayıp gidiyor, şöyle koskocaman. Örümcek bir kedi yavrusundan daha büyük olmasa bile ne kadar korkunç olurdu! Bacaklarım yok, keşke olsaydı! Çalışırdım, koleksiyonumdaki bütün böcekleri besler büyütürdüm. Satar, sonra da anneme bir kır evi alırdım. Sen kırları hiç gördün mü?"

"Gördüm tabii!"

"Anlatsana, nasıldır oralar?"

Kırları, çayırları anlatmaya başladım. Sözümü kesmeden dikkatle dinliyordu. Kirpikleri gözlerini örtmüştü. Küçük ağzı yavaş yavaş açılmaya başlamıştı, sanki içi geçiyordu. Bunu fark ederek daha alçak sesle konuşmaya başladım, ama annesi elinde kaynayan semaverle göründü, koltuğunun altından bir kesekâğıdı, koynundan ise bir şişe votka dışarı fırlıyordu.

"İşte geldim!"

"İyi," diye derin bir soluk aldı çocuk, gözlerini geniş geniş açarak. "Otlardan ve çiçeklerden başka bir şey yok demek. Anneciğim bir araba bulsan da beni kıra götürsen! Yoksa geberip gideceğim, hiçbir zaman da oraları göremeyeceğim. Kendinden başkasını düşünmüyorsun sen, anne!" diye sözünü tamamladı çocuk kederli ve kırgın bir biçimde.

Anne ona şefkatle nasihat ediyordu:

"Böyle kötü sözler söyleme ama! Sen daha küçüksün..."

"Kötü sözler söylemeymiş! Sana göre hava hoş, sen istediğin yere gidebiliyorsun. Şanslısın... Baksana," diye bana döndü, "kırları da Tanrı mı yaratmış?"

"Herhalde."

"Neden peki?"

"İnsanlar gezsinler diye."

"Kır!" dedi çocuk düşünceli düşünceli gülümseyerek, sonra derin bir iç geçirdi. "Koleksiyonumu alıp oralara gitseydim, hepsini salıverip gidin gezin, deseydim. Baksana, Tanrıyı nerede yapıyorlar, güçsüzler yurdunda mı?"

Annesi bir çığlık attı ve gülmekten kelimenin tam anlamıyla yerlere yattı. Kendini yatağa attı, ayaklarını sallayarak bağırıyordu:

"Aman Tanrım! Canım yavrum benim! Evet, Tanrıları da, kötü Tanrı tasvirlerini de... Ay, komik çocuğum benim..."

Lenka annesine tatlı tatlı gülümseyerek baktı ve berbat bir küfür savurdu.

"Küçük bir kız gibi soytarılık yapıyor. Gülmeyi çok sever."

Sonra bir kez daha küfretti.

"Bırak gülsün," dedim, "utanacak bir şey yok ki bunda!"

"Yo, utanmıyorum," dedi Lenka. "Ona yalnızca pencereyi silmediği zaman kızıyorum; rica ediyorum, diyorum ki, 'Camları sil, Tanrının ışığını göremiyorum,' ama o hep unutup gidiyor..."

Kadın gevrek gevrek gülerek çay fincanlarını yıkıyor, bana dönüp ışıltılı mavi gözünü kırpıyor ve:

"Oğlum ne kadar iyi, değil mi?" diyordu. "O olmasaydı çoktan kendimi suya atıp öldürmüştüm bile, vallahi! Ya da asmıştım..."

Bunu gülümseyerek söylüyordu.

Lenka ise birden bana dönüp:

"Aptal mısın sen?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Neden?"

"Annem, aptal olduğunu söylüyor da."

"Evet öyle diyorum, nedeni mi?" diye haykırdı kadın zerre kadar utanmadan. "Sarhoş bir kadını sokaktan toparlayıp evine getirdin, yatağına yatırdın, sonra da çektin gittin! Ne yapayım, kötülüğüne söylemedim ki! Sen de kalkmış gammazlıyorsun..."

Kadın, çocuk gibi konuşuyordu. Konuşması yeniyetme bir kızın konuşmasını andırıyordu. Gözleri de çocuk gözleri gibi saftı. Yukarı doğru kalkmış dudağı, ortada kalmış dişleriyle burunsuz yüzü daha da çirkin görünüyordu. Yayvan, pis, ama neşeli bir alaycılık vardı yüzünde.

"Hadi, artık çayımızı içelim," dedi ciddi bir tavırla.

Semaver, Lenka'nın sandığının yanında duruyordu. Semaverin ezik kapağının altından güçlükle çıkan haylaz bir buhar şeridi

çocuğun omzuna geliyordu. Lenka minicik elini kapağın altına tuttu, avcunun içi buhardan ıslandığında hayallere dalmış gibi gözlerini kısarak eliyle saçlarını düzeltti.

"Büyüdüğüm zaman," dedi, "annem bana bir araba yapacak, sokaklarda dolaşacağım, sadaka isteyeceğim. Dileneceğim, sonra da kırlara gideceğim."

"Ah, ah," diye içini çekti annesi, sonra da sessizce gülmeye başladı. "Kırları cennet sanıyor, yavrucuğum! Oysa orada çadırlar, haydutlar, sarhoş köylüler vardır."

"Yalan söylüyorsun," diye kaşlarını çatarak sözünü kesti Lenka annesinin. "Sor bakalım ona, nasılmış kırlar, o görmüş."

"Ben görmedim mi sanki?"

"Sarhoş karı sen de!"

Tıpkı çocuklar gibi, hararetli ve mantıksız bir kavgaya tutuştular. Dışarıda ise ılık bir akşam başlıyordu. Birazcık kızarmış olan gökyüzünde maviye çalan ak bir bulut hareketsiz duruyordu. İçerisi artık kararmıştı.

Çocuk bir fincan çay içti, terledi, önce bana, sonra annesine baktı ve:

"Yedim, içtim, canım uyumak istiyor artık..." dedi.

"Uyu o zaman," diye öğütledi annesi.

"Ama o gider! Gidecek misin?"

"Korkma, onu bırakmam," dedi kadın, beni diziyle dürtükleyerek.

"Sakın gitme," dedi Lenka. Gözlerini yumdu, tatlı tatlı gerinip sandığa yığılıp kaldı. Sonra aniden başını kaldırdı ve annesine sitemle:

"Önüne gelenle boşu boşuna vakit geçireceğine ona varsan, öteki kadınlar gibi evlensen ne olur... Diğerleri sadece dayak atıyorlar... Ama bu, iyi biri..." dedi.

"Sen uyu bakayım," dedi kadın alçak sesle ve fincan tabağına doğru eğildi.

"Hem zengin de..."

Kadın bir dakika kadar bir şey söylemeden oturdu, fincan tabağından beceriksiz dudaklarıyla bir yudum çay içtikten sonra eski bir tanıdığıyla konuşur gibi bana:

"İşte biz, ana oğul böyle sessiz sedasız yaşayıp gidiyoruz, başka hiç kimsemiz yok," dedi. "Komşular bana orospu diye sövüyorlar. Ne yapayım yani? Utanacak kimim var? Üstelik dış görünüşümün ne kadar berbat olduğunu görüyorsunuz. Ne işe yarayacağımı herkes hemencecik anlıyor. Evet, uyudu yavrucuğum, benim tek avuntum. Ne güzel bir oğlum var, değil mi?"

"Evet, hem de çok!"

"Seyretmeye doyamıyorum. Akıllı da, ne dersiniz?"

"Bir bilge."

"Aynen öyle! Babası, yaşlı bir beyefendiydi; hani ne diyorlar onlara? Yazıhaneleri oluyor ya, hay Allah neydi? Kâğıt falan yazıyorlar ya?"

"Noter mi?"

"Ha, işte ondan! Sevimli bir ihtiyarcıktı... Sevecen biri. Beni severdi. Yanında hizmetçi olarak çalışıyordum."

Oğlunun çıplak bacaklarını paçavralarla örttü, başının altındaki rengi kararmış yastığı düzeltti ve yeniden konuşmaya başladı:

"Birden ölüverdi. Geceydi, yanından yeni ayrılmıştım, güm diye yere düştü. Oracıkta can verdi! Siz kvas mı satıyorsunuz?"

"Evet."

"Kendi adınıza mı?"

"Patronumun adına."

Yaklaştı ve:

"Beni hor görmeyin genç adam, artık bulaşıcı, kötü bir hastalığım yok, sokakta kime isterseniz sorun, herkes bilir!"

"Hor görmüyorum."

Parmaklarının üzerindeki derileri aşınmış, kırık tırnaklı küçücük elini dizime koyup tatlı tatlı konuşmaya devam etti:

"Lenka için size çok teşekkür ederim. Bayram etti bugün. Ne iyi yaptınız..."

"Artık gitmem gerek," dedim.

"Nereye?" diye hayretle sordu.

"İşim var."

"Kalın!

"Kalamam..."

Oğluna, sonra pencereye ve gökyüzüne bakıp alçak sesle: "Kalın," dedi. "Yüzümü örterim... Oğlum için size teşekkür etmek istiyorum... İster misiniz, örteyim mi, ha?"

Tam anlamıyla insanca konuşuyordu, öylesine tatlı, öylesine iyi duygularla dolu. Ve gözleri, çirkin suratındaki o çocuk gözleri, bir yoksulun gözleri gibi değil, şükredecek şeylere sahip bir zenginin gözlerindeki gülümsemeyle bakıyordu.

Çocuk birden irkilerek yerinden doğruldu ve bir çığlık attı:

"Anneciğim, kaçıyorlar! Anneciğim... Gidiyor..."

"Düş görüyor," dedi oğlunun üzerine eğilerek.

Dışarı çıktım ve düşünceler içinde bir an durdum. Bodrumun açık penceresinden avluya nezleli ve neşeli bir sesle söylenen bir şarkı dökülüyordu. Anne, şu garip sözcükleri bastıra bastıra telaffuz ederek oğluna ninni söylüyordu:

Strasti-Mordasti'ler gelecek,
Yanlarında belaları getirecek.
Belaları getirip,
Yürekleri parça parça edecek!
Ah ne korkunç, ne korkunç!
Nerelere saklansak, nerelere?

Bağırmamak için dişlerimi sıkarak kendimi hemen avludan dışarı attım.

1913

Mektup

BOĞUCU bir gecede, ufak tefek, sinirli bir adam olan kompartıman arkadaşım, bana garip bir olay anlattı.

Öksürmekten tıkanarak, incecik kollarını başının altına koydu; soyguna uğramış gibi yarı çıplak bir durumda, alt kattaki yatağa uzandı. Yukarıdan, onun zayıf yüzüne, korkudan büyümüş kara gözlerine bakıyor, zayıf sesini, hüzünlü sözlerini dinliyordum:

"Bu olay mayısta olmuştu. Salkım ağaçları çiçek açıyor, arılar çiçeklerin üzerinde sallanarak vızıldıyordu. Irmağın kıyısına geldiğim zaman beyazlar giyinmiş bir kadın, ıhlamur ağacının altındaki sıranın üzerinden hızla kalktı, güneşin altın ışınlarıyla beneklenmiş parkın kullanılmayan yolu boyunca benden uzaklaşmaya başladı. Hem gidiyor hem de bürümcük başörtüsünün uçlarıyla gözlerini siliyordu. Düzgün vücutlu bu ufak tefek kadın, bir genç kızı andırıyordu. Ağladığını biliyordum. Onu bir kez daha bu sıranın üzerinde görmüştüm. Oturmuş, buruşuk bir mektubu okuyor ve ağlıyordu. Niçin ağladığını da biliyordum. Bu, dul bir kadındı, bir gazeteciyi seviyordu, gazeteci onu aldatmıştı; işte bütün mesele buydu. Kış mevsiminin geçici bir romanı ağlamaya değer mi bilmem. İlk karşılaştığımda canım sıkılmış, kadına sezdirmeden, dağın yamacına, ırmağa doğru sessizce inmiştim. Ona bakmak bana acı veriyordu, çünkü mayıs ayında ağlamak hiç iyi bir şey değil. Bu ikinci karşılaşmada canım iyice sıkıldı. Hava çok güzeldi. Park, güneşin altın ışınlarıyla delik deşik olmuş, baharın tatlı kokularıyla dolmuştu. Hava şarap gibiydi. Irmak, kıyının zengin yeşillikleri arasında kadifeden mavi bir şerit gibi uzanıyordu. Irmağın kıyısındaki otların arasında, durgun su birikintileri ışıldıyordu. Her şey sessiz ve güzeldi. Oysa kadın ağlıyordu. Tatlı

tatlı bir şeyler mırıldanan bu sessizlik içinde, insan sevinçli şeyler düşünmelidir. Böyle sevinçli günlerde, insanda umutlar uyanır."

Arkadaşım gözlerini kapadı, sustu; dudakları oynuyordu. Sonra gözleri kapalı, suratı asık olduğu halde homurtuyla sözlerini sürdürdü:

"Suratını ekşiterek hayatı hastalıklı fantezilerle dolduran bu zalim maymundan, acıdan nefret ediyorum. İğrenç bir geveze olan ve hayatın sevinçlerine karşı kara bir nefretle dopdolu duran acı, insanı güzellikten tiksinmeye zorlar. Kendi hiçliğini ve zavallılığını gizlemek için ahtapotlar gibi, her şeyin üzerine kirli bir kötülük püskürtür. Yapmacık bir sesle insanların bütün duygularını değiştirmek, onlara iftira etmek eğiliminde olan beceriksiz bir aktör gibi haykırır, çığlık atar."

Kompartıman arkadaşım, bir yerini ısırmışlar gibi fırladı, ayağa kalktı; çirkin çirkin gülerek ve dik dik yüzüme bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Bu kadın gittikçe uzaklaştı, uzaklaştı ve yolun dönemecinde artık görünmez oldu. Beyaz giysisi, ağaçların arasında bir bulut halinde yüzüyordu. Ben, biraz önce kadının oturmakta olduğu sıraya oturdum. Birdenbire, kadının ağlamasına sebep olan o budalaca mektubu gördüm. Herhalde çirkin bir davranışta bulunacağımı sezmiş olmalıyım ki, bir korku duydum. Sonra mektubu yerden kaldırdım, yanı başıma, sıranın üzerine koydum, kibriti çaktım, kâğıt sarı bir çiçek halinde açıldı ve isteksizce tutuştu. Siyah kül yığını üzerinde hızla kızıl yılanlar kıvrıldı. Sonra kül karardı ve üzerinde siyah kelime tasvirleri belirdi. Ben, bütün bunları dikkatle ve zalim bir sevinçle seyrediyordum. Bu gülünç anda neler düşündüğümü hatırlamıyorum. Evet, bütün bunların gülünç olduğunu biliyordum. Ama galiba hiçbir şey düşünmüyordum. Sadece küle bakıyor ve hatırladığıma göre, nedense, külün, sıranın üzerinden uçmasından korkuyordum."

Kompartıman arkadaşım, acele bir sigara tüttürdü. Gece lambasının mavi ışığı, çocuk yüzünü aydınlatıyordu. Gölgeyle büyü-

müş olan burnu, ileri doğru uzanmıştı.

"Birdenbire bir ayak sesi işittim. Dönüp, baktım: Kadın, yanımda durmuş, o da küle bakıyor. Kalkıp şapkamı çıkardım. Kadın, yavaş yavaş, ama sertçe:

'Affedersiniz,' dedi, 'galiba ben burada...'

Külleri göstererek;

'Mektubunuz yandı,' dedim. Kadın,

'Bu... Çok tuhaf bir davranış!' dedi.

Sert bir hareketle döndü, yürüdü ve tekrar duraklayarak:

'Davranışınız tuhaf olmaktan da öte...' dedi. 'Burada oturduğumu görmediniz mi? Utanın!'

Ve yürüyüp gitti. Ben şapkamı giyemeden uzun bir süre arkasından bakakaldım."

Kompartıman arkadaşım, sinirli sinirli güldü ve yatağına uzandı. Bir dakika sonra da:

"Siz bu davranışın bir gençlik cilvesi olduğunu sanıyorsunuz, değil mi? Bu olay, geçen yıl, mayıs sonunda olmuştu. Ben kırk üç yaşındayım, evet. Gülünç, değil mi?"

"Pek de o kadar değil," dedim.

"Ama herhalde... biraz gülünç."

Gözlerini kapayarak uzun bir süre hareketsiz yattı. Bana uyudu gibi geldi...

Perdesi iyice kapanmamış pencerenin dışında, ateşle parça parça bölünmüş şafak sisleri uçuşuyordu; siyah ve kıllı ağaçlar kayıyor, toprak kara bir sel halinde akıyor, telgraf telleri bazen alçalarak, bazen yükselerek sallanıyordu. Trenimiz, bu kudurmuş hareketin ortasında gıcırdıyor, takırdıyordu.

Kompartıman arkadaşımın kısık sesi, birdenbire, yeniden düşünceli ama net olarak çınladı: "Kadının yüzü çok güzel, gözleri de öylesine parlak, öylesine parlaktı ki..."

1915

Çeviri: Hasan Âli Ediz

Soytarı

BİR GÜN sirkin koridorundan geçerken, sirk soytarısının kapısı açık soyunma odasına bir göz attım, ilgilenerek durakladım: Şık soytarının, sırtında redingot, başında silindir şapka, ellerinde eldiven, koltuğu altında da bir baston vardı. Aynanın önünde durmuş, zarif hareketlerle başından silindirini çıkararak aynadaki görüntüsüne reveranslar yapıyordu.

Aynada şaşırmış yüzümü görünce hızla bana döndü; gülümseyerek, parmağıyla yüzünü ve aynayı işaret etti.

"Ben... Ben! Değil mi?" dedi.

Sonra kenara çekildi. Aynadaki görüntüsü kayboldu. Yavaşça elini havada dolaştırarak:

"Ben, yok! Anladı?" dedi.

Ben bu oyunu anlamamıştım. Utandım ve onun hafif gülüşleri arasında oradan uzaklaştım. Ama o andan başlayarak da soytarı, rahatsız edecek kadar aşırı derecede beni ilgilendirmeye başladı.

Bu, orta yaşlı, hüzünlü bakışlı, sirkin konik kubbesi altındaki arenada çalışan, olağanüstü çevik ve komik bir İngiliz'di. Kuru, perdahlı yüzü bana anlamlı ve zeki görünürdü. Arenanın taşları üstünde tıpkı kocaman bir kedi gibi numaralar yaparak ve Rusça kelimeleri ezip büzerek haykırırken, çıngıraklı çıkan, her zaman alaycı, hoşa gitmeyen bir sesi vardı.

Aynanın önündeki reveranstan sonra onu izlemeye başladım. Perde aralarında, aynanın karşısında yüzüne nasıl krem sürdüğünü ya da yüzündeki boyaları nasıl sildiğini inceleyerek soyun-

ma odasının daracık kapısı önünde döner dururdum... Ne ile uğraşırsa uğraşsın her an ya kendi kendine konuşur ya da ıslıkla hep aynı şarkıyı tuttururdu.

Küçük küçük yudumlarla büfede nasıl votka içtiğini gördüm. Büfeciye saati nasıl sorduğunu işittim:

"Saat kaç?"

"On biri on geçiyor."

"O... Bu zor. Bir, iki, üç, dört... Zor değil... En kolay: Dört."

Çinko kaplı tezgâhın üstüne gümüş bir para atıp, "Üç-dört, üç-dört" diye mırıldanarak sokağa çıktı.

Her zaman bir başına dolaşırdı. Ben de onu bir polis hafiyesi gibi izlerdim. Bana öyle geliyordu ki bu adam olağanüstü, esrarlı bir hayat sürüyor ve her şeye, benim hiçbir zaman beceremediğim bir bakışla bakıyordu... Bazen kendimi, kimsenin anlamadığı, her şeye yabancı, bilmediğim bir yaşayışın güçlü gürültüsüyle sersemlemiş bir halde İngiltere'de sanırdım. Acaba şu güçlü, düzgün vücutlu soytarı gibi, kaygısız bir gülümseyişle ve yalnız kendi dostluğumla yetinerek yaşayabilir miydim?

İngiliz'in, iyi yürekli bir kişi olarak rol aldığı birtakım hikâyeler uydurur, onu bildiğim bütün iyi huylarla süsler ve öylece seyrederdim. Onu, Dickens'ın iyiliklerinde ve kötülüklerinde direnen kişilerine benzetirdim...

Bir keresinde Oka Irmağı üzerindeki köprüden geçerken, onu dubalardan birinin kenarına oturmuş, balık tutarken gördüm. Durdum, balık avını bitirinceye kadar seyrettim. Oltasının iğnesine takılan bir hani balığını ya da bir başka balığı çekip eline alıyor, yüzüne yaklaştırıyor, balığın ağzına doğru hafifçe ıslık çalıyor; sonra da yavaşça oltanın iğnesinden çıkarıyor, suya atıyordu. İğneye yem olarak bir kurt takarken, kurda bir şeyler söylüyor, köprünün altından bir kayık geçerken de, başındaki viziyersiz şapkayı çıkarıyor, hiç tanımadığı bu insanları nezaketle selamlıyordu. Kayıktakiler ona karşılık verdikleri zaman, ağzını açarak, kaşlarını yukarılara kaldırarak, çok şaşırmış bir tavır takınıyor-

du. Genel olarak, gönlünü eğlendirmesini biliyor, görünüşe göre de bunu seviyordu.

Bir başka gün de, onu dağda Uspenya Kilisesi yanındaki bahçede gördüm. Oka ile Volga arasına bir kama gibi giren panayırı seyrediyor, parmaklarını elindeki baston üzerinde flüt çalar gibi gezdirerek ıslık çalıyordu... Kızgın gökyüzüne, panayırdan ve Volga'dan, hayata yabancı, boğuk ve karmakarışık bir uğultu yükseliyordu. Kirli sularda, binbir renkli petrol lekeleri arasında vapurlar, mavnalar, kayıklar ağır ağır yüzüyor, demirlerden yayılan birtakım ıslıklar, gıcırtılar duyuluyor, biri geniş ve güçlü avuçlarıyla suya vuruyor, uzaklarda, çayırların ardında ormanlar yanıyor, dumanlı gökyüzünde ise, ışıktan yoksun, çıplak, donuk kırmızı bir güneş, kımıldamadan duruyordu.

Soytarı, elindeki bastonla ağaç gövdesine vurarak ilahi okur gibi, yavaş bir şarkı tutturdu:

"Own, down lown dear..."

Yüzü üzgün ve ciddi, kaşları kalkıktı. Şarkının tuhaf ritmi bende korkulu bir duygu uyandırmıştı. Bu adamı evine, panayır yerine kadar geçirmek isteğini duydum.

Birdenbire tüylü ve sert bir köpek belirdi. Soytarının yanından geçerek onun iki adım ilerisinde tozlu otların üzerine oturdu, uzun uzun esnedi, soytarıya bakmaya başladı. Soytarı doğruldu, bastonunu omzuna dayayarak tüfekle nişan alıyormuş gibi köpeğe nişan aldı. Köpek yavaşça hırladı:

"Hırr!.."

Soytarı da ona çok güzel bir köpek diliyle cevap verdi:

"Hırr!.. Hav!.."

Köpek kalktı, gücenmişçesine uzaklaştı. Soytarı, etrafına bakındı. Ağacın altında beni görünce gözünü dostça kırptı.

Her zamanki gibi şık giyinmişti. Üzerinde siyah bir redingot, aynı renkte bir pantolon, başında parlak bir silindir, ayağında güzel kunduralar vardı. Ancak şık giyinmiş bir soytarının, sokakta

bir çocuk gibi davranabileceğini düşündüm. Genel olarak bana öyle geldi ki, herkese yabancı olan, dil bilmeyen bu adam, ancak soytarı olduğu içindir ki şehrin ve panayırın kalabalığı içinde kendini böylesine serbest hissediyor!

Yaya kaldırımlarında kimseye yol vermeyerek, ancak kadınlara rastladıkça kenara çekilerek, önemli bir kişi gibi yürüyordu. Kalabalığın arasında yürürken, biri dirseğiyle ya da omzuyla ona dokununca, sessizce, biraz da tiksinerek, eldiveniyle, dokunulan yeri temizlediğini görürdüm. Ciddi Ruslar ve başkaları kaygısızca itişip kakışır, birbirlerinin üzerine bile çıkar, birbirinden af dilemez, şapka ve kasketlerini nazik bir jestle çıkarmazlar. Ciddi insanların yürüyüşlerinde kör, mahkûm bir şeyler var. Bunların hepsi de, şu gidip gelenlerin acele ettiğini, kimsenin birbirine yol vermeye vakti olmadığını açıkça görüyorlar.

Soytarı ise savaş alanındaki tok bir karga gibi kaygısızca dolaşıyordu... Bana öyle geliyor ki o, nezaketiyle, yolu üzerindeki herkesi şaşırtmak ve mahvetmek istiyordu. Onun bu davranışı da bütün davranışları gibi çok sinirime dokunuyordu.

Hiç şüphe yok ki, o, insanların kaba olduğunu görüyor, yolda birbirlerine ağır küfürlerle hakarette bulunduklarını anlıyordu. Bunu görmemezlik ve anlamamazlık edemezdi. Ama o, sözde hiçbir şey görmüyor, anlamıyormuş gibi caddelerdeki insan selinin arasından geçiyordu. İyice öfkelenmiştim, 'Bunların hepsi yapmacık, sana inanmıyorum,' diye düşünüyordum.

Ama bir gün bu şık adamın, bir arabanın çarpıp düşürdüğü bir sarhoşa kalkması için nasıl yardım ettiğini, onu nasıl ayağa kaldırdığını, hemen çevik bir parmak hareketiyle sarı eldivenlerini çıkararak çamura attığını gördüğüm zaman, kendimi tam anlamıyla hakarete uğramış saydım.

Sirkteki özel gösteri, gece yarısından sonra bitmişti. Ağustos sonuydu. Kara boşluktan tekdüze panayır binaları üzerine, ince, cam tozu gibi bir sonbahar yağmuru çiseliyordu. Fenerlerin bu-

lanık lekeleri havanın ıslaklığı içinde eriyordu. Yamru yumru sokakların üzerinde faytonlar gürlüyor, sirkin yan kapılarından çıkan kara bir kalabalık, uluyordu.

Soytarının sırtında tüylü uzun bir palto, başında da aynı biçimde tüylü bir şapka, koltuğu altında da baston vardı. Sokağa çıktı. Yukarıya, karanlığa baktıktan sonra, ellerini cebinden çıkardı. Paltosunun yakasını kaldırdı. Her zaman yaptığı gibi, ağır ağır ama kendini beğenmiş adımlarla meydandan yürümeye başladı.

Sirkten pek de uzak olmayan bir otel odasında oturduğunu biliyordum. Ama o, oturduğu yerin tersine bir yön tutturmuştu.

Nasıl ıslık çaldığını dinleyerek arkasından yürüyordum...

Işık yansımaları, kaldırım taşları arasındaki su birikintilerinde kayboluyor, siyah bir araba arkadan bize yetişiyor, tekerleklerin altında sular tuhaf sesler çıkarıyordu. Coşkun bir sel gibi meyhane pencerelerinden müzik akıyor, kadınlar karanlıkta bağrışıyorlardı. Panayırın zevk ve eğlence gecesi başlıyordu.

Yaya kaldırımı boyunca, erkeklerle konuşarak, iki yanlarına sallanarak sokak kadınları dolaşıyordu. Sesleri kısık ve nezleliydi.

İşte bunlardan biri soytarıyı durdurdu... Diyakozu andıran kalın bir sesle, onu, birlikte gitmeye çağırdı. Soytarı geri çekildi, koltuğu altındaki bastonunu çekti, onu bir meç gibi kullanarak, kadının yüzüne doğru yöneltti. Kadın küfrederek kenara çekildi. Soytarı, adımlarını hızlandırmadan köşeyi döndü, boş ve bir tel gibi dümdüz bir sokağa saptı. Uzaklarda bir yerde, önümüzde kahkahalar yükseliyor, tuğladan kaldırımların üzerinde ayak sesleri duyuluyor, bir kadın hastalıklı bir sesle haykırıyordu.

Yirmi adım kadar yürüdükten sonra, yaya kaldırımı üzerinde üç mağaza bekçisinin bir kadına sataştığını, fenerlerin donuk ışığında gördüm. Bunlar kadını birbirlerinin kollarına atarak kucaklıyor, mıncıklıyor, sıkıştırıyorlardı. Kadın, bir köpek yav-

rusu gibi cıyak cıyak bağırıyor, güçlü ellerin itip kakmaları altında sendeliyordu. Yaya kaldırımı baştanbaşa bu ham, bu kaba insanların oyunuyla kapanmıştı.

Soytarı tam bunların yanına geldiği zaman, yeniden koltuğu altındaki bastonunu çekti, hızlı ve çevik hareketlerle bekçilerin yüzüne doğru yönelterek, tekrar bir meç gibi kullanmaya başladı.

Bekçiler, sert hareketlerle ayaklarını yere vurarak bağırdılar, ama soytarıya yol vermediler. Sonra, bunlardan biri soytarının ayaklarına doğru atılarak boğuk bir sesle haykırdı:

"Tut!.."

Soytarı yere düştü. Kadın üstü başı perişan bir halde giderken etekliğini düzeltti ve, "İtler, hergeleler!" diye bağırarak, hızla yanımdan geçti.

Biri, kudurmuş gibi, "Bağla," diye bağırdı. "Demek sen sopayla, ha?"

Soytarı yüzükoyun kaldırımın üzerinde yatıyor, sırtına binerek ellerini büken bir adama topuklarıyla vuruyordu.

"Oh, iblis! Kaldır onu! Götür!.."

Karanlıkta birbirine sımsıkı sokulmuş üç kişinin, sokağın ıslak karanlığı içinde ağır ağır, bir rüzgârla itiliyormuş gibi sallanarak nasıl gittiğini -bir galerinin saçağını tutan dökme bir sütuna yaslanmıştım- gördüm.

Kalan bekçilerden biri diz çökerek bir kibrit çakıp yaya kaldırımını incelemeye koyuldu.

Yanına yaklaştığım zaman, "Yavaş ol," dedi. "Düdüğün üstüne basma! Düdüğümü kaybettim."

"Böyle kimi götürdüler?" diye sordum.

"Hiç işte, birini..."

"Neden götürdüler?"

"Götürmek gerekiyormuş ki götürdüler."

İyice canım sıkılmıştı. Ama yine de muzaffer bir tavırla, 'Ya?' diye düşündüğümü hatırladım.

Bir hafta sonra soytarıyı tekrar gördüm. Alaca bulaca bir yumak halinde arenada yuvarlanıyor, haykırıyor, sıçrıyordu.

Ama bana öyle geldi ki, şimdi, eskisinden daha kötü, daha sıkıcı "numara" yapıyordu.

Onu seyrederken kendimi, nedense suçlu buluyordum.

1916

Çeviri: Hasan Âli Ediz

Sokak Kadını ile Aptal Adam

YAYA kaldırımının aşınmış taşları balgamla örtülmüştü. Sokağın üzerinde, ıslak bir sis tülbenti sallanıyor, arasından, yarı karı, yarı yağmuru andıran kirli bir kül, tembel tembel sızıyordu. Fenerlerin mavi ışıkları, çiğnenmiş esmer karları, evlerin ıslak duvarlarını, pencerelerin bulanık camları üzerindeki gözyaşı sellerini aydınlatıyordu. Fenerlerin direkleri siste görünmüyordu. Sokak ışıkları, dumanla ve beygir fışkısının kokusuyla dolu havada, sıkıcı, anlaşılmaz bir halde asılı duruyordu.

Sokak kadınının, ağlayacak, umutsuzluğa düşecek kadar canı sıkılıyordu. Köprüden meydana kadar uzayan bütün caddeyi baştanbaşa üç defa geçtiği halde, hiçbir erkek onu çağırmamıştı. Bugün herkes, bir an önce saklanmak istiyor ya da bir yerlere geç kalmaktan korkuyormuş gibi, sislerin içinde koşuyordu. Oysa gece yarısı yaklaşıyor, işsiz güçsüz, öfkeli, sarhoş kardeşinin kendisini beklediği eve dönme zamanı geliyordu. Kardeşi orospularla düşüp kalktığı halde, kız kardeşini bu sanatından ötürü küçük görüyordu.

Eskimiş lastiklerinin ayağından çıkmasından korkarak, adımlarını dikkatle atan sokak kadını, hem yürüyor, hem de gözlerini süzüyordu. Çünkü süzgün gözlerle bakıldığı zaman fenerlerin mavi küreleri, gümüşten iğnelerle örtülüyordu. Kirpiklerin üzerinde sis zerrecikleri toplanırsa, bu iğneler binbir ışıkla tutuşuyordu.

Bir sokağın içinden, tam kadının üzerine doğru, bir adam çıktı. Yolunu şaşırmış gibi etrafına bakınarak fenerin altında durdu. Adamın başında geniş bir şapka vardı. Islak bıyıkları, ağzını örtecek biçimde sarkmıştı. Asker kılıklı biriydi.

Sokak kadını adama gülümsedi. O da, şapkasını hafifçe kaldırarak, bir gülümsemeyle kadına karşılık verdi. Sokak kadını,

"Benimle gidecek misiniz?" diye sordu.

Adam boğuk bir sesle:

"Eğer müsaade ederseniz..." dedi.

"Neden etmeyecekmişim?.."

Adam kemikli yüzünü kadına doğru eğerek sordu:

"Nereye gideceğiz?.."

"Nereye isterseniz!"

"Siz uzakta mı oturuyorsunuz?"

"Evet, çok uzakta... Hem bana gidemeyiz!"

"O halde nasıl olacak?"

Sokak kadını:

"Şuracıkta, yakında bir otel var," dedi.

İleri doğru bir adım atarken ayağı kaydı. Adam, kadının kolundan tutarak, yavaşça:

"Aman, dikkat edin!" diye haykırdı ve beceriksizce kolundan tutup götürmeye başladı.

Sokak kadını, ıslanmış şapkasının altından, korkuyla ona baktı. Erkekleri tanırdı. Bu adamda pek de belli olmayan, kendisi için alışılmamış bir şeyler hissediyordu: Nazik, hatta tatlı bir biçimde konuşuyor, kızın yüzüne, âşıkmış gibi anlamlı bakıyordu. Gözleri külrengi, bakışları, tıpkı bir ev köpeğininki gibi yorgun ve yumuşacıktı. Gülünç bir durumdaydı.

Sokak kadını, 'Kırkını geçkin!' diye düşündü. Ve bir işadamı tavrıyla:

"Üç rubleden aşağı almam!" dedi.

Adam, bıyıklarını oynatarak,

"Ooo!.." dedi. "Ne kadar isterseniz, ne kadar arzu ederseniz!"

Adamın bu sözleri, kadında bir korku uyandırdı. 'Herhalde zevk ve eğlenceye düşkün bir adam olmalı,' diye düşündü ve ürküntüden titredi.

Sise boğulmuş olan sokak, uzayıp gidiyordu. Meydanı geçtiler. Tek gözlü bir otomobil, sonra bir araba yanlarından geçti. Sokağın ortasında bir polis, kara bir direk gibi duruyordu.

Ortalık sessizdi. Bu ıslak sessizliğin içinde –yağmur borularından su akıyormuş gibi– boğukça, uluyan bir ses yankılanıyordu.

Sese kulak veren, ama sözcüklerinin bağlantılarını bir türlü kuramayan kadın:

"Şikâyet mi ediyor, nedir?" dedi. "Herhalde yalan söylüyor."

Pencereleri ışıksız, külrengi bir evin yüksek kapısı önünde durdular. Kadın eliyle parmaklığı itti. Kapının altında, karanlık deliğin içinde biri kımıldadı. Öksürdü, "Şeytanlar geliyor," dedi.

Adam, kadının kolunu bırakıp ileri doğru çekti:

"Zor girilen bir yer," diye mırıldandı ve sendeleyerek kadını omzundan yakaladı.

Kadın, adamın elinden sıyrılarak öfkeli bir sesle:

"Düşmek yok," dedi.

Ve kapıyı açtı. Ayakları altına, külrengi bir ışık çizgisi uzandı. Kadın, çekinerek ışığa yöneldi.

"Haydi bakalım!.." diye söylendi. Tıpkı hapishanelerdeki gibi sağında solunda kapılar bulunan bir koridora girdi.

Külrengi duvardan, kirli sakalları arasında kaybolmuş bir sigara bulunan, gözlüklü, dazlak kafalı bir ihtiyar fırladı. Avuçlarını kalçalarına silerek, camdan gözlerini bunların üzerine dikti.

Kadın sordu:

"Bir rublelik mi olsun?.."

"Ne?"

"Oda..."

Erkek, yavaşça:

"Biraz daha iyicesi olsun," dedi.

O zaman ihtiyar, arkasındaki kapıyı tekme ile iterek, çocuksu sesiyle:

"Üç ruble," dedi. "Çay, limonata ister misiniz?"

Kadın:

"Çay getir!" dedi.

Beyaz, soğuk bir ışık yandı. Kanepeli, iki koltuklu, masalı, duvarın kenarında geniş karyolası ve lavabosu olan bir odayı aydınlattı. Erkek, şapkasını çıkarırken, "Biraz kirlice," dedi.

Kadın:

"Bundan iyisi yok," diye cevap verdi.

Bu adamla konuşmak istemediği halde, adam nedense kadında, acı bazı şeyler söylemek isteğini uyandırıyordu.

Erkek, sisin kırağısıyla süslenmiş tüylü paltosunu çıkardı. Kadını sinirlendirecek biçimde mırıldandı:

"Burası yorgan eskisi ve koyun eti kokuyor."

Şapkasının altında topaklanan saçlarını uzun parmaklarıyla düzeltti. Zayıf, üzgün yüzlü bir adamdı. Ama temiz giyinmişti. Sırtında lacivert bir kostüm, ayağında güzel bir çift kundura, kravatında da pırlanta iğne vardı.

Bir koltuğa kurulup erkeği incelemeye koyulan kadın, 'Herhalde elektrik şirketinde bir memur olmalı,' diye düşündü.

Düşüncesini sözle de belirtti:

"Siz elektrik şirketinde mi çalışıyorsunuz?"

Erkek, kadının bulunduğu yana keskin bir dönüş yaptı.

"Niçin böyle sanıyorsunuz?"

"Öyle tahmin ettim."

"Hayır, ben başka bir yerde çalışıyorum."

İhtiyar, iki bardak çay getirdi. Kapının anahtarını masanın üzerine koydu.

"Başka bir şey istiyor musunuz?"

Kadın, ihtiyara cevap vermeden çay bardağını avuçları içine aldı.

"Soğuk!.."

Erkek, çökük bir koltuğa oturup diz kapaklarını ovuşturarak, çok acele tekrarladı:

"Evet, soğuk! Ve hepsinden önemlisi, içim üşüyor, ruhum üşüyor. Ruhum bomboş. Hatta sanki ruhum hepten hiç yokmuş gibi... Bilmem size de bazen böyle olur mu?"

Kadın, ciddiyetle:

"Olur, niçin olmasın?" diye cevap verdi.

"Siz bu halden korkar mısınız?"

Kadın cevap vermeyerek göz ucuyla ona baktı. Erkek gülümsüyordu. Hazin şeyler söylüyor ama gülümsüyordu. Bir başkası olsaydı, kızın yanına oturur, onu kucaklar, neşeli neşeli, saçma sapan bir sürü şey anlatırdı. Oysa bu adam, kıza hiç önem vermeden, ondan uzak duruyor, uyuklar gibi arada sırada konuşuyordu. Zaman ağır ve sıkıcı geçiyordu. Adam bezgindi. Zor gülümsüyordu. Gülümseyişi, şaka etmek isteyen bir adamın gülümseyişi değildi; kadınları küçümseyen, zevk ve eğlenceye düşkün bir adamın gülümseyişi de değildi.

Kadın, çayını içtikten sonra, adamın sözünü keserek sordu:

"E, soyunacak mıyız?"

Adam, başını kaldırdı. Gülünç bir şaşkınlıkla kadına baktı. Ve ceplerini karıştırarak birdenbire irkildi. Telaşla:

"Hayır..." dedi. "Beni affediniz! Ben sadece, şöyle bir konuşmak istedim. Bilir misiniz, bazen insan bilmediği birisiyle konuşmak için can atar. Çünkü bildik yüzler, bilmem size nasıl anlatayım, her şey, korkunç denilecek kadar bomboş. Gerçekten bu, böyle mi? Herkesin ruhunda böyle bir boşluk var mı? Korkunç bir hayat!"

Kadın, kaşlarını kaldırarak yarım sesle tekrarladı:

"Kor...kunç... Niye böyle can sıkıcısınız?"

"Evet, galiba çok can sıkıcıyım..."

Kadın, bu acayip adama biraz acımaya başlamıştı.

"Evli misiniz?"

"Hayır..."

"Ya, öyle mi? Gerçi, neşeli insanlar da var. Ama herkesin huyu başka başka, doğru değil mi?"

"Bazen insan, herhangi bir şey için, önüne geçilemeyen bir istek duyar."

"Nasıl bir şey için yavrucuğum?"

"Şimdiye kadar hiç görülmemiş, özel bir şey..."

Kadın, kuşkuyla yerinden kımıldadı... Erkek, parmaklarını çıtlatarak:

"Her şey öylesine bildik ki..." dedi ve başını eğdi.

Kadın ürpererek, 'Şimdi tabancasını çıkaracak ve...' diye düşündü.

Hemen yüzüne tatlı bir görünüş vererek, cilveli cilveli gözlerini süzdü:

"Yoksa hoşunuza gitmiyor muyum?"

Erkek, başını kaldırmadan, yarım sesle:

"Oh, hayır," dedi, "hayır, mesele bu değil!"

Kadına yaklaştı. Yumruğunu öylesine güçlü sıktı ki, parmaklarının oynak yerleri bembeyaz kesildi. Özür dilercesine:

"Biliyor musunuz," dedi, "beni anlayın! Ben sadece bir insanla konuşmak istedim."

Gülümseyerek yumruğunu açtı. Kadın:

"Bu, bana mı?" diye sordu. Ve iki parmağıyla adamın avucundaki on rublelik banknotu aldı.

"Rica ederim! Beni affediniz! Ben gideceğim." Kadın banknotu düzeltti. Köşelerinden çekti. Ve iyi yüreklilikle:

"Belki kalırdınız," dedi.

Ama adam, paltosunu giymişti. Elini kıza uzattı:

"Allahaısmarladık!.."

"Güle güle yavrucuğum!"

Erkek, lastiklerini giydi. Kapıyı açtı. Geri dönüp odayı gözden geçirdi.

"Merak etmeyin," dedi, "ihtiyarın parasını ben vereceğim..."

Dış kapının kapandığını duyan kadın, "Tuhh," diye söylendi.

Sonra, banknotu lamba ışığına tutup inceledi. Ve yavaşça, "Ne aptal adam!.." dedi.

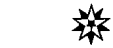
Acele etmeden giyinmeye ve bir şarkı mırıldanmaya başladı:

Ne diye peşimden gelir,
Her yerde beni arar?..

1916

Çeviri: Hasan Âli Ediz

Çocuklar

I

BU KÜÇÜK hikâyeyi anlatmak çok güç... Öylesine yalın ki...

Gençliğimde, pazar günleri –yazın ve baharda– mahallemizin çocuklarını toplar, sabahtan, onları kırlara, ormana götürürdüm. Kuşlar kadar neşeli bu küçük adamlarla arkadaşlık etmek hoşuma gidiyordu.

Çocuklar şehrin tozlu, karanlık sokaklarından kurtulmaya can atarlardı. Anneleri onlara birer parça ekmek verir, ben de hoşa gidecek yiyecekler satın alırdım. Sonra, büyücek bir şişeyi şıra ile doldurur, baharın süsleri içinde güzel, nazlı ormana kadar –şehirde ve kırlarda– bu kaygısız kuzuların peşinden bir çoban gibi giderdim.

Genellikle sabahleyin, sabah duası zamanında şehirden çıkardık. Bizi, çan sesleri ve çocuk sürüsünün acele yürüyüşüyle havaya kalkan toz bulutları geçirirdi.

Oynamaktan yorulan arkadaşlarım, öğle sıcağında ormanın kenarında toplanır, karınlarını doyurur, biraz daha küçük olanları ceviz ve aksöğüt ağaçları altında taze otların üzerinde uyurlardı. On yaşlarındaki kabadayılarsa çevreme toplanır, kendilerine bir şeyler anlatmamı rica ederlerdi. Ben de, nasıl onlar benimle seve seve gevezelik ediyorsa, aynı biçimde seve seve onlarla gevezelik ederek, kendilerine bir şeyler anlatırdım. Çoğu zaman delikanlılığın o kendine özgü güven duygusuna, hayat bilgisi kırıntılarının doğurduğu o gülünç gurura rağmen, kendimi yaşlı başlı insanlar arasında yirmi yaşında bir çocuk gibi hissederdim.

Üstümüzde bahar göğünün mavi örtüsü, önümüzde filozofça bir sessizlik içinde çeşitli ağaçlar var. Rüzgâr eser, hafif bir hışırtı duyulur, ağaçların kokulu gölgeleri kımıldar ve yeniden tatlı bir sessizlik, bir anne okşayışıyla ruhu okşar.

Beyaz bulutlar, göklerin mavilikleri içinde ağır ağır yüzüyor, güneşten ısınmış topraklardan bakınca gökyüzü, soğukmuş izlenimi veriyor. Bulutların gökyüzünde eriyişlerini seyretmek çok tuhaf oluyor.

Çevremde, hayatın bütün sevinçlerini, bütün acılarını görmeye çağrılmış küçücük adamlar, iyi adamlar var.

Bunlar benim iyi günlerimdi. Gerçek bayramlarımdı. Hayatın kötü yanlarını öğrenmekle kararan ruhum, çocuk duygu ve düşüncesinin bu parlak zekâsıyla yıkanıyor, ferahlıyordu.

Bir gün bu çocuk sürüsüyle şehirden kırlara giderken, birdenbire karşıdan, hiçbirimizin tanımadığı, kıvırcık saçlı, kara kaşlı, yırtık gömlekli, yalınayak bir Yahudi çocuğu çıkıverdi.

Çocuk, bilmediğimiz bir sebepten ötürü heyecanlıydı; az önce ağlamışa benziyordu. Mor denecek kadar sararmış aç yüzünde açıkça ayırt edilen kara gözlerinin kapakları şişmiş, kızarmıştı.

Yahudi çocuğu, çocuk sürüsüyle karşılaşınca, sabahın ayazıyla serinlemiş tozların içine ayaklarıyla sımsıkı direnerek, yolun ortasında mıhlanıp kaldı. Güzel ağzının esmer dudakları korkudan yarı açılıverdi. Bir saniye sonra da çevik bir sıçrayışla kendini yaya kaldırımında buldu.

Çocuklar, neşeyle ve hep bir ağızdan bağırıştılar:

"Yakalayın şunu!.. Çıfıt yavrusu... Tutun şu çıfıtı!"

Ben, onun kaçmasını bekliyordum. Zayıf, koca kafalı yüzü korkuyla doluydu. Dudakları titriyordu. Çocuk alaycı gürültüler arasında, ellerini arkasına saklamış, sırtını duvara dayamış duruyor, tuhaf bir biçimde uzuyor, sanki büyüyordu.

Yahudi çocuğu, birdenbire çok sakin, açık ve yanlışsız bir deyişle:

"Size birkaç numara göstereyim, ister misiniz?" dedi.

Ben bu öneriyi bir kendini savunma kaygısı saydım. Çocuklar hemen bu öneriyle ilgilendiler ve Yahudi çocuğundan uzaklaştılar... Yalnız çocukların daha büyücekleri ve kabaları küçük Yahudiye inanmayarak kuşkuyla bakıyordu. Bizim mahallenin çocukları öteki mahallenin çocuklarıyla kavgalıydı. Bizim mahallenin çocukları kendilerinde öteki mahallenin çocuklarına göre bir üstünlük görüyor, öteki çocukların üstün yanlarını görmeyi sevmiyor ve bilmiyorlardı.

Küçükler bu öneriyi daha olağan karşıladı.

"Göster!" diye bağırdılar.

Zayıf, ince Yahudi çocuğu, sırtını dayadığı duvardan ayrıldı. Zayıf vücudunu geriye atarak ellerini toprağa dokundurdu. Sonra, birdenbire ayaklarını fırlatıp, "Hop," diye haykırarak elleri üzerinde havaya kalktı. Çevik ve kolay hareketlerle vücudunu kıvırarak yanmış gibi, dönmeye başladı.

Gömleğinin ve pantolonunun yırtıklarından, zayıf vücudunun esmer derisi görünüyor, kürek kemikleri, diz kapakları, dirsekleri, keskin köşeler gibi göze çarpıyordu. Köprücük kemikleri, hayvanların ağzına vurulan gemleri andırıyordu.

İnsana öyle geliyordu ki, çocuk bir defa daha kıvrıldı mı bu incecik kemikler, çatlayarak kırılacak.

Yahudi çocuğu terleyinceye kadar didindi. Sırtındaki gömlek ıslandı. Her idman gösterisinden sonra, ölü ve zoraki bir gülümsemeyle çocukların yüzüne bakıyordu. Onun, acıdan büyümüş hissini veren donuk gözlerine bakmak insanı rahatsız ediyordu. Bu gözler tuhaf bir biçimde ürperiyordu. Bunların bakışlarında, çocukça olmayan güçlü bir zorlama, bir çaba vardı.

Çocuklar, gürültülü çığlıklarla onu yüreklendiriyordu. Birçokları tozların içinde yuvarlanarak, başarıya ulaşmamış bir hareketin verdiği acıdan, başarısızlıktan, kıskançlıktan, bazen de başarıdan haykırarak onu taklit ediyordu.

Fakat çocuk, çevikçe idmanlarını bırakıp da, pişkin bir artistin iltifat dilenen gülümsemesiyle çocuklara bakarak ve incecik

elini uzatarak, "Şimdi bana bir şeyler verin bakalım!" dediği zaman, bu mutlu dakikalar sönüverdi. Herkes sustu. Çocuklardan biri, "Yani, para mı?.." diye sordu.

Yahudi çocuğu;

"Evet."

"Hele şuna bak!.."

"Para ile olduktan sonra biz de yapardık."

Yahudi çocuğunun bu ricası, küçükler arasında artiste karşı düşmanca ve onu hiçe sayan bir davranış doğurmuştu. Çocuklar alay ederek, küfürler savurarak, kıra doğru yollarına devam ettiler... Zaten çocukların hiçbirinde para yoktu. Benim yalnız yedi kapiğim vardı. Çocuğun tozlu avucuna iki kapik koydum.

Küçük artist, bunları parmağıyla oynattı, dostça gülümseyerek, "Teşekkür ederim," dedi.

Ve uzaklaştı. Gömleğinin arka tarafının baştanbaşa siyah lekeler içinde olduğunu ve küreklerine yapıştığını fark ettim:

"Dur bakayım," dedim. "Bunlar ne?.."

Çocuk durdu. Yüzgeri döndü. Dikkatle yüzüme baktı. Aynı dostça gülümseyişle,

"Bu sırtımdakiler mi?" dedi. "Paskalyada, sirkte trapezden düşmüştük. Babam hâlâ yatıyor. Ben iyileştim."

Çocuğun gömleğini kaldırdım. Sırtının derisinde, sol küreğinin altında, boş böğründe geniş, siyah bir sıyrık vardı. Bu sıyrık, kalın bir kabuk bağlamıştı. Ama kabuk idman hareketleri sırasında birkaç yerinden patlamış ve bu sıyrıktan kıpkızıl bir kan sızmaya başlamıştı.

Çocuk gülümseyerek:

"Şimdi artık ağrımıyor," dedi. "Ağrımıyor, ama kaşınıyor..."

Çocuk, yiğitlere yaraşır bir yüreklilikle gözlerimin içine bakarak büyük bir insan ciddiyetiyle sözüne devam etti:

"Bu hareketleri kendim için yaptığımı mı sanıyorsunuz? Sizi namusumla temin ederim ki, hayır!.. Babam... Bir lokma ekme-

ğimiz bile yok... Babamın iler tutar yanı kalmadı. Ne yaparsınız, çalışmak gerek! Sonra, üstelik biz Yahudiyiz de... Herkes bizimle alay ediyor. Allahaısmarladık."

Çocuk gülümseyerek neşe ve yüreklilikle konuşuyordu. Kıvırcık saçlı başıyla beni selamlayarak, hızlı adımlarla evler boyunca yürüdü. Bu evler ona, camdan gözleriyle, ilgisizce ve ölü gibi bakıyordu.

Bu, öylesine basit ve önemsiz ki... Değil mi? Ama ömrüm boyunca, hayatımın acılı günlerinde çocuğun bu yürekliliğini her zaman hatırladım. Şimdi de, dinler yaratmış eski bir ulusun kırlaşmış başına düşen acılı ve kanlı günlerin kederi içinde bu çocuğu hatırladım. Çünkü bu çocuk benim gözümde özellikle, bir insanın yürekliğini, belirsiz umutlarla yaşayan bir esirin yumuşak katlanışını değil, zafere inanmış güçlü bir insanın yürekliliğini canlandırıyordu.

II

Kilise duvarının ardında, nazlı, yeşil çimenlerin üzerinde, ağaçların kırmızımtırak bahar yaprakları altında, birkaç çocuk gürültüyle oynuyordu. İhtiyar bir Yahudi, kilisenin karşısındaki büyük evin kapısına sırtını dayamış onlara bakıyor, kır sakalının altından hafifçe gülümsüyordu.

Buralı olmayan tuhaf bir Yahudiydi bu. Sırtında, topuklarına kadar uzanan bir pardösü, başında yüksek, tüylü kadifeden bir kasket vardı. Sarımtırak yanaklarından, yer yer kırlaşmış siyah bukleler sarkıyordu. Bir delikanlının kaşlarını andıran kaşları, simsiyahtı. Zayıf yüzü çok güzeldi. Özellikle siyah gözleri. Bu ince, uzun Yahudi, ressam Lilien'in portrelerini hatırlatıyordu.

Yahudinin, şehirde acı bir yalnızlık içinde bulunduğunu, onun da, uzaklarda bir yerde, tıpkı şu kilise duvarı ardında oynayan yaramazlar gibi torunları bulunduğunu, insan elinde olmayarak hatırına getiriyordu.

İhtiyar Yahudi, bir elini pardösüsünün cebine sokup parlak renkli kâğıtlara sarılı şekerlemeler çıkarıyor, öteki eliyle de sakalını sıvazlıyor. Kaşları oynuyor, yüzüne acılı bir gölge düşüyor. Şekerlemeleri çocuklara vermek istediği açıkça görülüyor, ama belli ki korkuyor. Kilisenin duvarı ardında, bir sıra üzerinde birkaç kadın oturuyor. Birtakım budalaların çirkin dedikodularla dillerine doladıkları bir insanın çocuklara göstereceği bu ilgiyi, bu kadınların nasıl karşılayacağını kim bilebilir? Büyüklerin kötü kanlarıyla yoğrulan bu zehirle çocukların da zehirlenmediği nereden belli?

Sempatik yüzlü ihtiyar güzel gözlerinin gülümsemesini söndürmeden, şekerlemeleri tekrar cebine sokuyor.

Güneş, gökyüzünden kiliseye, çocuklara, ihtiyar Yahudiye utanmış gibi bakıyor.

Bu ihtiyar Yahudi bana bir başka Yahudiyle, çocukluk arkadaşım Sergeyka Semaşko'yu hatırlattı.

Dokuz yaşlarındaydım. Sergeyka benden bir yaş küçüktü, ama çok daha canlı, çok daha açıkgözdü. Üstü başı yırtık pırtık, saçları kirpi gibi karmakarışık, afacan, ele avuca sığmaz, zayıf bir çocuktu. Bakışlarının, dünyada az rastlanan çirkinlikte ve gülünçlükte insanlar, tuhaf böcekler, kuş yuvaları, ot ve çiçekler, ilginç "olaylar" bulmak gibi olağanüstü bir özelliği vardı. Onda, olayları inceleyen becerikli bir izlemcinin sezgisi vardı. Hayat, onu seveni sevdiği için, çocuk yürek ve zekâsının kavrayabileceği küçük sırlarını bütün cömertliğiyle ona açıyordu.

Bir gün, çok anlamlı bir tavırla bana, "Öyle bir şey gördüm ki..." dedi.

Ben, Sergeyka'nın olağanüstü bir şey gördüğüne inanarak, ne gibi bir şey gördüğünü soruşturmaya başladım. Biraz kırılıp döküldükten, biraz nazlandıktan, üzecek kadar meraklandırdıktan sonra, Sergeyka ciddiyetle sordu:

"Bir Yahudinin nasıl tapındığını hiç gördün mü?.."

Ben böyle bir şey görmemiştim.

"Gidelim de sana göstereyim. Yalnız önce papazın bahçesine girmek, sonra da ahırın damına çıkmak gerek. Damdan pencere görünüyor. Oh, herif nasıl tapınıyor görsen!.."

Hemen, papazın bahçe duvarının bulunduğu çukura indik. Bahçeye atladık. Kulaklarımızın bütünlüğünü korumak için uyulması gerekli hiçbir sakınganlığı ihmal etmeden ahırın damına tırmandık. Papazın bahçesindeki bahçıvanın, başkalarının bahçesine girenlerin kulaklarını pek ustaca ve amansızca çektiğini biliyorduk.

Ahırın damından, hamama benzeyen eski, tahtadan bir evin pencereciği görünüyordu. Pencerenin ardında, yarı karanlık bir odada, geniş bir şala sarınmış, küçük, kambur bir Yahudi sallanarak ayakta duruyordu. Yahudinin alnına küçük, siyah bir kutu tutturulmuş, koluna da kayış bağlanmıştı. Rüzgâra tutulmuş bir dal gibi sallanarak mırıldanıyor ve pes perdeden pek hüzünlü bir şeyler okuyordu.

Bir dakika kadar dinlendikten sonra, bunun sıkıcı bir şey olduğunu hissettim ve Sergeyka'ya sordum:

"O, niçin böyle?"

Sergeyka, büyük bir inançla:

"Günahı var da onun için!" dedi. "Onların hepsi de günahkârdır. Biz imanlıyız."

Sergeyka'nın bulduğu bu "şey" hiç de hoşuma gitmemişti. Günahkârın haykırışları beni üzüyordu. Arkadaşımı zor duruma sokmak düşüncesiyle, haince bir soru sordum:

"Ya sen, imanlı mısın?"

Arkadaşım sakin sakin cevap verdi:

"Elbette!.."

Ben daha zalimce bir soru sordum: "Peki, papazın elmalarını niçin aşırıyorsun?"

Sergeyka, şaşkınlık dolu gözlerle baktıktan sonra:

"Ama sen de çalıyorsun!" dedi

Ve kendini avutacak bir biçimde ekledi:

"Elma bir şey değil ki! Çalmak bahçeden olur. Çünkü bahçe ev değildir. Bak, evden çalmak doğru değil!"

Arkadaşımı mat edemediğimi, onu şaşırtamadığımı görerek sordum:

"Neden?"

"Ne demek, neden? Çünkü ev, damla örtülüdür, oysa bahçe örtülü değildir. Evin kapıları vardır. Bir şeyin üzerinde dam varsa oradan çalmak olmaz... Sus!"

Yahudi daha hızlı sallanmaya, daha yüksek sesle ve daha hazin okumaya başlamıştı. Şimdi, karanlık bir kafesin içinde çırpınan bir kuşu andırıyordu.

Sergeyka üzüntüyle kulağıma fısıldadı:

"Acı çekiyor!"

Canım susmak istemiyordu. Arkadaşımdan ve gösterdiği "şey"den hoşnut olmamış bir halde sordum:

"Neden papazın bahçesinden geldin? Viranelikten dolaşarak da buraya gelinebilirdi."

Arkadaşım, "Bu yol daha korkunç," dedi. "Belki bahçıvan görür de arkamızdan kovalar diye umdum."

Arkadaşım, boş böğrüme güçlü bir yumruk indirdi, yüksek sesle, acele acele:

"Biliyor musun," dedi, "papazın elmalarından koparıp Yahudinin penceresine koyacağım, yesin! Olmaz mı?"

Ben karşı çıktım:

"Ama herhalde adamın dişleri olmasa gerek!"

"Zarar yok, pişirir de öyle yer... Yoksul bir adam."

Bir fare gibi küçük ve çevik, ahırın damından papazın bahçesine atladı. Bir dakika sonra da elma dallarının hışırtısını, çürük elmaların kuru topraklara düşüşünü işittim.

Sergeyka, koynu iyice şişmiş bir halde, tekrar damda göründü. İki eliyle koynunu silkeleyerek:

"İki düzine kadar elma kopardım," dedi. "Yarısını ona vereyim, olmaz mı? Öbür yandan inelim."

Papazın ahırıyla, evin çıkıntı yapan duvarı arasındaki yabani otlarla kaplı bir geçide indik. Sergeyka yavaşça pencerenin altına sokuldu, çabuk çabuk elmaları pencereye koymaya başladı. Fakat birdenbire bir yeri yanmış gibi, kenara fırladı ve kulağıma fısıldadı:

"Kaçalım, gördü!.."

Köşeyi döndükten sonra Sergeyka beni durdurdu. Etrafı dinleyerek:

"Bir şey değil," dedi, "bizi kovalamıyor. Benden korktu."

"Peki, sen ne diye kaçtın?.."

"Ben de korktum. Herif bana bakınca, ben de... Ben kamburlardan korkarım."

Köşeden çıktım. Pencerede kara gözlü, yumruk kadar suratlı, kır saçlı Yahudi duruyordu. Bir çocuğunkini andıran esmer avucunda açık yeşil bir elma tutuyor ve ona bakarak gülümsüyordu. Bu gülümseyişten yüzünün bütün kırışıkları titriyor, yakıcı temmuz güneşi altında parlıyordu.

1916

Çeviri: Hasan Âli Ediz

Seyirciler

BU TEMMUZ günü ilginç bir törenle başladı: Bir generalin cenaze töreni yapılıyordu. Askerî bandonun bakır boruları gözleri kamaştıran bir ışıltıyla parıldayarak yankılar yapıyordu. Becerikli, ufak tefek bir er, çapkın gözleriyle seyircileri süzerek, pistonlu bir boru çalıyor, bulutsuz mavi göğün altındaki matem marşı, tıpkı güneşe söylenmiş bir ağıt hissini veriyordu.

Çelenklerle örtülü tabutu iri, siyah beygirler çekiyordu. Ayaklarını büyük davulun uğultulu iç çekişlerine uydurarak, kaldırım taşlarına vuruyorlardı. Sırtlarında beyaz gömlek, ayaklarında, bu tören için daha dün yaptırılmış izlenimini veren pırıl pırıl çizmeleriyle erler ağır ağır yürüyor, esmer yüzleri üzerinde süngülerinin ışıkları parlıyordu. Subayların üniformalarında, güneşten kızmış, altın yaldızlı bakır düğmeler yanıyor, kabarık göğüslerin üzerindeki nişanlar bir çiçek hissini veriyordu. Beyazlar giyinmiş er sıralarının ardından alaca bulaca koyu bir kalabalık halinde şehir halkı yürüyordu.

Pencerelerden sarkan, kapılara üşüşen, tahta perdelere asılan Priyadilnaya Caddesi halkı, generalin ölümsüz hayata bu törenli göçüşünü can atarcasına seyrediyordu. Onlar bu bedava seyirden öyle neşeleniyordu ki, görenlere –her zaman ve elde olmayarak– dünyadaki her olayın işsiz güçsüzleri hoşnut etmek için meydana geldiği yollu kederli bir düşünce aşılamaktaydı.

Her şey, temmuz gününün bu bayramlık sevincine uygun olarak kusursuz, düzgün, pırıltılı bir biçimde oluyordu. Gerçi bir insan gömülüyordu, ama Priyadilnaya Caddesinde ölüm çok

alışılmış bir olaydı. Kimsede ne keder, ne korku, ne de filozofça birtakım düşünceler uyandırırdı. Yoksul cenazelerinin ilgi çekici bir görünüşü olmazdı, sadece hayatın acısını derinleştirirdi. Oysa bu general cenazesi töreni, mahzenlerde yaşayanlardan tutun da, tavan arasındakilere varıncaya kadar bütün insanları ayaklandırmıştı.

Her şey yolunda gidiyordu. Ama üstü başı perişan İgoşa Smert adındaki deli, birdenbire ortaya fırlayıverdi. Onun perişan kılığı, jandarmanın iri, al atını ürküttü. At kenara fırladı, leylak rengi rop giymiş olan bir kadını yere düşürdü, nalı ile de öksüz Klüçarev'in ayağına basarak parmaklarını ezdi.

Telaş ve heyecan seyircileri neşelendirdi. Hele leylak rengi rop giymiş, tüccarı andıran iriyarı bayanın sırtüstü, tozlara yuvarlanışını, geniş etekliği içinde kaybolarak çığlıklar atışını, beceriksizce kalkmaya çalışarak kalın bacaklarını sallamasını seyretmek hayli gülünç bir şeydi. Anlaşılan, kadın adamakıllı korkmuş ve incinmişti: Kocaman yüzü kireç gibi olmuş, gözleri hastalıklı bir biçimde fırlamıştı. Hiç şüphe yok ki seyircilerin gülüşleri zalimce ve yersizdi. Ama çok eskiden kalma bir âdettir: Bütün dünyayı sadece bir seyir yeri sayan insanlar için, düşen komşusu gülünçtür.

Ama öksüz Klüçarev'in, ezilmiş ayağını sürükleyerek, tahta perdelere doğru süründüğünü, ayağından da caddenin esmer tozlarına, açık kırmızı bir kan aktığını gördükleri zaman, gülüşmeler kesildi.

Kanda, seyircilerin gergin dikkatlerini çekmek gibi bir özellik vardır. Bu gibi seyirciler, kana can atarak özel bir bakışla bakar. Bu onlarda çok eskiden kalma bir alışkanlıktır.

Ölü generali, sokağın tozları içine yuvarlanmış tüccar kılıklı kadını unutan seyirciler, tahta perdelere yaslanmış olan öksüzün etrafında sıkı bir halka yaparak çocuğun nasıl kan kaybettiğini, ezilmiş parmaklarındaki cehennem ağrılarının morarmış küçücük yüzünü nasıl değiştirdiğini seyrederken soruyorlardı:

"Kostya, ağrıyor mu?"

Sakatlamış ayağını bazen unutarak, bazen topallayarak suratını buruşturan çocuk, mırıldanıyor:

"Uhh!.. Amma da yaptınız ha!.. İşte tam duaya gittik..."

Çocuk, renk vermemeye çalışarak yüreklilik taslıyor, seyirciler de tahminlerde bulunuyordu:

"Guskov senin canına okuyacak!"

"Ah seni şeytan çekici! Bu iş için ustan sana kim bilir ne yapacak?"

Oradakilerden biri zekice bir laf etti:

"Şuraya tozların içine bir kapik atıverin hemencecik görür, amma koca beygiri görmez, hergele!"

Çocuk, dargın bir sesle karşı çıktı:

"Ben onu gördüm, ama düştüm. Hayvan karnıma çifte attı."

Çocuklar çevresine toplanarak kanlanmış ayağını dikkatle gözden geçiriyordu: Mavi gözlü zayıf bir çocuk, çevik bir ayak hareketiyle, kara, ıslak kan lekelerine toprak atıyordu. Bu hareketi yaptığı için, kendisini dövmelerini bekliyormuş gibi, ürkek ürkek etrafına bakınarak, belli etmeden kanı örtmeye çalışıyordu. Öksüzün arkadaşları, tıpkı kedi yavruları gibi miyavlayarak, kendilerini öven bir tavırla oyunlarda, dövüşlerde, büyüklerinin okşamalarıyla aldıkları yaralardan, kesiklerden, yüzülmüş derilerinden, vuruklarından ve yiğitçe sakatlıklarından söz ediyorlardı.

Merhametli kişiler, Klüçarev'e öğüt veriyorlardı:

"Ayağına toprak serp!.."

"Toprak değil, örümcek ağı koyması gerek."

"Örümcek ağı kesikler içindir."

Öksüzün yanına, "Bilardo Ustası" olarak bilinen ustası ciltçi Guskov yaklaştı. Bu, dazlak kafalı, sinek terslemiş gibi alaca bulaca çilli yüzlü, uzaklara bakan kırpışık gözlü, kaba kemikten ve yıpranmış eski bir deriden dikkatsizce, giderayak yapılmış bir adamdı. Ellerini arkasına bağlayıp çırağının başı ucundaki tahta perdelere bakarak:

"Demek böyle ha, köpoğlu köpek," dedi. "Ben seni nereye göndermiştim? Ben seni deri almaya gönderdim mi, göndermedim mi?"

Kostya elleriyle başını kapayarak gözyaşları içinde, "Amcacığım," diye yalvardı.

Oradakilerden biri, ciltçiye:

"Şu halde sen de onun derisini yüzüver," diye öğüt verdi.

Bir başka seyirci:

"İşe yaramaz, ince!" düşüncesini ileri sürdü.

Kıllı elleriyle, çilli yüzünü düşünceli düşünceli ovuşturan Guskov, yüksek sesle kendi kendine söylendi:

"Şimdi ben seni ne yapayım? Ayaksız ne işime yararsın?"

Öksüz, gözyaşları içinde yalvardı: "Amcacığım, ben yarın iyileşirim!"

"Paraları ver!"

Kostya, pantolonunun cebinden, buruşmuş yeşil bir banknot çıkardı. Ciltçi banknotu düzelterek:

"Şeytan yavrusu, bunu ağzında mı çiğnedin?" dedi ve sallanarak, uzun vücuduyla seyirci kalabalığı arasına karışıp kayboldu.

Ayçiçeği ve çörek satan benim evsahibi kocakarı Smurigina yüksek sesle içini çekti:

"İşte bunlar da usta diye geçinir."

Ciddi ve sofu bir adam olan kürkçü Trusov kadının sözünü keserek:

"Sen sus kocakarı," dedi.

Sahibi Trusov gibi kelli felli bir köpek olan Buyan, çocuğun kanlı ayağını kokladı, kalın kuyruğunu kaldırdı, dişlerini göstererek düşünceye daldı.

Kalabalığın içinden bir seyirci:

"Dikkat et de ısırmasın!" diye uyardı.

"Hoşt!"

Köpeği kovdular, cenaze alayı caddenin köşesini dönmüştü. Oradan trampet sesleri geliyordu. Tozlar yatışmıştı. Çocuğun yu-

varlacık yüzü kana bulanmıştı. Gözyaşlarından ıslak, ağrıdan feri kaçmış gözleri, mahzun mahzun, sakatlanmış ayağına bakıyordu. Elinin parmaklarıyla ezilmiş kemiklerini elliyor, ürpererek burnunu çekiyordu.

"Perşembeye kiliseye ilahi okumaya gidecektim," diye söylendi. "Ustam izin vermişti. Ah, aman yarabbi!"

Kocakarı Smurigina;

"Ayağını bağlamak gerek!" diye öğütte bulundu ve çekilip gitti.

Öksüz, tahta perdelere tutunarak ayağa kalkmayı denedi. Ama haykırarak ve karnını tutarak yere düştü.

Kalabalığın içinden biri söylendi:

"Vay anasını!"

Çocuk ağlamaya başladı:

"Ben şimdi ne yapacağım?"

"Topallayacaksın!" sözleriyle onu avuttular.

Ortalığa bir can sıkıntısı çöktü. İlkin çocuklar dağıldı. Sonra birbiri peşinden büyük seyirciler çekildi. Cadde boşaldı, tenhalaştı. Klüçarev tahta perdelerin dibinde, tozlu küçük paçavra yığını halinde bir başına kaldı.

Kaldırımların üzerine kargalar, güvercinler kondu. Avlulardan gıdaklayarak kuluçkalar ve cakalı horozlar çıktı. Evlerden kürkçülerin ince sopa sesleri gelmeye başladı. Tahta bacaklı eski bir asker olan kunduracı Driyagin korkutucu bir sesle, bildiği tek şarkısını söylemeye başladı:

Yetmiş yedi senesinde
Türk ilan etti savaşı
Tüm Rusyacığımıza
Anacığımız Moskova'ya...

Can sıkıntısı daha ağır, daha yoğun bir hal aldı.

Bütün bunları, oturmakta olduğum kocakarı Smurigina'nın mahzeninin penceresinden, karanlık inden görüyordum. Bir gün

önce sabahleyin limanda çalışırken geminin ambarına düşmüştüm, sağ kolum çıkmış, diz kapağım incinmişti. Ağrılardan bütün gece uyuyamadım. Şimdi, mahzenin penceresi içine oturmuş, cenaze törenini, seyircileri, öksüz Klüçarev'i seyrediyordum. Klüçarev, caddenin karşı tarafında, tam da penceremin karşısında yatıyordu. Seyirciler dağılınca seslendim:

"Kostya, buraya kadar sürünüver!"

Mahzun mahzun etrafına baktı. Toprağın üstünde başımı görünce, yüzünü buruşturarak cevap verdi:

"Ağrıyor!"

"Gelemez misin?"

İleri doğru eğildi ve elleriyle yere dayanarak sürüne sürüne gelmeye çalıştı. Ama hemen inleyerek yana yığıldı. Bir dakika kadar ağladıktan sonra gözyaşlarını yüzünün şurasına burasına bulaştırarak:

"Karnıma vurdu," dedi. "Beni hastaneye yatırsalar..."

"Köşede bekçi yok mu?"

"Bekçi mezarlığa gitti."

İrkilerek sustu. Eskimiş kırmızı çizmeli bir çift kalın bacak, penceremin hizasına geldi. Seslendim:

"Hey!.."

Bacaklar durdu. Sakallı kocaman bir yüz sessizce eğildi:

"Şu çocuğu hastaneye götürmek gerek."

"Ne yapalım? Kendin götür!"

"Götüremem, ben de hastayım."

"Ben bu mahalleden değilim ki..."

Yolcu, öksürdü ve uzaklaştı. Bundan sonraki yolcu, önerimi biraz başka türlü karşıladı. Çocuğun yanına yaklaşarak, giderayak öğüt verir gibi:

"Gördün mü yaramazlığın sonunu, alçak! Seni hastaneye değil, gebermiş kedilerin atıldığı göle atmalı!" dedi ve görevini yapmış bir insan rahatlığıyla ağır ağır kayboldu.

Öğle sularıydı. Temmuz sıcağı gittikçe artıyordu. Güneşin tepeden gelen ışınları altında saçaklar, damlar çatırdıyor, kargalar ve güvercinler gölgelik yerlere sığınıyordu.

Çocuk, caddenin güneşli tarafında, tam güneşin altında yatıyor, insanı kasıp kavuran sıcaktan gittikçe külrengi bir hal alıyordu. Ezilmiş bacağını uzatıp sağlam bacağını toplayarak tahta perdelere sımsıkı yapışmış olan Kostya, başını bir avucundan öteki avucuna alıyor, sayıklar gibi mırıldanıyordu.

"Kostya, ne oluyorsun?"

"Hiç..."

Bir süre sustuktan sonra, yakınan bir sesle ekledi:

"Mişka Tretyem tuğla ile ayağının parmağını ezdiği zaman, bir gün sonra yürümeye başlamıştı. Topuklarına basarak ama, işte, ne de olsa yürümeye başlamıştı."

"Evet!.. Sen de yürürsün!"

İki defa kalkmayı denedi. Küçücük parmakları ikisinde de tahta perdenin yarıkları arasına girdi. Ama kollarında güç kalmamıştı. Bacağının şiştiğini görür gibi oluyordum. Bütün ayağı, sanki paslı bir demir parçasıymış gibi, kıpkırmızıydı.

Su istedi. Ama cadde bomboştu: Çocuklar bile sıcaktan bir yerlere saklanmışlardı. Avlulardan, pencerelerden, çalışma gününün sıkıcı, bildik gürültüsü durmadan akıyordu. Güneşli taraftan tek tük geçenler, herhalde uyuduğunu sanarak, çocuğa önem vermiyorlardı. Seslenişlerime de, bir işsiz güçsüzün oyunu sanarak ilgi göstermiyorlardı. Benim bulunduğum taraftan gelip geçenler de beni dinlemiyorlardı.

Anlaşılan bunların çoğu bu mahalleden değildi. Ötekilerse, kendi işlerinde güçlerinde kişilerdi. Çocuk güneşin altında yanıp kavruluyordu.

Benim durumum da pek iyi değildi. Omzumda ve dizimdeki ağrı acı veriyor, güçsüzlüğümü duymak beni anlatılamayacak kadar üzüyordu. Ne tuhaf: Benden on beş adım ötede acele yardıma ihtiyacı olan bir insan yatıyor, yanından, kendisine benze-

yenler gelip geçiyor da, ona yardım etmek istemiyor, evet istemiyorlardı.

Bu caddede birkaç yüz insan oturuyor. Bütün evler, bunlarla tıklım tıklım dolu. Tepemde, durmadan ciltçiler gidip geliyor, önümde, bütün cadde, insan bolluğunun, insan kalabalığının izleriyle kipkirli... Bense kendimi ıssız bir yerde hissediyorum. Boğucu sıcağa rağmen, yüreğimde beni üşüten bir öfke var.

Elinde bakır karavana, ufak tefek, partal kılıklı bir asker Klüçarev'in yanında durdu. Nesi olduğunu, yaşını, anasının, babasının kim ve nerede olduğunu uzun uzun soruşturdu. Ayağına arakiton yaprağı koymasını öğüt verdi ve gitti. Giderken de bana, "Şimdi sağlık memurunu gönderirim," dedi. "Bu işle o uğraşsın, bu onun işi..."

Anlaşılan asker, sağlık memurunu bulamadı. Güneş gittikçe caddeyi kızdırıyordu. Çocuk kımıldamadan yatıyor, inliyordu.

Zayıf bir domuz pencerenin önünde durdu. Homurdandı. Benden acele bir emir almış gibi kulaklarını oynatarak ve bağırarak koştu.

Islak bir çuvalla örtülü fıçılardan suları sıçratarak bir sucu geçti. Çocuğa biraz su vermesini rica ettim. Fıçıların üstünde tahtadan bir put gibi oturuyordu. Hiç karşılık vermedi.

Bunun üzerine, sesime acımadan, öfkeli öfkeli imdat istemeye koyuldum. Hemen etkisi görüldü: Kapının önüne birtakım insanlar toplandı. Birbirlerine, "Bağıran kim? Nerede bağırıyor?" diye sormaya başladılar.

Pencerenin önüne, dişleri arasında sigara bulunan genç bir kürkçü çömeldi, "Ne bağırıyorsun?" dedi.

Ona, işi anlattım, beni dinledikten sonra orada toplananlara dönerek:

"Bu, Smurigna'nın kiracısı olan hamal," dedi. "Baksanıza, sarhoş, sayıklıyor. 'Çocuğu hastaneye niye götürmüyorsunuz?' diyor!"

"Ona ne?"

"Sarhoş..."

"Yankesici..."

"Nasıl da bağırıyordu!.."

"Suratına bir tekme indirmeli!"

"Bir daha halkı boşu boşuna rahatsız etmesin!"

Önceleri tatlı tatlı konuşuyorlardı. Ama haykırmamın sebebini öğrenince öfkelendiler. Kürkçü, onları neşelendirdi. Ben farkına varmadan, kenardan yürüyerek, pencereye sokulmuş, başıma bir avuç toz döktü. Bu olay seyircileri çok güldürdü.

Onlara küfür etmek isteğini içimde tutarak, insanları köpekler gibi sokağa atmanın doğru bir şey olmadığını, her insanın, hatta küçük de olsa, acınmaya layık olduğunu inandırıcı bir dille kanıtlamaya çalıştım.

Görünmeyen biri sözlerimi doğru buldu:

"Doğru söylüyor!.."

"Doğru söylüyorsa, kendisi polise niye haber vermedi?"

"Görmüyor musun, hasta!"

"Hasta ama, bağırıyor!.."

"Gerçekten bu çocuğu kaldırmak gerek, polis gelirse bizi tanık tutar."

"Beygir üzerine tanıklık olur muymuş?"

"Jandarma üzerine de tanıklık olmaz!"

Tozları silkeleyerek başımı sallıyordum. Birdenbire, soğuk bir su fıskiyesi hafifçe beni sarıverdi. Bu, kürkçüydü. Deminki şakanın başarısından cesaret alarak başıma bir kova dolusu su dökmüştü. Yeniden bir kahkaha tufanı yükseldi:

"Amma da güzel oldu, ha!.."

"Bakın bakın nasıl da kızdı!"

"Aman yarabbi!"

Neşeli seyircilere okkalı bir küfür salladım. Ama onlar bana hiç kızmadı. Hatta içlerinden biri uzlaştırıcı bir tavırla,

"Ne ağzını bozuyorsun?" dedi. "Üstüne çirkef dökmediler ya, temiz su döktüler!"

Bu, beni yatıştırmamıştı. Küfürle karışık onlara dil dökmeye devam ettim:

"Damalı şeytanlar, çocuğu hastaneye götürmenin gerekli olduğunu anlamıyor musunuz?.. Ayağı kangren olabilir..."

Bana karşı çıkıyorlardı.

"Anlıyoruz, ne olacak yani? Hem sen, ne diye amirlik taslıyorsun? Surata bak!.."

Çaktırmadan pencereye sokulan biri, ıslak başıma yeniden bir avuç toprak attı. Herkes ayaklarını yere vurarak, el çırparak, çocuklar gibi, neşeli neşeli güldü. Yapılan takılmalarla kendimi ezilmiş hissederek pencereden indim ve kendimi karyolaya attım.

Pencerenin ötesinde konuşuyorlardı:

"Ateşli delikanlı!.."

"Onu itfaiye hortumuyla ıslatmalıydık..."

"Çocuğu hastaneye bir götüren olsa?.."

"Ustasının götürmesi gerek!"

"Hımm... Ustası bizde..."

"Karakola uzak."

"Ya eczane?.."

"O da uzak! Kapının önüne bırakıvermeli, bundan ötesinin gereğini eczacı düşünsün!"

"Hey Kostya, kalk bakalım! Nasıl, gidebilecek misin?"

"Bayılmış!"

"Evet!.."

"Onu götürmek gerek!"

"Onu sen götürmelisin, Saşa!"

"Niçin ben?"

"Yanı başında meyhane var da..."

Gülüştüler... Saşa:

"Olur, götürürüm," diye razı oldu ve şefkatli bir tavırla konuşmaya başladı.

"Hey sen, Yumak!.. Bir şey değil, bir şey değil canım, ağlama!.. Ne anasının gözüsünüz be, yaramazlık yaparsınız, ondan sonra da, haksız yere çilenizi ben çekerim."

Sözde kazaya uğramış çocukları her gün eczaneye o taşıyordu.

Seyirciler dağıldı. Cadde yeniden, sanki derin bir çukurun dibindeymiş gibi, ıssızlaştı.

Pazar akşamı... Mahzenden görebildiğim biricik evin pencerelerinden, kızılımtırak ışıltılar yansıyordu. Toprağa doğru eğilen iki pencereli bu harap ev, kırık iki tahta perde arkasına oturmuş, yorgun bir dilenciyi andırıyordu. Yüzüne öfkeli bir tasa çökmüştü.

Caddede kızılımtırak toz bulutlarını kaldırarak çocuklar koşuşuyor. Yakınlarda bir yerde armonika çalıyorlar... "Kuru Öküz" lakabıyla ün salan dev yapılı sarhoş yük arabacısı homurdanıyor...

Pencerenin içine oturmuş, ağır ağır söylenen sözleri dinliyorum:

"İçkiden vazgeçmek için gidip ona yalvarırlar, çünkü o da bir içkiciymiş."

Bir başkası, inanmamış görünerek:

"Amma yaptın ha," diyor!.. "Ama ermiş sayılmak için bu bir sebep değil ki... Böyle olsaydı, bizim caddenin yarısı ermiş sayılırdı..."

Birinci ses, inanmayanın sözünü öfkeyle kesiyor:

"Bak, dinle," diyor. "Sabahleyin erkenden sarhoş sarhoş evine giderken, bakmış ki askerler Hıristiyanların kafasını kesiyor..."

"Kimin askerleri?"

"Onların, putperestlerin!.."

"Ya..."

Seslerde yayvan bir hava var. Her kelimede yapışkan Rus yayvanlığı duyuluyor. Güneş de, sanki yarın yine aynı insanlara ışık vereceğini, aynı sözleri işiteceğini biliyormuş gibi, tembel tembel batıyor...

Küçük bir kız çocuğu pencerenin yanından geçiyor ve gözyaşlarını silerek yüksek sesle mırıldanıyor:

"Cadı... Ben sana gösteririm!"

"İşte böyle... Kafalarını kesiyorlarmış... Bonifas bakmış, bakmış. Zengin olmakla beraber, iyi yürekli bir insanmış..."

"Ne olacak, zenginler arasında da iyi yürekli insanlar vardır, işte, Piyotr İvanov Troyerukov."

"Bir sigara ver de, içeyim..."

Sustular. Kuru Öküz'ün kalın sesi, çocukların bağrışmalarını bastırdı.

Penceremin dışında, eski Roma hayatını bilen adamın konuşması yeniden başladı. Ona soruyorlar:

"Nasıl, o zaman insanlar daha mı zengin bir yaşayış sürüyorlarmış?"

"Daha eşit... Pek öyle fazla zengin yokmuş, ama yoksulluğa da izin vermiyorlarmış."

"İzin mi vermiyorlarmış? Bu nasıl olur böyle?"

"Öyle işte. Kanun, düzen öyle imiş..."

"Akıllı insanlarmış..."

Bir kadın soruyor:

"Söylediklerine göre Hıristiyanlar yoksulmuş, doğru mu?.."

"Bu, daha sonradır."

"Neden sonra?"

"Bazı istila hareketlerinden sonra halk yoksullaşmış ve bizim dinimizi kabul etmiş..."

"Ya, demek böyle ha!.."

Neşeli bir kadın sesi haykırdı:

"Baksanıza, Guşçin arabasında böyle kimi götürüyor?.."

Caddeden, alaca bir beygirin çekmekte olduğu kırık bir araba geçiyordu. Arabanın üzerinde, dizginleri neşeyle sallamakta olan sarhoş yük arabacısı Guşçin oturmaktaydı. Arabanın içinde, arkası arabacıya dönük bir de polis vardı. İkisi arasında, ince tahtadan yapılmış aşı boyalı küçük bir tabut duruyordu.

Kadının biri yalvarıyordu:

"Sözünü kesmeyin rica ederim."

"Hani ben, sırası geldiği için..."

"Evet, bakmış ve demiş ki: 'Ah siz ne fena insanlarsınız, niçin bunları öldüresiye dövüyorsunuz? Ben de İsa'ya iman ediyorum.' Onu hemen yakalamışlar ve oracıkta kellesini uçurmuşlar. O da, büyük bir sükûnetle kellesini saçlarından tutmuş ve koltuğu altına sıkıştırdığı gibi, kellesiz yoluna devam etmiş..."

"Ne, yoluna mı devam etmiş?"

"Evet, yoluna devam etmiş."

"Gerçekten böyle mi yazdı?.."

"Bunu benim uydurduğumu mu sanıyorsun?"

"Evet, doğru... Uydurulmaz!.. Ah, aman yarabbi!.. İnsan hayatta bir defa olsun böyle bir mucize görse... Oysa böyle yaşıyorsun, yaşıyorsun..."

Hikâyeci devam etti:

"Bunu gören askerler ve bütün öteki seyirciler fena halde ürkmüş ve hemen tabanları kaldırıp kaçmaya koyulmuşlar ve iman etmişler."

"Tabii iman ederler!.."

"Oysa o, hem yürüyor, hem 'İsa dirildi' ilahisini söylüyormuş!.."

"Şaşılacak şey!.."

"Bizim zamanımızda da böyle bir şey olsa!.."

"Bizim zamanımızın nesi var!.. Allaha çok şükür... O zamanlar insan aksırsa, hemen kellesini uçururlarmış... Korkunç bir sıkılık varmış."

"İnsanların hiç değeri yokmuş, odundan da ucuzmuşlar..."

Çilekeş Bonifas'ın hikâyesini anlatan ses sordu:

"Guşçin, sen kimi götürüyorsun kuzum?"

İhtiyar arabacı istekle cevap verdi:

"Sizin... şu öksüzü..."

"Kostya'yı mı?.."

"Evet, onu."

"Sahiden o öldü mü?"

"Ya nasıl olur başka?.. Merak etme, insanı diri diri gömecek değiliz!.."

Araba geçip gitti. Köpek Buyan, bir yerden çıkıp geldi. Toprağı kokladı, hırladı ve kuyruğunu kısarak tahta perdenin deliğinde kayboldu. Çocuğun biri, "Kardeşler!" diye bağırıyordu. "Kostya Klüçarev'i gömmeye götürüyorlar."

Kapının içinde konuşuyorlardı:

"Evet, demek yavrucak ölmüş."

"Ne kadar da uslu bir çocuktu."

"Ne olacak hastahane? Orada kardeşlerimize pek de iyi bakılmıyor."

"İnsan oraya düşmeyegörsün. Hemen mezarlığa götürürler..."

"İnsan hayatı pek ucuz!.."

"Sanki doktorların umurunda mı?.. Onlar yalnız aylıklarını vaktinde almaya bakar."

Yayvan ses tekrar duyuldu:

"Bir de Krika Ulit'in hayatı var."

Güneş battı. Camlardaki kızıl yansımalar soldu. Göklerin mavi hüznü karardı.

1917

Çeviri: Hasan Âli Ediz

Karşılıksız Bir Aşk

TİYATRO Sokağından geçerken, eski, ahşap bir eve bitişik müştemilattaki küçücük dükkânın kapısının önünde, bana sanki asıl yeri burası değilmiş, kentin tozlu gökyüzü şeridiyle kaplı bu daracık karanlık aralığında bulunmaması gereken biriymiş gibi gelen bir adam görürdüm her zaman.

Adam, ya kapının önündeki sandalyeye oturup gazete okur ya da kollarını göğsünde kavuşturup omzunu kapının sövesine dayamış, kapının önünde dikilirdi. Başının üstünde, eğik siyah harflerle yazılmış küçük tabela bu dükkânda "Kırtasiye" malzemeleri satıldığını gösteriyordu. Buğulu vitrin camının arkasında paketler halinde zarflar, bloknotlar, kare şeklindeki kartonların üzerine sıralanmış rengârenk eski pul koleksiyonları dağınık şekilde duruyordu. Bazen vitrinin önünde tozla kaplı, rengi atmış, perişan haldeki bu mallara bakıyormuş gibi durur, sezdirmeden satıcıyı gözlerdim. Satıcıysa dükkânın karşısındaki evin pencerelerine gözünü dikmiş olurdu. Zaman içinde orası burası kırılmış eski bir sandığı andıran bu tuğla evin duvarında, yılankavi bir çatlakla her sırada dörder tane olmak üzere iki sıra donuk pencere vardı; pencerelerin kornişlerine güvercinler tünerdi. Her yer güvercin pisliği içindeydi ve alt katın pencerelerinin üstünde "Terzi Muçnik" yazılı paslı bir tabela asılıydı.

Bu ev, herhalde en az yüz yıldır burada duruyordu. Sokağın iki yanında bunun gibi birbirine yaslanmış, iç karartıcı, kir içinde eski evler vardı.

Adam çok yıpranmış uzun bir redingot giyiyordu. Redingotun altında zayıf, ama düzgün bir vücut olduğu hissedilebiliyordu;

ayaklarında giyile giyile genişlemiş ayakkabılar vardı, ama görünüşe göre bu ayakkabıların tabanları küçük, biçimleri güzeldi. Yüzü, düzgün şekil verilmiş gri, sık bir sakalla kaplıydı. Uzun kafasındaki kırlaşmaya yüz tutmuş saçlar kulaklarının arkasına doğru taranmıştı. Kulakları küçük ve güzeldi. Saçları çok yumuşak olmalıydı, sımsıkı yapıştırılmış gibi duruyordu. Bu saç biçiminde "entelektüel" bir şey vardı. Ancak adamın uzun ve zayıf yüzüyle uyum sağlamıyordu, özellikle de saç biçimi yüzünden kıkırdaklı ince burnu, acıklı bir şekilde ileri doğru uzanıyormuş gibi görünüyordu. Tuhaf gözleri vardı adamın: Akları mavimsi, gözbebekleri pas rengiydi. Gözleri dar, bakışları soğuk ve dikti; ama yine de aşağıya, yere doğru bakıyormuş gibi görünüyordu.

Adamın sonunda dayanamayıp "Ne istemiştiniz?" diye sormasını bekleyerek vitrinin önünde üç dört dakika kadar duruyordum.

Ama beni fark etmiyor gibiydi. Kımıldamadan, ellerini göğsünde kavuşturmuş, merakımı uyandıracak şekilde görünmez bir can sıkıntısı bulutuyla sarılmış olarak dikiliyordu. Neyi gözetliyor, neyi bekliyordu?

Lise öğrencileri, koleksiyonları için pul almak üzere koşa koşa dükkâna geliyorlardı. Çocukları gönülsüzce içeri alıyor, onlarla sanki başkasına ait, onu hiç ilgilendirmeyen bir iş yapıyormuş gibi konuşuyordu.

Zarf almak için dükkânına girdiğim zaman beni de aynı böyle hiç de nazik olmayan bir biçimde karşılamış, aldıklarımı sarmış, kısaca fiyatını söylemiş, açıkçası hemen çekip gitmemi bekleyerek kollarını kavuşturmuştu.

"Uzun zamandır mı ticaret yapıyorsunuz?"

"Epeydir."

"Bu ıssız yerde mi?"

"Evet."

"Eski madeni para bulunur mu sizde?"

"Yok."

Adamın konuşmak istemediği apaçık ortadaydı. Fakat gözüme bir kartpostal ilişmişti. Üzerinde bir kadın portresi vardı; kadın, ağzını tavuskuşu yelpazesiyle örtmüş, geniş bir koltukta oturuyordu. Gözleri cilveli cilveli gülümsüyordu, ama bu, alaycı bir gülümsemeydi sanki. Yüzü sarhoş ya da çok huysuz bir kadın yüzüydü. Kartpostalın altında şöyle yazıyordu: "Larisa Antonovna Dobrınina, taşra tiyatrolarının ünlü aktrisi".

Bir kartpostal daha vardı: Aynı kadın, Ofelya rolünde, elinde bir demet çiçekle poz vermişti. Bu kez çılgınca bakmasa da gözlerinde yine aynı anlaşılmaz gülümseme vardı. İşte yine o, Nora rolünde, Mari Stuart rolünde, bir tane daha, bir daha. Bütün portrelerde aynı gülümseme, kadının ablak yüzünün üst kısmını geniş ve küt çenesinden sert bir biçimde ayıran kalın dudaklı ağzını çarpıtıyordu.

Satıcı, uzun, gri parmağıyla koltuktaki pozu göstererek etkileyici bir sesle:

"Buradakilerin en iyisi bu," dedi. "Bu, benim baskım!" diye de gururla ekledi.

"Adını hiç duymamıştım," dedim.

Gücenmiş gibi omuzlarını kaldırdı.

"Bir zamanlar çok ünlüydü. Adından çok söz edilirdi."

Aktrisin "muazzam bir başarı" kazandığı şehirlerden birkaçının adını saydı, sonra cahilliğimi küçümseyerek bana, birtakım basmakalıp sözlere yer veren gazete eleştirileri ve kadının yeteneğine değinen yazılar uzattı.

Gözlerini kapatmış, sanki bir şey okur gibi konuşuyordu.

"Hayatta mı?"

"Öldü."

"Çok oldu mu?"

"Dokuz yıl."

Hiç kuşku yok, garip bir adamdı. Bu garip adamlar dünyamızı renklendirir. Onu daha yakından tanımaya karar verdim. Bunu başardım ve işte size şimdi bu garip adamı anlatacağım.

"Hikâyemin ne kadar acıklı olduğunu anlamanız için çok gerilerden, ta çocukluk günlerimden başlamam gerekir. Babam Klim Torsuyev tanınmış bir sabun imalatçısıydı. Zenginliğine ve işlerindeki başarısına karşın zor bir kişiliği olan, insanlarla iletişim kuramayan, yaşamla kavgalı bir adamdı. Çok uzun boylu, az bulunur bir güçte, her tarafı kıllı bir adam olan babam, esrarengiz bir kalp kırıklığı yüzünden bir boğa gibi başını yere eğerek yürürdü. Bu kırgınlık annemin yüzünden olmuş olabilirdi. Annem, Türk savaşı kahramanı Binbaşı Gortalov'un kızıydı ve ben dokuz, kardeşim Kolya ise altı yaşındayken ünlü bir piyanistle kaçmış, kısa süre sonra da yurt dışında bir yerde ölmüştü. Onu denizkızı kostümüyle, tepeden tırnağa yeşil kurdeleler ve çiçekler içinde anımsıyorum. Siyah saçları beline kadar iniyordu. Başında pırlantalardan çiy taneleri vardı. Bu görünümüyle bana, 'Güzel miyim?' diye sormuştu. 'Evet, çok güzelsin!' dediğim zaman da şefkatle alnıma bir fiske vurmuş ve 'Görüyorsun işte, sözümü dinlemiyorsun, beni sevmiyorsun,' demişti. Onu dinleyeceğime söz vermiştim, ama o Paskalya'da bizi bırakıp gitmişti."

Küçük, karanlık odanın bir köşesinde, masanın başında oturuyorduk. Masanın üstündeki gümüş şamdanlarda iki mum yanıyor ve eski, kesme cam sürahideki şarap, yakut rengi alevler halinde dalgalanıyordu. Odanın içi sıkış sıkış ve boğucuydu. Duvarlar, gri bir küf tabakası gibi, fotoğraflardan oluşan lekelerle kaplıydı. Köşedeki çini soba odayı iyice ısıtmıştı. Sobanın yanı başında geniş bir koltuk vardı. Koltukta ayaklarını uzatmış, kollarını kavuşturmuş, gözlerini iki mumun, sarı çiçekleri andıran alevlerine dikmiş bu garip adam oturuyordu. Yatak odası olması gereken öbür odaya açılan dar kapının üzerinde bir gitar asılıydı. Gitarın sapı kurdelelerle bezenmişti. Sokakta, pencerenin karşısında bir fener yanıyor, cam okları andıran yağmur taneleri fenerin üstüne düşüyor, fenerin yağlı ve donuk ışığı, pencerenin ıslak camından içeri girerek aktris Dobrınina'nın renkli, büyük boy fotoğrafını sönük bir biçimde aydınlatıyordu. Siyah-beyaz bir çerçeve içindeki bu

fotoğraf, bir şövaleye yerleştirilmişti. Çerçevenin üstünde defne ve palmiye yaprağı şeklinde gümüş bir taç vardı.

Odayı dolduran bütün eşyalarda çoktan ömrünü tamamlamış bir şey, bir tür için için çürüme hissediliyordu. Bütün eşyalar, aynen el sürüldüğünde gri bir toz haline gelip dağılıverecek kadar kurumuş olan çiçeklerin yaydığı gibi tuhaf bir koku salıyordu. Çürüme, adamın kırılgan sesinde de işitiliyordu. Konuşması, iniş çıkışlardan hemen hemen yoksun gibiydi, okuyormuş gibi konuşuyordu. Sözcükler, yazlık elbisesini soyunmakta gecikmiş bir ağacın, soğuğun etkisiyle yapraklarını hüzünlü bir biçimde dökmesini anımsatarak tekdüze ve hafif hafif çıkıyordu ağzından.

"Babam on sekiz yıl boyunca dul yaşadı. Evimizde hizmetçi ve ahçı iki yaşlı kadından başka tek bir kadın yoktu. İçine kapanarak bizim çocuk yaşantımızla ilgilenmedi. On sekiz yıl boyunca ben ve Kolya, en çok onun şu öfkeli sorusunu işittik: 'Neden?' Bu soruyu sorduğunda kendisiyle bizim aramızdaki duvarı âdeta yükselterek bizi korkuturdu; ondan saklanarak büyüdük. Evimizde birbirinden karanlık yedi tane oda vardı ve bir sürü mobilyanın arasında saklanmak çok kolay oluyordu. Beni kent okuluna verdi, ama daha sonra 'Bu kadar yeter! İşe alış!' diyerek okumamı yasakladı.

Benden daha zayıf olan Kolya'nın liseyi bitirmesine izin verdi, hatta üniversitenin matematik ve kimya bölümlerine gönderdi.

Gücü yerindeyken ansızın ölüverdi; sıcak bir haziran günü, haçlı, ikonalı kilise yürüyüşünden dönerken ev yapımı buzlu bira içmişti; beş gün sonra vücudu iyice şişmiş, becerikli, kıllı elleri dağ gibi göbeğinin üstünde, tabutta yatıyordu. Anlatılamayacak kadar korkunçtu: Kızıla yakın sarı saçlarının diken diken olduğu kızgın suratı, sanki mosmor bir öfkeyle dolmuştu. Bana öyle geliyordu ki, şimdi kısık sesiyle kaderine: 'Neden?' diye haykıracaktı.

Fabrikada işi durdurmuşlardı. Evde de Paskalya ya da Noel'deki gibi bir sessizlik hâkimdi. Alışılmışın dışında bir koşuşturma başlamıştı. Uşaklar ayaklarını sürüyerek, paldır küldür

yürüyor, bağıra çağıra konuşuyorlardı. Babamın ölümünden herkesin memnun olduğunu görüyordum ve kendi memnuniyetimi de utançla hissediyordum. Babam hayattayken bizim evde bir tek sinekler serbest yaşayabilir, var güçleriyle vızıldayabilirlerdi. Babam odalarda her zaman bir şeylere kulak kabartarak, bir şeyler bekleyerek sessiz adımlarla dolaşırdı. Biri dikkatsizce kapıyı çarpsa, bu, onu çok sinirlendirirdi. Oysa şimdi sadece duygulu bir genç olan Kolya, babamın sağlığında alıştığı gibi alçak sesle konuşuyor, ebediyen uyumuş birini uyandırmaktan korkarak sessizce hareket ediyordu.

'Amma da gürültü yaptılar,' diyordu üzüntü içinde. 'Sevindiler âdeta!'

'Neden üzülüyorsun Kolya?' diyorum. 'Sen de biliyorsun ki, onu sevmiyorlardı. Hiç kimse sevmiyordu.'

'Sen de mi?' diye soruyor.

'Ve sen de,' diyorum, 'ben açık sözlüyümdür.'

Açık pencerenin önüne geçip otururken Kolya hiçbir şey demedi. Pencereden içeri yoğun bir asit, bozuk yağ, sabun kokusu geliyordu. Bu kokuya alışılmamış bir hışırtı da eşlik ediyordu: Yamuk yumuk bir Tatar olan kapıcımız Mustafa, elindeki meydan süpürgesini, yağları emmiş, basılmaktan asfalt gibi sertleşmiş toprağa sürtüp duruyordu. Eskiden fabrikadan gelen aralıksız gürültü içinde bu ses duyulmazdı, böylesine dikkat çekici, çirkin bir ses de değildi.

Kolya pencereden başını uzatıp:

'Lütfen kes artık, Mustafa!' dedi.

Bana da:

'Babamdan kalan anıları süpürüyor,' dedi. 'Unuttun mu, evde cenaze varken yerler süpürülmez.'

Onu teselli ediyorum: 'Bundan sonra, diyorum, seninle daha rahat yaşamaya başlayacağız. Ben çalışacağım, sen okuyacaksın. Tiyatroya gitmek için para istemen gerekmeyecek, hiç kimse sana 'Neden?' diye bağırmayacak. Hoş bir şey değil belki ama babamın

ölümüne üzülmedim. Ben oyuncu değilim, yalandan ağlayamam. Ama hatırlarsan eğer, bir hafta önce bir gece seninle ben, kalbimiz kırıldığı için neredeyse ağlamak üzere değil miydik? Bu şekilde kaç defa kalbimiz kırılmamış mıydı?'

Kolya gökyüzüne bakarak:

'Gökyüzü ne kadar soluk, ne kadar sert, ne kadar da tenekeye benziyor...' dedi. 'Fabrikamız ve topraklarımız ise tenekenin üstündeki kir ve pas gibi.'

Kardeşimin her zaman böyle düşünceleri olurdu. Bunların alışılmamış düşünceler oluşu çok hoşuma giderdi. Topraktan her zaman hüzünle ve bir hastanın vücudundan söz etmesi gibi acıyarak söz ederdi. İnce ve çelimsiz oluşuna karşılık sağlıklı, hem de yanakları kızlarınki gibi pembe, hoş bir delikanlıydı. Koyu renk saçları dalgalıydı. Kara gözleri her şeye güvensiz, âdeta şaşkın bakardı. Babamdan gizli piyano çalmayı öğrenmişti. Her zaman içinde dingin, müzikli bir şey olurdu.

Ona diyordum ki:

'Babamın sağlığında kazandırdığı en iyi şey, aramızdaki bu kardeşçe dostluk, Kolya. Bunu onun zor karakterine borçluyuz. Bizi birbirimize iyice yaklaştırdı. Birbirimize karşılıklı olarak çok sağlam bir sevgiyle bağlandık. Bu sevginin hayatımız boyunca da aynen devam etmesini istiyorum. Belki yaşça senden daha büyüğüm, ama senin yanında cahil kaldığımı biliyorum. Sen benden farklı bir hayat yaşıyorsun, kendi düşüncelerin var, hayal gücünü çalıştırmaktan hoşlanıyorsun. Senin biraz önce gökyüzü hakkında söylediklerini ben o şekilde söyleyemem, beceremem. Hem ben senin ne hakkında ve ne için konuştuğunu her zaman anlayamıyorum.'

Tam burada suçlanmış gibi sordu:

'Farklı ne söylüyorum ki?'

'Sözümü kesme! Sen toprağa kendi bedeninmiş gibi acıyor, onu seviyorsun. Oysa ben toprağın üstünde sadece rahat rahat yürüyüp gidiyorum. Kendimi başka bir insan olarak hayal edemiyorum,

ben şu olduğum şekilde yaşamaya mahkûm edilmişim. Yalnızca fabrikayı, işleri ve nişanlımı düşünüyorum. Korkarım, benimle yaşamak sana sıkıcı gelecek ve bu sıkıntı bizim yollarımızı ayıracak. Sen daha çocuksun, kişiliğin henüz pekişmedi; zor bir dönemde yaşıyoruz, öğrenciler çalkantı içinde. Seni tehlikeli bir politikaya sürükleyebilirler ve pek çokları gibi mahvolursun. Nişanlımı seviyorum, karım olarak evimize geldiğinde ve ben yaşamımın bir kısmını ona ayırmak zorunda kaldığımda senin korkuya kapılacağını sanıyorum. Karımdan hoşlanmayabilirsin. Çok doğru olarak 'Aileye giren kadın, ağaca çakılmış takoz gibidir' derler. Arkadan çocuklar gelecek. Peki, sen ne olacaksın? Kolya, senin bensiz kalmaman için evlenme işini ertelemeye karar verdim.'

Kolya kederle:

'Benim için kendini feda etmeni istemiyorum,' dedi.

Aynen böyle söylemişti. Fakat ben bir daha, bir daha son derece inandırıcı bir biçimde konuştum ve konu istediğim şekilde kapandı: Birbirimize sıkı sıkı sarıldık, yaşam ne gösterirse göstersin ayrılmayacağımıza, birbirimizden hiçbir zaman hiçbir şeyi saklamayacağımıza yemin ettik. İtiraf ediyorum, burada kardeşime duyduğum gerçek sevginin dışında küçük bir hesap da söz konusuydu: On dokuz yıldır sabun imalatından başka hiçbir şey görmeden, hiçbir şey bilmeden kafesteki bir hayvan gibi yaşıyordum. Kente bile çok az gitmiştim. Kentteki işleri babam yürütürdü. Kolya ise iki üç yıl sonra kimya bilgini olacaktı. Aynı zamanda sessiz bir inatçılığı da vardı. Bana, onun bu özelliği yüzünden de pek çok şey olacakmış gibi geliyordu. En ciddi kitapları, üstelik de yabancı dillerden okuyordu. Politikadan konuşuyordu, yaşamın dertlerini, sıkıntılarını çok büyük bir merakla anlamaya çalışıyordu. Diyebilirim ki, fabrika benim düşüncelerimi hangi ölçüde ilgilendiriyorsa, onun düşüncelerini de yaşam aynı ölçüde ilgilendiriyordu. Başka bir deyişle, Kolya, yaşama kendi işiymiş gibi yaklaşıyordu. Sözcüklerin taşıdığı ciddiyete karşın bunun birazcık da komik bir şey olduğunu saklamıyorum. Nişanlımın beni

bırakıp gitmeyeceğini, bana sırılsıklam âşık olduğunu; benden daha akıllı, işimiz açısından daha yararlı olacak olan kardeşimi ise kolayca kaybedebileceğimi düşünüyordum. Ama asıl önemlisi, Kolya'yı seviyordum..."

Adam hep aynı ses tonuyla, Zebur okur gibi konuşuyordu. Gözleri kapalıydı. Fakat tam burada gözlerini açtı. Gözleri kızarmış, yaşlarla ve kederle dolmuştu.

"Onu seviyordum!" diye yineledi, bir bardak şarabı tepesine dikti, gözlerini mendiliyle silerken konuşmasını daha canlı bir biçimde sürdürdü:

"Eylül ayının sonuna, yani tiyatro mevsiminin açılışına kadar, Kolya'nın arkadaşları da bu arada gelip gitmeye başladıkları halde, Kolya'yla birbirimize sımsıkı kenetlenmiş, içten sohbetlerle unutulmaz günler geçirmiştik. Bu arkadaşlarından biri olan tıp öğrencisi Bogomolov, hantal, kaba saba, gür sesli bir delikanlıydı, insanı canından bezdirecek kadar da akıllıydı. İçlerinde ruh yerine popüler bir kütüphane bulunan insanlar vardır. Bogomolov da bu takımdandı. Özgürlük hakkında sözlerle geldiği için daha ilk görüşte hoşuma gitmemişti. Beyefendiciğim, özgürlük sahte bir hayaldir. Bunu, babamın ölümünden hemen sonra, fabrika tekrar çalışmaya başladığında ve hayatım kaçışı olmayan bir yola girdiğinde hissediyordum. Babamın sağlığında, onun tutsağı olduğum halde, daha özgürmüşüm. Babam öldü ve açıkça ortaya çıktı ki, özgürlük, insanın her soluk alışı için taşınması zor bir sorumluluk gerektiriyordu. Bay Bogomolov ise insanın tümüyle özgür olduğunu, kendisi için var olduğunu, insanın, her şeyin başlangıç ve sonunun birleştiği bir çember olduğunu; tüm dünyanın, tüm yaşamın insanın içinde olduğunu ileri sürüyordu. Apaçık bir saçmalık. Bay Bogomolov* soyadını inkâr ediyor ve Tanrıya inanmıyordu. Onun bütün bu soyut akıl yürütmeleri, yelyutan kuşunun uçuşundan daha amaçsızdı. Bu kuş, havada görünmez böcekleri yakalamak için oraya buraya uçup durur, yani hedefini takip

* (Ru.) "Tanrıya inanan, ibadet eden" demektir. *-çev.*

eder. Kuşkusuz Bay Bogomolov'a, adını ettiği özgürlüğün tam anlamıyla bir amaçsızlık olduğunu kanıtlamaya çalışıyordum; ama o, bir din adamının oğlu olarak büyük bir ustalıkla vaaz veriyordu, tabii sonunda da beni köşeye kıstırdı. Bana, Kolya için çok tehlikeli biri olarak göründü. Dar göğüslü, incecik, yanakları kız gibi pembe olan Kolya, bu yeleli, esmer, papaz oğlunun yanında daha da genç ve korumasız görünmeye başlamıştı; Kolya, onun özgürlük hakkındaki sözlerini inanarak ve saygıyla dinliyordu. Bense insanın düşlerinde bile özgür olmadığını, hatta bir taşın hareketsizliğinin bile özgürlük anlamına gelmediğini, taşın ancak kum haline gelmediği sürece taş olabileceğini daha o zamandan seziyordum. Her insan yaşamın türlü durumlarına göre köle ve tutsaktır, şeytan kendi öfkesinin kölesidir, eğer varsa, Tanrı da insan aklının erişemediği eylemlerinin kölesidir. İşte benim özgürlükle ilgili düşüncelerim!"

Anlatıcının söylediği sözler yüzünden odada sanki alaycı bir öfkenin kuru ve zehirli tozları uçuşuyordu; her sözcükte, hayatın, düşüncelerinin şemasını yeterli miktarda gerçek durumla doğrulama ve pekiştirme olanağını kibarca vermiş olduğu bir insanın üst düzeyde inanmışlığını hissediyordum. Bu konuda hayat, sınırsız ölçüde merhametlidir. Mumların alevleri, ela gözlerinde altın sarısı kıvılcımlar halinde yansıyordu. Maviye çalan gözakları daha da sıcak bir renk almıştı. İnce birer çizgi halindeki kaşlarını yukarı kaldırdı ve zayıf yüzünde kendini beğenmiş bir hüzün ifadesi belirdi.

"Hayatım boyunca tek bir işle uğraştım; bu yüzden belleğim çok iyidir, görüp geçirdiğim her şeyi sanki bir duvarın üstünde yazılıymış gibi görürüm," diye devam etti adam, başıyla köşeyi işaret edip.

Köşede, küçük, yuvarlak masanın üzerindeki bronz vazoda bir demet kuru çiçek duruyordu. Çiçekler bir çamur yığınından yapılmış gibi görünüyordu, biçimleri çok çirkindi ve ancak dikkatle inceledikten sonra bunların çiçek olduğunu anlayabildim.

"Kendisini alaycı bir ifadeyle dilenci diye adlandıran Bogomolov'dan başka bir de posta müdürünün oğlu, öğrenci Pavlov gelirdi bize. Bu çocuk daha cana yakındı; ufak tefek, sıska, keçi suratlı, keçi sakallı biriydi. İçinde bir soytarıdan alınma, şaklabanca bir şey vardı ve bu özelliğini gizleme isteğiyle olacak altın çerçeveli gözlük takıyordu. Çok gürültücüydü, tüy kadar hafif ellerini dokundurduğu her şey, tabak çanak, mobilya ne olursa olsun müthiş bir ses çıkarırdı. Yalnızca tiyatro hakkında konuşabilirdi ve bu konuda da son derece ciddiyetsiz biri olmasına rağmen gazetelerde oyun eleştirileri yayınlıyordu. Rusya'daki tüm tiyatro oyuncularını tanırdı. Şehir tiyatrosunun yeni kadrosu açıklandığı zaman gülünç bir meraka kapılmış ve 'L. Dobrınına mı?' diye bağırmıştı. 'Tanımıyorum, adını hiç duymadım. L. ne acaba? Lübov mu? Lüdmila mı? Yoksa Lidiya mı? Ne dersiniz?'

Tiyatro mevsimi başlamadan önce Larisa Antonovna'yla tanışma fırsatı bulamamıştı, çünkü sarhoşken kızaktan düşmüş, kafasını bir babaya çarparak yarmıştı. Bu adam öleli çok zaman oldu, ama bugün bile ondan hoşlanmadığımı söyleyebilirim. Yeryüzünde kendine özgü küçük adamlar vardır. Bu tip küçük bir adam aslında kötü biri değildir, ama sizin aklınıza sadece kötü şeyler getirir. Bu adamlarla otururken onun içinizdeki bir kötülüğü bir şekilde harekete geçireceğini hissedersiniz. Rusya'da gürültü patırtı yaparak boş işlerle uğraşmak üzere sanki kasten dünyaya getirilmiş şaşırtıcı insanlar vardır. Bu tip insanlar özellikle tiyatro çevresinde pek fazladır. İlk temsile Kolya'yla birlikte ikinci sıradan bilet almıştım. Pavlov da kafası sargılar içinde düşe kalka oyuna gelmişti."

Adam, sanki ağır bir şey kaldırmaya hazırlanıyormuş gibi gürültülü bir soluk aldı, şarabı tepesine dikti, tekrar gözlerini kapatıp uzun bir süre elleri göğsünde oturdu; parmakları garip bir biçimde oynuyordu.

"Hamlet temsil ediliyordu. Ve Ofelya sahnede görünmüştü..."

Adam gözlerini açtı, sert bir biçimde:

"Tiyatrodan hoşlanmadığımı söylemeliyim," dedi. "Tiyatro, insan ruhunun bozuk para karşılığında perakende satışı gibi bir şeydir; sahte duygulardan yola çıkarak acemice uydurulmuş bir oyunun sergilenmesi ya da sırf başkalarından daha saf oldukları için gülünç görünen insanların alaya alınmasıdır. Bugüne dek en fazla on kere tiyatroya gitmişimdir, her seferinde de tiyatrodan sanki beni kandırmak istemişler de başaramamışlar gibi bir duyguyla çıkmışımdır. Larisa Antonovna'nın sahneye çıktığını fark etmemiştim, ancak yeni bir ses işitince baktım: Ofelya ayakta duruyor ve o bildiğiniz kararsız gülümsemesiyle dosdoğru bana bakıyordu. Bazen şafak sökerken panjurların ya da perdelerin arasından odanın karanlığına incecik bir inci dizisi halinde gün ışığı sokulur, elinizi uzatsanız bu hoş ışığı yakalayıverecekmişsiniz duygusuna kapılırsınız. İşte Larisa Antonovna'nın gözlerinden saçılan ışınlar da bana aynı duyguyu vermişti. Zengin ve derin bir ses tonu vardı. Karşılıksız şekilde âşık olmuş genç Ofelya'ya yaraşacak biçimde acındırıcı ve çekingen konuştuğu halde sesi tam anlamıyla bir kadın sesiydi. Karşısında, baca temizleyicisi gibi tepeden tırnağa karalara bürünmüş Hamlet küstahı duruyordu. O zaman Hamlet'i ünlü Ayarov canlandırıyordu."

Adam, beyaz, sık dişlerini göstererek ilk kez gülümsedi.

Sonra dişlerinin arasından ıslık çalar gibi okumaya başladı:

Parlak balmumundan bir mum gibi
Eriyor sıcaktan hüzünle,
Aynen böyle Ayarov'un oyunundan da
Seyirci kederinden atıp Volga'ya, boğuyor kendini!
Kendini Kin'in yerine koyuyorsa,
Arşivden çıkarıp aldığı,
Tepetaklak olmuş Kin'le beraber
Altüst olacaktır sağduyu da!

Okudu, rengi karardı, alçak sesle, ağır ağır devam etti:

"O gece neler yaşadığımı anlatamam, ama aşağılayıcı olsa da, hayatımda ilk kez güzelliğin kutsal sırlarına erdiğimi söyleyeceğim. Gerçi bu sözler benim sözlerim değil, temsil arasında Pavlov bu sözleri haykırmıştı. Pavlov, genellikle sözlerinin anlamına dönüp bir kez daha bakmaksızın korkusuzca konuşurdu. Tiyatroda sarhoş gibiydi. Özellikle o gece tüy gibi hafif elleriyle insanların düğmelerine, yakalarına, kollarına her zamankinden daha canlı, rüşvet isteyen biri gibi kudurmuşçasına yapışıyordu:

'Büyüleyici! Gerçek bir yetenek! İlahi bir güzellik!'

Delirme sahnesinden sonra ağlıyordu hatta. Daha sonra ise beni ve Kolya'yı, Larisa Antonovna'nın soyunma odasına sürükledi. Soyunma odasında ortalığı lafa boğdu, Larisa Antonovna'nın elini öptü ve günlük yaşamında hep yaptığı şekilde, bir tiyatrocu gibi davrandı. Larisa Antonovna karşımda aynen sahnedeki gibi, yüzünde aynı gülümsemeyle ve gözlerinden saçılan aynı ışıklarla duruyordu. Maviye çalan sakin gözlerinin derinlerinde bir gülümseme vardı, eliyse zayıf ve sıcaktı.

Pavlov'u dinlerken alçak sesle, sanki onun övgülerine inanmıyormuş gibi gülüyordu.

'Beni beğeniyor musunuz?' diye sordu.

Bu soruyu bana sorduğunu sanmıştım. Saygılı bir yanıt vermek istiyordum, ama Kolya'nın sakin sesini işittim:

'Evet. Ah evet!' dedi Kolya.

O anda, yan yana durduğumuz halde kardeşimi kısa bir süreliğine tümüyle unuttuğumu hissettim. Bu durum beni çok utandırmış, Kolya'nın hayranlığı ise telaşlandırmıştı. Kardeşimi oradan uzaklaştırdım. Kolya'nın vaftiz babasının kızı olan nişanlım da tiyatrodaydı, onun yanına gittik. Nişanlım eğitimli bir kızdı, Moskova'da iki yıl bir kursta okumuştu, aynı zamanda da bir tiyatroseverdi. Sevimli, sağlıklı, neşeli, yanakları pembe, tatlıya aşırı düşkün bir kızdı. Larisa Antonovna'yı beğenmemişti:

'Kendine özgü güzelliği olan bir kadın, ama iyi bir oyuncu değil. Sahnede kendisi için yürüyor ve sanki kaybettiği broşunu arıyor...'

Bu sözlerde doğru bir şeyler vardı. Larisa Antonovna'nın sık sık bakışlarını yere indirdiğini ve sanki insanları görmeden yanlarından geçtiğini ben de anımsadım. Kolya nişanlımla tartışmaya başladı. Bense aktrisin serbest davranışları hakkında kulak dolgunluğu olan biri olarak Kolya'nın olasılıkla Larisa Antonovna'ya gönlünü kaptırdığını, bunun da kadına armağanlar almak için büyük harcamalar gerektireceğini düşünmüştüm."

Adam, sert bir şekilde, sanki beni suçlayarak şöyle dedi:

"Böyle düşünmüştüm, çünkü... başka bir düşünceyi gizlemek istiyordum. Evet, efendim! İkimizin de bir kadının şefkatinden uzak büyüdüğümüzü anımsamanızı rica edeceğim. Üstelik yaşıma rağmen yüz kızartacak bir bulaşıcı hastalığa yakalanmak korkusuyla kendini kadınlardan uzak tutan bir adamdım. Terzilik yapan bir köylü kızı vardı, ondan hoşlanıyordum, ama çok geçmeden kuduz bir köpek tarafından ısırılıp öldü. Bizim fabrikanın civarında kuduz köpeklere oldukça sık rastlanır. Ben böyleydim, Kolya'ya gelince, o tertemiz, el değmemiş bir delikanlıydı. Ayrıca benim, Kolya'nın geleceğine önderlik etmem gerekiyordu. Anlıyor musunuz?"

Fakat gözlerini kapatıp başını sallayarak alçak sesle:

"Bütün bunlar söylediğim gibi değil, hayır değil..." dedi.

Kısa bir süre sustuktan sonra, sanki bir isteğe karşı gelerek, ölüme mahkûm birisi gibi konuşmaya devam etti:

"Kolya'yla birlikte eve dönerken o, yol boyunca yüzünde bir gülümseme, susuyordu. Anlamıştım: Benim de ağzımı açmadığım konuda susuyordu. Evde çay içerken her zamanki gibi içtenlikle sohbet ettik ve ben kardeşime, Larisa Antonovna'yla yakınlaşmak istediğimi, bunu başaracağımdan da tamamen umutlu olduğumu açıkça söyledim. Bunu mahsus en kaba sözcüklerle, ama kesinlikle hiçbir umut beslemeden ve böyle bir yakınlaşmayı aklıma bile getirmeden söylemiştim. Beklediğim gibi, Kolya bana sinirlendi. Sinirlendi ve büyük bir hararetle kadının harikulade ruhundan söz etmeye başladı. Kitap gibi, hatta zaman zaman şiirler

okuyarak konuşuyordu. Söyledikleri hoşuma gittiği, onun güzel konuşma yeteneğine gıpta ettiğim halde pek tabii ki, onunla alay ediyordum. Öfke içinde yatmaya gitti. Ben de yattım, ama gecenin ortasında kalktım, uzun uzun dua ettim. O zamanlar Tanrının varlığından, insanların mutsuz olmalarının Tanrının hoşuna gitmeyeceğinden emindim. Bütün bunların, yani Larisa Antonovna meselesinin, Kolya'nın gönlünü kaptırması olayının ve benim ruhumdaki karışıklığın bir düş gibi geçip gitmesi için dua ettim. Hatırlıyorum, mehtaplı bir geceydi ve köpekler çok ulumuştu...

Evet efendim, ertesi gün yine tiyatroya gittik. Larisa Antonovna 'Kamelyalı Kadın'ı oynuyordu. Siz de bilirsiniz kuşkusuz, pek hoş olmayan bir piyestir bu. Oyundaki her şey, acıma duygusu kullanılarak insan ruhunun öfkelendirilmesi üzerine kurulmuştur. Fakat Larisa Antonovna bu oyunda da eşsiz güzelliğiyle herkesi gölgede bırakıyordu. Özellikle acıma duygusu üzerine kurulmuş bölümlerde bana inandırıcı gelmiyordu, ama sıradan, gündelik laflar söylediği zamanlar nişanlımın şu değerlendirmesini anımsıyordum: Evet, Larisa Antonovna tiyatro için değil, kendisi için yaşayan bir insandı! Bu da benim hoşuma gidiyordu. Hareketlerindeki, konuşmalarındaki üşengeçlik de hoşuma gidiyordu. Ancak çok ciddi ve başına buyruk birisi bu şekilde yaşayabilir. Ve bana öyle geliyordu ki, kamelyalı kadın gibi kadınları canlandırmak Larisa Antonovna'ya yakışmıyor, uymuyordu. Kolya, kulağıma üzüntüyle:

'Bu rol onun rolü değil, oynarken sıkılıyor,' diye fısıldadı.

Arada Pavlov'la birlikte Larisa Antonovna'nın yanına gittik. Ancak o üstünü değiştiriyordu. Soyunma odasına girmemize izin vermeyerek kapının aralığından bizi yeni evine davet etti. Burada bir ev tutmuştu, şu karşıdaki evi..."

Adam pencereye doğru elini salladı. Pencerenin arkasında sonbahar hiç ara vermeden yağmur damlalarını dökmeye devam ediyordu. Yağmurun incecik saydam sicimlerinde fenerin alevi titreyerek, sarı ışıklarıyla iri, besili bir örümcek gibi kımıldıyordu.

"Evet efendim, gelelim Larisa Antonovna'nın evine. Hayatımda ilk kez hiç görmediğim insanlardan oluşan bir sürünün içine düşmüştüm. Tanıdığım tek kişi, aslında süvari olan ve kendisi de yaşlı bir ata son derece benzeyen Mametkulov adındaki bir polis müdürüydü. Her şey çok acayipti, örneğin masalar, odanın bir köşesinden öbür köşesine doğru dizilmişti, bu yüzden içerisi gereksiz yere daralmıştı. Çiçekler vazolara konulmamış, masaya, doğrudan doğruya masa örtüsünün üstüne serpiştirilmişti. Hayatım boyunca daha sonraları da, okumuş yazmış insanların her toplantısında düşüncelerin ve sözcüklerin azgınlığı beni hep şaşırtmıştır. Üstelik bu insanların her biri, ötekilerle arasındaki düşünce ayrılığını olabildiğince daha çabuk ve daha kesin bir biçimde kanıtlamaya çalışır. Ölüm, Tanrı ve aşk konularındaki bu konuşmalardan daha çirkin bir ciddiyetsizlik tanımıyorum. On yedi yıl boyunca sürekli olarak dildeki bu sözcük zinasını dinleyip durdum ve buna bir türlü alışamadım. Bu tür konuşmalar bilgelik falan değil, düpedüz akıl karıştırmaktır. Pavlov'un sesi herkesten daha çok çıkıyor, kalabalığın içinde aynen bir fabrikanın makinisti gibi evsahibi havalarında görünüyordu. Hâlâ belleğimden silinmeyen ve Kolya'nın da hiç beklemediğim bir biçimde katıldığı bir sohbet oyunu oynanıyordu. Larisa Antonovna bütün dikkatlerin merkezinde, ikonanın olduğu köşede oturuyordu. Koyu kırmızı bir elbise giymiş, çiçekler takınmıştı, görkemli ve büyüleyiciydi, tepeden tırnağa alevlerin içinde gibi duruyordu. Yanında çok dindar bir adam olan ama alçağın teki olduğu sonradan anlaşılan komedyen Bragin vardı. Bragin, son derece çirkin bir adamdı: Kemikleri dışarı fırlamış, rengi sapsarı, burnu kalkık, gözleri içeri kaçmış, daha çok ölümü anlatan bir resimdeki gibiydi. Kahramanı İsa olan bir oyun bulunmadığına yazıklanarak bir konuşma başlattı. 'İsa'yı canlandırmayı çok isterdim,' diyordu. Larisa Antonovna canlanarak, 'Ah, keşke ben de Mariya Magdalena'yı oynasam!' diye karşılık verdi. Bu sırada Mametkulov lafa karışarak tiyatrolarda dini oyunların

yasaklanmasına üzüldüğünü söyledi, artık Tanrıya inancını yitirmekte olan halkın bu inancını tiyatro vasıtasıyla canlandırabileceğini uzun uzun kanıtlamaya girişti. Lafını esirgemeden konuşuyordu.

Aniden Kolya'nın ince, kızgın sesini işittim; benden uzakta bir yerde oturuyordu:

'Tanrıya kötü yürekli ve içtenliksiz insanlar inanır!' dedi.

Bu sözler içimi öyle kötü dağladı ki, ona dönüp, 'Şşt!' dememek için kendimi zor tuttum. Onun bu dikkatsiz, hava atıcı sözleri büyük bir öfke uyandırdı elbette. Hatta pek çok kişi bozuldu, Larisa Antonovna ise şaşkın bir halde yerinden doğrularak:

'Nasıl yani? Neden? Açıklayın lütfen!' dedi.

'Açıklayamam,' diyordu Kolya, 'ama o şekilde görüyor ve öyle hissediyorum...'

Tabii Kolya'yı alaya aldılar, sonra Bragin, Yahudilerle ilgili fıkralar anlatmaya başladı. Bence aktörler, anlattıkları fıkralarla Yahudilerin hırpalanmasına büyük katkıda bulunuyor. Oysa Yahudiler, yaşamda tuz kadar, biber kadar gereklidir. Bu arada içkici insanlar içinde en tatsız biçimde içki içenlerin aktörler olduğunu da ayırt etmiş bulunuyordum. Bu düzmecilik sanatıyla uğraşan insanların rol yapmaya ara verip gerçekte bir hiç olduklarını, içlerinin ne kadar boş olduğunu keşfettiklerini görmek çok eğlenceli, aynı zamanda da itici bir şeydir. İşte bu insanların içki yükünü yeterince aldıkları ve birbirlerini tanımayan kimselerin birbirleri üzerindeki doğal denetiminin azaldığı bir anda Bragin'e, Larisa Antonovna'nın nasıl biri olduğunu sordum. Toprak sahibi, oldukça zengin bir kadın olduğunu anlayınca da şaşırdım. Kocası güneyde koyun yetiştiriyormuş ama o tiyatroya olan ilgisi yüzünden kocasından ayrılmış. Hepsi hepsi iki yıldır oyunculuk yapıyormuş, işini seviyormuş, erkeklere karşı şimdilik ilgisizmiş. Bunu duymak hem hoşuma gitmiş, hem de gitmemişti. Bragin ise şeytanca gülümseyerek:

'Şayet kadınların iltifatlarına düşkünseniz vodvilci Streşneva'ya dikkatinizi çekerim; genç ve pek renkli bir kadındır, hareketlerinize serbestlik de tanır,' dedi.

'Hayır, dedim, bu konuyla ilgilenmiyorum, ama bir kardeşim var...'

'Önemli değil,' dedi, 'eğer yeterince eli açıksa öz kardeşinden bile iğrenmez...'"

Sokaktan, yağmur damlaları arasında bir araba geçiyordu, arabanın fenerlerinin yaydığı ışıklar, pencerenin ıslak camlarını ılık ılık okşadı. Sonra damlaların iç karartıcı hışırtısı tekrar duyuldu, sonbahar gecesinin hüzünlü gürültüsü ve sokak fenerinin sarı örümceği, tekrar camdan bir ağ örmeye başladılar. Adam pencereye dikkatle baktı ve sonbaharın yeryüzünde keder ve hüzün yaratmasına yardım ederek sözcüklerin kuru tozlarını sessizce dökmeye devam etti.

"Bu Bragin'in bir alçak olduğunu anlar anlamaz sohbeti kestim tabii, ama onun şişko Streşneva'nın yanına gidip göz kırparak Kolya'yı işaret ettiğini, kadının da elindeki çiçekle Bragin'in burnuna vurduğunu fark ettim. Kolya, Larisa Antonovna'yla hararetli hararetli konuşuyordu, Mametkulov ise Kolya'ya bağırıyordu:

'Politikayla, dinle, genel anlamda sorunlarla uğraşan gençleri hiç anlamıyorum. Paris'te gençler sadece okur, âşık olur ve insanların yaptığı basit şeyleri yaparlar.'

Larisa Antonovna kaşlarını çatmış, yelpazesiyle oynayarak oturuyordu, yüzü asıktı; Pavlov, keçi kafasını sallayarak Zebur okuyucusu gibi konuşuyordu:

'Biz Ruslar, dünyanın köknar ağacından yapılmış arp'ı gibiyiz, insanlığın her soluğuna ses veririz.'

Streşneva, Kolya'yı elinden yakalayıp öbür odaya götürdü. Kolya'yla birlikte eve dönerken bu neşeli kadından hoşlanıp hoşlanmadığını sorduğumda, bana şu yanıtı verdi:

'Aptal ve küstah biri. Sana gelince Larisa Antonovna hakkında kaba sözler ederken yanılıyorsun, o çok iyi bir insan, ciddi konularda ruhu endişe içinde...'

Evde de Larisa Antonovna hakkında harika şeyler söyledi, bu sözleri hiç duymamıştım. Bir kadınla ilgili bu kadar yüce sözler edemediğim için duyduğum kıskançlık yüzünden üzüntüye kapıldım. Açık söyleyeyim, ya Larisa Antonovna Kolya'nın bu övgülerini duysa ne olurdu diye düşünmek bile dehşet vericiydi.

'Topu topu iki kez gördün onu,' dedim.

Ama pek tabii ki bu sözler, ateşe dökülen su damlacıklarıydı. Kısacası Kolya âşık olmuştu. Tiyatronun müdavimi oldu, aynı zamanda da şu Bogomolov denen adamla daha da yakınlaştı. Bu adam, artık her gün at yelesi gibi saçlarını sallayarak evimizin odalarını adımlıyor, karga gibi gaklayıp duruyordu. Harcamaları için hesabına ayda yüz ruble yatırdığım Kolya'dan para almıştı. Bütün bunların Kolya'yı iyiye götürmeyeceğini elbette görüyordum."

Adam ayağa kalktı, kapıya yaklaştı, kapının önünde durdu, bir an gözlerini dikip kör gibi gitara baktı.

"Bu, Larisa Antonovna'nın gitarı, ama kötü çalardı..." dedi.

Sonra elini sallayıp masaya geri döndü, bir bardak şarap içti ve gevşemiş gibi kendini koltuğa bıraktı.

"Onunla kardeşçe konuşmaya karar vermiştim.

'Hatırlıyor musun, babamın ölümünden sonra seninle birbirimizden hiçbir şey saklamayacağımıza yemin etmiştik?'

Birden yabancı bir adamın hiç de dostça olmayan yanıtını işittim:

'Evet, hatırlıyorum! Senin babamın yerine geçmek ve beni kendi kurallarına göre yaşamaya zorlamak istediğini daha o zamandan tahmin etmiştim. Ben bunu istemiyorum. Ama o sıralar kişiliğim bunu sana açık açık söylemek için yeterince güçlü değildi. İşte şimdi söylüyorum: Pis kokulu fabrikamızdan iğreniyorum, işçilerimizin pislik içinde yaşamalarından ve bir şeylerden zehir-

lenmelerinden utanıyorum. Hakkımızdaki acı gerçeği gazetede yazmışlardı.'

Gençliğinin verdiği güçle ve yaşam konusundaki bilgisizliğinin etkisiyle yarım saat aralıksız konuştu. Liseyi bitirmesi münasebetiyle babamın ona armağan ettiği altın saati işçilerimiz grev yaptığında altı yüz rubleye sattığını ve bu parayı, grevi desteklemeye hazırlanan Bogomolov'a verdiğini açıkladı.

Bir patronun kendi işçilerinin yaptığı grevi desteklediğini öğrenmek ne kadar komik olursa olsun sanki kafama taşla vurulmuş gibiydi. Elbette bunlar çocukça şeylerdi, ama yine de...

'Kolya, dedim, seni sevdiğime inanıyor musun?'

Ancak o:

'Ben sevgi değil, özgürlük istiyorum,' diye karşılık verdi.

'Seni anlıyorum Kolya, sen Larisa Antonovna'ya âşık oldun, bunlar hep bu yüzden...'

'Bu durum benden başka hiç kimseyi ilgilendirmez,' dedi.

Sırf ondan bu zamansız aşkın kökünü kazımak istediğim için gerçeği azıcık çarpıttım.

'Sen geç kaldın,' dedim, 'sevgili kardeşim, çünkü Larisa Antonovna yılbaşından beri benimle birlikte.'

Tabii bu ona çok acı geldi, hatta dişi çekiliyormuş gibi irkildi. Benzi soldu, şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor, dudakları titriyor, gümüş bir kaşığı parmağının etrafında döndürüp duruyordu.

'Hayır,' diye fısıldadı. 'Doğru değil bu. Olamaz.'

Ama ben inandırıcı ayrıntılar uydurdum ve Kolya sözlerime inandı, ayağa kalktı, hiçbir şey söylemeden bana yan yan bakarak odasına gitti. Bense korkmuştum: Yaptığım şey doğru muydu acaba?

Bu olay, sezon sonunda olmuştu. Bu arada Larisa Antonovna'yla aramızda iyi ilişkiler kurulmuştu; onun olağanüstü güzelliğine saygılı bir hayranlık besleyerek herhangi bir laubalice hareketten kaçınıyordum. Larisa Antonovna, parasının esaslı bir bölümünü emprezaryosunun yaptığı bir işe yatırmıştı. Parasını çarpmasın-

lar diye takipteydim. Tavsiyelerime seve seve uyuyor, zekâma ve içtenliğime saygı duyuyordu. Kolya konusunda ona akıl danışmaya karar verdim ve bir öğle vakti, sabah kahvesini içtiği sırada evine gidip, kardeşimin kendisine âşık olduğunu söyleyip bu konuda ne düşündüğünü sordum. İlk başta şakaya vurdu:

'Siz hangi role çıkıyorsunuz,' dedi, 'kardeşiniz için dünürlük rolüne mi, yoksa ona rakip biri rolüne mi?'

Ancak hemen kaşlarını çattı, güzel gözleri öfkeyle parladı, sıkıntıyla delikanlıların, ihtiyarların, askerlerin, memurların, polislerin ve devrimcilerin aşkından artık bıkkınlık geldiğini söyledi.

'Lütfen anlayın beni,' dedi, 'işimle ciddi olarak ilgilenmek istiyorum ve hiçbir aşk bana çekici gelmiyor.'

Küçük bir divanda ayaklarını altına almış oturuyordu. Sırtına ahududu renginde bir sabahlık giymişti. Kadifeyi çok severdi. Kadife sabahlığın üstünde eski, gümüş kopçalar vardı. Saçlarını toplamamıştı. Şaşılacak kadar gür saçları vardı. İğrenen bakışlarla bana bakıyor ve şöyle diyordu:

'Beni rahatsız etmeyin. Yakında yurt dışına gideceğim, yazın Lipetsk'te oynayacağım, bu arada da kardeşiniz bu çocukluk hastalığından kurtulmuş olur. Onun yaşında böyle şeyler kolay geçer.'

İşte böyle efendim, içim çok rahatlamıştı. Ben de o sıralar Larisa Antonovna'ya çoktan âşık olmuşum da henüz farkında değilmişim. Ona daha gözlerinin ilk darbesinden itibaren âşık olduğumu şimdi çok iyi biliyorum. Bu tür talihsizlikler bir anda oluveriyor. Evet, hep bir anda oluveriyor."

Sustu. Ara vermesinden yararlanarak:

"Gerçekten güzel miydi?" diye sordum.

Başıyla şövaleyi göstererek:

"Görmüyor musunuz?" dedi sert bir ifadeyle ve sonra ders verir gibi bir sesle ekledi:

"Başkaları için belki de o kadar güzel değildir, ama hepimiz için sevdiğimiz kadın, en güzel kadındır... Larisa Antonovna bütün işlerini bana emanet ederek Büyük Perhiz'in ilk haftasında

gitti. Çiçeklere boğularak, hayranları tarafından coşkuyla uğurlanarak gitti.

Bu hayranlarından biri olan bir savcı yardımcısı bana gıpta ederek:

'Talihli adamsınız,' demişti.

Benim bütün talihimse bir keresinde gözümü iyice karartarak Larisa Antonovna'nın elini öpmüş olmamdan ibaretti. Uğurlama sırasında son derece gereksiz olarak Kolya'yı alnından öptü ve:

'Hoşça kalın, delikanlı,' dedi.

Sonunda Kolya'yla baş başa kalmıştım. Kolya gittikçe zayıflayarak gece gündüz üst kattaki odasında, kitaplarının başında üzüntü içinde oturuyordu. Bogomolov da yanındaydı. Bir akşam çayında sordum:

'Kolya, yoksa kader yüzüme gülüyor diye bana kızıyor musun?'

'Hayır,' dedi, 'kızmıyorum ama ağırıma gidiyor, çünkü benim anlayamadığım bir şey var...'

Kolya'nın inatçı biri olduğunu daha önce söylemiştim galiba. Geçen aylar boyunca sanki fark edilmeden büyümüş, güçlenmişti. Hem daha kitabi biri olmuştu. Onunla konuşmam daha da zorlaşmıştı. Yaza kadarki süreyi böyle birbirimize biraz yabancılaşarak geçirdik. Haziranda Larisa Antonovna Lipetsk'e geldiğinde Kolya hemen onun yanına gitti. Sessiz bir umutsuzluk içinde tam beş gün geçirdim. Geceleri korkudan şakaklarımdaki saç telleri oynuyordu. Korkumun nedenini biliyordum. Sonunda da korktuğum başıma geldi: Altıncı gün Larisa Antonovna bana bir mektup gönderdi. Mektuptaki sözcükler iğne gibi batıyor, hatta kâğıttan hakaret kokuları geliyordu. Şunları yazmıştı:

'Kardeşiniz bana, güya sizin paranızla yaşadığımı söyleyerek kendisine övündüğünüzü söyledi. Vakit geçirmeden cevap verin, böyle bir şey söylediniz mi? Cevabınızı benim sizi kabul ettiğim gibi şerefli bir insan olarak veririz.' Şerefli bir insan olarak yanıt veremedim. Beni seven nişanlımdan onun uğruna vazgeçmiştim. Kardeşime olan sevgimi onun yüzünden kaybetmiştim ve tüm ya-

şantımın altının oyulup sarsıldığını hissediyordum. Telgraf çekerek tek bir sözcükle yanıtladım: 'Hayır.'"

Adam, mahkemede ant içerken tanıkların yaptığı gibi, bir elini yukarı kaldırdı, derin bir inançla ve kesin bir ifadeyle:

"İnanın, başka bir cevap veremezdim," dedi. "Anlıyor musunuz, veremezdim."

Maviye çalan gözakları nemlendi, kör gibi boş boş yüzüme baktı, parmaklarıyla boğazını sıvazladı, köpeklerin yaptığı gibi iki kez dişlerini birbirine vurdu, sonra öksürerek kısık bir sesle devam etti:

"Düşünüyordum da Kolya... Kolya bir şeyler yapacak diye bekliyordum. Larisa Antonovna'nın da... Örneğin Kolya'nın gençlik ateşine kendini kaptıracağını sanıyordum. Fakat Kolya, iki gün sonra istasyondan dosdoğru yazıhaneme geldi. Üstünü falan değiştirmemiş, kasketini ensesine yatırmıştı. Sarhoş gibiydi, ama bir asker kadar dik yürüyerek iyice yanıma yaklaştı ve bana:

'Pyotr, sen bir alçaksın,' dedi.

O zaman ben de ona bağırmaya başladım:

'Bana bak, ben de onu seviyorum, anlasana beni! Gelmeni beklemiyordum bile, kafana bir kurşun sıkacağını sanıyordum ve bundan da korkmuyor, sana acımıyordum. Ama seni de seviyorum kardeşim, inan bana. Yalnız bunun önüne geçemiyorum, ne yapabilirim?'

Kasketini çıkardı, oturdu, rengi karardı; yüzüme bakıyordu, korktuğunu, gözlerini umutsuzca kırpıştırdığını görüyordum.

'Sen yakışıklısın,' dedim, 'benden daha zekisin, senin birine âşık olman daha kolay, sen kadınlara inandırıcı laflar edebilirsin, istediğin her şeye ulaşabilirsin. Sen aklının yarattığı hayallerle seversin, bense tüm bedenimle ve tüm ruhumla...'

Kalktı, yazıhanenin kapısını kapattı. Pek sert bir hareketle yanıma yaklaştı. Bana vurmak istiyor sandım, ama yalnızca omzumdan tutup sarstı.

'Demek öyle!' dedi. 'Anlıyorum. Peki, ama bundan sonra nasıl yaşayacağız?'

Başımı eline dayadım.

'Bilmiyorum...' dedim.

Ama artık içimde bir sevinç vardı; onun benden daha güçlü, daha iyi olduğunu hissediyordum. Bunu hep biliyordum ama o saatte artık tam olarak ortaya çıkmıştı. Onunla aramızdaki her şeyin olumlu olması umudu belirmişti.

'Bilmiyorum,' dedim. 'Sen benden daha akıllısın.'

'Neden ona da bana da iftira attın?' diye sordu.

Tabii, bunu ona açıklayamadım, nedenini ben de bilmiyordum ki!.. Bir süreliğine bir yerlere gitmesi ya da başka bir üniversiteye geçmesi gerektiğini söyleyerek yazıhanede dolaşmaya başladı. Ancak ben:

'Hayır,' dedim. 'Bunu yapma. Sen yanımdayken de yaptığımdan utanacağım ama sen olmayınca işler iyice karışacak. Larisa Antonovna hiç işten anlamıyor, ben de onun hiçbir konudaki isteğini geri çeviremem.'

Alaycı bir şekilde gülümseyerek sordu:

'Senin tarafından böyle lekelendikten sonra ben ne yapabilirim ki artık?'

Elbette ondan özür diledim ve Larisa Antonovna'ya, benim bunu şaka olsun diye yaptığımı, Kolya'nın ise beni yanlış anladığını, gençlik ateşiyle yersiz bir öfkeye kapıldığını söylemeye karar verdik.

Kolya:

'Öyle olsun bakalım,' diyerek kabul etti ve bana bir kardeşin gösterebileceği merhametle:

'Sen neymişsin meğerse. Bu kadar kurnaz biri olduğunu hiç düşünmezdim. Gerçi, o kadar da kurnaz değilsin ya,' dedi."

Ve adam, elini ant içecekmiş gibi yine havaya kaldırıp inandırıcı bir ses tonuyla:

"Kardeşim harika bir delikanlıydı," dedi. "Son derece onurlu, yüce gönüllü bir delikanlı! Bunu artık çok iyi biliyorum..."

Pencerenin ardında yağmur, ağ örmeye devam ediyordu hâlâ. Fenerin dibinde kara bir gölge durdu, koca ayağını kaldırdı, galoşunu çıkarıp direğe vurarak silkelemeye koyuldu. Ateşten örümcek, cam örümcek ağının içinde titriyordu.

Adam kendisini bir türlü sarhoş etmeyen şarabı tepesine diktikten sonra omuzlarını yukarı kaldırıp kollarını sıkıca göğsünde kavuşturarak kırık bir sesle konuşmaya devam etti:

"O günden sonra Kolya'yla sanki daha yeni tanışmış iki insan gibi yaşamaya başladık. Geceleri genellikle çeşitli konular üzerine sohbet ediyorduk. Kolya, sıradışı düşüncelerinin zenginliğiyle, bu düşüncelerin taşıdığı hüzünle beni giderek daha çok şaşırtıyordu. Yüzünün zayıflığından ve göz çukurlarındaki mavi lekeler yüzünden gözleri daha da parlak hale gelmişti, yüzünde ise ciddi bir saydamlık belirmişti.

Daha çok yaşamın bir piramit şeklinde kurulduğundan, bu piramidin geniş ama aynı zamanda da çürük ve dayanıksız bir tabanı olduğundan, üzerindeki ağırlığın etkisiyle çözülüp dağılabileceğinden, o zaman da her şeyin yıkılıp darmadağınık olacağından söz ediyordu. Bıyıklarını çekiştirerek dalgın dalgın konuşuyor, acı acı gülüyordu.

'Ne yaşam ne de düşünce başka bir biçime sahip olabilir. Düşünce de piramit şeklindedir: Tabanı, amansız bir mücadelenin çok sayıdaki olgularından, tepesi ise hiç denecek kadar küçük, sipsivri bir sonuçtan oluşur.'

Bu düşünceleri çok seviyor, hepsini doğru olarak kabul ediyordum. Ancak hoşuma gitmeyen bir şey vardı: Kolya, şu Bogomolov denen adamın her dediğini hiç tartışmadan onaylıyordu. Olağanüstü zeki bir Fransız olan kimya mühendisi ve fabrika müdürü Morton bir gün bizimle öğle yemeği yiyordu. Bogomolov özgürlükle ilgili zırvalarını anlatıyor, Morton da yaşamın özünün akıl olduğunu söyleyerek onunla alay ediyordu.

Bogomolov çok kaba bir şekilde Morton'a bağırdı:

'Sizdeki akıldan kunduzlarda da, karıncalarda da var. Bu, özgür bir akıl değil, olsa olsa maymunlar gibi her duruma uyum sağlayabilmektir.'

Bu papaz oğlu her zaman böyle kabalıklar yapardı ve onun bu kaba sabalığı, sakallı geniş suratı, tarak yüzü görmemiş kirli saçları sinirime dokunurdu. Bu adamın bir tek ses tonu akıllıydı, Kolya ise onun bir bilge gibi konuştuğunu düşünüyordu.

Kolya'yla konuşurken Larisa Antonovna'dan hiç söz etmiyorduk, yalnız bir kere Pavlov'la Larisa Antonovna hakkında sohbet ederken Kolya şöyle demişti:

'Bütün marifeti güzelliğinde, sahne için gereken gerçek yetenek yok onda. Sanırım bir hata yapmış, yanlış bir yolda yürümeye karar vermiş. Sıkıcı, soğuk bir yaşantısı var ve ruhunu bu şekilde ısıtabilme yolları arıyor. Bir profesörün felçli, kötürüm kızı oyun oynarken, bir ateş resminin karşısında ısınırmış. İşte Larisa Antonovna da böyle hayali bir ateşin önünde ısınıyor.'

Pavlov bağırmaya, tartışmaya, kendini oradan oraya atmaya başlamıştı. Oysa Kolya'nın söylediği akıllıca sözler beni çok sevindirmişti. Larisa Antonovna'nın yetenekleri konusunda bir hüküm veremezdim, zaten onun oyunuyla da hiçbir işim yoktu. Sahneye çıktığı anda ondan başka bir şey görmüyordum, yalnızca onun o üşengeç sesini duyuyor, harikulade vücudunun havada uçarcasına hareket edişini izliyordum. Yeryüzüne ve insanlara lütuflarda bulunarak öyle hafif, öyle haşmetli yürürdü ki. Bacaklarının düzgünlüğüne hayrandım. Ya göğüsleri... Küçük, birbirinden ayrık, uzak."

Adam, gözlerini kapatıp acıklı acıklı başını salladı.

"Ben neden söz ediyordum? Ha, Kolya'nın Larisa Antonovna'nın yanlış yolda yürüdüğüne işaret etmesi beni sevindirmişti, bu yanlış yolun belki de onu bana getirebileceğini düşünüyordum. Larisa Antonovna geri döndüğünde kendimden çok emin bir şekilde yanına gittim, ancak onu öfke içinde buldum: Yaz sezonu başarısız

geçmiş, otuz bin ruble zarara uğramıştı. Hemen nasıl yatıştırabileceğimi düşündüm ve onun parasıyla çok kârlı bir yağ işi yaptığımı, kendisine yirmi yedi bin küsur verebileceğimi söyledim. Daha inandırıcı olması için mahsus yuvarlak bir rakam söylememiştim. Çok sevindi, bazen insanları para bile mutlu edebiliyor.

'Hayır, ciddi olmazsınız,' dedi. 'Ah, siz gerçekten de çok iyi bir dostsunuz. Çılgın kardeşiniz nasıl?'

Kolya'nın bir hata yaptığını, yaptığım şakayı anlamadığını söyleyerek onu inandırmayı başardım. Kaşlarını çatıp gözlerimin içine kuşkuyla bakarak kulağıma yapıştı ve:

'Şaka mı? Ne şakası?' diye sordu.

'Bir keresinde, ona demiştim ki, şayet siz kabul edecek olursanız...'

Kulağımın kıkırdağını tırnaklarıyla sıkıştırdı, öfkeyle:

'Neyi?' diye sordu.

'Benimle evlenmeyi,' dedim.

Beni geri iterek:

'Yalan söylüyorsunuz,' dedi. 'Öyle bir şey olamaz. Öyle bir şey söylemiş olamazsınız. Evet, evet! Sizi uyarıyorum beyefendi, bana şaka yapanın sonu fena olur. Canınızı çok mu acıttım?'

'Hayır,' dedim, 'siz...'

'Size acıyorum, hem de bütün varlığımla.'

Biraz düşündükten sonra alçak sesle şöyle dedi:

'İkiniz de çok sevimli insanlarsınız, ama eski moda, dünyaya gelmekte geç kalmış insanlarsınız. Dost olalım, ama şaka yapmadan, tamam mı? Yoksa...' Sonra parmağını sallayarak beni tehdit etti."

Adam, derin derin iç çekip pencerenin ardında yağmur damlalarının oluşturduğu eğik sicimlere dikkatle bakarak:

"Çok şaşırtıcı bir şekilde giyinirdi," diye devam etti.

Rüzgâr bu yağmur sicimlerini birbirine dolaştırıyor, sağa sola dağıtıyordu ve yağmur damlaları saydam taneler halinde camlara ve fenerin üstüne dökülüyordu.

"Üstünde boğazına kadar kapalı daracık bir elbise de olsa, geniş bir elbise de olsa fark etmiyordu, çıplak gibi görünüyordu. Anlıyor musunuz? Çıplak. Nasıl mağrur bir vücudu vardı. Bir yandan da canım sıkılırdı: Acaba başkaları da onu benim gördüğüm gibi mi görüyordu?

Eve gittiğimde Kolya, 'Kulağına ne oldu?' diye sordu. Sakalımı keserken makası fazla kaçırdığımı söyledim. Sezon başlamıştı. Sizin de bildiğiniz gibi, kentimiz eski bir tüccar kentidir, seyircimiz öyle ince şeyleri sevmez, özellikle yerel kostümlü Rus piyesleri hoşlarına gider; ceketli insanlar sahnede dolaştıkları zaman kim, neyi ya da kimi seviyor anlayamadıkları için eğlence bunun neresinde diye başlarlar her günkü ileri geri konuşmalarına. Larisa Antonovna ise özellikle Hauptman'ın, İbsen'in en yeni oyunlarını oynamayı seviyordu. İşte bu yüzden Larisa Antonovna'nın arkadaşlarından, şirret bir kadın olan Sosnina, 'Büyücü' veya 'Maria Stuart'ı oynadığı zaman seyirciler tiyatroya akın akın gidiyorlar, Larisa Antonovna'yı ise sevmiyorlardı. Gerçi Pavlov, onu göklere çıkaran yazılar yazıyordu, ama Larisa Antonovna'yı seyretmeye, sırf son moda kostümleri görmek amacıyla kadınlar ve gençler geliyordu. Parter ve localar ise boş kalıyordu. Salonu dolduramıyor, bu da onu çok sinirlendiriyordu.

'Sevmemenin olanaksız olduğu, sevmenin ise becerilemediği günümüz dünyasında tiyatro, insanları, kadınları ve hayatı sevmeyi öğretebilir,' diyordu. Çok geniş yaşıyordu; eğer oyunu yoksa akşam mutlaka konukları geliyor, akşam yemeği, şarap, troyka gezileri oluyordu. Çevresindekilerin hepsi de çılgın gibiydi. Yemyeşil Pavlov öksürerek ve soluğu tıkanarak bağırıyordu:

'Güneş gibi olacağız!' Vodvilci Bemer açık saçık şarkılar söylüyor, Bragin pek tabii ki, Yahudiler hakkında saçmalıyor, Mametkulov at gibi kişniyor ve Tanrı, ölüm, aşk diye haykırıyorlardı. Kargaşalıktan insanın tüyleri ürperiyordu. Larisa Antonovna ise bir çariçe gibi oturuyor ve yüzüne pek hoş olmayan yabancı bir gülüş yayılıyordu. Kolya'nın sözleri sık sık aklıma geliyordu:

Sahiden de işte birisi bir ateş yakmış, insanların bu ateşte nasıl yanıp kül olduklarını seyrediyor, ama kendisi yapayalnız ve buz gibi oturuyordu.

Böylesi akşamlarda Larisa Antonovna'ya olan aşkım gemi azıya alıyordu. Bütün bu insanları ise sabun haline getirmek istiyordum. Biz, yani ben ve Kolya, aynı eşyayı çalmaya niyetlenen, ama bu eşyayı her biri kendisi için çalmak isteyen iki hırsız gibi birbirimizi kolluyorduk. Larisa Antonovna'nın bizi anladığını sanıyordum; bir gün kederinden içki içip ateşli bir biçimde:

'E, sevimli kardeşler, sizi yiyeceğimden korkmuyor musunuz?' diye sormuştu.

Evet, aynen böyle demişti. Ben susuyordum, Kolya ise zekice bir şakayla karşılık vermiş:

'Ev kedisi tırmalayacağına dişi aslan yesin daha iyi,' demişti.

Arada bir Kolya'yla ben kaygıya kapılıp birbirimize içtenlikle:

'Neyin var, kardeşim?' diye sorardık.

Sonra da gülerdik. Evet, bir de gülerdik üstelik.

Kolya bir gün:

'O bir güneş yansısı,' demişti.

Kısa zaman sonra gülmekten vazgeçtik.

Kente Vilyam Proktor adından bir İngiliz gelmişti. Bu adam lületaşı işiyle uğraşıyordu; Rusçayı iyi konuşamıyordu. Mametkulov, onu hem İngilizce, hem de Fransızca bilen Larisa Antonovna'yla tanıştırmıştı. İşte bu Proktor denen adam, gri gözlerini fıldır fıldır döndürerek Larisa Antonovna'nın yanında dimdik oturuyordu. Dökme bir heykel gibi uzun boyluydu, yüzü güneş yanığıydı, alnı yarıktı ve bu adamda çok kararlı, sarsılmaz bir şey vardı. Durmadan sigara içiyor, bir dananın emdiği kadar votkayı yuvarlıyor ama sarhoş olmuyor, yalnızca gözlerini kısıyordu. Bu sıradaki görünümü, sanki insanlar onu şaşırtıyormuş da o, insanlara güvenmiyormuş ve şaşkınlığını belli etmek istemiyormuş gibiydi. Yalnızca bir kere çok yetenekli bir aktris olan

Sonya Zvantseva onun için bir çocuk şarkısı söylediğinde ateş eder gibi dilini şaklatmış ve kadına:

'Teşekkür ederim, bütün bildiğim bu,' demişti.

Onun elini öpmüş ve hiç kimseyle vedalaşmadan acele çıkıp gitmişti. Bu olaydan sonra Larisa Antonovna birden sessizleşti, hareketlerinde kedilere özgü bir hoşnutluk belirdi... Yani kısacası, anlarsınız işte canım...

Bizim Kolya ise daha da kararmış, uzamıştı.

'İşte,' diyordu, 'bizim hayvanın peşindeki gerçek avcı, hedefi vursa vursa bu vurur.'

Kolya okulunu bırakmıştı, öğlene dek yataktan çıkmıyordu, sonra ayağında terlikleri, üstünü giyinmeden oda oda dolaşıyor, hiç durmadan ıslık çalıyordu. Bense İngiliz'in bir kumarbaz olduğunu öğrendikten sonra onu kulüpte dürüst olmasa da ustaca oyun oynadığı söylenen bir savcı yardımcısıyla tanıştırdım. Bu adamın, İngiliz'in canına okuyacağını umuyordum. Ama kaybedilen parayı kısmen de olsa benim ödemem gerekti. Larisa Antonovna beni çağırıp:

'Senet karşılığında bana elli bin ruble verin,' dedi.

'Baş üstüne,' dedim. İşlerini ondan daha iyi bilirdim, parayı da ne için istediğini elbette anlamıştım. Bana 'Yatak hazırlayın, Proktor bu gece burada kalacak!' dese, herhalde yatağı da hazırlardım. Belki daha sonra da kendi boğazımı keserdim. Doğrusu ya hayır. Boğazımı kesmedim. Hâlâ hayatta olduğuma göre. Proktor'dan kötüsü de vardı. İngiliz kısa süre sonra çekip gitti, Larisa Antonovna çok öfkeli bir üzüntüyle baş başa kaldı ve hovardalıklarını daha da artırdı. Kolya ise içkiye dadanmıştı. Bütün bunları anımsamak o kadar kötü ki, beyefendi! Kolya'ya yurt dışına, Petersburg'a ya da Sibirya'ya gitmesini öneriyordum. O da bana, 'Birlikte gidelim,' diyordu.

'Azizim, şansımın olmadığını sen de görüyorsun,' diyordum.

Suratını asarak cevap veriyordu:

'Hava, kadın gibidir, bu yüzden de kaprislidir. Sense kurnazsın, sabırlısın, havanın düzelmesini bekleyebilirsin ve hatta güzel havayı kendin yaratabilirsin.'

Kızgın ve alaycı konuşmaya başlamıştı, bana kötü kötü bakıyordu. Oturuyor, ayağını sallıyor, ıslık çalarak öyle bir bakıyordu ki, onunla aynı odaya tıkılıp kalmış gibi hissediyordum kendimi.

Larisa Antonovna, Büyük Perhiz boyunca kentte kaldı. Paskalya'da temsiller tekrar başladı. Bir çarşamba gecesi Kolya, işte şuracıkta, şu köşedeki Tiyatro Parkı'nda kendini vurdu. Larisa Antonovna'yla arasında bir şey olmuştu, ne olduğu hâlâ bilinmiyor, ama bir şey olmuştu. Ölmeden önce Larisa Antonovna'nın evindeymiş, ikisi birlikte mezarlığa, Pavlov'un mezarına gitmişler. Evet. Kolya kalbinden vurmuştu kendini. Onu eve getirdiler, kurt gibi ulumaya başlamıştım. Benim için her şey koyu bir karanlığa gömülmüş, sanki kasırgayla bir kuyuya, bir çukura atılmış, orada dönüyor, çevrilip duruyor ve sağa sola vuruyordu. Anımsıyorum, Kolya'nın dişleri alaycı bir şekilde gülüyormuş gibi dışarı fırlamıştı, göğsünde sol memesinin altında örümcek gibi küçücük bir leke vardı. Ne kan, ne de başka bir şey, sadece minicik, koyu bir örümcek. Sonra içimde Larisa Antonovna'ya karşı öyle bir nefret tutuştu ki, o anda karşıma çıksa ne yapardım bilmiyorum, ama herhalde onun için hiç iyi olmazdı. Geceye doğru Bragin'le birlikte geldi, artık ortalık iyice kararmıştı, aynı böyle şakır şakır yağmur yağıyordu. Onu salonda karşıladım, bağırmaya başladım, ama o hiçbir şey demeden ve emredercesine beni eliyle uzaklaştırıp kaba bir şekilde:

'Nerede?' diye sordu.

Pelerini yağmurdan ıslanmış, omzundan kaymış, yerde sürünüyordu. Larisa Antonovna'nın beyaz yüzü maviye yakın bir renk almıştı, gözleri korkunç şekilde alev alev yanıyordu. Görünümü, tüyler ürpertici bir masalın içinden çıkıp gelmiş gibiydi. Kardeşimin yattığı divanın önünde diz çöktü, bir eliyle onun yüzünü okşuyor, öteki eliyle de haç çıkarıyor ve:

'Affet, çocuk, affet!' diyordu. 'Sana söylemiştim ben... Tanrım... Affet...'

Ben de Larisa Antonovna'nın yanında diz çökmüş, fısıldıyordum:

'Bunu siz yaptınız. Sizin marifetiniz...' Böyle diyordum ama ona karşı içimde öfke yoktu, sadece bu çok korkunç bir şeydi ve içimde öyle bir boşluk, öyle bir açıklık vardı ki, yüzündeki her bir değişikliği, parmaklarının her bir hareketini görüyor, ayırt ediyordum.

'Susun,' dedi, 'susun!'

Ve sanki ben de ölüymüşüm gibi yüzümü eliyle okşadı. Eli korkunç şekilde sıcaktı, titriyordu. Ben de tir tir titriyordum. Ayağa kalktı, pencereye yaklaştı.

'Sert bir içki verin,' dedi. Onu odama çağırdım; şu alçak iskelet Bragin de bizimle birlikte geldi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi gözlüğünü siliyordu. Şarap ve çay getirmelerini söyledim. İşte beyefendiciğim, o akşam hiç kimsenin hayalinin alamayacağı bir yaşantı başladı. Larisa Antonovna bir kadeh tatlı şarap, sonra da konyaklı çay içti ve bir anda alev alev yanmaya başladı, gözleri daha da vahşi parıltılar saçıyordu. Portrelerinde de görüldüğü gibi, gözleri alaycı, herkese yabancı yabancı bakan gözlerdi. Ezici, kaba bir şekilde konuşmaya başladı. Eğitimli ve güzel bir kadının bu derece pervasız, bu derece kırıcı bir şekilde konuşmaya cüret edebileceğini hiç düşünemezdim.

'İşte,' dedi, 'sevimli, akıllı bir çocuk kendini öldürdü. Neden? Çünkü ben onun isteğine boyun eğmedim. Ama ne yapabilirdim? Beni isteyen herkesin ellerine kendimi kuzu kuzu teslim etmem mi gerekiyor? Sıranın size gelmesini üç yıldır bekleyen Bragin, siz de beni yatağınızda görmeyi umut etmiyor musunuz? Ama sözlerime kulak verin, Tanrı beni güzellikle ödüllendirdi diye bu güzelliği isteyen her erkeğe, bu erkekten iğrensem bile vermem mi gerekiyor yani?'

Biliyor musunuz, onun bu sözlerini duyunca utançtan ve korkudan sendeledim. Çıkardığım anlam çok korkunçtu. Sözlerinde gerçek vardı, bu sözler, onun yaşantısının öteki yüzünü, çok zor olan öteki yüzünü gözlerimin önüne sermişti. Durmadan içen Bragin ise kemikli suratını ekşitip şöyle dedi:

'Larisacığım, ben dram sevmem, dramlara inanmam. Her şey çok basit. Zengin bir öğrenci kendisini mi vurmuş? Ne yapalım? Ruhu huzur bulsun. Bize gelince, bizim için küçük bir reklam olur.'

Adamın yakasına yapıştım, yumruk atmak istedim, ama Larisa Antonovna elimi geri çekti, sanki güçsüz bir bebek gibiydim.

'Bırakın o alçağı,' dedi. 'Çok yeteneklidir ama alçağın tekidir. Belki de bu yüzden yeteneklidir. İyi insanlar nadiren yetenekli olurlar.'

Bragin alçağı da onunla hemfikirdi:

'Doğru. Ben sadece sahnede iyi adam rolü oynarım ve bu, bana her zaman çok komik gelir, bu yüzden de seyirciler güler. İyi insanın komik ve acınacak biri olduğunu görmek seyircinin hoşuna gider...'

Larisa Antonovna ise umutsuz sözlerini sürdürüyordu:

'Benim bir amacım var, bayağılığı sahneden kovmak, eski çöpleri süpürüp atmak, pek çok alanda kendi kendine boy atmış olan ve ne yapması gerektiğini bilmeyen çağdaş kadının ruhunu ortaya koymak. Aşk, analık ona az geliyor, çağdaş kadında bir şey daha var. Nedir bu? Bilmiyorum, ama bir şey var.'

Bu sözleri daha sonra da binlerce kez işittim, binlerce kez!

'Benim için zor,' dedi. 'Çok zor! Sahnede daha da başka bir insan oluyorum. İnsanlar yoluma çıkıyor, yaşamamı, çalışmamı engelliyor, ayaklarıma sarılıyor ve işte böyle ceset olup yatıyorlar... Sizin Kolya, zeki ve yakışıklıydı ama benim hiç kimseye ihtiyacım yok, hiç kimseye.'

Konuşuyor ve yangına su sıkarcasına şarap içip duruyordu. Bragin de içiyordu, ben de. Gözlerimden yaşlar akana dek içtim,

Larisa Antonovna'ya, kendime ve Kolya'ya acıyordum. Özellikle de Larisa Antonovna'ya. Önünde diz çöktüm ve bütün hayatım boyunca bir köpek gibi ona hizmet edebileceğimi söyledim. Larisa Antonovna ise saçlarımı okşayıp şöyle dedi:

'Evet, Petruşa, sadık, onurlu bir köpek ruhu var sizde, biliyorum.'

Ah, Tanrım, Tanrım..."

Köşede, sobanın yanında bir şey hışırdadı. Adam derin derin iç çekti, ileri geri sallandı ve erimekte olan mumu yukarı kaldırıp köşeyi aydınlattı.

"Bir sıçan var orada. Hep bu saatte başlar... dolaşmaya."

Sonra gözünü ayırmadan uzun uzun pencereye baktı. Pencerede yağmur durup dinlenmeden verev çizgilerden oluşan bir ağ çiziyor ve bu çizgilerle fenerin ateşini sarıyordu. Işığın donuk yuvarlağı içinde kara kara yarıküreler yüzüyor, insanlar şemsiyelerinin altında tiyatrodan çıkmış yürüyorlardı.

Tam pencerenin altında biri bağırdı:

"Hayır, yapamam!"

"İşte o gece Larisa Antonovna'ya karşılıksız, gerçek bir aşkla bağlandım. Yazın Oka kıyısında, Ryazan civarında bir yazlık kiraladı. Buraya, onun yanına sık sık gidiyor, her zamanki gibi gürültü patırtı içinde yaşadığını, çeşit çeşit yeni insanın onun peşinde pervane olduğunu görüyor ve:

'Sizi rahatsız ediyorlar mı?' diye soruyordum.

'Evet,' diyordu, 'hepsi de beni rahatsız ediyor, yaşamama ise bir tek kişi yardım ediyor, o da sizsiniz, Petruşa.'

Onun bu tür sözleri, pek tabii ki benim için bayram demekti, o da bu konuda cömertti ve böylelikle beni kendisine daha da çok bağlıyordu. Genel olarak cömert biriydi. Bunu anlamıyordum: İyi kalpli bir insan değildi, ama iltifata cimrilik etmiyor, paraları da çekirdek kabuğu gibi etrafa savuruyordu. Bazı açıkgözlerin talihsizliklerini ileri sürerek onun paralarını yürütmemesi için çok sıkı takip etmek gerekiyordu. Parayı insanlara öyle bir gülümsemeyle

veriyordu ki, ben dilenci olsam ondan on kapik bile istemezdim. Talihi yaver gitmemiş insanları hor görüyor, onlara iğrenerek bakıyordu. Bazen birinin yaşamdan yakınmasını dinliyor ve birden gülen gözlerini kısıp şöyle diyordu:

'Ah, bizler ne kadar da talihsiziz!'

Bu sözler, rüzgârın biriktirdiği kar yığınları gibi üzerime düşüyor ve onun küçümsemesinden çekinerek, yaşamın tüm mutluluğunu onunla ilgili kaygılardan ve endişelerden almak suretiyle kendi talihsizliğim konusunda ağzımı açmıyordum. Beni her zaman, bir akrabasını karşılar gibi güler yüzle karşılıyor ve dostlarına tanıştırırken etkileyici bir ses tonuyla:

'Sizden bu hiçbir çıkar gözetmeyen dostumu sevmenizi rica ediyorum,' diyordu.

İnsanlar da pek tabii ki, onun benimle yaşadığını sanıyorlardı. Evet. 'Sevmenizi rica ediyorum.' Şirin, yetenekli, iyi yürekli ve her zaman neşeli bir komedi oyuncusu olan Sonya Zvantseva da beni seviyordu; Sonya Zvantseva, Larisa Antonovna'yla birlikte kalıyordu. Oka'nın tepesinde, bahçede onunla yan yana, güneşin batışına hayran hayran bakarak oturuyordum. Sıcak bir akşamdı, mis kokulu ıhlamur çiçek açmıştı. Sonya bir sigara yaktıktan sonra:

'E, Petruşa, zavallı şövalye, sizin için zor olmuyor mu?' diye sordu.

'Hayır,' dedim, 'zararı yok.' Eğer konuşmaya başlarsam Larisa Antonovna'dan şikâyet edeceğimi bilerek gerçeği söylemekten çekiniyordum.

'Bu kadarı da fazla, şekerim,' diyordu, 'sanki ben görmüyor muyum? Üç senedir gözlüyorum. İzin verirseniz, açık konuşacağım:

Boşuna gidiyorsun, delikanlı,
Boşuna ayacıklarını yoruyorsun,
Hiçbir şey eline geçmez,
Boşuna yanıp tutuşuyorsun!'

'Ama bakın, diyordu, bunu ilk bir kadının söylemesi ahlaka uygun olmasa da ben sizi seviyorum. Evet seviyorum. Hem de çok. Çünkü sizin sevmeyi becerebildiğinizi görüyorum ve bir kadının, bir annenin merhametini duyarak size acıyorum.'

Mahcup olmuştum, ayağa kalktım, 'gidip kendimi nehre atayım' diye geçirdim içimden. Ama nehir öyle bulanık akıyor ki, tıpkı benim yaşantım gibi. Sonya'nın gözlerinde yaşlar, ama gülerek konuşuyor.

'Evet sizi seviyorum, hem de acı verecek kadar seviyorum. Küçük bir kız gibi. İşte böyle...'

'Size teşekkür ederim, ama...' diye çok aptalca bir karşılık verdim.

'Şşşt!' dedi alçak sesle ve beni kendinden uzaklaştırmak ister gibi elini uzattı. 'Gidin. Ama gerekirse dünyada sizi teklifsizce, bütün ruhuyla, yapmacıksız seven biri olduğunu unutmayın. Larisa'nın ise küçücük aklı ruhunu yemiş bitirmiş...'

Larisa Antonovna'nın ruhuyla ilgili o son sözleri söylemese bütün bunlar hüzün verici de olsa iyi şeylerdi. Ağrıma gitmişti. Ben onun ruhunu belki anlamıyordum, ama seviyor, hissediyordum. Ancak burada bir insan, rekabet ve kıskançlık yüzünden bu değerli ruhu yok ediyordu. Ona soğuk bir selam verdim ve Zvantseva, sigara içerek bankta oturmaya devam etti, bense ormana gittim. Sonra orada yüreğimi öyle dayanılmaz, yırtıcı bir kasvet sardı ki, inanmazsınız, hayatımda ilk kez ağlamaya başladım. Bütün vücudum titriyor ve belki de başıma gelebilecek tek mutluluğu kendi ellerimle geri ittiğimi anlayarak hüngür hüngür ağlıyordum. Hem Larisa Antonovna adına da gücenmiştim. Böylesi bir ruh hali içinde bir karınca yuvasının üstüne oturmuştum, karıncalar beni ısırıyordu. Karıncalar ısırıyordu, ama ben ne olduğunu anlamıyor, oturmaya devam ediyordum. Sonra suya girmek, giysilerimi, çamaşırlarımı silkelemek zorunda kaldım. Gece boyunca kıyıda dolaştım, ruhum ise, biliyor musunuz, kapkara bir yangın yeriy-

di sanki. Sabah, kahvaltıdan sonra Larisa Antonovna beni yanına çağırdı ve sert bir dille:

'Sizin yüzünüzden Sofya bana dramatik bir sahne oynadı, bu rol ona uygun olmadığı için de çok kötüydü. Teklifini geri çevirmeniz aptalca ama bu sizin bileceğiniz iş. Eğer ona benden yakındıysanız, beyefendiciğim, bu üç kat daha aptalca bir şeydir ama bu da artık benim işimdir. Benden yakındınız mı?'

'Düşünmedim bile,' dedim.

Bana baktı, yüzüne insanın yüreğini delip geçen bir gülümseme yayıldı.

'Galiba doğru,' dedi. 'Bakın beyefendi, benden hiçbir şey beklemeyeceksiniz, benimle aranızda hiçbir zaman hiçbir aşk ilişkisi olmayacak, bunu böylece kafanıza yazınız. Son olarak, Sofya'yı geri çevirmenizden doğrusu memnun oldum. Hem kendi adıma hem de onun adına. Sizinle birlikte olmak kısa süre sonra ona sıkıcı gelebilirdi, sizin yokluğunuz da benim işime gelmezdi. Nasıl bir canavar olduğumu görüyorsunuz, değil mi?' O gün sırtında beyaz, dantel bir elbise vardı. Dantellerin arasından vücudu parlıyor, gözlerimi kamaştırıyordu. Üzerindeki her şey, çorapları, terlikleri beyazdı. Kestane rengi saçları başının üstünde taç gibi toplanmıştı, gözleri kızgın, alaycı bir biçimde gülümsüyordu. Uzun bir koltuğa uzanmıştı, terliği ayağından düşmüştü, topuğu elma gibi yuvarlaktı. Güneş içindeki çiçeklerle dolu odada, anlatılamayacak kadar görkemli görünüyordu. Bir kadının güzelliğinin o müthiş gücü, beyefendiciğim...

Kolya'nın 'Güneş yansısı...' dediğini anımsadım.

Bir süre sustuktan sonra dalgın bir şekilde:

'Petruşa, siz, Sofya'nın ne kadar yetenekli olduğunu bilmezsiniz. Onun kendini gösteremeyeceği bir yer, oynayamayacağı piyes yoktur. Ondaki yeteneğin yarısı bende olsaydı keşke! Ama bakın o, bir sabun imalatçısının karısı olmak istiyor. Şu sabun işini bıraksanıza, ne işinize yarıyor sizin?'

'Olur,' dedim.

Fabrika gerçekten de benim için gerekli değildi, ömrümün sonuna dek yalnız kaldığımı artık biliyordum. Eve dönünce, fabrika müdürü Morton'a, bir alıcı bulmasını söyledim. Ama o şaşırdı, kızdı, fabrikayı hiç kimseye satmayacağını, kendisinin alacağını söyledi. Öyle de yaptı. Her şeyi onun için çok kârlı olacak biçimde sattım, buna layık bir adamdı. Larisa Antonovna'nın sahneye çıktığı Ryazan'a gittim, burada bir otele yerleştim. Böylece yeni yaşantım başlamış oldu. On iki yıl bu örselenmiş yaşantıyı sürdürdüm, tam on iki yıl, beyefendi! Serseriliğe, boş gezmeye, çingeneler gibi oradan oraya dolaşmaya, pislik içindeki otellere, mobilyalı kiralık odalara, her zaman yeni, her zaman yabancı insanlar arasındaki bir hayata alışmak zor oldu. Kaderin, değirmeninde un ufak ettiği bir buğday tanesi gibiydim. Neden yaşadığı belli olmayan sayısız insan vardır Rusya'da. Bu insanların daha ziyade tiyatro çevresinde, yani bir aldatmacanın çevresinde toplandığını daha önce söylemiştim galiba. Çünkü tiyatro baştan sona bir aldatmacadır. Larisa Antonovna ise gerçeği, olduğu gibi apaçık, güzelleştirmeye kaçmadan oynuyordu, hatta en ağdalı teatral lafları söylediğinde bile böyleydi; seyirci ona inanmıyordu, öteki aktrisler ise bu sözleri söylerkenki zarif sahtelikle seyircide içten bir hayranlık ve sevgi gözyaşları uyandırıyorlardı. Larisa Antonovna'nın oyununu ben de ilginç bulmuyordum, gerçi ben müzikten başka bir sanat sevmem ve anlamam ama Larisa Antonovna'nın iyi bir insanı mı yoksa kötü bir insanı mı oynadığını anlamak zordu. Seyirci açıklık ister, düşünmeyi sevmez, konuşmayı yeğler. Bu da normal bir şeydir: Her insan yaşamın basitleşmesini ister, her birimiz için tavuk, kırlangıçtan çok daha anlaşılır bir şeydir. Larisa Antonovna'nın basitliğiyse gizemli bir basitlikti. Bu yüzden de güzelliğiyle büyük hayranlık uyandırsa bile başarılı olamıyordu. Elbette o da bunu görüyor ve bundan acı duyuyordu; insanları giderek daha çok küçümsemeye başladığını görüyordum. Bazen içiyor, yumruğunu masaya indirip gözleri parlayarak kendi kendisine telkinler yapıyordu:

'Yalan söylüyorsunuz, hayvan herifler, beni anlamak zorunda bırakacağım sizi. Tiyatro eğlence değildir...'

Ona sonsuz şekilde acıyordum; öfkeleniyordu, bense içimden onu razı etmeye çalışıyordum:

'Bırakın bütün bunları, ayıya kaval çalmaktan vazgeçin.'

Sonra da Tanrım onu bu yoldan vazgeçir, diye dua ediyordum.

Oysa o bildiğini okuyordu:

'Beni sevmek zorunda bırakacağım hepinizi.'

İnsanlar her sezon, gittiği her kentte âşık oluyorlardı ona ama bu, sıradan, çirkin, kaba anlamda bir aşktı pek tabii ki. Lise ve üniversite öğrencilerinin, aşk peşinde koşan yaşlı başlı insanların gergin heyecanını görmek, nefes darlığı çeken, takma dişli ihtiyar köpeklerin ihtirasla, salyalarını akıta akıta onun etrafında nasıl dönüp durduklarını, nasıl uluduklarını gözlemlemek bana gülünç ve acı geliyordu. Ya o işret âlemleri! Bunlara giderek daha çok kendini kaptırıyor, daha çok içiyordu, ama şarap onu hemen hemen hiç etkilemiyordu, dayanıklıydı. Yalnızca yanakları pembeleşiyor, gözbebekleri büyüyordu. Gözleriyse daha alaycı bir biçimde kısılıyor, bakışları bıçak gibi kesici oluyordu. Dili de aynı şekilde acımasızdı, bazen o kadar kaba konuşuyordu ki, sanki tokat atıyordu. Herson'da bir savcı, çok sırnaşık ve küstah bir şekilde ona kur yapıyordu. Yapmacık, züppe, tilki suratlı, elleri bir ölünün elleri kadar soğuk bir adamdı; Fransızca konuşmayı sever ve hep aynı dizeleri okurdu:

Ben hem bıçak hem de yarayım,
İncinmiş bir yanak
Ve şimşek çaktıran bir el.
Boynu bükük bir kurban olan bana
Verilmiş bir despotun kötü yüreği...

Bir keresinde bir akşam yemeği sırasında Larisa Antonovna'nın elini öptü. Larisa Antonovna ise öptüğü yeri iğrenerek mendiliyle silip yüksek sesle:

'Nezle misiniz?' diye sordu.

Suratı yemyeşil oldu, kör olmuş gibi gözlerini kırpmaya başladı.

Bundan daha kötü sözler de söylerdi. Sert, hatta yakışıksız sözler söylemekten hiç çekinmez, bu sözler onun ağzında daha da keskinleşirdi. Hayranlarına karşı çok ateşli ve kaprisli davranırdı. Onları birbirine düşürmeye bayılırdı. Minsk'te bir vali yardımcısıyla bir fabrikatör ona kur yapıyorlardı. Onları birbirine öyle düşürdü ki, tüm kent bu skandalla çalkandı, hatta başkent gazeteleri bile bundan söz etti. Burada Yahudi delikanlısı bir viyolonseliste gönlünü kaptırmıştı, ama çok geçmeden bu delikanlıya burs vermemi emrederek onu Viyana'ya okumaya yolladı. Ha, unutuyordum, şu komedyen Bragin, Larisa Antonovna'ya ve bana iğrenç mektuplar gönderdikten sonra bir lambanın çengeline kendini asmıştı. Bir alçak olarak yaşamıştı, edebiyle ölmeyi de göze alamadı... İsa'yı oynamak istemişti, hah, hah! Biliyor musunuz, bunu sık sık fark etmişimdir: Bir insan ne kadar alçak biriyse o derece inatla soylu birini oynamak isteğindedir. Bazıları bunu başarıyor da... Biraz daha şarap ister misiniz?"

Ayağa kalktı, köşeye, sobaya doğru eğildi:

"Şarabım güzeldir, onun sevdiği şarap, Sent-Estep. Zamanında bu şarabı Fransa'dan getirtirdim."

İki şişeyi dikkatlice açtıktan sonra birini benim önüme koydu, öteki şişeden kendi kadehini ağzına kadar doldurdu ve gözlerini kapatıp gırtlağını oynatarak yavaş yavaş yudumlamaya başladı. Bir mendille terini sildi ve akıcı, yumuşak bir biçimde, sessiz sözcüklerle âdeta ilahi okur gibi devam etti:

"Sık sık, ama öyle ansızın ve çabucak, sanki bütün suçu doğanın üzerine atarcasına âşık olurdu. Tambov'da bir cezaevi müfettişi onun yüzünden bir subayla atışmış, düello yapmışlar, müfettiş yaralanmıştı. Ancak Larisa Antonovna iki adamı da kabul etmemiş ve sezonu tamamlamadan bir toprak sahibiyle birlikte adamın yurtluğuna gitmişti. Bu adam höyük kazılarıyla uğraşıyordu. Acayip, hantal, çaresiz, hep gülümseyen biriydi. Genel-

likle hep böyle acayip adamlar ilgisini çekerdi. Toprak sahibinin yanında yirmi altı gün kaldı, onun aşk maceralarının kaç gün sürdüğünü hep doğru saymışımdır, nedenini bilmiyorum, belki de bütün bunları bir gün ona anımsatmam gerekeceğini düşünmüşümdür. Sonuçta ben de bir insandım ve o günlerde ancak ondan öcümü alma umuduyla kendimi teselli edebiliyordum.

Larisa Antonovna'nın birisine farklı bir bakışla, âdeta kucaklar gibi baktığını görünce biliyordum ki, yine başlıyor. Hiç yanılmıyordum. Ona yaklaşmaktan vazgeçiyordum. Geceleri dişlerimi gıcırdatıyor ve onu zehirlesem mi acaba, diye düşünüyordum. Gittiğimiz her yerde benimle alay ediyorlardı. Larisa Antonovna serbest kalır kalmaz bütün uysallığımla tekrar çevresinde dolaşmaya başlıyordum. Elbette suratımı asıyordum ama o parmağını sallayarak beni tehdit ediyordu:

'Petruşa, aptallık etmeyin.'

Bir gün içki içtikten sonra artık dayanamayıp:

'Bir insanı köpekleştirmekten utanmıyor musunuz?' diye sordum ona.

Yüzüme dikkatle baktı, derin bir iç çekip:

'Siz insan mısınız?' diye karşılık verdi.

Bu iç çekiş beni çok şaşırtmış, üstelik de yatıştırmıştı, daha sabırlı olmuştum. Larisa Antonovna bir yazara gönlünü kaptırmıştı. Oyun yazan, kibirli ve kaba bir adamdı. Bir akşam yemeği sırasında masanın altından Larisa Antonovna'ya bir çimdik atmış olmalıydı ki, Larisa Antonovna yerinden fırladı ve:

'Petruşa, bu beyin evine, karısına dönme zamanı geldi, kendisine yolu gösterin,' dedi.

Tabii, ben de adamı pek de nazik olmayan bir biçimde uğurladım. Övüngen adamın biriydi. Birkaç yazar görmüştüm. Hepsinde de tıpkı aktörlerde olduğu gibi, kadınlara özgü sahte, yapmacık bir şey vardı. Hepsi de bir tür ip cambazıydı, dikkatli adımlarla, herkese yaranmak, herkesin hoşuna gitmek isteğiyle dengelerini sağlayarak yürüyorlardı.

Larisa Antonovna'nın çevresindeki bu skandal patırtıları, saçmalıklar ve yalanlar içindeki çingene yaşantısını beş yıl boyunca sürdürdüm. Altıncı yıl ise Tomsk'ta, benim için daha kötü veya daha iyi olduğunu söyleyemeyeceğim başka bir yaşantı başladı. Sibiryalılar kaba ve yabani insanlardı ama Larisa Antonovna burada Nora'yı güzel oynuyordu ve gençler tarafından çok beğeniliyordu. Sibiryalılar çevresini sarıyor, ayılar gibi etrafında oturuyor ve gözleriyle âdeta onu yiyorlardı. Kürkler armağan ediyor, at gezileri yapıyor ve ortalığı öyle bir toza dumana katıyorlardı ki, ölçülü bir insan olan ben bile bu toz dumandan âdeta boğuluyor, kör oluyordum. Larisa Antonovna fevkalade bir ruh hali içindeydi, pırıl pırıl parlıyordu, daha da güzelleşmişti.

Birden iki para babasının, içlerinden hangisinin yılbaşına kadar Larisa Antonovna'yı baştan çıkaracağı konusunda bahse giriştiklerini öğrendim. Bu adamları bir lokantanın özel bir bölümünde yemeğe çağırdım. Brovning tabancamı da yanıma almıştım. Sibirya'daydım ve hemen hemen her gece eve geç dönüyordum. İşte böylece bu taliplere:

'Şu bahsinizden vazgeçin ve Larisa Antonovna'yı rahatsız etmeye kalkışmayın,' dedim. 'Kendime acımak için hiçbir nedenim yok ve eğer sizi buna inandıramadığımı fark edecek olursam, ikinizin de beynini dağıtırım.' Önce üzerime atılmak istediler, ama tabancayı göstererek onları korkuttum. Ne kadar ciddi olduğumu o zaman anladılar.

'Tamam,' dediler. Beni içirip sarhoş etmeye çalıştılar, ama beceremediler, kendileri sarhoş oldular. Biri, zayıf, sakallı, meczup bir aziz ikonasına benziyordu, gözleriyse bir haydudun gözleriydi. Öteki şişman, kırmızı suratlı, ağzı bozuk bir adamdı. Sakallı olanı, sarhoş kafayla elime yakut taşlı bir yüzük tutuşturdu, rüşveti kabul ettirmeye çalıştı. Büyük olasılıkla bütün bunlar iyi sonuçlanabilirdi. Ama ne yazık ki, Larisa Antonovna'nın bahisten haberi olmuştu. Onu daha önce öfkeliyken görmüştüm, ama bu kadar öfkeli asla! Bana sırtını dönmüş duruyor, pencereden

tipiyi seyrediyordu. Sonra ağır hareketlerle bana döndü. Yüzü tamamen yabancı bir yüzdü ve bu yüzde göz kamaştırıcı bir öfke vardı.

'Bu hayvan herifleri bana akşam yemeğine çağırın,' diye buyurdu.

Sonra akşam yemeği; dördümüz sofrada oturuyoruz, Larisa Antonovna çok şık giyinmiş, iltifatlar yağdırıyor, şakalar yapıyor, birden şakaların arasında:

'Bu arada,' diyor, 'bugün sizi buraya ikinizin de birer alçak olduğunuzu söylemek için çağırdım.' Adamlar, herhalde bunun da bir şaka olduğunu sanarak kahkahalarla gülüyorlardı. Larisa Antonovna ise onları azarlamaya girişti. Öyle kötü azarladı ki, öfkeden kıpkırmızı oldular ve neredeyse Larisa Antonovna'yı döveceklerdi. Ben araya girip adamları dışarı attım. Larisa Antonovna odanın ortasında duruyor, elleriyle bastıra bastıra yüzünü ovuşturuyor, tanımadığı biriymişim gibi bana bakıyor:

'Siz de gidin, çıkın,' diyordu.

Onu yalnız bırakmaya korktum, ama sözünü dinlememeyi de göze alamayarak dışarı çıktım. Bir hafta sonra yeniden sahneye çıktığında tiyatroda, balkondakiler ıslıklamaya başladılar. Yukarıdakiler ıslık çalıyor, aşağıdakilerse onları yuhalıyor, gürültü, küfür gırla gidiyor, kadınlar çığlık çığlığa bağırıyordu. Her nasılsa perdeyi sonuna kadar oynayıp bitirdi. Soyunma odasına, Larisa Antonovna'nın yanına koştum. Aynanın karşısında sakin sakin oturuyor, pudralanıyor ve:

'Bunu o ikisi düzenledi, değil mi?' diye soruyordu.

'Bilmiyorum, ama mutlaka onlardır,' diyorum. Bu sırada seyirciler içeri doluşmuştu. Üzüntülerini belirtip özür diliyor, Larisa Antonovna'nın ellerini öpüyorlardı. O, bir lütufta bulunurcasına gülümsüyor, gözleriyse şaşkın ve yabani bir biçimde alev alev yanıyor. Bir sonraki temsilde de yine ıslık, yine gürültü, antraktta birisi kavga çıkarttı, polis olaya müdahale etti, ertesi gün sarhoş ve edepsiz bir adam olan polis müdürü, Larisa

Antonovna'nın yanına geldi, ne söyledi bilmiyorum, ama aynı gece Larisa Antonovna bana Perm'e gideceğini, emprezaryosunun orada bir tiyatro tuttuğunu açıkladı. Trende, onun kompartımanında otururken:

'Petruşa, bana acıyor musunuz?' diye soruyordu. 'Siz de bana acımaya başladıysanız eğer işler çok kötü demektir.'

Ve korku içinde, sessizce:

'Yeteneğim yok mu benim, başarısız biri miyim, insanlarla baş edemiyor muyum? Gerçeği söyleyin,' diyordu.

Gerçeği biliyordum ama söylemeye cesaret edemedim; bu gerçek yüzünden sonra beni... Elimden geldiğince teselli ettim, ama o durmadan konuşuyor, soruyordu:

'Benim bu talihsizliğimin nedeni nedir?'

Tekerlek gürültüleri geliyor, pencerenin ardındaki her şey hareket ediyor, sallanıyordu. Larisa Antonovna pencereden bakıyor, fısıldıyordu:

'Düşüyorum, düşüyorum...'

Hiçbir zaman bu kadar acıklı konuşmamıştı. Elbette yakınmak için nedenleri vardı: On yıldan fazla zamandır oyunculuk yapıyordu ama adı yüksek sesle anılmıyordu, büyük kentlere davet edilmiyordu, birlikte sapa yerlerde dolaşıp duruyorduk. Paralarını da harcayıp bitirmişti. Yalnızca güzelliği ve tazeliği onu terk etmemişti, sanki her ikisi de artmıştı..."

Anlatıcı sustu, tıkanmış gibiydi, ellerini iki yana açıp tuhaf bir biçimde salladı, öne doğru eğilerek, pencerenin arkasındaki donuk, ıslak ışık lekesine, yağmurun çelikten iplikleriyle delinen opal kabarcığa bakarak parmaklarıyla koltuğun saplarını kavradı. Gözlerini açıp iki dakika kadar yağmur derelerinden akan suyun ısrarlı şırıltısını, hışırtıları dinledi. Gri, zayıf yüzünün hatları, tekrar konuşmaya başladığında daha da keskinleşmişti.

"Perm'e gittik. Kentin üstünde, karanlığın içinde kar fırtınası, ulumalar, ıslıklar, inlemeler... Müthiş bir cehennem şenliği vardı ve sanki insan toprağın üzerinde değilmiş gibi hareket ediyor,

ayağı yerden kesiliyor, beyaz bulutların arasında bir yere gidiyordu. Bu kasvet üç gün kadar sürdü ve bir akşam Larisa Antonovna beni evine çay içmeye çağırdı. Gittim; masanın ardında tek başına oturuyor, sırmalı, bordo bir sabahlık giymiş, saçları dağınık, bir genç kız gibi. Oysa o sırada neredeyse kırk yaşında. Tatlı, sessiz oturuyor. Geçen günlerde zayıflamış.

'Benim sevgili dostum,' diyor, 'benim zavallı dostum, siz olmasaydınız benim için ne kadar kötü olurdu, dadım benim. Siz beni böylesine karşılıksız olarak sevdiğiniz için bütün hayatınızı mahvettim, değil mi?'

Dayanamadım, daha önce hiçbir zaman benimle böyle konuşmamıştı, diz çöküp ayaklarını öpüyor ve:

'Mahvettiniz, evet mahvettiniz...' diye mırıldanıyordum.

Başımı okşuyor, fısıldıyordu:

'Düzeltilemez mi?'

Ateşli gözyaşları boynuma damlıyordu. Biliyor musunuz, talihsizliğimi daha da derinleştirerek o anda ona ilk kez sahip oldum. Kendime geldiğimde, yarı çıplak yatağın üstünde oturuyor, korsajını düzeltiyordu. Yüzü sakindi. Hülyalı sesini duyuyordum:

'İşte evlendik. Güzel miydi? Şimdi çay içelim. Ve şampanya ısmarlayalım...'

Biliyor musunuz, beni saran yalnızca ölüm soğukluğuydu, kendimi yere, onun ayaklarının dibine attım, hıçkıra hıçkıra, böğürür gibi ağlıyordum:

'Beni sevmiyorsunuz, benden hoşlanmıyorsunuz...'

Yerinden fırladı, odada koşuyor, yumruklarını göğsüne vuruyor, soluğu tıkanarak fısıldıyordu:

'Sevgilim, hayatım, ama eğer olmasa... Yani içimde böyle bir şey olmasa yapamazdım. Anlayın beni yapamazdım.'

Tanrım, bunu anlıyordum, bu durum beni altüst etmişti. Yere oturmuş, iki yana sallanıyordum, o ise gözyaşları içinde odada, çevremde dört dönüyor, bana soğuk gelen çıplak vücudu ışık saçıyordu...

Bağırıyor:

'Yüreğimi budalaların gönül eğlencelerinde har vurup harman savurdum!'

Ona yalvarıyorum: 'Sahneyi bırakın, yurt dışına gidelim, param çok, İsa aşkına kendinize acıyın.'

'Hayır, yapamam,' diyor, 'yapamam! Yeteneğim olmadığına inanmıyorum. Ama siz gitmelisiniz, yeterince acı, yeterince işkence çektiniz. Daha geç olmadan gidin. İnsan acıdığı için sevmez, bu onur kırıcı bir şey olur. Siz iyi, mükemmel bir dostsunuz ama benim yanımda mahvolacaksınız, sizi üzüyorum...'

Uzun uzun ve çok kibar, çok yürekten konuştu, ama tabii söylediklerinin hepsi aptalca ve olmayacak şeylerdi. Onu divana oturttum, kendim de yere, ayaklarının dibine oturdum.

'Sizin yanınızdan hiçbir yere gitmem, bunu yapamam. İstediğiniz gibi yaşayın, ben yakınınızda olacağım,' dedim.

Tekrar beni öpmeye başladı, ama ben, 'Gerek yok, kendinizi zorlamayın,' dedim. Aman Tanrım nasıl da ağlıyordu..."

Kendisi de ağlamaya başlamıştı; incecik gözyaşları sarı yanaklarından sakalına doğru hafif hafif yuvarlanıyordu, ıslak yanaklarını silmeksizin başını sallıyor ve gergin bir biçimde konuşuyordu:

'Ondan sonra yedi yıl daha inatla onun peşinden gittim. Sanki görünmez bir şeytan aramıza girmiş, elimizden tutuyor, ama benimle alay ederek onun bana gelmesine izin vermiyordu. Ne kadar çok çektiğimi anlatmak olanaksız ve utanç verici bir şey. O da aynı, o da en az benim kadar çok çekti. Tiyatroda da durumu kötüye gidiyordu. Larisa Antonovna sahne arkadaşlarıyla hiçbir zaman dost olmamıştı. Onlar da sürekli olarak ona karşı türlü entrikalar çeviriyorlardı. Şimdi bütün bunlar daha da artmış, daha sert bir burgaç halinde dönmeye başlamıştı. Bunun nedeni, Larisa Antonovna'nın saygınlığını yitirerek onlara daha az küçümseyici, daha yumuşak davranmaya başlamasıydı herhalde. Yaşamda şöyle bir kural vardır: İnsanlar sizden ne kadar uzak olurlarsa o kadar iyidirler, ne kadar yakın olurlarsa da o kadar kötüdürler.

Bragin şöyle derdi: 'Bir kadını kucağına almaya gelmez, çıkar boğazına oturur.' Genel olarak tüm insanlar hakkında da aynı şeyi söylemek mümkündür. Aktör bozuntuları Larisa Antonovna'ya kuşkusuz hayrandılar, aktrislerse onu kıskanıyor, ondan nefret ediyorlardı. Bilirsiniz, yalan ve iftiradan daha kolay bir şey yoktur. Eskiden Larisa Antonovna insanları yanına yaklaştırmaz, hiç kimseye gıpta etmeden, hiçbir konuda, aklıyla ya da ince eğitimiyle övünmeden yaşardı. O günlerde ise kendisine olan güvenini yitirerek bir parça övünmeye başladığını, örneğin falan kentteki başarısından söz ettiğini fark ediyordum. Oysa orada öyle bir başarı kazanmadığını biliyordum. Kuşkusuz aktörler de bunu biliyordu ve kendileri de birer övüngen oldukları halde onunla alay ediyorlardı. Onlara benim aldığım armağanları gösteriyor ve bunları seyircilerin getirdiğini söylüyordu. Stanislavski'nin kendisini ısrarla Moskova'ya, kendi tiyatrosuna davet ettiği yalanını uydurmuştu, böyle bir şey asla olmamıştı. Olmamıştı, efendim...

Sonra insanların önünde zekâsını sergilemeye, tahsiliyle övünmeye başladı. Bu sırada bir doktor da onu buna teşvik ediyordu. Doktor tuhaf, ama o da görünüşüne bakılırsa kendi yolunda yürümeyen, ufacık, hatları çok düzgün, tertemiz, hatta Rus'a hiç benzemeyen bir adamdı. Garip biçimli bir ceket giyiyordu, şakaklarının ağarmış olmasına rağmen bir delikanlıyı andırıyordu; Kolya, onun yaşlarında herhalde aynı böyle olurdu. Doktorun saçları kirpi gibiydi, gözlüğünün üstünden bakar, koyu, sakin gözleri suçlu suçlu gülümserdi. Bir gün Larisa Antonovna rahatsızlandı, doktor geldi ve Larisa Antonovna'nın yanına demir atarak her gün gelip oturmaya başladı. Bu adam iyi midir, kötü müdür anlayamıyordum. Ama acılarla kemirilmiş gibiydi ve bu yüzden konuşması bu kadar acı doluydu. Sözleri her zaman tatsızdı, ama bu sözleri sanki içinden gelmeden, zoraki söylüyordu ve insanları gücendirmiyordu. Larisa Antonovna ona rahatsızlığını anlatıyor, o ise:

'Bu, utanarak da olsa yaşlılık güzelliği diye adlandırabileceğimiz o hüzünlü çirkinliği size yaklaştırıyor...' diyordu.

'Hepimiz birer kahramanız,' diyordu, 'çünkü ölüme mahkûm olduğumuzu kafamızdan atmayı becerebiliyoruz. Ve yaşamımız da neşeyle dolu hüzünlü bir trajedidir.'

Aşk konusunda ise Larisa Antonovna için çok gönül kırıcı bir biçimde şu düşüncesini belirtmişti:

'Kadına duyulan aşk, bir boşluktan, bir hiçlikten başarısız bir biçimde güzel bir dünya yaratmaya çalışmış olan Tanrının acıklı davranışına benzer.'

Larisa Antonovna'nın kızması gerekirdi, o nasıl bir boşluk, bir hiçlik olabilirdi? Ama beni müthiş şaşırtarak zerre kadar kızmadı, kırılmadı. Akşamlar boyunca konuşuyorlardı. Kısa süre sonra Larisa Antonovna'nın doktordan ayrıldığını gördüm. Pek tabii bundan acı duydum. Aslında yine de gösterdiğim inatçılıkla onun aşkına layık olma umudumu yitirmiyordum, ama doktor bana sevimsiz görünmüyordu, hatta onunla daha da iyi dost olmuştuk. Çok açık karakterli, içi dışı bir biriydi; bir keresinde bana şöyle demişti:

'Biliyorum, sizin şarabınızı içiyor, sizin kadınınızı öpüyorum.'

'Hayır,' diye cevap vermiştim, 'kadın bana değil, kendi talihsizliğine aittir.'

Dikkatle yüzüme baktı, sözlerine şiir okuyarak devam etti. Şiirlerle konuşmayı severdi:

> Kader bizi daha kuvvetli eziyor,
> Hissedince onun kollarına atıldığımızı.

'Larisa Antonovna'nın sizinle birlikte olmaktan memnun olduğunu görüyorum, çok şükür.'

'Değişik bir insansınız,' dedi doktor.

'Siz de,' diye karşılık verdim.

Birbirimize baktık, gülümsedik. İçkilerimizi içtik. O çok fazla içiyordu. Larisa Antonovna'ya onunla birlikte olmak iyi geliyordu, daha az içki âlemi yapmaya başlamıştı, evde daha fazla oturuyordu, ruhen daha sakinleşmişti.

Onun doktorla sohbetleri, gerçekten de önemli ve ciddi sohbetlerdi, ancak her ikisi de Tanrı, ölüm ve aşk hakkındaki alışılmış düşüncelere derinlemesine dalıyorlardı. Hem, öylesine dalıyorlardı ki, bana korkunç gelmeye başlıyordu, sanki konuşanlar insan değil de... Ne bileyim işte... Sanki ortada insan yoktu da, yalnızca canlı olan her şeyden tümüyle kopmuş iki ses, gece sessizliğinin boşluğu içinde yarışıp duruyordu. Aralarında uzlaşma yoktu, ama barışçı bir şekilde konuşuyor, birbirilerine dikkatle kulak veriyorlardı. Doktor, insan hayatının bilinmeyen bir hedefe doğru yol alan bir merminin uçuşuna benzediğini ve yaşamda hiçbir yüce düşüncenin bulunmadığını ileri sürüyordu. Bu küçümseyici sözler bana biraz Kolya'yı anımsatıyordu. Larisa Antonovna ise büyük bir ısrarla yaşamın içinde çok yüce bir düşüncenin saklı olduğunu, ama bunu ancak her türden arzuların, ihtirasların, ahlaksızca ihtirasların da uyarıcısı olan bir kadının hissedebileceğini kanıtlamaya çalışıyordu. Onun bazı düşüncelerini Larisa Antonovna'nın engellenemez gururuna olan aşkım yüzünden tamamen doğru olarak kabul ediyordum. Anımsıyorum, örneğin şöyle diyordu:

'Kadın, erkeklerin hiçbir zaman akıl erdiremedikleri bir şeyi kolayca anlayabilir: Kadın yeni bir yaşamın doğumunu iliklerinde hisseder, dünyadaki güçlerin yenilenmesinde değişmez kaynaktır kadın. Kadın, en güzel düşüncelerin kendisi tarafından alevlendirildiğini, kahramanlıkların kendisi sayesinde yapıldığını, tüm güzelliklerin ve şiirlerin kendisinden kaynaklandığını görür ve eğer kadın olmasaydı sizler birer vahşi hayvan gibi yaşayarak sadece ve sadece boğazınızı düşünürdünüz. Yeryüzünde kadından daha sağlam, daha anlaşılır bir şey yoktur, ondan başka dayanağınız da yoktur.'

Bir keresinde de şöyle demişti:

'Anneler her zaman babalardan daha huzurlu ölürler, çünkü anneler yaşamın kesintisiz olduğunu bilirler.'

Doktor gülmüş ve:

'Hayvanlar kadınlardan daha da huzurlu ölürler,' demişti.

Bu konuda tartışmışlardı. Bazen Larisa Antonovna'nın ruhunda sanki bir kasırga kopardı. Doktorla biz onun yanından iki toz tanesi gibi uzaklaşırdık. Ve bu her zaman birdenbire, hiçbir neden yokken, söylenmiş herhangi bir söz yüzünden çıkardı. Anımsıyorum, üçümüz oturuyorduk, Larisa Antonovna konuşmuyordu, bense Moskova seyahatimi anlatıyordum. Doktor birden alçak sesle:

'Kendilerini düşündüğünüzde suçlular ve kadınlar bunu duyarlarmış...' diye bir söz etti.

Nasıl da öfkelendi! Bu sözler sanki onu dağlamıştı. Üç günlük bir işret âleminin ardından yatağa düştü, kalbi ağrıyordu.

Doktor vereme yakalandı ve kısa süre sonra İsviçre'ye gitti. O sırada tam bir çılgınlık başlamıştı. Larisa Antonovna gençliğini önüne katmış bir tepeden aşağı koşuyordu sanki. Bunun pek çok kadının başına geldiğini fark etmiştim: Yüreklerine yılların kırkıncı darbesi vuruyor, kadınlık çağı gelip çatıyor ve kadıncağız, utanmayı falan unutup hayatı boyunca yemediği her şeyi bir yılda yemek istiyor. Larisa Antonovna da böyleydi: Eskiden küçümsediği birtakım delikanlılar, aktörcükler, şaşı gözlü üniversite öğrencileri çevresinde dönüp duruyor, ter içinde kalıyor, birbirlerine bağırıp çağırıyorlardı. Hatta bir ay içinde iki âşığı olmuştu: Bir şarkıcı ve kendisini dâhi bir şair, Puşkin'i ise toy bir delikanlı diye adlandıran üniversite öğrencisi bir manzumeci. Şarkıcı, kuşkusuz zaferiyle övünmeye başlamıştı, ama tıraşlı suratına bir şamar atıp, bu şamara bir de beş bin ekledim ve 'Kaluga'ya git, aptal herif!' dedim. Mahsus daha kötü, daha sıkıcı bir kasaba seçmiştim. Gitti...

Bunlar benim hayatımın en zor yıllarıydı. Bazen onun yanından ayrılıyordum ve bütün gece, gün ağarana dek hazinemin bekçisi olarak sokaklarda dolaşıyordum, oysa o benden çalınmıştı, başkalarının ellerindeydi. Sessizlikte yürüyorsun, gönül kırıklığının, can sıkıntısının acısıyla dolu bir yürek taşıyorsun ve mutluluk olmadan, karşılık gören bir aşk olmadan yaşamanın anlamı

ne diye düşünüyorsun. Evlerin pencerelerine bakıyorsun; her evde birileri seviyor, sense yalnızlığının içinde aç ve zavallısın. Böyle kaç gece geçirdim! Yalnız bir adamın mehtaplı gecelerde gölgesini yerde sürüklemesi ne zordur.

Larisa Antonovna ise artık farslarda oynamaya başlamıştı. Sahneye yarı çıplak çıkıyor, bacaklarını, göğüslerini gösteriyordu. Aklımı kaçıracağım, ona yalvarıyorum:

'Yurt dışına gidelim!' diyorum.

Hayır, gitmiyor. İsviçre'ye, doktora, yardım edebilir, onu etkileyebilir misiniz diye yazdım. Anlaşılmaz, hatta alaycı bir cevap verdi. Mektubundan bir şey anlamadım, yalnızca mektubun sonundaki not, ne derece gereksiz olduğunu göstermesi bakımından aklımda kalmış. Not şöyleydi:

'Lev Tolstoy, sonsuzluk kavramı bir akıl hastalığıdır, der. Bense, aşk, hayal gücünün hastalığıdır diyorum. Tavşanlar ve kobaylar aşk konusunda en normal davrananlardır.'

Aptalca bir anlam çıkıyordu bundan.

Okumuş yazmış insanlarda sevimsiz bir alışkanlık daha fark etmiştim: Kafalarında çeşit çeşit düşünce biriktiriyor ve tüccarların paralarıyla övünmeyi sevdikleri gibi bu düşüncelerle övünmeyi sevdiklerinden midir, yoksa bu düşünceleri içlerinde taşımak zorlarına gittiğinden midir, affedersiniz mujiklerin bitlerini saçtıkları gibi onlar da nereye olduğuna bakmaksızın bu düşüncelerini sağa sola dağıtıyorlardı. Oysa düşünceler konusunda dikkatli davranmak gerekir, aslında hiç kimse bunların hangisinin doğru olduğunu, hangisinin olmadığını bilmez. Bazen insan için düşünce, bir köpek için ekmeğin içine konmuş iğne gibidir: Köpek bu ekmek topağını yutar ve genellikle boğulur. Kuşkucu bir adam olarak ben bile zaman zaman başkalarının düşünceleriyle beslendiğimi, kendi sözcüklerimle konuşmadığımı hissediyorum. İnsan düşüncelerle değil, anlamsız, boş bir istekle yaşar. Can sıkıcı bir öğretmen olan akıl, ona 'Adam yakından gidiyor' diye dikte eder. Öğrenci ise, 'Adam hışımla gidiyor...' diye yazar.

Bir keresinde okulda böyle bir dikte yazmıştım da öğretmen bana:

'Aptal, ben sana okuma yazma öğretiyorum, sen kalkmış felsefe yapıyorsun!' demişti.

Evet. Larisa Antonovna rezil bir şekilde fırıl fırıl dönmeye başlamıştı. Bakıyor ve düşünüyordum: Hani nerede soyluluğu, nerede gururu? Bir dilencinin sadaka isterken yaralarını göstermesi gibi sahnede vücudunu gösterdiğini görmek, beni gözlerimden yaşlar akıtacak, umutsuzluğa düşürecek kadar üzüyordu. Hatta o hale geldi ki, dikkati benim üzerime çekmeye başladı. Bu hepsinden daha acı verici, daha üzücü oldu benim için.

Sarılıyor ve fısıldıyordu:

'Sizi yiyip bitirdim, değil mi Petruşa? Affedin, öpün beni!'

Öpüyordum. İstemiyordum, neredeyse ağlayacaktım ama öpüyordum, hatta ona daha fazla mutluluk verebilmek, onu o iğrenç kasırgadan uzaklaştırabilmek için gayret ediyordum. Istırap içinde olduğunu, ruhunu doymak bilmez bedenine teslim ederek acı çektiğini görüyordum. Yüzü biraz yaşlanmıştı, eskisi kadar istekli fotoğraf çektirmiyordu, ama vücudu, doymak bilmez bir genç kız vücuduydu. Bense artık kırk yaşımı geçmiştim ve erkeklik gücüm paslanıyor, küfleniyordu. Larisa Antonovna'nın aşk nöbetlerini anımsamak korkunç, utanç verici bir şey. Tanrım, Tanrım, insanoğlu nelere dayanmak zorunda kalıyor!

Bazen uyuyakalıyor, başucuna oturuyorum, bakıyorum ve delice fısıldıyorum:

'Bu sen misin? Sen misin?'

Pencerelerin ardındaysa ya kar fırtınası uluyor ya da ayaz ortalığı çatırdatıyor, ay ışığı parlıyor. Bunlara, yazın da kışın da her şeyi ortaya çıkaran bu mehtaplı gecelere güçlükle katlanabiliyorum. Mehtaplı geceler insanın uykusunu dağıtıyor, her zaman beraberinde lanet olasıca aydınlık ve soğuk düşünceleri de getiriyor.

Bu kahrı nasıl aklımı kaçırmadan içebildiğimi anlamıyorum. Larisa Antonovna geç kalmış bir duygunun işkencesine uysalca

kendini teslim ederek ruhuyla nasıl barışabilirdi, bilmiyorum. Ayaklarına kapandım ve yalvardım, gidelim dedim. Hayır. Nasıl bir sarhoşu meyhaneden çıkarmak olanaksızsa, onu da bu girdaptan, yani tiyatrodan çekip almak olanaksızdı. Oysa onunla açıkça, acımasızca alay ediyorlardı. Bunu o da görüyordu elbette. Bu yüzden daha da çok içiyordu, ayrıca onda insanlara karşı bir tür korku ve tilki kurnazlığı belirmişti. İnsanları pohpohluyordu, kendini âdeta küçümsemeye başlamıştı, başarılarını ise bir tek bana anlatıyordu. Geceler boyunca hep aynı şeyleri dinliyordum:

'Anımsar mısınız, hani Pskov'dayken... Petruşa, Herson'dakini de hatırlıyor musunuz?'

Dinliyordum ve onun hoşuna gitsin diye kendim de olmamış şeyler uyduruyordum. Yalan söylediğimi anlıyor, birden susuyordu, yüzüme bakıyor ve boynuma atılıyordu:

'Sevgilim, beni ne kadar çok seviyorsunuz!'

'Evet,' diyordum, 'seviyorum. Siz tek rahatsız olmayın da...'

Oysa o:

'Kaderin insanla ettiği tüm alayların içinde karşılık görmeyen bir aşktan daha korkuncu yoktur,' diyordu.

Bunu pek tabii ki, doktor için söylüyordu. Ama ben onun doktoru sevdiğine inanmıyordum. Bu, onun ruhunun son kapiğiydi artık. Bir hayal. Bir yalan.

Kırk dört yaşındayken Larisa Antonovna'da tehlikeli kalp krizleri başladı. Doktorlar bana onun beklenmedik bir anda, örneğin yolda giderken ölebileceğini söylediler. Nihayet o zaman onu yurt dışına gitmeye razı edebildim. Deniz kenarına gitmek istiyordu. Deniz kıyısındaki küçük Sen-Sebastyano kenti yakınında bir yere yerleştik. Küçücük bir ev tuttuk, içini güzelce dayayıp döşedim, buyurun Larisa Antonovna, burada ölün, der gibi. Dünyanın öbür ucunda, çok güzel bir yerdi. Yabancı bir dil konuşan insanlar da her zaman kendi insanlarından daha iyidir, ne söylediklerini anlamazsın ne de olsa. Yalnız geceleri benim için korkunç oluyordu. O memlekette geceler aniden bastırıyor, güneş okyanusta batar

batmaz dağların arkasından hemen gece ortaya çıkarak toprağın ve suyun üstüne çöküyordu. Yıldızların altındaki bu boşluk ve uçsuz bucaksız okyanusun yarattığı can sıkıntısı, sessiz gecelerde beni delirecek hale getirirdi. Okyanusun gümbürtüsü ve çatlayan dalgaların uluması da anlamsızlıklarıyla beni eziyordu kuşkusuz. Pencereden bakıyorsun, koyu renk bir şey yuvarlana yuvarlana kıyıya doğru geliyor, sanki ak yeleli bir at sürüsünü kovalıyorlar, sürü deliler gibi yuvarlanıyor ve birden toprağın üstüne sıçrıyor, toprağa vuruyor, topraktan oflamalar geliyor ve küçük evimiz tir tir titriyor, pencerelerdeki camlar sızlanmaya başlıyor. Ama hareket ve gürültünün olması yine de daha iyiydi, sessiz geceler hiç daha çekilmiyordu. O zaman Kolya'nın acıyla kendinden geçen dünyamız hakkındaki sözlerini ve doktorun suçlu suçlu söylediği öfkeli sözleri anımsıyordum. Dünyamız Tanrının aklı tarafından unutulmuştu, yıldızların ortasında unutulmuştu ve üzerindeki insanlar öylesine tek başlarına, öylesine birbirlerine yabancıydılar ki! İşte bunu düşündüğünde bir insan için sevdiği kadının ne kadar gerekli olduğu apaçık ortaya çıkıyor. Larisa Antonovna haklıydı: Yalnızlığını kiminle birlikteyken daha iyi unutabilirdin? Böylesi gecelerde ona olan aşkım kendi karanlığı içine alabildiğine gömülüyordu.

Yatıyor ya da odamda yalınayak, sessizce dolaşıyor, bekliyordum: İşte okyanus ofluyor ve Larisa Antonovna'nın ölmeden önceki çığlığını işitiyorum. Yoksa bağırdı da ben mi duymadım? Odasının kapısını açıyor, eşikte duruyor, dinliyordum, soluk alıyor mu diye. Onu daha çok karyolanın başucuna dayanmış, köpükler içindeymiş gibi beyazlara gömülmüş, gözleri kapalı, okyanusun sesine kulak vermiş bir halde kımıldamadan otururken görüyordum. Öylesine bir boyun eğmişliği, öylesine bir hüznü vardı ki. Akıllı kadındı, öleceğinin farkındaydı, ama gururu yüzünden bundan söz etmiyordu. Sen de keder içinde tıkanıp kalıyorsun, kapının önüne yere oturuyorsun, yarı diri, yarı ölü, bir, iki, üç saat

oturuyorsun... Bazen benim uyumadığımı fark edince Larisa Antonovna sesleniyordu:

'Petruşa, buraya gelin, yanımda durun!'

Sonra alçak sesle konuşmaya başlıyordu:

'Hatırlıyor musunuz, Kursk'ta beni nasıl karşılamışlardı?'

Onun görür gibi olduğu her şeyi anımsıyordum elbette.

'Olağanüstü bir karşılamaydı,' diyordum. 'Sizin bütün yaşamınız olağanüstü zaten!'

O yoruluyor, susuyordu. Başımı bacaklarının üstüne koyuyor, yatıyor, içimden ona dua ediyordum:

'Saadetim, hayatım, sakın ölme!'

Birkaç kez kederle:

'Aman Tanrım, saçlarınız ne kadar da çabuk ağarıyor!' demişti.

Bu durumun onu üzdüğünü görünce saçlarımı hafiften boyamaya başlamıştım. Beyefendiciğim, tek bir şeyi, sadece sevdiğiniz kadının nasıl öleceğini görmek için yaşamak dayanılmaz bir şeydir! Bu ruh inmesi içinde tam iki yüz sekiz gün yaşadım, iki yüz dokuzuncu gün Larisa Antonovna öldü. Terastaydı. Boğucu, sakin bir gündü, okyanus bile çok gürültü etmiyordu. Larisa Antonovna daha sabahtan:

'Bugün kendimi şaşırtıcı derecede hafif hissediyorum,' demişti.

Sonra terasa çıktı, koltuğa oturdu, her zamanki gibi konuşmadan okyanusun dalgalarına bakıyordu. Hastabakıcı Agata ona bir buket çiçek getirmişti. Güzel elleriyle çiçekleri okşadı, yüzünü çiçeklerin içine sakladı, sonra birden ayağa kalktı, parmaklığa tutundu, sendeledi... Son anda tutabildim onu..."

Adam ayağa kalktı, vahşi gözlerle etrafa bakındı, ellerini ceplerine sokup sobanın çinilerine yaslandı.

"İşte bu kadar! Orada, bir tepenin eteğindeki küçük mezarlığa gömdüm onu. Mutluluğu bulamadığı Rusya'ya getirmek istemedim. Acının ruhumun tek gıdası olduğu buraya bir buçuk yıl kadar ben de dönemedim."

Kaşlarını çatarak bana baktı ve sert bir ifadeyle:

"Yalnız, Larisa Antonovna'dan yakındığımı sakın aklınıza getirmeyin, hayır, bunları yalnızca siz istediniz diye anlattım. Yakınmanın bir yararı olmaz genellikle: İnsan insana karşı taş kadar sağırdır."

Çinilerin beyaz fonu önünde yüzü, özellikle de gözlerinin altı çok koyulaşmıştı. Gözlerini kapatmış dimdik duruyordu, sanki bu gece daha da incelmişti.

Pencerenin arkasında yağmur sicimleri daha çok parlamaya başlamıştı. Fenerin yorgun ışığı donuklaşmıştı. Uzakta, zor duyulan bir sesle kilise çanları bakır güvercinler gibi kuğurduyordu, bir manastırda sabah ayinine çağırıyorlardı.

Adam isteksiz bir biçimde, alçak sesle:

"Daha sonra yine de Rusya'ya döndüm ve bu daireyi kiraladım, çünkü Larisa Antonovna karşıda oturmuştu ve her şey burada başlamıştı. Onun portrelerini basmıştım, portrelerden kartpostal yaparak onları satıyorum, para kazanmak için değil tabii ki..."

Uzun, zayıf elini köşeye doğru uzatarak, vazoyu, kuru çiçeklerden oluşan buketi gösterdi:

"Bunlar, onun son kez elinde tuttuğu çiçekler, ama çiçekler de öldü! Kireçli suda yıkamamı tavsiye etmişlerdi, ama bir yararı olmadı. Vernikledim, onun da faydası olmadı. Üstelik doğal hallerini de yitirdiler."

Köşeye, masaya doğru yaklaştı, kirli gri renkteki çirkin topaklara ince parmaklarıyla dikkatlice dokundu ve boğuk bir sesle:

"Çiçekler toz olup dökülüyor, ne yaparsanız yapın bunun önüne geçemiyorsunuz..." dedi.

1923

Bir Kahramanın Hikâyesi

ÇOCUKLUĞUMDA, yani daha insanlardan korkmaya başlamadan önce hamamböceklerinden, arılardan, sıçanlardan korkardım; daha sonra fırtına, tipi, karanlık korkusu beni dehşete düşürmeye başladı.

Gümbür gümbür bir fırtına koptuğunda, şimşeklerle aydınlanan pencere camlarındaki o mavi ürpertiyi görmemek için gözlerimi acıtırcasına sıkı yumardım. Birisi bana, şimşeklerin göğü yararak, açık günlerde görülen maviliğin sınırları ötesindeki yüce cehennem ateşini ortaya çıkardığını söylemişti. Belki de bunu kendim uydurmuştum. Mavilik, bütün dünyayı saran bir yangının dumanı, yıldızlar yangının kıvılcımlarıydı; dünya, ateşe atılan bir vişne çekirdeği gibi herhangi bir anda patlayabilir, güneş gibi alev alev yanmaya başlayabilir, daha sonra da kömür haline gelerek ikinci bir ay olarak gökyüzünde asılı kalabilirdi.

En çok da karanlıktan korkardım. Karanlığı, ışığın yokluğu olarak değil, ışığa düşman, başlı başına bir güç olarak görüyordum. Karanlığın elle tutulmayan gri tozu havayı kararttığında koyulaşarak, kararak ağaçları, evleri, odalardaki eşyaları yuttuğunda bu tozun taş sertliğinde yoğunlaşacağını, karanlıkta bütün canlıların, bu arada benim de taş kesileceğimizi sanırdım. Karanlığa hep elimle dokunmak isterdim. Elimi karanlık köşelere uzatır, parmaklarımı yumruk şeklinde dikkatlice sıkarak avcumun derisinde sevimsiz, nemli bir soğukluk hissederdim. Karanlık, görülebilen her şeyi kara bir toz haline getirerek yok eden yıldızlar üstü bir yangının isiydi.

Bunların, on on üç yaşlarındaki bir çocuk için son derece karmaşık düşünceler olduğunu biliyorum, ama bana öyle geliyor ki, o yıllarda tam tamına bu şekilde düşüncelere sahiptim.

Beni neredeyse aklımı kaçıracak kadar korkutan şeyse tipilerin çıkardığı ıslık ve uluma sesleriydi. Yeryüzündeki her şeyin çılgınca dönüp durduğu, ağaçların topraktan koparak kar bulutları arasındaki bir yere uçmak istercesine sallandığı o korkunç gecelerde bazı kötü güçler dünyayı boşaltmaya, dünya üzerindeki kentleri, ormanları, insanları silip süpürmeye, beni bir ölüm sessizliği içinde soğuk, beyaz bir çölde tek başıma bırakmaya karar vermişler gibi gelirdi. Göğsüm acı verici, sınırsız bir boşluk duygusuyla dolardı. Korkuya kapılan yüreğim, tıpkı gökle deniz arasında kalmış küçük bir kanatlı böcek gibi bu boşluğun içinde asılı kalır, tir tir titrerdi. Rüzgârın o alaycı, o lanet olası ıslığı, keskin çığlıklar atarak içime dağılır, üşütür ve vücudumu paramparça ederdi. Kafamı yastığın içine gömer, kulaklarımı parmaklarımla tıkardım, bu kırıp geçiren ölümcül ıslığı yine de göğsümün içinde duyardım.

Hastalıklı bir çocuk olduğum akla gelebilir ama değildim; güçlü kuvvetli, iyi beslenen biri olarak yaşıtlarımdan daha uzun boylu, daha büyük görünürdüm ve beni adam yerine koymalarının nedeni yaşım değildi.

Evet, fiziksel olarak sağlıklıydım ve sanıyorum, doğa olayları karşısında duyduğum korkunun kaynağı da sağlıklı oluşumda yatıyordu. İnsanın kendisine yönelik olarak nedenini kavrayamadığı bir ölüm tehlikesi karşısında duyduğu doğal, biyolojik bir korkuydu bu. Hasta bir insanın, sağlıklı bir insanın hissettiği kadar kuvvetli bir korku duyamayacağından eminim.

Annemin tek çocuğuydum. Piskoposluğa bağlı bir mimar olan babamı anımsamıyorum, ben dört yaşındayken ölmüş. Onun yerini dul bir adam olan dayım almış; tıpkı annem, hizmetçi Dunya, saka Nikon ve evimizdeki diğer tüm insanlar gibi dayım da beni sevip tepesine çıkartırdı.

"Kar fırtınalarının ne gereği var?" diye sorardım dayıma.

Uzun boylu, şişman, çok yakışıklı, çok iyi bir gitarist ve ateşli bir kâğıt oyuncusu olan dayım şefkatle bana sarılır, teselli etmeye çalışan ama edemeyen bir şeyler söylerdi:

"Tanrının isteğine uygun olarak doğa tarafından öyle bir düzen kurulmuş."

Sonra saçlarımı okşarken bir yandan da anneme:

"Bunda filozofluk eğilimi var," derdi.

Benimle her zaman isteyerek, hevesle sohbet ederdi. Ben de onun akıcı konuşmasını, yumuşak, yuvarlak sözcüklerini, dünyayı yöneten üç kuvvet hakkındaki, yani Tanrı, doğa ve insan aklı hakkındaki hikâyelerini dinlemeye bayılırdım. Ancak bu kuvvetlerin arasındaki gizemli bağı kavrayamazdım. Ne kadar çok hikâye dinlersem Tanrı, anlaşılmazın yarı karanlığı içine o kadar daha çok gömülür, doğa daha korkunçlaşır ve aklın rolü daha anlaşılmaz görünürdü.

Kaba ama beynime zalimce yapışıp kalan bir benzetme doğmuştu kafamda: Doğa, çamaşırcı kadın Karaseva'ydı. Lakabı Mokreya* olan iriyarı, pasaklı bir kadındı Karaseva. Bizim evin avlusunda, at ahırının yanında otururdu. On yıldır onu gözlüyordum. Bana öyle geliyordu ki, küstah, yağlı gözlerindeki alaycı bakışla tombul, kırmızı suratı, geçen süre içinde hiç değişmemişti. Kırk yaşında kadardı. Çalışmaktan yorulmazdı, sürtüklükte de aynı şekilde yorulmak nedir bilmezdi. Onun yaşındaki pek çok kadın gibi erotizm hastalığına yakalanmıştı, delikanlılara düşkündü, onlara karşı bakire kızları baştan çıkaran hasta erkeklerin açgözlülüğünü gösterirdi.

Ahlaksız ve kurnaz biri olan bu kadın ayıkken tatlı, güler yüzlü görünmeye çalışır, şarkı söyler gibi falsolu olan sesi, bir kabahat işlemiş gibi çıkar, yüzü daha da genişler, küstah bakışlı gözleriyse utangaç gülümserdi.

Ama hemen hemen her cumartesi günü, akşama doğru çılgınca içki içer, anlamsız azgınlık nöbetlerine tutulurdu. Sağlıklı

* (Ru.) "Islak" anlamına gelir. *-çev.*

bir erkeğin gücünü, durduk yerde kırıp yıkma isteğini göstererek aynen kendisi gibi pasaklı üç kadın arkadaşını döver, tabakları bardakları kırar, sandalyeleri, sıraları parçalardı. Bir keresinde ağzı var dili yok, uysalın uysalı, yazları hep ölü gibi beyazlar giyen dindar ihtiyar saka Nikon'un fıçısını baltayla paramparça etmişti.

Bir keresinde de at ahırının kapısının önünde elleri ayakları bağlı yerde yatarken Nikon'un ona şöyle dediğini duymuştum:

"Hayatına hiç acımıyorsun, Mokreya!"

Hırıltılı bir sesle:

"Hayatı ne yapayım? Hayat nedir ki!" diye yanıt vermişti.

Onun azdığı saatlerde insan aklı, polis memurunun şahsında avluda belirirdi. Polis memuru, bir yumruk darbesiyle Mokreya'nın ayaklarını yerden keser, dudaklarını sımsıkı kapatıp böğürür gibi sesler çıkarır ve çamaşırcı kadının ellerini, ayaklarını kirli çarşaflardan yırtılmış bezlerle, iplerle bağlardı. Kadın ona asla karşı koymazdı, yalnız hafifçe gülümseyerek şöyle mırıldanırdı:

"Hadi, bağla bağla! Bağla, alçak herif..."

Polis, onu iplerle sarıp sarmalarken sesli sesli solur, dişlerinin arasından şöyle derdi:

"Ben se-ni bilirim, ben seni..."

Sarhoş çamaşırcı kadını korkunç bulan tek ben değildim. Ondan aklımı kaçıracak kadar korkardım. Bende müthiş bir tiksinme, karşı konulmaz bir iğrenme duygusu uyandırıyordu.

"Bu kadın neden yaşıyor?" diye sorardım dayıma. Dayım başımı okşayarak:

"Bu sorunun cevabını akıl veremez; neden sorusuna, Tanrının istemidir bu, demekten başka yanıt bulamayız," diye karşılık verirdi.

Doğayı kaba bir benzetmeyle çamaşırcı Mokreya'ya, insan aklını ise Tatar polis memuruna benzetme düşüncesinden gençlik yıllarımda bile vazgeçmediğimi, şimdi de bu benzetmeden kurtulamadığımı itiraf etmekten çekinmem. Hayatın bir insan olarak

bana akıldışı ve düşmanca gelen olayları karşısında duyduğum korkuyu bu kadın pek tabii ki artırıyor ve derinleştiriyordu.

Sivrisineğin bana sıtma bulaştırabileceğini, farelerinse veba hastalığı taşıdığını öğrendiğimde hayretler içinde kalmıştım. Mini minnacık bir sivrisinek de korkak bir fare de benim düşmanım mıydı yani?

Neden, neden sorularıyla dayımı canından bezdiriyordum. Sonunda öfkelendi, gür kaşlarını oynatıp:

"Bana bak," dedi, "senin yaşındaki bir çocuğun böyle insanı bıktıracak kadar bilgiçlik taslamasının gereği yok. Aslında bu yüzden seni kırbaçlamak gerekir. Beni rahat bırak."

Annem de bana:

"Dayına musallat olmaktan vazgeç," diyordu. "Neden hep saçma sapan sorular soruyorsun? Hiç hoş bir şey değil yaptığın."

Ancak bu sözleri söylerken bir yandan da ne kadar meraklı bir çocuk olduğumu eşlerine dostlarına anlatmaya devam ediyorlardı. Annem ve dayım böylelikle kendimi beğenmişliğimi artırırken aynı zamanda da onlarla aramdaki ilişkiyi soğutuyorlardı. Artık kendimi yaşıtlarımdan daha akıllı hissediyordum ve yaşıtlarımın arasından arkadaş edinemiyordum. Lisedeyken korkağın biri olduğumu fark ettiler tabii ve beni acımasızca kızdırdılar. Üstelik de hantal, beceriksiz biriydim; lisede grup halindeki kavgalardan korkardım, sokak çocuklarıyla liseliler arasındaki düşmanlıksa bana Gustave Aimard'ın vahşi adamlarının Avrupalılara olan içgüdüsel düşmanlığını anımsatırdı. Böylece yalnız olmanın gururunu çok erken hissetmeye başladım ve yalnızlığın, bağımsız kişiliğin özgürce geliştiği tek alan olarak önemini belli belirsiz bir biçimde anlamış oldum.

Orta halli bir öğrenciydim; çok meraklı olmasam da iyi niyetle okuyordum. Dayımın, hikmetinden saygıyla söz ettiği tabii bilimler, doğa olayları karşısında duyduğum korkuyu gidermemiş, hatta azaltmamıştı bile. Tabii bilimler dersini, maymuna benzeyen, yuvarlacık, hareketli bir adam olan genç öğretmen Jdanov büyük

bir coşkuyla veriyordu; öğrenciler ona Top lakabını takmışlardı. Maddenin yapısı hakkında kendine özgü bir hipotezi vardı, elektriğe hayrandı ve derslerde:

"Yaşamın bütün bilmeceleri elektrik enerjisinde gizlidir, yakın zamanda da bu bilmeceleri çözeceğiz!" diye haykırırdı.

Biraz garip bir adamdı, hemen hemen her ilkbahar âşık olup yeni bir roman yaratırdı; bana hafif biri gibi görünürdü, soytarıya benzer bir şey görürdüm onda ve bu yüzden de kalbim kırılırdı. Bir keresinde derste bir şeyi anlamamıştım. Bu, Jdanov'u kızdırmış, bana şöyle demişti:

"Sen, kesinlikle çalışkan bir delikanlısın ama bilimi sevmiyorsun. Neyi sevdiğini de doğrusu anlayamıyorum. Bence senin burada değil, din okulunda okuman gerekirdi, evet."

Tarih öğretmeni Miliy Novak'tı. Uzun boylu, kemikleri fırlamış, sırtı hafifçe kambur, küçük, dazlak kafalı, yaşlı bir kız gibi tüysüz suratlı ve gırtlak çıkıntısı kocaman bir adamdı. Bana son derece çirkin biri olarak görünürdü. Bağa çerçeveli, yuvarlak, koyu renk gözlüğü yüzünün neredeyse üçte birini kaplardı. Pasaklı, dağınık biriydi, iki yana sallanarak güvensiz yürürdü; ayakkabılarının topukları her zaman çarpıktı, pantolonu ise diz yerlerinden komik bir biçimde esnemişti. Atlardan korktuğunu fark etmiştim. Karşıdan karşıya geçmeden önce uzun uzun, kararsız bir biçimde etrafına bakınıyor, arabaların geçmesini bekliyor, sonra başını eğip düşecekmiş gibi sallanarak hızlı hızlı yürüyordu.

Tarih dersini dümdüz, renksiz bir sesle çok sıkıcı bir şekilde anlatır, sadece çarların acımasızlığını haklı gösterdiği zamanlarda birazcık canlanırdı. Ellerini ceplerine iyice sokarak konuşurdu, ama sol elini yavaş yavaş cebinden çıkarır, çengel gibi kıvrık parmağını yukarı, omzunun hizasına kaldırır ve:

"Büyük Petro sertti ama koşullar öyle gerektiriyordu," derdi.

Onun yavan bir dille anlattığı tarih dersi, dehşet verici olayların çokluğu yüzünden ilgimi çekerdi. Galiba Novak'ın derslerinde

en çok altını çizdiğim şey şiddet olaylarıydı. Yanıtlarımı dinledikten sonra evet anlamında başını sallıyordu:

"Öyle, aynen öyle. Çar Korkunç İvan gaddar olmak zorundaydı, dönemin koşulları öyle gerektiriyordu. Evet."

Arada bir beni öğrencilere örnek gösterir, onların bana karşı düşmanlığını artırırdı.

Novak'la sokakta karşılaşıp, evine uğramamı önerdiğinde altıncı sınıftaydım.

"Yarın akşam, biraz geç vakitte," diye de alçak sesle eklemişti.

Bahçe içindeki bir müştemilatta, boylu boslu, sessiz yaşlı bir kadının yanında sığıntı gibi kalıyordu. Yarı karanlık odası kitaplarla doluydu, odanın ortasında aynı şekilde üzeri kitap yığınlarıyla kaplı kocaman bir masa, duvarın önünde bir yatak, köşede bir elbise dolabı vardı. Bahçede, karanlıkta ılık bir yağmur tembel tembel yağıyordu, ağaçların yaprakları tuhaf bir sesle hışırdıyordu; bu kuru ve yumuşak ses Novak'ın odasında, hep bu odanın loşluğunu dolduran son derece gerekli bir şey gibi gelmiştir bana. Açık pencereden içeri gri kelebekler giriyor, masanın üstünde yeşil bir abajurla örtülü lambanın tepesinde dönüp duruyordu.

Belini yay gibi geren kopkoyu, hareketsiz Novak, yeşile çalan kel kafasını yere eğip masaya bakarak beni sessizce tarih-filoloji fakültesine hazırlanmaya ikna etmişti.

"Makarov, tarih zevkiniz var ve sizinle okul dışında bu bilime çalışmayı öneriyorum, çeşitli kitaplar verip okumanıza yön vereceğim. Evet."

Novak'ın benimle konuşurken "siz" diye hitap etmesi gönlümü okşamıştı, bu öneriyi kabul ettim. Masanın üstünden pek büyük olmayan, kırmızı, maroken ciltli bir kitap aldı, eliyle kitabı okşadı.

"İşte dikkatle okunması gereken bir kitap. Lütfen onu dikkatle okuyunuz. Sonra bu kitap konusunda sizinle konuşacağım. Evet."

Bu, Karleyl'in *Tarihte Kahramanlar ve Kahramanlıklar* adlı kitapçığıydı. Ciddi kitapları okumayı pek sevmezdim, bana en çok zevk verenler, yabancı dillerden çevrilmiş macera romanla-

rıydı. Hoşuma gidip gitmediğini anımsamıyorum, ama bu kitapçığı da özenerek okumuştum. Ancak kitapta benim *Robinson Crusoe* ve Kuper'in, Mayne Reid'in, Gustave Aimard'ın kahramanlarının serüvenleriyle eğitilmiş edebi zevkimi tatmin eden bir şey vardı.

Novak, bu küçük kitabın felsefesini gözlerimin önüne serdiğinde çok şaşırmıştım. Soğuk, ezici bir güçle, alçak ama inandırıcı bir sesle halk kitlelerinin esas itibariyle kişiliksiz, ruhen ilkel ve tekdüze olduğunu söylüyordu; bu kitlelerin istediği tek şey vardı, yaşamın görünürdeki kolaylıklarını artırmak. Ancak yaşamın gizlerini anlama isteği yabancısı oldukları bir istekti, yaratıcılık da onlar için belirsiz, düşmanca bir şeydi. Hatta içinde bulundukları kaba ve ağır yaşam koşullarını iyileştirmek bile ellerinden gelmiyordu. Kitleler bir şey yaratmayı, icat etmeyi beceremiyordu. Yaratan, icat eden, yasaları koyan her zaman yalnızca insandı, bireydi, kişiydi.

"Halk daima bireyin manevi enerjisini sömürerek yaşamıştır." Aklımda kalan bu sözler kuru bir ses çıkarmış ve çengele benzeyen parmak, gözümü çıkartmak istercesine yüzümün önünde oynamıştı. Novak'ın gırtlak çıkıntısı, sözcüklerin baskısıyla ileri fırlamıştı.

"Korkunç İvan ve Büyük Petro, Alman prensesi Yekaterina, Puşkin, Gogol, Dostoyevski olmasaydı dünya Rusya'yı tanımaz ve hissetmezdi. Tarih her zaman bireylerin işi, kahramanların yarattığı eserlerin sonucudur. İtalya'yı Dante ve Petrarca, İngiltere'yi Milton, Yum ve Gobbs yaratmışlardır..."

Adları dışında haklarında hiçbir şey bilmediğim insanların isimlerini sayıyordu.

"Rabelais, Descartes, Voltaire olmasaydı Fransa; Goethe, Wagner olmasaydı Almanya nasıl olurdu?" diye soruyordu. Esin kaynağı olan, her birine kendine özgü bir çehre kazandıran şairler ve düşünürler olmasaydı Avrupa ulusları nasıl olurdu? Siyah Afrika kabilelerine, Kalmuklara, Kırgızlara, Başkırtlara bir göz atınız..."

Ellerini masanın üstüne koyarak parmaklarını sinirli sinirli oynatıyor, sesini giderek alçaltıyordu. Bu da beni, Novak'tan başka hiç kimsenin bilmediği sırları duymakta olduğuma inandırarak dikkatimi iyice yoğunlaştırmak zorunda bırakıyordu. Novak'ın gözlüğünü çıkartmasını şiddetle istediğimi anımsıyorum. Bu adamda benim için tanıdık olarak kalmış tek şey gözlüktü. Onu hiçbir zaman kızgın, hatta öfkeli görmemiştim; sıkıcı, soğuk bir adam olan Novak, sınıfta, artık kendisine bıkkınlık veren, alışkın olduğu işi yapan bir usta gibi hep sakin ve düzgün davranırdı. Ama bu akşam tanınmayacak şekilde değişmişti, boğuk bir sesle söylediği sözcüklerde bir hiddet, bir öfke işitiyordum, sanki kendisi için onur kırıcı olan bir aldatmacayı gözlerimin önüne sererek bir tür dert yanıyordu. Konuşmak galiba onu sarhoş ediyordu. Uzun gövdesini kasarak büküyordu. Sözcüklerin arasında gırtlağından garip, tüyler ürpertici, kekelemeye benzer "Up-up-up..." diye bir ses çıkıyordu.

"Deha halktan bağımsızdır," diyordu Novak. "Büyük dâhimiz Puşkin, bir Arap'ın soyundan geliyordu, Jukovski yarı yarıya Türk'tü. Lermontov İskoçyalıydı, evet! Anlıyor musunuz? Deha ulus dışıdır, ulustan daha üsttedir, daima daha üsttedir! Her ülkede yabancı kanı taşıyan bir önder bulabilirsiniz. Halkın ruhunu kimin yücelttiğinin ve onu peşine takıp arkasından kimin sürüklediğinin önemi yoktur: Yahudi İsa ve Yunan Platon, bir Hindu veya Çinli Lao-Tze. Rousseau, Tolstoy, aynı ruhun ve aslında aynı dilin insanlarıdır. Kahramanlar, önderler, kitlelerle hemen hemen hiçbir ortak yanı olmayan bir kişilikler kabilesidir."

Novak'ın sözlerinde bir gerçeği ve bu gerçeğin beni bir şeylere mecbur ettiğini hissediyordum, bu da beni hoşuma gitmeyen bir şekilde heyecanlandırıyordu.

"İnsan ve insanlar, bir ve aynı şey demek değildir, hayır," sözlerini duyuyordum. "İnsan, insanlar tarafından temellendirilmiş gerçekliğin düşmanıdır, işte bu yüzden de insan daima insanlardan nefret eder. Tarih, bir kişinin çokluğa karşı düşmanlığıdır,

huzura olan sevgiyle halkın içinde, eylem tutkusuyla da insanın içinde alevlenen bir düşmanlıktır. Tarih bu yüzden her zaman acımasızlıklarla dolu olacaktır, başka türlü de olamaz zaten. Evet."

Beni uğurlarken fısıltıyla şöyle diyordu:

"Sosyalistlere inanmayın, onların öğretisi tehlikelidir, baştan sona yalanlarla doludur, insana karşı bir öğretidir, anlıyor musunuz? Sakın inanmayın."

Sosyalistler hakkında uzun uzun ürkütücü bir yığın şey daha söyledi. Yorgun düştüğüm için artık anlamıyordum. Omzuma koyduğu hafif ama sıkı sıkı yapışan elini, parmaklarının titreyişini, gözlük camlarının ardındaki siyah pırıltıyı anımsıyorum. Bütün bunlar hoşuma gitmeyen şeylerdi.

Elbette, ben onun düşüncelerini basitleştirdim, galiba onları daha kaba bir hale getirdim. Bilmediğim bu düşünceleri ilk duyduğumda on yedi yaşındaydım. Issız sokaklardan geçerek eve dönerken tüylerimi diken diken eden yeni bir şey hissediyordum. O akşama dek yaşam benim için daha basitti. İçimde kahramanca bir şey hissetmiyordum, bilmem kimle veya bilmem neyle bir şey uğruna dövüşen bir savaşçı rolünü oynamayı da asla hayal etmiyordum. Orta boylu, topluca, annesi tarafından şımartılmış, sıradan bir delikanlıydım. Annem sağlığıma çok titizlenirdi, neredeyse hastalık halini almış olan kuruntusunu bana da geçirmişti. Elime bir kitap alarak divana uzanıp yatmak, kitaptaki kahramanların becerikliliklerine ya da gözü pekliklerine şaşıp kalmak, suçlulardan farklı olduğumu hissetmek, şansı yaver gitmeyenlere acımak, eğlenircesine acılar çektirdikten sonra kader bu insanlara gülümsediğinde sevinmek hoşuma giderdi. Hayatın telaş ve tehlikelerinden hoşlanan insanların, yakınlarının mutluluğu için özen göstermekten haz duyan insanların var olduğunu öğrenmek ilginçti, ama şahsen bu insanlar benim için gerekli değildi.

Novak ve Karleyl de benim için hiç gerekli değillerdi. Evde, yatağımda yatarken içim kararak kahramanlıklardan ve halklardan bana ne diye düşünürdüm. Bunlarla hiçbir ilişkim olmaksızın

yaşayabileceğimden emindim; zaten kentte, çevremde, Karleyl'in felsefesini bilmeyen ve bu felsefeye de, kahramanlara, önderlere, sosyalizme ve Novak'ı bu derece sersemce heyecanlandıran şeylere de gereksinimi olmayan on binlerce insan yaşamaktaydı.

Onun sosyalistler hakkında söylediği kaygılı sözleri anımsamak biraz komiğime bile gidiyordu. Lisenin yedinci sınıfında kendilerini sosyalist sayan kibirli, burnu havada birkaç çocuk olduğunu biliyordum. Bu çocukların başında kazadaki asilzadelerin elebaşı olan Bolotov'un oğlu, haddini bilmez, sırnaşık bir delikanlının bulunması da nedense özellikle hoşuma gitmeyen bir şeydi. Bu delikanlı lisede bir kahramandı: Galiba sarhoşken suya düşüp boğulmak üzere olan bir kadını nehirden çıkartmıştı, bu yüzden bacaklarını geniş geniş açarak denizciler gibi yürüyor, ıslık çalıyor ve dişlerinin arasından tükürüyordu.

Benim sınıfımda da bir kahraman vardı: Sorgu yargıcının oğlu, yakışıklı, güçlü kuvvetli, sarhoş Rudometov. Öğrenciler arasında onun serserilikleriyle ilgili pek çok efsane yayılmıştı; ondan korkuyor, onu kıskanıyorlardı. Rudometov ise herkese gözlerini kısarak, çok önemli biriymiş gibi tepeden bakıyor ve öğretmenlere yanıt verirken sadece öğrencilerin değil, zaman zaman öğretmenlerin de kahkahalarla gülmelerine neden olan gerçekten olağanüstü şeyler homurdanıyordu. Bir tek Novak gülmüyor, alçak sesle şöyle diyordu:

"Evet. Bunu insanları güldürmek için uydurmuş olmalısınız. Size iki veriyorum."

Rudometov'un öğretmenlere karşı başına buyruk davranışlarını beğeniyor, birtakım özel sözcükleri söyleme becerisini kıskanıyordum. Bu sözcükler belleğime yapışıp kalıyordu. Bir keresinde Jdanov'un dersinde şöyle demişti:

"Ben eğri çizgileri tercih ederim, düz çizgiler umutsuzca ölü çizgilerken eğri çizgiler bana daha canlı, kendi başına hareket edebilecek çizgiler gibi gelir."

Bu sözlere de kahkahalarla gülmüşlerdi.

Jdanov bu sözlere hayran kalmış ve şöyle haykırmıştı:

"Kafanız iyi çalışıyor, ama lanet olası bir tembel ve haylazsınız."

Novak'ın söylediklerini düşünürken lisenin bütün "kahramanlarını" anımsamıştım, onları gelecekte tarih yaratıcıları olarak hayal etmeye çalışıyordum, sonunda Novak'ı atlatmaya karar verdim. Bunun için basit bir yol seçtim, tarih okumaktan vazgeçtim. İlk zamanlar bunu fark etmemiş gibiydi, sonra:

"Evet. Bu çok kötü," demeye başladı.

Kısa süre sonra beni tekrar evine çağırdı ve doktorların hasta çocuklarla konuştuğu ses tonuyla, neden okumuyormuşum diye sormaya başladı. Ona ne yalan söylediğimi anımsamıyorum, yalnızca Novak'ı öfkelendirmek için korkunç bir istek duyduğumu anımsıyorum. Bunu başaramadım. Omzuma yapışıp bir kez daha aynı şeyleri, halkların önderlerine ve kahramanlarına karşı savaşını anlattı.

"Fiziksel olarak yenilmiş görünse bile bir kahraman her zaman kazanır," diye telkin ediyordu bana. Bense gözlüğünü çıkaracak olursa karşımda aklını kaçırmış bir insanın gözlerinin parlamaya başlayacağını düşünüyordum.

Bu adamın bana göre biri olmadığından son derece emin olarak yanından ayrıldım. Ondan nasıl kurtulabilirdim?

Dayımın beklenmedik hastalığı ve ani ölümü imdada yetişti: Haçlı yürüyüş sırasında boğazını üşütmüş, anjin olmuştu, daha sonra yakalanması zor, budala bir streptokok beynine girip bu yakışıklı, sağlıklı adamı iki gün içinde öldürmüştü. Sanıyorum ki, dayımın çarpılmış ve morarmış yüzünü, karmakarışık sakalını, korkudan diken diken olmuş gibi yastığın üzerine dağılmış saçlarını gördüğümde, ölümün ne kadar korkunç bir aptallık olduğunu ve yaşamın acıklı savunmasızlığını benim hissettiğim kadar hiç kimse hiçbir zaman hissetmemiştir.

Bir din adamının ölümünü haber veren çan ne kadar da iç karartıcı bir şekilde çalıyordu!

Bu ölüm beni mahvetmişti.

Dayımı severdim. Sağlam, neşeli, güvenilir bir insandı; dünyadaki her şeyin yolunda gittiğine ilişkin dingin bir inancı vardı. Güler ve şöyle derdi:

"Gülmeyi seven insan güzel yaşamayı becerir."

Streptokoklar neden gereklidir, onlar da gülmeyi sever mi diye artık soramayacaktım ona. Ve bir viyolonselin bas telinin sesini andıran bariton sesiyle verdiği şu yanıtı da işitemeyecektim:

"Sakın unutma, ne kadar çok soru ortaya çıkarsa, bu sorular o kadar aptal sorular olur. Bunu Laktantski de biliyordu."

Şakacı düşüncelerini kabul ettirerek ya da birinin düşüncelerini ötekine mal ederek kilise babalarına ve filozoflara iftira atmayı severdi. Hataları ve çarpıtmaları ortaya çıktığında ise gülerek:

"Bunun kime zararı var ki?" diye sorardı. "Platon'u bir şüpheci olarak betimleyince bu dünyanın küçük tatsızlıklarını mı büyütmüş oluyorum yani?"

Sık sık da şöyle derdi:

"İnanıyorum, çünkü bu anlamsız bir şey."

"Bu"nun gereksiz olduğunu işaret ettiklerinde ise itiraz ederdi:

"Hiç de değil; çünkü 'bu'nun inancın kendisiyle ilişkisi var."

Onu törenle mezarlığa götürdüler, demir gibi sert toprağa gömdüler. Kar üstünü örtene dek mezarının başucunda dikildim. O gün kar yoğun biçimde yağıyordu. Vücudumdan sanki bir kemik düşmüştü. Halsiz kalmıştım, okula gitmekten vazgeçtim, derin bir keder beni boğuyordu.

Novak'sa kısa bir süre sonra Petersburg'a çağrılmıştı, orada bir bakanlıkta iş önermişlerdi. Onu yolcu ederken, bu adamın gidişinin, benim için onunla tanışmamdan daha az tatsız bir şey olmadığını hayretle hissettim. Bu, herhalde dayımın ölümünün bendeki yalnızlık duygusunu son derece keskinleştirmiş olmasından kaynaklanıyordu. Bana bir insan gerekti.

Arkadaşlarım vardı elbette. Onlar votka içer, liseli kızların peşinde koşar, genelevlere giderlerdi. Votka içmeyi sevmiyordum ve

bulaşıcı hastalık kapmaktan da korkuyordum. Bir erkek olarak ihtiyaçlarımı, otuz yaşlarında arsız, kurnaz, paragöz bir kadın olan oda hizmetçisi Dunya seve seve karşılıyordu. Hanımların yanında utangaç, ürkek biriydim, onlarla konuşmayı beceremiyordum, zaten konuşacak bir şey de yoktu, çoğu benim sevdiğim kitapları okumuyorlardı. Dumas'nın kitaplarını beğendiğimi söylediğimde kibirli ve gönül kırıcı bir biçimde gülmüşlerdi.

Annem iyi yemek yemeyi severdi, hayatının en önemli ilgi konusu buydu; kendisi gibi yemek meraklılarını eve toplar, onları yedirir içirirdi, sonra da onlar annemi evlerine çağırırlardı.

Mavi gözleri tatlı tatlı bakan, kanlı canlı, güzel bir kadın olan annem yavaş hareket eder, ağır ağır konuşurdu. Bu da ona bir saygınlık verirdi ve erkeklerin hoşuna giderdi.

Ben yedinci sınıftayken annem, eğitimini henüz tamamlamış neşeli bir doktorla bir aşk ilişkisine girişmişti. Benim üniversiteye girmeme karşıydı, "politika"dan korkuyordu. Öğrenci olaylarına katılmamdan, hapishanelerde, sürgünlerde yok olup gitmemden endişe ediyordu. Beni bir yıl beklemeye, lisenin yorgunluğunu çıkartmaya ikna etmesi kolay oldu. Annemin bu bir yıl içinde beni evlendirmeye kalkışacağından kuşkulanmış olsam da razı oldum. Evlendirmeye kalkıştı ama başaramadı. Benim evlilikle ilgili düşüncelerim olumsuzdu. Cinsel yaşamla ilgili küçük deneyimim, evlilik konusunda bana öyle pek övgüye değer bir düşünce telkin etmiyordu ve deyim yerindeyse hatırı sayılır bir dozda fizyolojik kuşkuculuğa alışmıştım. Yalnızca birkaç dakikalık hoş bir kasınç uğruna uzun yıllar boyunca her gün türlü türlü sıkıntılara, huzursuzluklara katlanmaya değer miydi? Bu birkaç dakika için farklı cinsten, farklı psikolojiye sahip, üstelik de sana ne düşündüğünü, ne hissettiğini ve nasıl hissettiğini sorma hakkına sahip olduğundan her nedense emin olan bir insanı çevrende tutmaya değer miydi? Keşke insanın karısı her gün mutfağa girip farklı farklı lezzetlerde pişirebileceği bir çorba olsaydı...

Kadınların "kahramanları", güçlü, yakışıklı erkekleri aradıklarını ve sevdiklerini kitaplardan biliyordum. Yaşam da, artık onu ne kadar tanıyorsam, bunu doğruluyordu. "Aşk" hakkında okuduğum her şey başarısız bir yalan, insanları, köpeklerin ve keçilerin hayasızlığına düşüren kaba ve pis ilişkileri örten bir incir yaprağıydı benim gözümde. Kadınlarda, hatta kızlarda her zaman sahte, yapmacık bir şey, çekinmeden söyleyebilirim ki, erkeklere karşı asalakça bir sokulma isteği olduğunu hissediyordum. Ve bana öyle geliyordu ki, kadınlar aynaya genellikle çekicilik silahlarının işler durumda olup olmadığını kontrol etmek için değil, var oldukları gerçeğine benden daha az inandıkları için bakıyorlardı.

Bu düşünceler belki yirmili yaşlarımda değil de daha sonra, kendimi bir koca, bir baba olarak düşünemediğim, insanın elinden bağımsızlığını çekip alacak, rahatını kaçıracak bir davranışta bulunmaya cesaret edemediğim zamanlarda ortaya çıkmıştı.

Bir yıl sonra tıp fakültesindeydim, ikinci sınıftayken de annemin kehanetlerini haklı çıkarıyordum: Elimde olmadan bir gösteriye sürüklenmiştim, polis tarafından bir öğrenci sürüsüyle birlikte Moskova Maneji'ne sokulmuş ve memleketime geri gönderilmiştim. İsteri derecesinde korkuya kapılmış olan annem, beni bir daha Moskova'ya bırakmayacağını ve eğer sözünü dinlemeyecek olursam bunun onu öldüreceğini kararlılıkla açıklamıştı. Ona karşı gelmedim. Üniversite, gürültü patırtısıyla, gruplara düşman politikasıyla beni itiyordu. İnsanın sinirini bozan bu hayhuy içinde bilim adamlarının ortaya çıkacağını, ülkenin manevi gücünün kaynağını buradan alacağını düşünmek çok tuhafıma gidiyordu. Tıbbın bana göre bir bilim dalı olmadığı anlaşılmıştı. İğrenç kokan cesetlerin iç organlarını kurcalamaktan tiksiniyordum. Kendimi, genç bir adamın, dişlerinin arasında sigara, elinde aptal bir bıçakla yüreğini kestiği bir ceset olarak tasavvur etmek korkunç bir şeydi. Dumandan gözlerini kısmış, ağzı sigaralı bu genç adamlar, bundan iki üç gün önce aynen şimdi gövdelerini kesen müstakbel doktorlar kadar kanlı canlı ve büyük olasılıkla onlar kadar

da aptal olan cesetlerden daha az korkutmuyordu beni. Preparat hazırlarken şakalaşıyor, gülüşüyorlardı ve bana öyle geliyordu ki, yaşamın sırlarıyla ilgili, biçimsizce kesilmiş, çürümekte olan bir et yığınının göğsünden kayıp bir yerlere gitmiş olan ruhla ilgili tavırlarını birbirlerinin karşısında kaba bir özensizlikle ortaya koyuyorlardı. İçlerinden bazılarının insan organizmasını inceleme konusunda içten bir istekle tutuştuğunu görüyordum. Ancak bu organizmayı harekete geçiren, hissetmeye ve düşünmeye zorlayan gizemli güce karşı hemen hemen hiç ilgilerinin olmayışı benim için daha da anlaşılmaz bir şeydi.

İşte önlerindeki masada, neşeli, şımarık bir kız olan Klavdiya İvanova'nın gövdesi yatıyordu. Kız iki gün önce tuzruhu içip intihar etmişti. Gözleri yuvalarından fırlamıştı, kaşının biri öbüründen daha yukarıda duruyordu, gözkapakları, korku ve acıyla şişmiş gözlerinin üstünde iyice gerilmişti. Dudakları sessiz bir çığlıkla açılmıştı, fakat bana bu çığlığı duyuyormuşum gibi geliyordu, çığlık giderek büyüyor, bende bir baş dönmesi ve bütün damarlarımı geren bir mide bulantısı yaratarak havada keskin bir kokuyla dağılıyordu.

Hemşerim Rudometov, ufak tefek kadavranın yeşil bir renk almaya yüz tutmuş karnını açarken her zamanki gibi homurdanarak ve her zamankinden daha da özensiz bir şekilde konuşuyor:

"Orospuluk, isterik kadınların mesleğidir," diyordu.

Onun ve masanın başında ellerini arkasına saklamış başka bir öğrencinin bu kızı tanıdığını, Rudometov'un şimdi böyle umursamadan kesmekte olduğu bu bedenden her ikisinin de mutlaka yararlanmış olduklarını biliyordum. Onun veya bir başkasının, artık ölüp gitmiş bir kızın arkasından insanca acımayı belirten, gereksiz sayılabilecek, ancak yaşamı hafifleten bir söz söylemesini beklemiyordum; bu insanlardan zaten hiçbir şey beklemiyor ve istemiyordum, ancak aralarında bulunmak benim için katlanılmaz bir şeydi. Yanlarından uzaklaşıyordum, Rudometov arkamdan alaycı bir düşünce ortaya atıyordu:

"Kötü bir kafa, ama güzel bir burnu var."

Bana karşı genellikle alaycı davranırlardı, "sokulgan" bir insan değildim. Rudometov ise haddini bilmez, kaba adamın tekiydi, ama iyi bir konuşmacıydı; "politika" düşmanı "akademisyen" öğrenciler grubu içinde önemli bir rol oynuyordu. Bazıları ondan korkuyor, bazıları nefret ediyor, üçüncü bir grupsa onu bir köpeğin sahibini sevdiği gibi seviyordu.

Böylece üniversiteden hiç aklım kalmadan ayrıldım. Annemin âşığı olan doktor, birkaç ay sonra beni valinin kaleminde bir işe yerleştirdi. Doktorun erkek kardeşi özel görevler memuruydu. Kalemde iki yıl hiç fark edilmeden oturdum, o korkunç Japon savaşı ve 1905-1906 devrimi sırasında buradaydım.

Suratı küskün bir insan suratı, dudakları şiş, hastalıklı bir ihtiyar olan valinin tek derdi vardı: Brovning mermisini geçirmeyecek bir çelik yelek bulmak. En yakın amirim doktorun kardeşiydi. Kazık gibi kolalanmışa benzeyen, iki dirhem bir çekirdek, otuz beş yaşlarında, dazlak biri olan bu adam, iflah olmaz bir iskambil oyuncusuydu; açık alan korkusu vardı ve porselen eşya koleksiyonu yapardı. Çalışma arkadaşlarım yarı hayvan, yarı hayalet tiplerdi.

İçlerinden sadece biri, Drozdov adındaki, yedi aylık doğmuş, eline ayağına tez, kimsesiz delikanlı, tahammül edilmez çabukluğuyla hemen dikkatleri çekiyordu. Bu delikanlı kentte olup biten her şeyi bilirdi ve kalemin yarı karanlık, sigara dumanı sinmiş odalarına her gün insanın derisini tırmalayan, kaygı uyandırıcı sinirli bir şeyler getirirdi. Karşıma geçip ıhlamur ağacının sık yapraklarıyla gölgelenen pencerenin önüne otururdu; aydınlık, ama rüzgârlı günlerde esmer, sivri suratında gölgeler oynaşırdı. Delikanlı bir yandan tüyler ürpertici kötü bir şeyler uydururken sessizce gülüyormuş gibi gelirdi bana.

Ben her zaman insanların ellerinin nasıl olduğuna bakarım. Delikanlının incecik parmaklı, küçük, esmer elleri, dar tırnaklarının sivriliğiyle yırtıcı bir kuşun pençelerini anımsatırdı. Par-

maklarıyla durmadan trampet çalar ya da sanki düğüm yapıp çözüyormuş gibi onları oynatırdı. Soysuzlaşmış bir insanın vahşi hayvanlara özgü sezgisiyle beni hemen anlardı ve cepheden geri dönmüş askerlerin azgınlıklarını, askerlerin kışkırttığı köylülerin isyanını, kentte hâkim olan ruh halini, sanki topraktan buram buram tütüyormuş gibi her yana yayılan korkuyu anlatarak öfkeli bir sonbahar sineği gibi saatlerce vızıldardı. Anlaşılan kendisi korkmuyordu, ancak beni korkutmak açıkçası hoşuna gidiyordu.

"Başlaya-cak!" diyordu sakin bir şekilde. Son heceyi, insanı dehşete düşüren, iğrenç bir ağız şapırtısıyla söylüyordu.

"Ne başlayacak?"

Hafiften ıslık çalıp soruma yanıt vermeksizin sivri burnunu kâğıtların arasına gömüyordu. Kâğıtları okuyor, sırayla kapatarak kâh bir gözüyle kâh öbür gözüyle bakıyordu. Vaktinden erken doğmuş bu adamın yaşamdaki kargaşalıktan mutluluk duyduğu ortadaydı. Aslında hani şu kayıtsız insanlardan, dolayısıyla da yangınlarla, cinayetlerle, sokak kazalarıyla eğlenen zararsız izleyicilerden de, hem dramdan hem de komediden aynı ölçüde hoşlanan en üst balkon seyircilerinden de değildi. Hayır, kargaşanın onu sevindirdiğini, dramların büyümesine bizzat yardım edebileceğini, hatta bu dramları yaratmaya hazır olduğunu hissediyordum. Bu duygu bende hayatımı paramparça edecek bir talihsizlik beklentisi yaratıyordu.

Nehir kıyısındaki bir tepenin üstünde, bahçelerin içine gizlenmiş küçük bir taşra kasabasına göreve gönderildiğimde bu ruh hali içindeydim. Köylülerin ürküttüğü atların sakat bıraktığı polis müdürünün evinde kalıyordum. Bu evin pencerelerinden köylülerin, toprak ağalarına ait yurtlukları yaktığını görüyordum.

Daha akşamdan nehrin ve ormanın ötesinde, uzakta, güneydoğudaki bulutlar sanki güneş batıyormuş gibi kıpkırmızı olmuştu; çayırların üstündeki karanlık koyulaşmaya başladığındaysa ormanın tepesinde dişleri yukarı doğru kızıl bir ateş testeresi ortaya çıkmıştı. Sonra ilk çıktığı yerden daha solda, kasabaya daha

yakın bir yerde alevler parladı ve hemen hemen aynı anda garip bir uğultu, tekerlek gıcırtıları, köpek havlamaları duymaya başladım. Tam nehrin kıyısında bir ot yığını, sonra bir tane, bir tane daha tutuştu. Bu üç ateş, yolu, yolun üstündeki araba katarını, karınca dizisi gibi yürüyen kara insan kalabalığını aydınlatıyordu. Yüksek bir fabrika bacası, karanlığın içinden göğe uzanıyor, tuğla bir yapı uzun tüylü bir yaratığı andıran toprağın üstünde yükseliyordu. Büyük bir tabutun kapağına benzeyen uzunlamasına bir ambar alev aldı ve sütunlu, teraslı, beyaz bir ev aydınlandı. Nehrin suyu aydınlandı, kıpkırmızı oldu. Su kaynıyormuş gibi görünüyordu. Bütün bunlara düş görüyormuş gibi bakıyordum.

Penceremin altından geçen birtakım siyah gölgeler aklımı başıma getirdi.

Bunlardan biri:

"Düzenli hareket ediyorlar," dedi.

Bu sözler, görüşümü iyice keskinleştirdi ve gördüğüm her şeyin, ruhumu korkulara boğarak içime dolduğunu hissediyordum. Belleğimdeyse iğrenç bir ses çın çın ötüyordu:

"Başlaya-cak!"

Koyu renk bir insan dalgası evin terasını kaplamıştı; kırılan camların şangırtısı, çerçevelerin çatırtısı, çığlıklar, homurtular açık seçik duyuluyordu. Nehrin kızıl sularında hızlı ve yan yan yüzen kayıklar belirdi, böcek bacaklarını andıran kürekler bir görünüp bir kayboluyordu; kasabalıların yağmaya gittiğini tahmin ediyordum.

Bütün bir gece sabaha kadar insanların karıncalar gibi çalışmasını gözleyerek pencerenin önünde kâh dikildim kâh oturdum. Alevlerin iyice aydınlattığı bu insanlar, birtakım köşeli eşyaları, koca koca denkleri oraya buraya sürüklüyor, birbirlerini itip kakıyor ve sanıyorum dövüşüyorlardı. Anımsıyorum, iki kişi tümseğe benzeyen beyaz bir şeye yapışmışlardı, bu beyaz şey birden patladı ve başlarından aşağı kar gibi tüy yağmaya başladı. Kıpkırmızı bir at hızla nehir kıyısından geçti. Hiç durmadan hafif bir yağmur

yağdığı halde alevler kızıl bir meydan süpürgesi gibi binaları hızla yerden süpürüyor, dumanı emen karanlık giderek koyulaşıyordu. Ateş, karanlığı kızıllaştırıyor, yırtıyor, gitgide daha geniş bir alana yayılıyordu. Karanlıksa yoğunlaşarak kırmızı ve siyah insan ve at karaltıları yaratıyordu. Bu hayaller bir iki dakika çırpınarak canlı kalıyor, sonra tekrar kayboluyor, karanlığa gömülüyorlardı. Çocukluğumdaki karanlık korkum aklıma geldi, ama şimdi karanlığın daha da koyulaşmasını, ağırlaşmasını, karanlığa meydan okuyan ateşin de, insanların da bu karanlığın içinde boğulmasını, sonsuza dek yok olmasını istiyordum. Sabaha karşı yağmur şiddetlendiğinde ateşin toprağa sokularak küçülüşünü, saklanışını, o kapkara insanların ve atlarınsa ortadan yok oluşlarını neredeyse sevinçle seyrediyordum.

İyi niyetli insanlar öğleyin kasaba meydanında toplandılar. Bu insanlar isyancılardan iki ya da üçünü galiba öldürmüşlerdi. Ellerinde ikonalarla kasabayı bir uçtan bir uca dolaştılar. Akşam, benim ayrıldığım sırada ise kasaba, ıssızlaşmış ve yaklaşan gecenin korkusuyla keçeleşmiş gibi görünüyordu.

Ben de kendimi içi boşalmış gibi hissediyordum, benim de düşüncelerim keçeleşmişti. Belleğimde kapkara bir insan kalabalığı, ateşi alevlendirmek suretiyle kendi emeğinin meyvelerini yok ederek kaynaşıp duruyordu. Aklım, tüm varlığımı korkunç bir acıyla doldurup, içimde insanlara karşı korku uyandırarak âdeta bir kayaya çarpar gibi bir çılgınlık olayına çarpmıştı.

İle giden yolda bir piyade takımına rastladım. Takımın önünde kızılımsı sarı bıyıklı, uzun bacaklı bir teğmen at sırtında gidiyordu. Askerlerse vıcık vıcık çamurun içinde canlı adımlarla yürüyor, karakargayla ilgili aptal bir şarkı söylüyorlardı. Teğmen, benden geç kalmış olduklarını öğrenince sevindi. Onun arsız gülümsemesi beni çok etkilemişti. Kente dönerken kaygı içinde bana taşradaki olaylar hakkında sorular soran anayasa yanlılarının da gözlerindeki sevinç pırıltısını gizleyemediklerini fark etmeye baş-

lamıştım. Bu insanların kaygıları bana içtenliksiz, telaşları yapmacık görünüyordu. Bizim kalemde bile yeni, şakacı, hafif ve hoş olmayan bir ruh hali ortaya çıkmıştı. Drozdov ise bir sandalyenin tepesinde kımıldanarak pis pis sırıtıyor, daha sert, daha da sinir bozucu biri haline dönüşüyordu.

Bu adamla ilgili olarak gizli polis teşkilatının başkanı Albay Ber'le konuşma gereği duydum. Drozdov'u izlemeye başladılar, çok geçmeden evinde arama yapıldı. İçgüdüm beni yanıltmamıştı. Drozdov'un devrimci örgütlerden biriyle ilişkisi saptandı, tutuklamalar oldu. Tutuklananlar arasındaki en tehlikeli adamın, dayımın öğrencisi olan bir diyakoz olduğunu hayretle öğrendim.

Herkesin bildiği olaylardan, hükümetin utanç verici zayıflığından, isyan ateşini alevlendiren hatalarından söz etmek istemiyorum. Bunlar, ağır ve can sıkıcı şeyler.

Gözlerimle gördüklerim son derece çirkindi. Kibrit fabrikası ve sabun imalathanesi işçilerinin ellerinde kızıl bayraklarla evimizin pencerelerinin önünden geçtiklerini görmüştüm. Pislik içinde yarı vahşi bir insan kalabalığı; evlerin pencerelerine korkuyla bakarak yürüyorlardı, sanki başlarından aşağı kaynar su dökülecekmiş sanıyorlardı. Bu koyun sürüsündeki keçi rolünü, yöneticilerin sürgüne gönderdiği, aynı zamanda radikal gazetelerin muhabiri olan topal ihtiyar Baramzin oynuyordu; bayraklardan birini eczacı Goldberg sallıyordu. Ta İsa zamanından başlayarak içinde Yahudi olmayan bir tek musibet yoktur. Tanımadığım gençler, kalabalığı tıpkı çoban köpekleri gibi suç yoluna güderek kalabalığın iki yanında koşuyorlardı.

Bu, tıpkı nehrin öte yakasındaki gibi, kasabanın içinde yapılan bir karınca yürüyüşüydü, sadece buradaki insan karaltıları daha büyük ve daha korkunç görünüyordu. Rüzgâr, kızıl bayrakları, dağınık saçları ve hırpani giysileri öfkeyle dalgalandırarak esiyordu. İnsanların yürüyüşleri uyumsuzdu: Bazıları son derece hızlı, bazılarıysa adımlarını dikkatle yavaşlatarak yürüyorlardı;

bana öyle geliyordu ki, bütün bu insanlar korkuyu aynı şiddette duyarak ya bir an önce tehlikeyle karşılaşmak istiyorlar ya da bu tehlikeyi nasıl atlatacaklarını düşünüyorlardı.

Aslında beni korkutan kalabalık değildi, bu kalabalığa yön veren çılgınlar korkunçtu. Belki de bugün, bu saatte, böylesi çılgınların, bu kör kalabalıkları, sarsılmış olan iktidarın üzerine saldırtmak amacıyla bütün Rus kentlerinin sokaklarına dökmüş olabileceklerini düşününce çocukluğumda bende müthiş bir korku uyandıran o kış ıslığını göğsümün içinde hissediyordum.

Belediye meclisinin önündeki meydanda ihtiyar Baramzin'i bir lağım işçisi sopayla öldürmüş, Goldberg'i yük arabacıları linç etmiş, kalabalıksa kaçışarak dağılmıştı. Ancak ertesi gün kızıl bayraklı insanlar ve çarın resimlerini taşıyan adamlar tekrar kent sokaklarında yürüdüler. Bir bomba atıldı, bombanın patlamasıyla bir atlı polisin bacağı koptu, birkaç kişi daha yaralandı, lise öğrencisi bir Yahudi kız öldü. Bu çılgınlık günlerinde yapılabilecek her şey yapılıyordu. İçim parça parça olmuş gibiydi, hastaydım, sokağa çıkmıyordum.

Öğretmen Novak'ın sözlerini karşı koyamadığım bir güçle anımsamış, onun çok önemli bir gerçekten söz ettiğini anlamıştım.

"Tarih bireylerin işidir, kahramanların yaptıklarının sonucudur" demişti Novak.

İnsanları yönetenin tek bir insan olduğu açıktı. İşçi kalabalığını zavallı, topal bir ihtiyar yönetiyordu. Ama bu kahramanın bir hiç oluşunun nedeni, kalabalığın bir hiç olmasıydı ve ben, insanları belki de ölüme götürürken en önde kendisi yürüyen bir adamın kahramanlığını yadsıyamazdım.

Bu konu üzerinde uzun zamandır ciddi olarak düşünüyordum. Pek tabii ki, kendim bir kahraman olmadığım için şerefle hizmet edebileceğim, kanatlarının altına yaşamımı gizleyebileceğim bir kahraman aramaya başlamıştım. Fakat bu kahraman kimdi ve neredeydi?

Bana öyle geliyordu ki, bu kahramanı Albay Ber'in şahsında bulacaktım. Albayın devlet düzenini korumakla ilgili gizli ve tehlikeli görevi, hem benim ruhsal durumuma, hem de bende ta ilk gençliğimden başlayarak cinayet romanları okumak suretiyle gelişmiş olan meraklara uyuyordu. Albay dış görünüş olarak da büyüleyiciydi: Uzun boylu, güçlü, kuvvetli bir adamdı, soylu bir yüzü vardı. Gri gözleri dingin gülümserdi, hoşgörülü bir ses tonuyla konuşurdu, nüktelerinde cesur bir adamın alaycılığı hissedilirdi. Makyaj yapıp işçi kılığına girerek devrimcilerin toplantılarına bizzat gittiğini ve onların arasında bir sevgilisi olduğunu anlatırlardı.

Ona hizmetimi önerdim. Ber, yaşantımla, tanıdıklarımla ilgili olarak uzun uzun ağzımı aradı, yanıtlarımdan tatmin olmamıştı. Neyse ki, benim de hissettiğim gibi memurlar arasındaki konumumun kötü olmamasına karşın benim ona son derece gösterişsiz, sıkılgan ve yeterince esnek olmayan biri olarak göründüğümü söyledi.

"Devrimcilerin arasına sızmanız zor olacak, siz hiç esnek olmayan bir insansınız. Ancak aralarına girdikten sonra da kısa sürede tutunabilirsiniz, bir iki sefer yeter size."

Albayın sözlerinde can sıkıcı, basmakalıp bir şey vardı, sanki vahşi hayvanlardan söz eden bir avcı gibi konuşuyordu.

"Size derim ki, devrimciler çok becerikli çocuklardır! Asla aptal değillerdir."

Biraz düşündükten sonra purosundan üst üste nefesler çekerek şu öneride bulundu:

"Tanıdık çevrenizdekilerin neler düşündüklerini bildirin, bu daha çok işe yarar."

Beni uğurlarken de ansızın yorgun bir ifadeyle:

"Doğruyu söylemek gerekirse azizim, asıl mesele bu değil!" dedi. "Değil. Asıl mesele çok basit: Malımızı mülkümüzü yağmalamak, bizi çırılçıplak bırakmak istiyorlar, biz de sırtımızdan

ceketimizi çıkartmayı, ama gömleğimizi üstümüzde bırakmayı teklif ediyoruz. Ve eğer şimdi yaşadığımız şekilde yaşamak istiyorsak, mucize yaratabilecek kararlı biri gerekir bize, şiddete dayalı bir mucize olsa bile! İşte bütün mesele bu."

Albay Ber'in benim gereksinim duyduğum insan olmadığını anlayarak yanından ayrıldım ve kısa bir süre sonra Novak'a, ruhsal durumumu ve isteklerimi anlatan bir mektup yazdım. Novak'ın monarşistler arasında önemli bir rol oynadığını liberal gazetelerdeki makalelerden biliyordum ve ondan iyi bir öğüt alacağımdan emindim. Şu üç sözcükten oluşan bir telgraf aldım:

"Hemen gelin, bekliyorum."

Ve işte bir kez daha bu adamın karşısındaydım. Onu beş yıldır görmüyordum, ama geçen zaman içinde değişmemişti: Yine koyu renk gözlüğü bir çocuk yüzü kadar ufak olan yüzünün üçte birini örtüyordu, kravatı yine eğri büğrü bağlanmıştı ve sanki bütün bu yıllar boyunca redingotunu sırtından bir kez bile çıkarmamış, pantolonunu hiç değiştirmemişti. İyiden iyiye zayıflamıştı, yanaklarının, alnının derisi koyulaşmıştı, kafasındaki tek tük, hemen hemen belirsiz saç telleriyse kül rengini almıştı. Odası bile bizim kentteyken kaldığı loş köpek kulübesinden farklı değildi, yine aynı şekilde karanlık, kitaplarla tıka basa dolu bir odaydı ve masa yine odanın ortasındaydı. Sadece odanın pencereleri bahçeye bakmıyor, taştan bir kuyunun duvarına dayanıyordu. Duvarda öbür avluya geçit görevi yapan bir kemer, kemerin üstünde camları kir içinde bir pencere vardı. Çok iç karartıcı ve dehşet vericiydi.

Koca kentin insanı çıldırtan uğultusundan kulaklarım sağır, dumanından gözlerim kör olmuş bir halde masanın başında oturmuş o sakin, o tanıdık sesi dinlerken ruhum dinleniyordu. Gündüz saat üç sularıydı, ama masada, kitapların arasında duran lamba çoktan yanmıştı. Novak ise ellerini ceplerine sokmuş, iki yana sallanarak ve basılmaktan ezilmiş terliklerini sürükleyerek odada dolaşıyor, bana:

"Siz ne istiyorsunuz, neyi koruyorsunuz?" diye soruyordu.

Benim için beklenmedik bir şekilde, hiç düşünmeden vereceğim yanıtın doğru sözcüklerini bulmuştum:

"Bana düşman olan her şeye karşı kendimi koruyorum."

Önümde durup başını eğerek:

"Demek öyle," dedi. "Tam insana özgü bir yanıt bu."

Önceden bildiğim, son zamanlarda üzerinde ısrarla ve pek çok düşündüğüm her şeyi sağlam kalıplar içinde yineledi. Sonra masanın kenarına ilişip bana doğru eğilerek ve konuşmasının ritmine uygun biçimde ayağını sallayarak üç aşağı beş yukarı şunları söyledi: Oldukça akıllı, yaşamda hak ettikleri yeri bulamadıkları için gözü yükseklerde olan insanlar, aklının gücüne son derece güvenen ve yaşamın akıldışılığını unutan insanlar, iktidara heves eder; kendisinin sıradan insanlardan daha önemli, daha güçlü olduğunu bilen her insanın doğal isteğidir bu. Ancak bu insanlar, karşılıklı yardımlaşmanın sarsılmaz temellerine dayanarak güvenilir biçimde devletler kuran insanlık önderlerinin adım adım gerçekleştirdikleri zor işler için kaçınılmaz felaketler getirecek bir hata yaparlar. Bu hata, sosyalistlerin, devrimcilerin, kitleler arasında iktidar istemini uyandırırken aklın enerjisini harekete geçirdiklerini sanmaları, oysaki aslında yalnızca içgüdüleri, kıskançlığı, öfkeyi, intikamı körüklemiş olmalarıdır.

"Bütün içgüdüleri," dedi ve ellerini ceplerinden çıkartıp çengeli andıran on parmağını birden yüzüme yaklaştırdı.

"Kitlelerin ve halkların içinde sosyal amaç içgüdüsü yoktur, henüz gelişmemiştir. Kitle insanı için devlet gerekli değildir, aynen bana ve size gerekli olmadığı gibi. Fakat ben ve siz, bizler, devlet örgütlenmesinin gerekli olduğunu bilinçli olarak kabul ediyoruz. İşte bu bilinç halka yabancı bir şeydir. Bütün insanlar yapıları gereği anarşisttir ve zaman geçtikçe daha da anarşist olacaklardır. Ancak insanoğlu, başsızlık için henüz zamanın erken olduğunu biliyor. Bu zaman, kitlelerin, kendi gücünün, öneminin, kendine özgü bir ruhun yasalarına uygun olarak yaşama hakkının bilincine varmış bireylere bölünmediği sürece de gelmeyecektir."

Bana doğru daha da çok eğilerek sordu:

"Sosyalistlerin hatasının neden bu kadar canice bir hata olduğunu, monarşinin neden bu derece acımasız, korkusuz bir iktidar olduğunu, bizi her şeyden daha çabuk anarşiye, bireyin mutlak özgürlüğüne götürebileceğini anlıyor musunuz? Düşünün, bunun bir paradoks olmadığını anlayacaksınız. Yeni ortaya çıkmış gerçeklerin hepsi birer paradoks gibi görünür, bunların en şaşırtıcısı ise insan kitlelerinin milyonlarca bağımsız bireye bölünmediği sürece insanın, insanların düşmanı olarak kalacak olmasıdır."

Masadan aşağı kaydı, uzun, bir gölge kadar yassı vücuduyla odayı adımlarken odanın loşluğu içinde başka dünyalardan gelmiş bir yaratık gibi görünüyordu. Onda hayali bir şey vardı, suretleri karşımda, kitapların içinde hayal meyal görünüp kaybolan, yaşamları daima aynı, insanlar için anlaşılmaz, kaderleriyse acımasız olan, o yadsınan, o korkunç insanlardan birini anımsatıyordu.

Sert bir ifadeyle bana Dostoyevski'yi, Konstantin Leontyev'i, Nietzsche'yi okumamı tavsiye ediyor, daha doğrusu emrediyordu.

"Evet," diyordu, "özellikle bunları okuyun! Ruh yapısı bakımından anarşist, bilinç bakımından monarşist olanların böyle olmaları gerekir."

Sonra da bana alçakgönüllü ve sadık bir sekretere gereksinimi olan birisinden söz etti.

"Şu anda bu adamın yanında Rudometov çalışıyor, bizim Rudometov'u anımsıyor musunuz?"

"Rudometov mu?" diye sordum.

"Evet, Rudometov. Yalnız Rudometov dalgının, dikkatsizin biri. Üstelik de evlenmek istiyor... Ama yine de yetenekli bir insan."

Rengârenk küreler biçimindeki elektrik lambalarıyla güçsüz bir şekilde aydınlanan sisin içinde yürürken 'Rudometov!' diye düşünüyordum. 'Rudometov, kafamın kötü olduğunu söyleyen adam. Şimdi adamın biri, benim kafamın Rudometov'un kafasından daha iyi olduğuna inanmak zorunda.'

Bu birisi, elmacık kemikleri çıkık, kara, gür sakallı, ayı gibi çirkin vücutlu bir adamdı. Bu sakalın içinde kalın ve çok etli bir alt dudak aralanıyor, üst dudağı ise ağır bıyıklar örtüyordu. Çok büyük ve çirkin kulakları sanki söylediklerimi değil de düşündüklerimi dinliyormuş gibi tetikte bekleyerek dikilmişti. Zaman zaman tren makinistlerinde fark ettiğim uzaklara dikilmiş bir bakışla yan yan bakıyordu. Elleriyse öyle bakımlı, öyle temizdi ki, derisi neredeyse bir deri eldiven gibi pırıl pırıl parlıyordu.

Tırnaklarını törpülerken açık bir ifadeyle sakin bir şekilde bana:

"Mükemmel biri olarak tavsiye edildiniz, bunu haklı çıkarmalısınız," dedi. "Sizden sadece çalışkan ve alçakgönüllü olmanızı bekliyorum, başka bir şey değil. Sert biri olduğumu da aklınızdan çıkartmamanızı rica ederim."

Parmağıyla elektrikli zilin düğmesine dikkatlice bastı. Bunu zile basan çocukların aldığı zevkle yapıyormuş gibi geldi bana. Rudometov içeri girdi.

Patronum bir baş işaretiyle beni gösterdi:

"Yardımcınız," dedi. "Yeni geldiniz galiba."

"Evet," diye yanıtladı Rudometov.

Dolaplarla tıkış tıkış dolu, bir penceresi meydana bakan küçük odada Rudometov hayretle haykırdı:

"Siz ha?"

"Nasılsınız?" diye sordum.

"Siz ha," diye yineledi, beni hiç gizlemediği alaycı bakışlarıyla inceleyerek. "Garip şey."

Neden garip olduğunu sormadım, o da benim soruma yanıt vermedi. Daha sonra onun da eğitimini tamamlamadan üniversiteden ayrıldığını, her nedense İran'a gittiğini, orada iki yıl kadar kaldığını öğrendim. Önüme birtakım kâğıt destelerini koyarken kaygılı bir ifadeyle şöyle dedi:

"Sarı bir zarf içindeki özel kâğıtlarım bunların arasında kalmış olabilir, bulacak olursanız bana haber verin, uğrar alırım."

Sonra bir sigara yakıp eldivenini giyerek baştan savma ve elbette ki içtenlikten uzak bir şekilde bana başarı diledi. Evet. Korkak ve sıkılgan insanlar son derece gözlemcidirler.

Pencereye yaklaştım, aşağıya, meydana baktım. Meydanda insanlar çeşitli yönlere gidiyorlardı. İçlerinden bazıları kurbağa gibi zıplayarak yürüyorlardı. Bu insanların hepsi sisin içinde şişmiş gibi geniş ve yuvarlak görünüyorlardı. Onların arasında değil de tepelerinde, bu tuhaf kentin korkunç gürültüsünün neredeyse hiç ulaşamayacağı düzgün, temiz, kuru bir odada tek başıma olmak hoşuma gidiyordu.

Daha sonra hepsini inceleyerek ve Rudometov'un zarfını bulmaya can atarak kâğıtları ayırmaya başladım. Bulamadım. Neredeyse iki yıl bu sarı zarfın avcumun içine düşmesini, Rudometov'un ondan neden o kadar kaygıyla söz ettiğini, neden korktuğunu öğrenmeyi umut ettim. Ancak Rudometov bir tekne gezisinde boğuldu. Onun daha kötü bir şekilde öleceğini sanırdım.

İçlerinden bazılarını okuyarak kâğıtları ayırmak hoşuma gidiyordu. Birinin, devleti yeni baştan düzenleme projesi çok ilgimi çekmişti: Rusya'nın bölgelere ayrılması ve her bölgenin başına bir kral yardımcısının sahip olduğu haklarla donatılmış bir büyük prensin getirilmesi öneriliyordu projede. Bu öneri, romantik feodal prensler dönemini çağrıştırıyordu.

Okumaya kendimi öylesine kaptırmışım ki, patronun, odamın kapısını açtığını duymamış ve sessizlikte onun şu tane tane sözleri işitildiğinde çok korkmuştum:

"Belgeleri okumanıza gerek yok. Dosyalarda her birinin içindekilerle ilgili ayrıntılı bir listeye yer veren notlar bulunması yeter. Siz de ancak bu kadarını bilmelisiniz. Fazlası gereksiz ve erkendir."

Sakin ve kesin bir ses tonuyla beş dakika kadar konuştu. Bu arada tırnaklarını dikkatle gözden geçiriyor, bir eliyle öbür elini sıvazlıyordu. Ellerine hayrandı.

"Faaliyetleri beni özel olarak ilgilendiren kişilerin listesini her zaman gözünüzün önünde bulundurmalısınız. Bu kişiler tarafından yapılan, onlar hakkında söylenen ve yazılan her şeyi izlemeniz gerekiyor."

Onu ayakta dinledim. Selam vermeden, elimi sıkmadan çıkıp gitti. Ancak bundan alınmamıştım. Sakinliği, konuşmasının bir makine düzenliliği içinde olması hoşuma gidiyordu; çirkin gövdesinde ve ağır hareketlerinde bir güç olduğunu sanıyordum ve çevresini saran gizemlilik hoşuma gidiyor, beni heyecanlandırıyordu.

Onun çalışma odasının yanında, kâğıtlarla dolarak her geçen yıl daha da sıkışık hale gelen bir odada altı yıl huzur içinde oturdum. Kuşkusuz bu süre zarfında Rusya daha sakinleşmişti. Patronumun azimli çalışmasının ve benim ona alçakgönüllü yardımlarımın Rusya'yı böyle yola getirip evcilleştirdiğini düşünmekte haklıydım.

Hayat âdeta eski, her zamanki yatağına geri dönmüş, daha dingin, daha özgür akıp gidiyordu. Aslına bakarsanız özgürlük huzur demektir. Geceleri kentin sokakları, gündüz olduğundan daha özgürdü. Bu bir şaka, bir ironi değil, hayır! Uydurma olmayan, gerçek ve örgensel insan çıkarlarından hareketle söylüyorum ki, insan özgür yaşamak ister, kargaşalar onu rahatsız eder. İnsan ne kadar özgür olursa, insanlardan o kadar uzak durur.

Pek tabii ki patronum monarşist çevrelerde son derece önemli, görünüşe bakılırsa bağımsız bir rol oynuyordu. Çok büyük olmayan bir taşra kasabasında yaşayan tüm nüfusun sığışabileceği kadar büyük, beş katlı bir evde dört oda işgal ediyordu. Dairesini, kapıcının Saşa adındaki, kızılımsı sarı saçlı, incecik, yay gibi vücutlu kızı toplayıp temizliyordu. Evine hemen hemen hiçbir zaman kimseyi kabul etmezdi, en azından gündüzleri pek ender olarak geleni gideni olurdu, bunlar da sadece tanınmış kişilerdi.

Sabahın onundan itibaren suskun, tek başına çalışma odasında oturur, okur, yazar ve her zaman pek bereketli olan postayı ayı-

rırdı. Özel önemi olan mektupların bir bölümünü masasının çekmecesine ya da ağır, eski dolabına saklardı. Valiler, piskoposlar ona mektup yazar, bakanların sekreterleri, polis departmanının yüksek memurları telefon ederlerdi. Bunların hepsiyle aynı şekilde, aynen benimle konuştuğu gibi amirane konuşurdu. Saat üçte bir lokantaya öğle yemeğine giderdi, akşam postasına doğru da vaktini hiç geçirmeden eve dönerdi. Ben de üçte dışarı çıkardım, akşam işleri için saat altıda gelirdim ve sekize kadar oturur, patronun, yani bu sadık monarşi yanlısının, bu monarşi düşüncesinin gücüne ihtirassız ama sarsılmaz bir şekilde inanmış adamın uzun mektuplarını daktiloda yazardım. Eski moda, dini sözcükleri bol bol kullanarak ağdalı bir dille, uzun tümcelerle yazardı.

"İsyanın ruhu, açık bir çılgınlık ruhu olduğuna göre, ki bunun kaynağı kutsal düzenin düşmanları tarafından kasten kışkırtılan hayatın zahiri refahlarına, maddi taraflarına karşı açgözlülük ve kıskançlıktır; Siz, Saygıdeğer Piskopos, şayet kilise bölgesine emretmiş olsalardı çok faydalı olurdu..."

Patron, mektupların ve raporların çoğunu incelemesi için Novak'a gönderirdi. Bunlar Novak'tan üzeri düzeltmelerle kaplanmış, bol bol tarihi olaylar ve alıntılarla süslenmiş olarak geri gelirdi.

Onun rolünü, devrimci düşünce akımlarını gönüllü ve bağımsız olarak izleme rolü olarak algılıyordu. Muhalefet temsilcilerinin büyük bir ustalıkla gizlediği devrimci düşüncenin gidişatını o, kesin bir şekilde ortaya çıkarırdı; bunlardan onlarcasının adı, onun tarafından ayrı bir tabloya yazılmıştı ve ben bu adamların Devlet Duması'nda, basında, konferanslarda yaptıkları konuşmaları, eylemlerini gazetelerden izlemek zorundaydım. Devrimle mücadele etmek üzere kurulmuş hükümet organlarına güvenmiyor, bu organları küçümsüyordu. Bir keresinde Novak'ı uğurlarken ona:

"Kara cahil adamlar polis departmanına iyice yerleştiler," demişti.

Onun yanında çok huzurluydum, yaptığım iş hoşuma gidiyordu. Gizli düşünceleri açığa çıkarmayı çabucak öğrenmiştim; bazı tümcelerin ve sözcüklerin altını çizerek kötü niyetli ve sahte, ama yıkıcı olabilecek bir düşünceyi ustaca ortaya çıkarabiliyordum.

Novak, patronumu başkalarından daha sık ziyaret ederdi. Sanki hep yağmurlu, sisli ya da tipili havalarda geliyordu. Bu gölge kadar yassı adam şaşırtıcı biçimde sessiz yürürdü. Kupkuru, soğuk ellerini pantolonunun ceplerine sokma tarzı, önemli ve simgesel bir şey gibi gelirdi bana. Bu elini cebine sokma tarzını, tiksindiği için fiziksel olarak yaşama dokunma isteksizliği olarak görüyordum. Novak'ın yaşam üzerindeki manevi etkisinin gücü, benim için daha hissedilir, daha önemli hale geliyordu. Tek adam iktidarının esaslarını ve ilkelerini savunan tüm basın organlarında da bu gücü hissediyordum, Novak'ın enerjisiyle çalışan bir makine olan patronumun da bu güçle yaşadığını ve soluk aldığını anlamıştım.

Bir keresinde Novak, patronla benim odamda vedalaşırken her zamanki gibi alçak sesle şöyle demişti:

"Bir kez daha işaret etmek gerekir ki, yüzyıllar boyunca tüm halklarda en keskin düşünce yanılgıları, akıllıca davranılıp ölümle cezalandırılmıştır. Evet, ölümle."

"Öyledir," demişti patron.

"Evet. Ama gizlice, el altından yapılıyor, bu yüzden de insanların gözünü korkutucu bir nitelik taşımıyor. İdamları tekrar aleni hale getirmek gerekir. Halkın gözü önünde idam edilirler, böylece cellatlar da korkmaz. Korkusuzluk bir eylemin haklılığını doğrular. Evet, aynen öyledir. Sayısal olarak zayıf olanlar eylemlerini açık açık yaparlar, böylece de basit bir cinayete kahramanlık halesi kazandırmış olurlar. Sayısal bakımdan güçlü olanlar, çoğunluğu oluşturdukları için kendilerinde idam etme hakkını görerek gizlice, saklanarak adam öldürürler, böylece de doğal, yasal bir kendini savunma eylemini âdeta bir cinayete dönüştürürler. Anlıyor musunuz? Burada gizli bir aptallık, budalalık söz konusudur. Aynı zamanda da korkaklık, öyle değil mi?"

Kapının önünde, merdivende durarak:

"Bu arada işkenceler de! Aleni işkenceler. Herkesin gözü önünde, gün ışığında. Evet."

Patronum tatlı tatlı ellerini ovuşturdu ve başını eğerek selam verdi. Novak gittikten sonra yanımdan geçerken bana:

"Öğretmeniniz olağanüstü biri," dedi.

Ah evet! Bunu biliyordum. İnsanlardan duyduğum korku, Novak'ı gördüğüm zaman yerini, giderek daha yassı bir hale geldiğini ve gölgeye benzediğini söylediğim öğretmenimin karşısında duyduğum çok saygılı bir korkuya bırakarak yok oluyordu.

Patrona saygı duyuyordum. Benim gözümde onun yaşantısı, bütün gücünü insanların yola getirilerek evcilleştirilmesi gibi yüce bir işe adamış inançlı bir insanın yaptığı fedakârlıktı. Onun, iki sokağın kesiştiği köşede bulunan ve pencereleri, sanki yere bastırılmış da boyları kısalmış gibi görünen insanların gündelik koşuşturmalarıyla aşınmış meydana bakan bir binanın üçüncü katındaki çalışma odasında tek başına otururken hayatın yönetilmesine önemli yardımlarda bulunduğuna inanıyordum. Evet, o bir makineydi, Novak'ın gücüyle çalışıyordu, ancak kaskatı, demir gibi sakinliği beni hayran bırakıyordu. İnişsiz çıkışsız sesiyle aynı sözcükleri hep aynı düşüncelerle sımsıkı bağlayarak tane tane telaffuz etmesi hoşuma gidiyordu. Bir anda gözümden düşüverdi. Bunu yüreğime indirilmiş bir darbe saydım.

Devlet asayişini koruyan ajanlardan biri Kiev'de bir bakanı vurduğunda patron neredeyse morarmak üzere beti benzi atmış bir suratla hızla odama daldı, gözlerini yumup çirkin bir şekilde parlayan ellerini sallayarak ayaklarını yere vuruyor, vahşi, hırıltılı bir sesle:

"Öldürdüler, lanet olasıcalar..." diye bağırıyordu. "Söylemiştim, yazmıştım da! İşitiyor musunuz? Öldürdüler, ha? Onlar, onlar, değil mi? Gizli polis, ha? Topunu mahkemeye vermeli bunların! Topunu..."

Korku benim çok iyi bildiğim bir duyguydu ve bu aşırı öfkeyi doğuran şeyin korku olduğunu hemen anlamıştım. Çalışma odasına koştu, kapıyı öyle bir çarptı ki, odamın duvarındaki Rusya haritası yere düştü. Sonra bastonunu almayı bile unutup evden çıktı, gitti.

Ona karşı davranışım tabii ki değişmişti. Aşırı korku yüzünden mosmor olmuş suratını unutamıyordum. Artık ona karşı eskiden gösterdiğim itaati göstermiyordum. Bir iki kez laf kalabalığı mektuplarının dilini düzeltmeye kalkıştım, fark etmemiş gibiydi. O zaman günün konuları üzerine onunla konuşmaya giriştim. Kalmuklara özgü gözlerini kırparak yüzüme baktı ve cevap olarak bir böğürtü duydum.

Devlet Duması'nı kapatmak gerektiği konusundaki düşüncelerini bakana yazdığında, bu yeni bakanın muhalefetle cilveleşmekte olduğunu herhalde fark etmediğini söyledim. Kulakları kızardı, öfkeli bir çığlık atarak:

"Yoksa bana akıl öğretmeye mi kalkışıyorsunuz?" diye sordu.

Ancak çalışma odasına döndükten beş dakika sonra kapıyı tekrar açtı, eşikte dikilerek yumuşak, inandırıcı bir ifadeyle:

"Bakanın asıl niyetinin ne olduğunu tam olarak biliyorum," dedi.

Bir şey demeden selam verdim.

"Bu arada, çalışmanız beni son derece memnun ediyor Makarov. Gün geçtikçe daha bilinçli bir çalışma oluyor. Teşekkür ederim."

Ben kazanmıştım ve ister istemez onun, kendi çığlığından ürktüğünü, beni gücendirmekten de korktuğunu düşündüm. O günden sonra bana karşı daha önce yaptığı gibi mekanik bir şekilde davranmaktan vazgeçti, karşısında bir insan olduğunu hissetmişti.

Hatta kısa bir süre sonra bana, hani "Hasta mısınız?" diye sorarlar ya, işte öyle bir ses tonuyla:

"Evli misiniz?" diye sordu.

"Hayır."

"İyi," dedi. "Günümüzde ciddi bir adam için eş gereksizdir."

Biraz düşündükten sonra da ekledi:

"Bizler seferdeyiz! Evet, bizler tıpkı askerler gibi seferdeyiz. Ve nöbetteyiz..."

Bir sabah her nasılsa elimi sıkarak kaygılı bir şekilde askerlik görevi konusunda ne düşündüğümü sordu.

"Büyük olasılıkla savaşa gireceğiz."

Şaşkın, sevinçli bir halde ona teşekkür ettim. Savaş, bir tür cerrahi operasyondu ve devletin derisindeki hastalıklı yerleri kesip atabilirdi. Savaşı kazanacak olursak devrimin de üstesinden geleceğimizi belirttim.

"Elbette," dedi ellerini ovuşturarak. "Kazanacağız diye düşünmek gerek. Buna inanmak gerek. Şu anki savaş halinde monarşi açısından kuşkusuz yarar var."

İşte o zaman öğrenci gençler, propagandaya bulaşmış işçiler gibi politik bakımdan kötü niyetli unsurların ilk sırada cepheye gönderileceğine ilişkin umudumu ifade ettim.

"İyi fikir," dedi göz kırpıp elini masaya dayayarak. "Akıllıca! Gizli polisin, polis departmanının bilgilerinden, fabrika ve imalathane yönetimlerinin listelerinden yararlanılacak olursa şayet... O-o-o..."

Gülümsediğini ilk o anda gördüm: Etli alt dudağı iyice sarkmıştı, bıyıkları diken diken olmuştu, düzgün bir dizi oluşturan ufak dişleri böylece ortaya çıkmıştı. Gözlerini kapatmıştı, ancak kıllı suratı hareketsizdi, sadece alnındaki kırışıklar iki üç saniyede bir titriyordu.

Bu lanet olası savaşın karabasanından, monarşinin bu en büyük, en yıkıcı hatasından söz etmek istemiyorum. Keşke Almanya'yla birlikte Avrupa'ya karşı yürümüş olsaydık! Devrimi de çürük yumurtalarla dolu kirli bir sepet gibi ezip geçerdik, bütün dünya elimizde olurdu, bütün dünya! Dünya bundan daha feci bir hata görmemiştir. Bunu düşünmek canımı yakıyor, bu hatayla ilgili düşünceler içimi kavuruyor.

Savaş, milyonlarca insanın içinde, kargaşaya dur diyebilecek, sadece yemeyi, içmeyi, uyumayı, kendileri gibi gereksiz insanlar doğurmayı bilen ve bu hayvanca amaçlar uğruna kendi dipsiz, doymaz gırtlaklarına girmeyecek şeyleri tümden yok etmeye hazır insanların yarısını ortadan kaldırmak pahasına da olsa dur diyebilecek tek bir kişinin bile bulunmadığı bir ülkenin insanı üzüntüye boğan doğuştan sakatlığını tüyler ürperten bir açıklıkla gözlerimin önüne sermişti.

Daha sonra bu kargaşanın nasıl büyüdüğünü gözlemledim. Bütün partilerin gazeteleri bu konuda bağırıp çağırıyorlardı, kimisi umutsuzlukla, kimisi sevinçle. Kargaşa, muhalefetin basında ve Duma'da gericilikten yakınırken kullandığı sözcüklerde bile muzaffer bir şekilde duyuluyordu. Bu yakınmalar her zamankinden daha yapmacıktı ve giderek daha sırnaşık, daha küstah yakınmalar halini alıyordu. Büyüyen isyanın zehirli dumanı her yerde, her yanda hissediliyordu. Bu dumanın, patronumun piskoposlara, valilere, bakanlara yazdığı mektuplarla dağılmasına artık olanak olmadığını anlıyordum.

Mutlakiyetin kürk mantosunu delik deşik eden açgözlü bir güveyi andıran "toplumsal" örgütler, açık açık eşkıyalık eden birtakım kent meclisleri, kırsal kesim meclisleri ortaya çıkmıştı.

Odanın penceresinden aşağıya, meydana bakarken kısalmış insanları eskiden olduklarından farklı görüyordum, sisin içinde şişmiş gibi görünen bu kısacık insanlar şimdi daha hızlı, daha çevik hareket ediyorlardı. Yemek yediğim lokantada devlet yaşamıyla ilgili görüşlerde belirmiş olan cesaret gün geçtikçe artıyordu. Bu cesaretin kaynağının, budalaca bir eleştiri cesareti aşılayarak hızla akılları karıştıran Devlet Duması olduğu açıktı.

Akşamları sinemalarda geçirmeyi, karanlıkta gri gölgelerin sessiz yaşantısını, tehlikelerle ve benzeri görülmemiş bir saçmalıkla uydurulmuş öylesine ilginç bir yaşantıyı, düşünmeyi gerektirmeyen bir yaşantıyı izlemeyi seviyordum. Sinema tıpkı bir bez-

le toz alır gibi gerçek yaşamın izlerini insanın ruhundan silerek hoş bir etki yapıyordu.

Ancak burada bir de kasıtlı olarak çarpıtılmış düşmanca bir şey olduğunu fark ediyordum: Rus insanlarının, küçük bir devletin tertemiz, oyuncak benzeri minicik bir kentini seyrederken karşılaştırma yapmayı ve eleştirmeyi öğrenmeleri için bizimkilerden daha bayındır kentleri gösteriyorlardı. Yaşamdan duyulan hoşnutsuzluk her yerde ortaya çıkıyordu. Albay Ber'in şu sözlerini anımsıyordum: "Buna ancak bir mucizeyle son verilebilir, şiddete dayansa bile göz kamaştıran bir mucizeyle."

Patronum insanların gözlerini kamaştırabilecek biri değildi, yo hayır, değildi! Bunu giderek daha kesin bir şekilde anlıyordum. Kendimi aldatılmış, kalbi kırılmış hissederek düşüncelerimi paylaşmak amacıyla Novak'a gittim.

Odanın bir köşesinde, pencerenin önünde incecik, upuzun dikilerek:

"Evet," dedi. "Demek böyle hissediyorsunuz. Adam yok, adam! Her yerde kuramcılar, eleştirmenler var, etkili, iradeli bir adamsa yok!"

Pencerenin donuk camları odayı grimsi yeşil bir loşlukla dolduruyor, bu loşluk içinde Novak daha da az hissedilebiliyormuş gibi geliyordu. Yüzü her zamankinden daha ölüydü, sesi iç karartıcıydı. Beni cesaretlendirecek hiçbir şey söylemedi. İçim kararmış bir halde sokağa çıktım. Sokakta şiddetli, neredeyse çılgınlık derecesinde bir zalimlik nöbeti geçiriyordum, birden vücudumu yakıcı bir ürperti kaplamıştı, gelip geçen insanlara köpek gibi:

"Hoşt!" diye bağırmak istiyordum.

Sonra Neva Nehri kıyısında, yarım daire şeklindeki granit bir sırada uzun zaman oturdum ve iktidarda olsam insanlara ne yapmak gerektiğini bilirdim diye düşündüm. Aslında insanların hepsi yoksulluk, açlık, yok olma ve ölüm korkularıyla yaşıyorlardı, geriye kalan şeylerin tümü ise sadece onları teselli

etmek, böylece de kandırmak amacıyla, korkudan çılgına dönüp birer canavar kesilmemeleri, yaşantılarının ne kadar anlamsız, ne kadar korkunç olduğunu anlamayarak insan için çalışmaktan vazgeçmemeleri amacıyla "düşünce" mucitleri tarafından onlara atfediliyordu.

Daha önce aklıma gelmeyen düşünceler galiba o gece doğdu. Aslına bakılırsa kim olursa olsun insanın zaten korkak bir yaratık olduğunu düşündüm. Belki de insan, insanların korktuğu şeyden korkmuyor, ama insanlardan korkuyordu. Sayıları ne kadar da çok, kendisine ne kadar da yabancıydılar. Onlardan duyduğu korku, insanın içindeki yaşama içgüdüsüne, başkalarına karşı acımasızca davranmak gibi bir hakkı da veriyordu. Bu, karşı konulmaz bir haktı, çünkü kökü korunma içgüdüsünde yatıyordu. Korkunç İvan da diğer bütün despotlar gibi korkak biriydi herhalde. Korkakların politikası her zaman şiddet politikasıdır ve tüm politikacılar zalimdir. Doğal bir şeydir bu, başka türlü de olamaz. Sadece hayatın tehlikelerini hep hisseden ve korkmayı iyi bilen biri kararlı hareket edebilir. Belki de "kahramanların" kahramanlığı, insanın umutsuzluğunun en aşırı ifadesidir, ne dersiniz? Hatta belki de kahramanlık, korkuya kapılmış bir insanın umutsuz bir davranışıdır.

Evet, eğer iktidar benim elimde olsaydı, arkamda korkunç, göz kamaştırıcı bir anı bırakırdım dünyada. Dünyanın bütün despotlarının şanını gölgede bırakırdım, insanları mendil gibi yıkar, ütülerdim.

Bana öyle geliyor ki, o akşamdan sonra yaşantım gün geçtikçe daha isyancı bir karakter kazanarak büyük bir hızla değişmeye başlamıştı. İnsanların düz ve esas itibariyle korkunç derecede tek tip olan suratlarında ironik bir şey, canice bir şey ve güvenle beklenen bir şey vardı. Neydi bu? Bu insanların uyuşuk beyinlerinde hangi çekici görüntüler ortaya çıkmıştı acaba? Yoksa düşlerinde güçlü, korkusuz insanlar olduklarını, alışılmış yoldan çıkıp farklı bir yöne adım atabileceklerini mi görmüşler-

di? Yoksa onlara bu yeni adımın nasıl atılacağını gösterebilecek birini, sahip olduğu güçle onları alıp ardından sürükleyebilecek bir önder mi arıyorlardı?

Sonra insanlar üzerindeki egemenliğin patronumun eline geçmesini güvenle beklediğim aylar geldi. Onda da bu güven vardı. Biraz zayıflamıştı, ellerini daha sık ve daha güvenli ovuşturuyordu, Kalmuklara özgü gözlerinde dehşet verici mavi bir kıvılcım parlıyordu. Dişlerinin neşeyle, açgözlülükle parladığını daha sık görmeye başlamıştım. Geceleyin beni neyin beklediğini düşünüyordum, göğsümün içinde umutsuzluğun, kahramanları yaratan ve milyonlarca insanın yaşamına kumanda eden korkunun gittikçe arttığını gösteren bir titreme hissediyordum. Beklediğim ve söylediğim şey olursa insanlar gerçekten korkunç bir adam göreceklerdi.

Ama başka bir şey oldu. Kentteki evler içlerindeki bütün insanları sokağa kusmuştu, öfkeli, canlı, aç ve gözü doymaz kapkara bir et yığını meydana doluşmuştu. Bayrakların kızıl lekeleri, silah sesleri, yine bayrak lekeleri, bütün bunlar bana bir kasap dükkânını anımsatıyordu.

Sonra iki büklüm bir halde Novak odama daldı ve sözcüklerden boğularak, ıslık çalarak hırıldamaya, böğürmeye başladı. Beni patronun çalışma odasına doğru itekleyerek:

"Ne oturuyorsunuz?" dedi. "Kâğıtları yırtın, yakın... Siz aklınızı mı kaçırdınız? Devrim! O tutuklandı! Nerede benim mektuplarım? Yırtın onları, up-up-up- yakın hepsini... Şömineye atın..."

Şöminenin önündeki koltuğa yığıldı, gözlüğünü çıkarttı, gözlüğün camlarını dizine silerken:

"Hadi ne duruyorsunuz?" diye inledi. "Yok etsenize şunları, yırtın, yakın..."

Gözlerini ilk kez görüyordum: Küçücük, renksiz, kirpiksiz ve iltihaplı gözlerdi, aynı şekilde irinle dolu kıpkırmızı göz torbalarının içine gizlenmişlerdi. Bu gözleri çok uzun bir süre dikkatle inceledim, sonra yakasına yapışıp koltuktan hafifçe kaldırdım.

Gözlerinin içine bakarak:

"Alçak!" dedim. Bacaklarım titriyordu, göğsümün içinde ruhumu kesip duran o ince ve öfkeli kış ıslığını duyuyordum.

"Alçak!" dedim, öğretmeni sarsarak. "Kahramanların eğiticisi ha? Alçak herif, hani nerede kahramanların?"

Olduğu yerde sıçrıyordu, çengel parmaklarıyla ellerime yapıştı ve hırıldayarak:

"Buna hakkın yok... ben suçlu değilim... devrimci... buna hakkın yok... hain..." dedi.

"Alçak," dedim o ana kadar tatmadığım bir hazla. "Senden korkuyordum, sana inanıyordum, senin güçlü ve korkunç biri olduğuna inanıyordum. Şimdi neye inanacağım, neden korkacağım ha? Sen içimdeki korkuyu öldürdün, içimdeki insanı öldürdün, alçak herif!"

Sonra onu itip dışarı çıktım.

...Bir yıl kadar hapis yattım. Hapiste bir grup eşkıyayla tanıştım, bu tanışıklık beni hapisten kurtardı ve bana cinayet araştırmalarında ajanlık görevi kazandırdı. İnsanları öldürüyordum, bu iş çok kolay yapılıyor. Artık ben de bir eşkıyayım. Cellat da olabilirim. Hiç fark etmez.

1924

Mavi Bir Yaşam

KONSTANTİN Mironov pencerenin önüne oturmuş, bir şey düşünmemeye çalışarak sokağa bakıyordu.

Rüzgâr, koyun postunu andıran duman rengi bulutları önüne katıp gökyüzünü tertemiz süpürmüş, toprak yoldaki tozları dantel desenleri gibi üst üste yığmış, sonra dinmiş, sanki kendisi de tozların içine gömülüp yok olmuştu. Serçeler havalandı; minik toplar gibi sıçrayarak, gürültüyle ve telaşla kesik bir horoz kafasının tüylerini didiklemeye koyuldular; tek gözlü kara kedi, Rozanov'ların avlu kapısının altındaki aralıktan sürünerek çıktı, yere uzandı, gözünü avına dikti, zıpladı, ama serçeleri elinden kaçırınca yumuşak patisiyle horoz kafasına dokundu, onu dişlerinin arasına aldı, silkeledi, kuyruğunu iyice gerip uzatarak, hiç acele etmeden ganimetini avlu kapısının altından içeri taşıdı.

Saygıdeğer İvan İvanoviç Rozanov, önüne kattığı boz tüylü keçiyi sopayla dürtükleyerek sert adımlarla yürüyor, kentteyse ayin çanları çalıyordu. Rozanov kasketini çıkarttı, Tanrının bu emir kulu, kel kafasını gözler önüne serip serin, mavi gökyüzüne takdirle baktı; keçi de ayağını tozların içine iyice batırıp sakalını sallayarak durdu.

'Paris'te olsa bu olmaz işte' diye aklından geçirdi Mironov. 'Paris'te sokaklarda keçi gütmeye izin vermezler. Pencerelerin altına horoz kafaları da atmazlar orada.'

Aşağıda, uzakta, kalaydan bir şeridi andıran nehrin ötesinde, votka imalathanesinin kızıl bina yığınının ve ruh hastalarının kaldıkları evlerin oluşturduğu gri lekelerin ardında, şişmiş, ışıksız, portakal renkli bir güneş kum tepelerine ve dalları salkım

saçak karaardıç çalılarına doğru iniyor, ayna gibi tıraş edilmiş bir kafayı andırarak ruh hastalarının ellerinden kayıyor, gizleniyordu. Bu durum her akşam yineleniyor, defalarca okunmuş bir kitap sayfası gibi belleğe iyice yapışarak bıkkınlık veriyordu.

Mironov, düşünmemek için demiryolu haritasındaki küçük siyah daireleri, inci tanesi rengindeki gökyüzüne tek tek yerleştirdi: Moskova-Riga-Berlin-Köln-Paris. Ancak bugün bu küçük daireler için gökyüzünde yeterince yer yoktu, beş tanenin sonuncusunu ya güneşin çok yakınına ya da tam merkezine koymak gerekiyordu, o zaman da Paris noktası ne yazık ki görünmüyordu. Oysa gökyüzüne bu noktayı koymak son derece gerekliydi: Hayal gücü bu noktaya dayanarak her zamanki gibi, org sesleriyle dolu bir mavi kenti, neşeli insanlar ve olağanüstü serüvenler kentini, içinde hiçbir anlaşılmaz şey gizlemeksizin yaşamın basit ve kolay bir biçimde akıp gittiği, Rokambol gibi kötü yürekli birinin bile ömrü boyunca kötülük yapacak güçte olmadığı bir kenti yaratabilirdi. Orada kambur Kuasimodo bile insanüstü bir büyüleyiciliğe sahipti, "Üç Silahşörler" orada yaşamışlardı, esrarengiz "Kümes Şövalyesi" ve "Anna Avstriyskaya'nın Üç Sevgilisi"nden biri olan korkusuz D'Arvil de orada faaliyet göstermişti. Buradaysa...

Nehir kıyısında iki ses, uzayıp giden bir şarkıyla güneşi uğurluyordu. Şarkı, kiliselerin ayin habercisi bakır çan uğultularıyla hoş bir biçimde kaynaşıyordu; arabacı Artamon'un uluyan kalın sesi, aradaki uzaklık nedeniyle hafifleyerek çan sesi gibi yumuşak bir uğultu yaratıyordu. Kuru bir rüzgâr sabahtan başlayarak gün boyunca tozu dumana katmış, ıslık çalıp durmuştu. Şimdiyse çan sesleri ve bu şarkı, havayı tatlı seslerle doldurup sanki yeryüzünde ve insanların içinde dingin, ezgili bir düzeni nihai olarak kurmak istiyordu.

Fakat bir cumartesi akşamının bu müzikli sessizliği Mironov'u rahatlatamamıştı. Mironov'un içindeki her şey paramparça, karmakarışık olmuştu. Telaşlı belleği, onu ağır, rengârenk bir kargaşanın altında ezerek geçmişten manzaralar sergiliyordu.

Böylesi bir bellek çalkantısını ve bu derece ağır bir düşünme gereksinmesini ilk kez görüyordu; hatta bu durum onu korkutuyordu, akşamın mavimsi loşluğu içinde kendisini anımsamaya ve düşünmeye zorlayan birini göreceğini sanarak kaçıncı defadır odanın köşelerine göz gezdiriyordu.

Garipti, gözlerini yumduğu zaman karanlık titremeye başlıyor, karanlığın içinde, karanlığın her bir noktasında küçük kasırgalar kopuyor, bu kasırgalar, kâh sudaki halkalar gibi yatay biçimde yayılarak, kâh siyah toz sütunları halinde dönerek sonsuz karanlıkları sessiz bir kaynaşmaya dönüştürüyor, karanlık sızıyor, düşüncelerle buğulanıyor, bu düşünceler, iç karartıcı "Hayatımı nasıl geçireceğim?" sözcüklerinin usanç verici karaltıları halinde somutlaşıyordu.

Babası, et, balık veya sütten söz ederken "düşünmeye başlamışlar" derse bu, et ya da balık bozulmaya, sütse ekşimeye başlamış anlamına gelirdi.

Babasının ölümünden kısa bir süre önce annesi ona:

"Düşünsene biraz salak, yakında gebereceksin!" diye bağırmıştı.

Babası gülerek şu yanıtı vermişti:

"Düşünmek ne demek, sen bilir misin ki? Düşünmek toz almak demektir. İşte sen de elinde bir bez, düşüncelerin tozunu alıyorsun, bez temizken kirleniyor. Seninle ben yeterince düşünmüşüzdür, Lidiya..."

Evdeki her şeyin temizliğini kıskançlıkla takip eden annesi öfkelenir, babasına çatarak bağırmaya başlardı:

"Demek öyle, demek ben kirli bir bezim, ha? Demek evim kirli, öyle mi?"

Mironov'un, elini yüzünü yıkamak için mutfağa inerken annesinin koca gövdesini yerde gördüğü o sabahtan sonraki on üç gün yavaş geçmişti: Annesi kaykılmış, omzunu sobaya yaslayarak, eliyle de döşemeye dayanarak oturmuş, fal taşı gibi açtığı gözleriyle korku içinde köşeye bakarak böğürür gibi sesler çıkarı-

yordu. Hâlâ sarhoş olduğunu düşünerek annesini kaldırmak için eğildiğinde annesi elini yerden güçlükle çektikten sonra havada sallamış, sonra at gibi horlayarak onun ayaklarının dibine yığılmıştı. Dört gün daha horuldamaya, böğürmeye devam etmiş, sürekli olarak birini kendisinden uzaklaştırır gibi sağ elini havada sallamış, beşinci günse güçlükle yataktan inmiş, yatak odasının köşesine kadar sürünerek gitmiş ve orada kesik kesik bağırtılarla can vermişti.

Bir hafta boyunca evde sabahtan akşama dek yabancı insanlar oraya buraya koşuşturup durmuşlardı. Ufak tefek, kambur ve alıngan hemşire burnunu çekerek bütün odalarda dolaşıyor, şişman doktor bağırıp çağırıyor ve durmadan sigara içiyor, kızıl-sarı sakallı, eflatun cüppeli papaz Boris bacaklarını ayırmış oturuyordu. Hepsi de Mironov'a soru soruyorlardı, ama sokak sakinlerinden hiçbirinin sevmediği marangoz Kallistrat, sırnaşık bir şekilde ağzından laf almaya çalışıyordu:

"E, can sıkıcı öksüz ne yapmayı düşünüyorsun bakalım?"

Paris'te bir insanın ölümü ve bu ölümü izleyen her şey çok daha basit, çok daha anlaşılır, daha ilginçtir ve ne böyle lüzumsuz, ne de bu kadar korkunçtur. Orada bir kadın ölünce yabancılar bakmaya gelmezler, elbette ki, orada marangoz Kallistrat gibi biri de olamaz.

Annesinin cenaze töreninin olduğu gün Kallistrat, bir çömlek dolusu ekşi kremayı sokağa çıkartmış, boya fırçasını kremaya batırarak bahçesinin çitini boyamaya başlamıştı. Niçin? Sarhoş değildi ve bu sersemce işi son derece ciddi bir tavırla yapıyordu. Ne yaptığını sorduklarında ise sakin sakin şöyle demişti:

"Çiti boyuyorum."

"Kremayla mı?"

"Evde boya kalmamış."

Güneşten rengi atmış gri tahtaları on dakika kadar hiçbir şey söylemeden bir gayret boyamıştı. Otuz kadar yetişkinle birçok ço-

cuk da onun çalışmasını izlemiş, sonra saygıdeğer İvan İvanoviç Rozanov yaklaşmış, bir tekme atarak çömleği kırmıştı.

...Doktor, annesinin güçlü kuvvetli gövdesini muayene ederken incitici, yakışık almayacak bir ifadeyle:

"İçip içip sarhoş olmasaydı kırk yıl daha yaşardı," demişti.

Mironov, bu sözlerin kendisine kaba gelmesine karşın şayet annesi kırk yıl daha yaşasaydı, annesinin öldüğü yıl kendisinin elli dokuz yaşını doldurmuş olacağını hemencecik kafasından hesaplayıverdiğini anımsadı. Üstelik annesi, büyük olasılıkla hayatı boyunca ona:

"Salak! Tıpkı babası," diye bağırıp duracaktı.

Daha sabahın köründe yarı sarhoş olan, iri gözlü, yaygaracı annesi elinde toz bezi, ayaklarını yere ağır ağır vurarak odalarda dolaşır, sinekleri öldürür, toz alır, havayı sevdiği mezeler olan soğan turşusu ve baharatlı elma kokusuyla doldururdu. Bir de babasına küfrederdi.

Her zaman babasına küfrederdi, özellikle de bayramlarda, babası, uzun, köşeli kemiklerinin üstüne topograf üniformasını geçirip bilardo oynamak üzere kente gittiği zamanlar. Bu oyunun ustası olarak nam salmıştı, genellikle her konuda, yani lafta da işte de olağanüstü bir insandı babası.

Uzun, ama seyrek bıyıklarıyla, alt dudağının altındaki bir tutam koyu renk sakalla kupkuru bir karaltı Mironov'un önünde dikiliyordu; babası öksürüyor, pembe ve kırmızı bir balgam tükürüyor, neşeyle parlayan koyu renk gözünü kırparak Kostya'ya Türkmenlerle, General Skobelev'le, Kafkasya'yla, Hiva ve Buhara'yla ilgili harika öyküler anlatıyordu. Bu öyküler onu bir kuş kadar hafif biri, dünyayı yaya olarak dolaşmış gamsız biri olarak resmediyordu. Sol gözünün altında buruşuklar içinde kırmızı bir çukur vardı. Bu çukur gözkapağını gerdiriyor ve gözü, bu çukura dikkatle bakıyormuş gibi görünüyordu. Babası bunun bir Türkmen'in elinden çıkma yaranın izi olduğunu söylerdi.

Annesinin küfürlerine asla karşılık vermez, hatta onunla çok ender olarak tartışırdı, ama bazı özel, alaycı sözlerle onu hep kızdırırdı. Annesi sık sık:

"Kes artık Mitka!" diye bağırırdı. "Görürsün, Tanrı bu aptallıklarının cezasını verecek..."

"Tanrı aptallıkları cezalandırmaz, o aptalları sever," diye karşı çıkardı babası.

Babasının sözleri, belleğine tıpkı elinin derisine yapışan balık pulları gibi hiç fark edilmeden sımsıkı yapışarak Kostya'yı da rahatsız ederdi. Birinin kırık kemanını yapıştırırken kemanın içinden yuvarlak, kısa bir çubuk çıkartmış ve:

"Bu parçaya ruh derler," demişti. "İşte Lidiya, senin içine de şeytan böyle bir çubuk koymuş..."

"Yalan atma," diye bağırırdı annesi, "benim ruhumu Tanrı vermiş..."

İsim gününde, annesi pek şatafatlı giyinmiş, ciddi bir edayla kiliseden döndüğünde babası ona elbiselik kaşmir kumaş armağan etmiş, armağanın içinden ayrıca "Günahkârın Ölümü" adlı iğrenç, yeşil bir tablo çıkmıştı. Tabloda dişlerini gösteren, ateşten dilini dışarı çıkartmış yeşil bir şeytan, can çekişen birinin ayaklarının dibinde dikiliyordu.

Bu, annesini önce güldürmüş olsa bile sonradan kalbini kırmıştı. Öğle yemeğinde iyice kafayı çektikten sonra birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya ve babaya:

"Başımın derdi!" diye söylenmeye başlamıştı.

Sakin geçen ender saatlerde annesi, babasını "sihirbaz" olarak adlandırırdı, çünkü babası, "Sürgüler" kadrilini, "Anacığım, Cancağızım" şarkısını ve "Tanrımız Ne Şanlıdır" ilahisini çalan bir müzik kutusu yapmıştı. Annesi bu kutuyu sarhoşken kırmış, ayaklarının altına alıp çiğnemişti. Kostya parçaları toplamış, tavan arasına saklamış ve babasının mucizevî bir güçle neşeli, hüzünlü, coşkulu şarkılar söyletebildiği bu hayret verici ahşap

ve metal karışımını onarması için babasına uzun süre dil dökmüştü. Babası:

"Bırak şu saçma kutuyu!" demişti.

Sonra derin derin iç çekip düşünceli bir şekilde Kostya'nın kulağıyla oynayarak eklemişti:

"Ya yine içip içip yaptığım şeyi kırarsa!"

Eğlenceli ufak tefek işleri severdi, kıl testereyle fotoğraf çerçeveleri keser, armonikaları onarır, kırık kemanları yapıştırır ve çalışırken de hep neşeyle mırıldanırdı:

Yedi metelik,
Yedi metelik,
Ne yapalım yedi meteliği?

Babasının yaptığı ve Kostya'nın özenle sakladığı en güzel şey, Kostya lise ikinci sınıfa geçtiğinde armağan ettiği bir yerküreydi. Sıradan bir yerküreydi, ama babası bu yerkürenin altta kalan yarıküresinin içine çay bardaklarını yıkamak için kullanılan cinsten bakır bir tas yerleştirmiş, üzerindeki okyanusları, kıtaları, adaları asitle kazıyarak belirlemiş, bunları ustaca boyamış, tasın bakırına çelik firketeler çakmış ve bir sehpanın üstüne çelik bir tarak lehimlemiş, böylece bu çelik tarak yerkürenin alt kısmını çepeçevre sarmıştı.

Kostya yerküreyi ekseni etrafında döndürdüğü zaman tarak, şu neşeli şarkıyı çabuk çabuk tıngırdatmaya başlıyordu:

İskete, iskete, neredeydin sen?

Bu, annesinin bile hoşuna gitmişti; sarhoş hırıltılarla gülerek küreyi uzun uzun ekseni etrafında döndürüyordu. Ancak tıngırdayan bu mavimsi küre kedinin hoşuna gitmemişti. Kedi tıslayıp kaçmıştı. Kostya, canı sıkıldığı zamanlar kürenin bu eğlenceli, madeni müziğiyle kediyi kızdırmaya bayılırdı.

Babası neşeli bir adamdı, şaka yapmayı severdi. Ancak onun şakalarını hatırlamak bırakın insanı neşelendirmeyi tatsızdı da.

Babası, hayatının son yılında, annesinin ibadet için bir manastıra gittiği sırada evin bütün kapılarına uçlarında lastik toplar olan tahta düdükler yapmıştı; kapıyı açıyorsun düdük tiz bir sesle ötüyor, kapatıyorsun yine ötüyor. Annesi eve döndüğü zaman müthiş sinirlenmişti buna.

"Şeytan herif, sen benimle dalga geçiyorsun!" diye bağırmaya başlamıştı. Kıpkırmızı olmuş, ıslak ve kirli toz bezini babasının suratına indirdikten sonra bütün düdükleri kırmıştı.

Babası tuhaf bir şekilde sıçrayarak bahçeye kaçmış, ıhlamur ağacının altına, otların üzerine yatmış, gülmüş, sonra da rahat bir uykuya dalmıştı. Mironov, babasıyla yan yana otururken onun sayıklamayı andıran fısıltısını dinlemenin ne kadar korkunç, ne kadar sevilen bir şey olduğunu, ama aynı zamanda anlaşılamayan bir adamın sivri elmacık kemikli, gri yüzüne bakmanın da nasıl acı verici bir şey olduğunu anımsadı. O saat babasına duyduğu sevginin üstüne hüzünlü bir gölge düştü, onun yaşamıyla ilgili olarak anlattığı bütün neşeli şeylere karşı bir güvensizlik duygusu belirdi.

İşte tam o sırada insanın ruhunu biçimlendiren, ebediyen akılda kalacak izlenimlerden birine tanık oldu: Bol çiçekli ıhlamur ağacının sık yaprakları arasında arılar vızıldıyordu. Bu ardı arkası kesilmeyen vızıltı, sıcak bir günün zaten az olan diğer bütün seslerini yutarak gökyüzünün mavi boşluğuna çıkıyor, orada harika bir şarkıya dönüşüyordu.

Şaşkına dönmüş olan Mironov uzun zaman, hatta gözleri acıyana dek göğe baktı ve sonunda orada ışıksız karanlık bir yıldız gibi titremekte olan bir noktayı yakalayınca şarkı söyleyenin bir tarlakuşu olduğunu tahmin etti. O günden sonra seslerle düşünme, düşündüğü her şeyi sözsüz bir şarkıyla yineleme gereksinimi doğmuştu Mironov'da.

Fakat son on üç gündür düşüncelerini imgesiz seslerle bastırma yeteneğini yitirmişti, anıların rengârenk tozu beynine hücum etmişti. Babasının boğuk sesi, hep sarhoş ya da öfkeli olan anne-

sinin anlamsız seslenişleri belleğinde çınlıyordu. Annesinin serzenişleri ve yakınmaları, onun ikinci kez evlenmiş olduğunu, ilk kocasının ise babasının amiri olduğunu ve bu adamın babasını tabancayla vurduğunu anlamasını sağlamıştı.

"Başımın derdi, keşke seni öldürseydi!" diye bağırırdı annesi, babasına.

Mironov, annesiyle babasının yaşamında karanlık ve tehlikeli, bilmek istemediği, düşünmekten korktuğu belki de suç olabilecek bir şey bulunduğunu hissediyordu, ama işte bu şey, onun hayal gücünü gün geçtikçe daha ısrarlı bir biçimde rahatsız ediyordu; bu durum, kitap okumaya başlayana dek sürdü. Kitaplar ona başka, daha ilginç, daha kolay anlaşılabilecek sırlar olduğunu, farklı, kolay, bayram gibi bir yaşamın varlığını anlatıyordu. Utangaç ve beceriksiz biri olduğu için arkadaşı yoktu; kolayca üşütüyor, sık sık hastalanıyordu. Bu da onun bol bol kitap okumasına neden oluyordu ve harika Paris kenti, masmavi bir hayranlık dumanı içinde karşısına çıkıyordu.

Babası ilkbaharda, elmaların etrafına hendek açarken ölmüştü. Mironov annesinin, cesedin üstüne eğilerek dehşet içinde:

"İşte Mitya, gördün mü... Ben demiştim..." diye mırıldandığını anımsadı.

Sarhoş bir anneyle geçirdiği dört yıllık zor ve utanç verici yaşam Mironov'u daha da içine kapanık yapmıştı. Balık tutmayı, kuşların ötüşünü, otların, yaprakların hışırtısını, rüzgârın tuhaf fısıltılarını dinleyerek tek başına kırda, ormanda dolaşmayı seviyordu. En çok da bayramlarda askeri bandonun müziğini uzaktan dinlemek hoşuna gidiyordu; askerlerin yanaklarını şişire şişire müzik yaptıklarını yakından gördüğünde bu müzik insana keyif vermiyor, içini rahatlatmıyordu. Bazen yanına Fransızca dilbilgisi kitabını alır, sözcükleri tane tane, aklında tutmaya çalışarak okurdu, ancak belleği bu sözcükleri zapt edemiyor ve anlaşılır bir konuşma oluşturamadan eriyip gidiyor; sözcükler, güzel seslerin olağanüstü birleşimi haline, mavi bir müzik haline dönüşüyorlardı.

Liza Rozanova, mavi bir elbiseyle gördüğü Paskalya'nın ilk gününde Mironov'un hoşuna gitmişti; kız kiliseden geliyordu, çanların sesi onu uğurluyor, bayram güneşi cömert ışığıyla ortalığı pırıl pırıl aydınlatıyordu. Ufak tefek, düzgün endamlı, aynı zamanda olağanüstü bir çiçek kadar görkemli olan genç kız, tepeden tırnağa maviler içindeydi, çorapları bile maviydi.

Kız, Mironov'un evinin karşısında oturuyordu. Mironov onu sık sık görüyordu. Ancak kızın incecik vücudu, yusyuvarlak gözlü, kapristen ya da hastalıktan kıvrılmış solgun dudaklı, sivri burunlu, kuşa benzer suratı, velhasıl kızın hiçbir yanı Mironov'un yüreğini ve hayal gücünü etkilemiyordu, hatta bu kız ona kendisi kadar çirkinmiş gibi geliyordu. Ayrıca Liza'nın pis kokulu keçi sütü içerek iyileşmeye çalıştığını da biliyordu. Fakat o Paskalya günü hem sevinmiş, hem de şaşırmıştı: Nasıl olmuştu da Liza'nın güzel olduğunu daha önce ayırt edememişti? O günden sonra da onu şarkılı mavi yaşam hayalinin ortağı yaptı. Liza onun için anlaşılmaz ve ürkütücü şeylerin gürültülü akıntısı içinde bir saman çöpü olmuştu.

Onunla tanışmaya cesaret edemiyordu. Ancak işten dönerken Rozanov'ların evinin yanından adımlarını yavaşlatarak geçiyordu. Yemeğini yedikten sonra kitabını alıp pencerenin önüne oturuyor, genç kız sokağa çıkacak mı diye gözlüyordu. Arada bir çıkıyordu ve incecik ayaklarını hızlı hızlı yere vurarak nehre, babasının yanına, kereste deposuna doğru gidiyordu; sanki ilk gördüğü kapıya girip saklanıverecekmiş gibi çitlere yakın yürüyordu. Ucuna mavi bir kurdele bağladığı koyu renk kısa saç örgüsü daracık sırtında sallanıyordu. Mironov'a öyle geliyordu ki, bu kız da tıpkı kendisi gibi insanları sevmiyor, onlardan çekiniyordu. Bu durum, Mironov'u kıza daha da yakınlaştırıyordu.

Arkasından bakarak kızı uğurladıktan sonra aynaya yaklaşıyor ve kalbi kırık, kederli bir halde aynanın içindeki, geniş burun kökünün birbirinden ayırdığı hareketsiz, koyu renk gözlerine bakıyordu. Sol gözü birazcık şaşıydı, sanki balmumundan yapılmış

gibi görünen sivri kulağına şöyle bir göz atıyordu; sarı burnu, siyah tüylerle koyulaşmış üst dudağının üstüne şekilsiz bir yumru halinde iniyordu, koyu renk, sert saçları tepesinde asi kıvrımlar oluşturuyordu. Sanki her şeyi farklı yönlere doğru büyüyor, verimsiz toprakta dikili bir ağacın kökleri gibi oraya buraya yayılıyordu; elleri haddinden fazla uzundu, parmakları göze çirkin görünecek kadar inceydi, ağzı büyüktü, dişleri öyle eğri büğrüydü ki, gülümsemek bile istemezdi.

Genellikle aynaya bakmayı sevmezdi. Uzun süre bakarsa gözlerinin karardığını, aynadaki yansısının yavaş yavaş kaybolduğunu, yansısıyla birlikte belki kendisinin de kaybolabileceğini fark etmişti.

Annesinin ölümünden birkaç gün önce kendisi için de hiç beklenmedik bir şekilde:

"Anneciğim, Liza Rozanova'yı bana istesen..." demişti.

Dedikten sonra da korkmuş, durup dururken, hem de ayıp kaçacak şekilde sırrını ele verdiğini hissederek kıpkırmızı olmuştu. Fakat o gün annesi ayıktı ve ayıkken hep yaptığı gibi suskundu, az konuşuyordu. Oğluna bakmadan çayına krema koyarken:

"Salak!" dedi.

Ancak üç dakika kadar sonra derin bir soluk alıp kıpkırmızı suratının terini silerek ekledi:

"Senden de ne koca olur ya! Koca dediğin nah işte böyle olmalı!"

Şiş parmaklarını kocaman, kırmızı bir yumruk halinde sımsıkı sıkarak havada salladı.

Annesini anımsamak ona çok ağır geliyordu; onu ne kadar çok düşünürse bu kaba saba, vücudundaki yağlar yüzünden zor soluk alan, iri, bulanık gözlü kadın ona o kadar korkunç ve yabancı geliyordu; sanki düşünürken annesinin üstündeki tozları gerçekten alıyor ve bu yüzden annesi daha anlaşılmaz, daha korkunç oluyordu. Derinlemesine düşünüp anlamaya çalıştığı her şey önünde aynı tatsızlıkla açığa çıkıyordu.

Mironov kafasını salladı, çevresine bakındı. Odadaki mavi loşluk daha da koyulaşmış, daha ılıklaşmıştı. Nehrin ötesinde, pembemsi gökyüzünde akşam yıldızı pırıl pırıl parlıyordu.

Sokaktan mobilyalar, şilteler, küçük çiçek fıçıları yüklü bir araba geçiyordu; palmiye fıçısının yanında, gri denklerin üstünde, kırmızı bluzlu, beyaz etekli bir genç kız oturuyordu. Kızın dizlerinin üstünde, bir kafes ve kafesin içinde karatavuğa benzer siyah bir kuş vardı. Arabanın altından tozların içine rengârenk oyun küpleri düşüyordu; kalın bacaklı, ağır atın yanından dizginleri sallayarak bir ihtiyarcık koşuyor ve başını kaldırıp kısık sesiyle kıza bağırıyordu:

"Nereye gideceksin? Kime söyleyeceksin?"

Mironov, içinden adama "aptal ihtiyar" diye sövdü.

İşte kereste deposunun arabacısı, tıknaz, bir ayı kadar ağır Artamon geliyor; bu adamın gözlerini bile örtecek kadar kıllı olan suratı, tavşan dudağı yüzünden sakat gibi görünür. Tavşan dudak ağzına üçgen biçimi vermiş, yırtıcı hayvanlarınkini andıran geniş, sarı dişlerini açıkta bırakmıştır; Artamon'un yanı sıra ince, düzgün vücutlu marangoz Kallistrat hafif adımlarla yürüyor. Kallistrat'ın ayakları çıplak, önüne aşı boyası ve tutkal lekeleri içinde bir önlük bağlamış, açık renk kıvırcık saçlı kafasına taç gibi koyu renk bir deri bant takmış; kanca burnunun altında altın sarısı bıyıkları parlıyor. Bakır rengi küçük sakalını parmağına dolayarak Mironov'dan yana bakıyor ve çınlayan sesiyle:

"Sıkıntı," diyor.

"Dokunma, bırak sıkılsın," diyen Artamon'un kaba, böğüren sesi duyuluyor. Tembel tembel kaldırıp indirdikleri ayaklarıyla tozları havalandırarak yavaş adımlarla yürüyorlar, tozlar arkalarında kırmızımsı bir bulut halinde yükseliyor. Bütün sokak, arabacının insanüstü gücüne hayrandır ve marangozun garip şakalarından çekindiği gibi ondan da korkar.

Mironov gözlerini sımsıkı yumuyor; insanın gözleri kapalı olursa başkaları tarafından görülmeyeceğini düşünür bazen.

Günler, gecenin karanlık kuyularından hızla atlayarak geçiyordu; geceler sıcak ve uykusuzdu. Mironov kısa süreliğine uykuya daldığında garip bir düş görüyordu: Çok sayıda ateşin aydınlattığı geniş bir yolda hepsi aynı tip, sayısız bakır cezve yürüyor; hepsinin uzun ayakları ve örümceğe benzer bir yanları var; küçük, kambur bir yaratık sokağa çiviler çakıyor, birbiri ardına o kadar çok çivi çakıyor ki, toprak demirden pullarla kaplıymış gibi görünüyor; nehirde kocaman bir balık ayın yansısını yutarak yüzüyor; karanlık gökyüzünde ay zıplıyor, bir saat sarkacı gibi sallanıyor; anlamsızlıklarıyla kaygı uyandıran daha pek çok şey görüyordu düşünde.

Mironov, annesinin ağır ayak seslerini, hırıltılı, kaba bağırtılarını duymaksızın yaşıyordu, odalardaki mide bulandırıcı votka kokusu, baharatlı elma ve soğan turşusu kokuları çıkmıştı; kupkuru bir ihtiyarcık olan ahçı Pavlovna kedi gibi sessiz hareket ediyordu, çok az konuşan bir kadındı ve ıslık çalar gibi soluk alıyordu. Fakat yine de bu sessizlik içinde yaşamak rahatsız edici bir şeydi, bütün eşyalar, fotoğraflar, ikonalar sessizdi, ama sert sert soruyorlardı:

"E, ne yapacaksın bakalım?"

Mironov sokak sakinlerinin de kendisine aynı sert bakışlarla baktığını, hepsinin bir şey beklediğini fark etmişti, bu insanların sırnaşık bakışları altında eziliyordu.

Pazar günü güneş batarken, bir buzkıran tarafından yarı yarıya batırılmış olan bir mavnanın üstüne oturmuş, askeri bandonun bakır borularının uzaktan gelen sesine kulak vererek tatlı su levreği avlıyordu; müzik ve maviye çalan suyun ağır hareketleri onda çok istediği düşünmeme ortamını yaratmıştı, ılık ses dalgaları tatlı tatlı toprağın üstünde yükseliyordu. Dikkatli dinlenecek olursa nehrin akışı da yumuşak, kalın bir ses veriyor, bütün öteki sesler bu sesin etkisiyle siliniyordu, ama tümüyle değil de, bir buzlu camın arkasından görünüyormuş gibi geliyordu bu sesler. Mironov, yaklaşan kayığı fark etmemişti.

"Balık iyi mi?"

İrkildi, sudan bir avuç balçık kaptı, oltasına şişman bir levrek takılmıştı.

"Gördünüz mü, size şans getirdik!"

"Evet."

"Çok yakaladınız mı?"

"Üç tane. Bu üçüncüsü."

Liza Rozanova, leylak rengi elbisesi, saç örgüsünün ucunda mavi kurdelesiyle kayığın kıç tarafındaydı, küreklerin başında ise Liza'nın siyah saçlı, şişman arkadaşı Klavdiya, sırtında pembe bluzu ve mavi eteğiyle oturuyordu; kız kayığın akıntıya kapılmasına izin vermemek için kürekleri hafif hafif hareket ettiriyordu. Liza gülümsedi. Mironov da gülümsemek istedi, ama dişlerini anımsayıp dudaklarını sımsıkı kapattı.

"Gidelim," dedi Liza.

Arkadaşı kürekleri suyun içine iyice indirdi, bütün vücuduyla arkaya doğru gerildi, küreğin biri elinden kurtuldu, balıkçının ayaklarına su sıçradı.

"Ah affedersiniz!"

Liza gülmeye başladı, Mironov ayakkabılarının ve pantolonunun üstündeki suları silkelemek için şaşkınlık içinde ayaklarını sallıyordu. Bir yandan da:

'Başka biri olsa kızla konuşurdu... bense... Belki de beni mahsus ıslatmışlardır, şaka olsun diye, tanışmak için...' diye düşünüyordu.

Kayık kuvvetli itişlerle akıntı yönünde ilerlemeye başladı, kürekler alay eder gibi sesler çıkararak gıcırdıyordu. Mironov, kovadaki suyu, balıkları nehre boca etti, oltalarını topladı, kamburunu çıkarıp yere bakarak ve kendisine acıyarak evin yolunu tuttu. Eve yaklaşırken evin cephesinin ve kapısının kahverengi boyasının, yeşil panjurların renginin attığını, boyaların kabardığını, soyulduğunu fark etti.

'Yeniden boyatmalı' diye geçirdi içinden.

Çarşamba günü sabah erkenden kibirli, sivri dilli, dazlak bir ihtiyar, demir bir kazağı ile boyaları kazımaya başlamıştı. Renk renk boyalara bulanmış, kalkık burunlu genç bir çocuk da ona yardım ediyordu; ihtiyar çalışırken güzel, yumuşak sesiyle şarkı söylüyordu:

Gitti, benimle vedalaşmadan...
Başkasını sevdi

Delikanlı da tiz sesiyle şarkıya katılıyordu. Demirin gıcırtısı ve şarkı sesiyle uyanmış olan Mironov yatağında yatıyor, düşünüyordu:

'Ne aptalca. Aşk şarkısı söylemek için birinin yaşı geç, öbürününkiyse erken. Hem boyacılar çalışırken neden hep şarkı söyler sanki?'

Birkaç gün sonra, ihtiyar boyacı, evin orası burası macunlu, çiçek hastalığına yakalanmış gibi görünen, alaca bulaca cephesini mavi boyayla boyamaya başladığı sırada saygıdeğer İvan İvanoviç Rozanov, sokağın ortasında heykel gibi dikilmiş, bağırıyordu:

"Hey sen, nasıl boyuyorsun öyle?"

"Nasıl emredildiyse öyle boyuyorum," diye saygısız bir yanıt verdi boyacı.

"Niye mavi?"

"Öyle dediler."

"Sokağın görünüşünü berbat edecek!"

"Beni ilgilendirmez."

"Ne aptallık!"

"O da benim aptallığım değil."

Pencerelerin önündeki çiçeklere su vermekte olan Mironov bu konuşmaları duyuyordu, canı sıkıldı, kaygılandı:

'Mavi bir ev neden çirkin ve aptalca olsun ki? Kızını istediğimde Rozanov belki de beni geri çevirecek.'

Telaşla sokağa fırladı, güneşten ve yağmurdan rengini atmış küçük evlere baktı. Evlerin aralarında gri çitler vardı. Aksöğütle-

rin tozlu yeşilliğinin gölgesi düşüyordu. Bu ağaçlar birinde yedi, diğerinde on olmak üzere iki sıra dizilmiş dilenciler gibi nehre doğru iniyordu, yedisinin ortasında Rozanov'un tek katlı, güzel tuğla evi vardı, evin dört penceresi tatsız tatsız sokağa bakıyordu. Mironov'un evinin çatı üçgeni boyanmıştı, ipek kumaşla kaplanmış gibi görünüyor, güneşte yağ sürülmüş gibi parlıyor, huzur verici mavi rengiyle göz okşuyordu.

Azametli bir şekilde işaret parmağıyla kasketinin siperine dokunan Rozanov:

"Kullanışlı bir renk değil," dedi.

"Güzel renk."

"Pahalı da."

"Dayanıklı."

"Bilmem artık."

"Boyacı dayanıklı diyor."

"Boyacıların hepsi yalan söyler," diye sert bir açıklama yaptı Rozanov. Sonra ciddi suratını ve gümüş renkli geniş sakalını lütfedercesine güneşe vererek ağırbaşlı ve dimdik uzaklaştı. Mironov ona boyacıların neden yalan söylediklerini soracak vakit bulamamıştı. Eve gitti, kitabını aldı, pencerenin önüne oturdu. O anda da Rozanov, elinde uzun saplı bir süpürgeyle tekrar sokakta göründü, evinin pencerelerinin altındaki tozu toprağı sokağın ortasına doğru süpürmeye koyuldu. Boyacı:

"Hey beyefendi!" diye bağırdı. "Durup dururken toz kaldırıyorsun, yaptığım işi bozacaksın."

Rozanov yanıt vermeksizin tozutmaya devam etti. Mironov bunu kasten, inat olsun diye yaptığını anlamıştı. Canı sıkıldı, bahçeye çıktı, bahçede yaşlı elma ağacının altındaki otların üstüne oturdu.

'Kızını bana vermeyecek. Ne diye evi boyatmaya kalkıştım sanki?'

Sokakta boyacının Rozanov'la karşılıklı küfürler savurduğunu duyuyordu, boyacıya engel olmak gerekiyordu, ama birbirlerinin

hayatına böyle garip bir şekilde engel olan insanlar hakkındaki can sıkıcı, gri düşünceler bütün gücünü alıp götürmüştü. Mironov akşam yemeğine dek bahçede oturdu.

Boğucu ve sessiz gece boyunca gözüne uyku girmedi. Ay ışığı insanı kızdıracak kadar parlaktı, köpekler havlıyor, uluyordu. Yerde, döşemenin üstünde sarımsı bir kare vardı ve bu karenin içine pencere çerçevesinin gölgesi düşmüştü. Bu ışık lekesinin içinde birden üç koyu şerit daha belirdi, sonra bu lekeyi bir insan gölgesi kapladı, sanki omzunda merdiveniyle bir fener bekçisi havada yüzüyordu. İşte tahtanın hışırtısı ve gıcırtısı açık açık duyuluyordu. Mironov, çarşafı üstünden attı, gözünü pencereye dikerek yatağın üstünde oturdu, pencerenin önünde herhalde boyacının unuttuğu merdiven duruyordu ve biri bu merdiveni alıp götürmek niyetindeydi. Mironov yerinden fırladı, pencereyi dikkatle açtı, yukarı baktı, merdivenin tepesine biri yaslanmıştı, adamın ayakları çıplaktı; o zaman Mironov, biraz korkuyla, ama daha da çok şaşkınlıkla hiç ses çıkarmadan pencereden kayarak sokağa indi.

Merdivende ay ışığının pırıl pırıl aydınlattığı bir adam vardı ve kısacık bir fırçayı, kemerine astığı küçük tahta bir kovaya batırarak çatı penceresinin çevresine acele acele bir şey sürüyordu.

"Kim var orada?" diye alçak sesle sordu Mironov.

Adam, anlatılamayacak kadar hafif hareketlerle merdivenden indi, ama küçük kovasından evin duvarına ve pencereye koyu renk bir sıvı döküldü; havaya kuvvetli bir katran kokusu yayıldı; adam merdiveni kapıp geri geri kaçtı, fakat Mironov çoktan tanımıştı onu. Marangoz Kallistrat'tı bu.

Mironov, sokağın ortasına kadar çıktı ve ay ışığının gümüş tozları arasından çatı penceresinin üstündeki, büyük olmasına karşın pek anlaşılamayan harfleri okudu:

"Ev."

Her bir harfin altından yol yol koyu renk katran akıyordu ve ağır katran damlalarının yere tıp tıp damladığı da açıkça duyuluyordu. Marangoz, merdiveni omzuna almış, kendi evinin kapı-

sından yirmi adım kadar uzakta dikiliyordu. Çivi gibi sivri bakır renkli sakalı ve açık renk saçlarının üstüne bağladığı deri bant çok iyi seçiliyordu.

"Bana baksana, bunu niye yaptın?"

Marangoz ne bir cevap verdi, ne de yerinden kımıldadı.

"Şaşılacak şey! Ya kremayla boyuyorsunuz, ya da katranla..."

Marangoz gülmeye başladı. Bu adamın gülüşü de tavuk gıdaklamasıyla enik havlaması arasında kötü bir gülüşmüş, bu gülüş yüzünden her şey daha da anlaşılmaz, daha da gönül kırıcı oluyormuş gibi geldi Mironov'a. Pencerelerin donuk camları buz gibi parlıyordu, hava ise öyle sıcaktı ki, sanki ışık saçıyordu. Her şey kötü bir düşe benziyordu.

"Benimle dövüşmeye yeltenme sakın, seni döverim," dedi marangoz birden çınlayan sesiyle.

"Kavga etmek niyetinde değilim zaten," diye mırıldandı Mironov evinin kapısına doğru yürürken; marangoz, merdiveni çite dayayıp ağır adımlarla Mironov'un arkasından geldi.

"Ne o, kızdın mı yoksa bana?"

Marangozun çınlayan sesi, tanıdık bir ses halini almıştı artık; babası da bazen böyle, sözcüklerde tatlılıkla sertliği bir araya getirerek konuşurdu.

"Hayır kızmıyorum, ama yine de... Boyayı niye bozuyorsun ki?"

Marangoz iyice yaklaştı, eliyle Mironov'un omzuna vurdu. Eli, bir kuşun kanadı kadar hafifti.

"Kızma! Düzeltirim hepsini. Katran yağlıboyaya yapışmaz, akar gider. Bunu iyi düşünmemişim, kurumu gazyağıyla karıştırmak daha iyi olurdu, o zaman..."

"İyi de, niye?"

"Tabii ki, eğlence olsun diye. Sen de tuhaf bir icat çıkardın, hiç kimse evini bu renge boyatmaz."

Marangoz birden alt dudağını ısırdı, sert bir hareketle başını salladı, gözlerini kısıp galiba bir şey düşünerek soru sorar gibi

göğe bakmaya başladı. Cebinden ahşap bir sigaralık çıkardı, bir kibrit çaktı, sigarasını yaktı ve kibriti öyle ustaca yukarı doğru fırlattı ki, ateş sönmeden önce havada titrek bir yay çizdi. Sonra elini Mironov'un omzuna bastırdı, bu hareketle onu kapının yanındaki sıraya oturtmuş oldu, kendisi de yanına oturdu, akıl öğreterek, alay ederek konuşmaya başladı.

"Ben senin hesabını anlıyorum, insanlardan farklı olmak istiyorsun sen. Karışanı görüşeni olmayan bir öksüzsün diye acayip şeyler yapabileceğini mi sanıyorsun? Bırak bunları Mironov; acayiplikleri sadece iki kişi yapabilir, biri ben, biri de şeytan. Sen henüz Tanrımıza hizmet ediyorsun!"

"Hangi Tanrıya?" diye sordu Mironov kaşlarını çatarak.

"Bildiğimiz Tanrı işte, Sıkıntı. Tanrı bir tanedir, unuttun mu yoksa?" dedi marangoz gülerek. "Şöyle düşün, annen ölmüş, yani bir insan ölmüş; bütün komşular sanki bu olayla ilgileniyorlarmış gibi itişe kakışa çevrende dolaşıyorlardı. Ben ne yaptım? Kremayla çit boyamaya girişti m, hepsi beni seyretmeye koştular, anladın mı şimdi?"

"Hiçbir şey anlamadım," diye karşılık verdi Mironov, şaşkın bir şekilde başını sallayarak. "Saçma bir şey bu..."

"Anlayamadıysan kötü. Ama birinciliğe doğru emekliyorsun. Saçma olanı da anlamak gerekir, Öksüz. Krema gibi bir şey senin aklına gelir miydi? Ya! Ama ben deneyimliyim, bunun gibi acayip buluşlarım yüzünden mahkemeye bile düştüm. Bir keresinde posta kutusuna gaz döküp içine yanar kibrit atmıştım, bütün mektuplar yandı, hiç kimse hiçbir şey anlamadı. Hatta gazetede yazı bile çıktı, mektuplar niye yanıyor diye. Ateşli şeyler de olsa soğukkanlılıkla yazın falan filan. Aptallık işte, serde gençlik de var elbet, geceler boyu uyumuyor, düşünüyorsun, nasıl farklı olabilirim diye. İnsanları şaşkına çevirmeyi şimdi de seviyorum. Yolda yürürken ayaklarının sürçmesi pek eğlenceli oluyor. Her şey olağan gibiyken ansızın anlaşılmaz bir şey oluveriyor..."

Marangoz bıyıklarının uçlarını burdu, dudaklarını yaladı, sağ gözünü kısıp sol gözüyle aya baktı, derin bir soluk alıp:

"Çok aydınlık, köpekler bunu sevmez işte," dedi.

Mironov, marangozun sivri ve kararsız suratına göz ucuyla bakarken birbirine zıt istekler duyuyordu: Hem bu adama bir şey sormak, hem de ona kırıcı bir söz söyleyip hemen yanından uzaklaşmak istiyordu.

Ancak:

"Köpekler belki de onu tilki sanıyordur," dedi.

"Köpeklerin ne sandıkları bilinmez," diye yanıtladı marangoz gülerek. Sonra tekrar konuşmaya, sitem ederek, bir şeylere karşı uyarılar yaparak, gitgide daha anlaşılmaz hale gelerek akıl öğretir gibi konuşmaya başladı. Marangozun bu övüngen konuşması Mironov'un içini daraltıyordu. Mironov bu konuşmada Fransızca dilbilgisiyle ortak, can sıkıcı bir şey bulunduğunu hissediyordu, sanki sözler bildik sözlerdi de bu sözlerin anlamı karanlık ve anlaşılmazdı. Ay ışığı aksöğütlerin yaprakları arasındaki alacakaranlığı eritiyor, yapraklar gümüş gibi parlıyor, marangozun kıvırcık başı altın ışıltılar saçıyor, alnındaki deri bandın rengi iyice kararıyordu. Yeşile çalan alaycı, kurnaz gözleri olağanüstüydü, bu gözlerin keskin pırıltısı, insanda iğne batmış gibi bir etki yaratıyordu. Gözü böyle olan birine hiçbir konuda güvenilemez. Alay ediyordu tabii, çın çın öten sesi de son derece yapmacıktı. Mironov derin bir soluk alıp kendisi için de beklenmedik bir biçimde:

"Siz sanki deli gibisiniz," dedi.

"E, ne olmuş?" diye haykırdı marangoz.

"Ne yazıyordunuz oraya?"

"Ürküttün beni, yoksa 'Delinin Evi' diye bir levha yazmak istiyordum. Yarın bütün sokak gülecekti."

Sonra birden Mironov'un dizine vurup ciddi ve işgüzar bir ifadeyle:

"Baksana Mironov, bana on ruble ver..." dedi.

Mironov öfkeyle yanından fırlayıp geriledi.

"Dur, dur! Sıçrama öyle, aklıma bir şey geldi de! Dinle bak, senden hoşlandım. Başkası olsa bağırır çağırır, rezalet çıkarırdı. Sen ağzını bile açmadın. Öksüzüm, kardeşim benim... Her neyse, tamam! Mademki yapacağım şaka başarılı olmadı, o zaman seni memnun edecek bir şey yapayım diye senin için çalışmak istiyorum, anladın mı?"

Marangoz artık daha alçak sesle, gözlerinde alaycı pırıltılar olmaksızın konuşuyordu. Mironov ise giderek daha güvenli olarak içinden şöyle tekrarlayıp duruyordu:

'Delinin teki tabii, bu yüzden böyle şirretlikler yapıyor.'

Ağır şaşkınlık halini atlattığı için bu düşüncesi onu çok rahatlatmıştı. Gökyüzüne gözünü dikmiş, alçak sesle söylenen şu sözleri dinlerken gülümsüyordu:

"Boya alıp bu evi sana öyle bir boyayacağım ki, herkes ah çekecek! Çoktandır bütün insanlara ah dedirtecek bir şey yapmak istiyordum."

"Peki neden?" diye sordu Mironov. Ancak marangoz soruyu duymamıştı herhalde; bakır renkli sakalını parmağına dolayıp çekiştirdi ve şöyle dedi:

"Bak açık konuşacağım, her iş elimden gelir ama çalışmayı sevmem, çünkü kendi zevkime göre çalışmak nasip olmaz hiç, benim zevkimi de beğenen çıkmaz, anladın mı? Kendimi gösterme fırsatı ver bana."

Mironov, marangozun isteğini geri çevirecek olursa daha başka şeyleri de bozacağını düşünüp:

"Tamam," dedi.

Para verme sözünün marangozu şaşırttığını fark etmişti; bir adım gerileyen Kallistrat, garip bir şekilde parlayan bir bakışla Mironov'u şöyle bir ölçtü, sonra başındaki bandı düzelterek:

"E, Mironov, anlaştık o zaman!" diye mırıldandı. "Kaygılanma. Sabah uğrarım."

Yerinden fırladı, hızla uzaklaşıyordu ki, sanki ayağı bir şeye takılmış gibi durup ellerini göğe uzatarak:

"Öyle bir şey yapacağım ki!" dedi. "Bir gönül eseri olacak... Herkes parmağını ısıracak!"

Marangozun karaltısı, nehrin oluşturduğu mavimsi fon üzerine etkileyici bir netlikle düştü ve bir anda kayboldu. Mironov, sokağın ortasına çıktı, pas renkli pisliğe bulanmış panjurlara baktı, "Ev" yazısını bir kez daha okudu ve yorgun bir halde başını eğip kendi kendine:

'Deli... Aynı zamanda da dolandırıcının teki olmalı...' diye aklından geçirerek uyumaya gitti.

Mironov'u sabah erkenden ahçı kadın uyandırdı:

"Marangoz geldi, para istiyor."

"Demek, düş değilmiş..."

İhtiyar kadına parayı verdi, sonra tekrar gözlerini kapatırken şöyle düşünüyordu:

'Bu adamı şikâyet etmek lazım...'

İşe giderken pırıl pırıl boyanın üstündeki pas rengi yağlı akıntıları gördüğünde bu şikâyet düşüncesi bir kez daha aklına geldi; "Ev" yazısı artık iyice yayılmıştı, doğru dürüst okunmuyordu. Yazıya baktıktan sonra başını eğdi ve karşılaştığı sokak sakinlerinin yüzlerinde alaycı gülümsemeler hissederek sokaktan aşağı doğru hızla yürüdü.

'Liza da gülüyordur herhalde... Paris'te ahşap evler yoktur...'

Akşam beş civarında eve dönerken de evinin karşısındaki bir grup çocuğu ve evin cephesine dayanmış olan merdiveni ta uzaktan görmüştü. Merdivenin en üst basamağında teneke kutu gibi bir şey gözleri kör edercesine parlıyordu ve bir ayağını çatı penceresinden içeri sokmuş olan marangoz havada sallanıyor, eğilip doğruluyordu. Mironov bastonunu sallayarak eve doğru koşuyor ve:

"Durun yapmayın! Lanet olsun!" diye bağırıyordu.

Çocuklar onu bir sevinç çığlığıyla karşıladıktan sonra sustular, çite doğru kaçıştılar. Öfkeden kafasının içinde davullar gümbürdüyordu. Yukarıda marangozun zayıf yüzünü, iri iri açılmış öfkeli gözlerini hayal meyal görüyor ve ağlamak üzere olduğunu utançla

hissediyordu. Marangoz merdivenden pek beceriklice indi, omzuyla Mironov'u itekledi ve ucu, yanan bir mum gibi kırmızı olan fırçayla yukarıyı gösterdi.

"Ne bağırıyorsun? Kötü mü olmuş yani?"

Yarım daire şeklindeki pencere, mavi çatı üçgeninin üstünde iyice sırıtıyordu. Pencerenin çerçevesi çıkartılmıştı. Sarı beyaz kareli, kırmızı kanatlı, kuyruksuz bir canavar, yuvasından fırlamış iri, kırmızı gözüyle yandan pencereye doğru bakıyordu, gözünü beyaz bir halka çevreliyordu. Canavarın suratında koyun kafasını andıran bir şey vardı, ama daha çok balığı anımsatıyordu. Marangoz ayağını yere vurarak alçak sesle açıklama yapıyordu:

"Bunlardan üç tane olacak, biri sağ taraftan, biri de yukarıdan bakacak. Pencereyi de hava deliği gibi boyayacağım, sanki canavarlar içeri girecekmiş gibi..."

Marangozun eli titriyordu, sarhoş gibi görünüyordu, ama votka kokusu gelmiyordu, boya kokusu votka kokusunu bastırmış olmalıydı. Marangoz tepeden tırnağa boyaya batmıştı, hatta yanağında virgüle benzer kırmızı bir leke yağlı yağlı parlıyordu. Yeşile çalan gözleri garip parıltılar saçıyordu.

"Nasıl?" diye soruyordu. "Güzel mi?"

Çocuklar Mironov'un arkasından gülüşüyor, ciyak ciyak bağırıyorlardı. Gri paçavralar içinde bir dilenci yaklaştı, selam verip takma elini uzatarak sızlanmaya başladı. Dilencinin ayaklarının dibinde, dilini dışarı sarkıtmış, başını yana eğmiş, tüyleri yoluk bir köpek oturuyordu; marangozun yaptığı parlak resme bakıp galiba o da şaşırmıştı. Rozanov'un sert sesi duyuldu:

"Ne o, tiyatro mu oynuyor?"

Mironov başını çevirdi, Rozanov ise öfke içinde doğruca Mironov'un yüzüne:

"Utanmalısınız genç adam, bu kepazeliğe de bir son vermelisiniz," dedi.

Mironov, herhangi bir şeyi anlamadığı zamanlarda hep olduğu gibi kendini halsiz düşmüş, keçeleşmiş hissetti. Bir anda parlamış

olan öfkesi kayboldu, Rozanov'un sitemi canını daha da sıkmıştı. Hafif, acıklı bir sesle marangoza:

"Duydunuz mu?" diye sordu.

Marangoz küçümser gibi elini salladı, kendinden emin, çınlayan sesiyle:

"Her insan evini istediği renge boyayabilir!" dedi.

Merdivene doğru yürüdü, fakat Mironov onu tuttu:

"Durun lütfen! Alay edecekler."

"Benimle alay etmezler," dedi marangoz, Mironov'un elinden kurtularak. Bu adamda gözü dönmüş, korku saçan bir şey vardı. Mironov ona da kendisine de:

"Bu ev benim!" diye anımsattı.

"İyi aman, herkesin canı cehenneme!"

Marangoz hızla merdivene tırmandı ve oradan bağırdı:

"Parmaklarını ısıracaklar!"

Mironov, marangozun bu keyfi davranışı için polise şikâyet dilekçesi vermeyi kararlaştırıp şaşkına dönmüş bir halde, ezici bir fiziksel yorgunluk, utanç ve dilsizleşme duygusuyla eve girdi. Üstünü değiştirmeden masanın başına geçip oturdu, gözlerini kapatıp düşündü ve yazmaya başladı. Ancak mürekkep koyulaşmıştı, kalemin ucu kirlendi, "zarar" sözcüğü yerine "zar" yazdı, kalemi elinden fırlattı ve birden Rozanov'a gidip ne yapmak gerektiğini danışmaya karar verdi. Hemen bayramlık takımını giydi, tarağı ıslatıp saçlarını taradı, evden çıktı ve marangozun kendisini fark etmemesi için dikkatle sokağın karşı tarafına geçti.

Rozanov'un avlusundan, küçük bahçe kapısının aralığından bakınca dikkat etmesine gerek kalmadığından iyice emin oldu: Merdivenin üst basamağında duran marangoz, normal olmayan bir biçimde uzanmış, mavi boyayla koyun kafalı bir balık boyuyordu; Mironov, marangozun homurdandığını duydu.

"Bugün evin boyasını bozuyor, yarın bakarsın evi yakar, ne yapacağım ben?"

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu Rozanov pek dostça olmayan bir sesle; gür kaşlarını parmağıyla düzelterek eşikte dikiliyordu. Mironov kasketini çıkartıp Rozanov'a yaklaştı, alçak sesle telaşlı telaşlı neden geldiğini açıkladı.

Rozanov'dan daha aşağıda durmak canını sıkıyor, rahatsız ediyordu onu. Rozanov'un yüzüne bakıyordu, batan güneşin ışınları gözünü kamaştırdığından Mironov yüzünü buruşturdu, ayak değiştirdi, elini salladı, yeni pantolon askısı iğrenç bir sesle gıcırdadı, Rozanov ise kürsüde vaaz vermeye hazır bir din adamı gibi bakıyordu.

'Suratım pek sevimsiz anlaşılan. İhtiyar neden içeriye buyur etmiyor ki?'

Yusyuvarlak kedi gözleriyle tepesinden bakan Rozanov, küçümseyen bir edayla konuşmaya başladı:

"Bu alçakla işbirliği yapmaya neden gerek duydunuz acaba? Şirret herifin tekidir; köyde otururken köy ahalisi bunu Sibirya'ya göndermek istemiş. Bizdeyse yasalar uykuya dalmış, herkes hayatı istediği gibi çirkinleştiriyor..."

Mironov, pencerede, çiçeklerin yaprakları arasında o tanıdık koyu renk gözü fark etmişti. Konuşmaya tanık olan bu küçük göz onda ciddi bir şeyler söyleme isteği uyandırdı ve heyecanlı bir şekilde:

"Marangozun deli olduğunu sanıyorum," dedi.

"Sizin meseleniz. Siz düşünün, ben bir şey demeyeceğim."

Mahcup olan Mironov, Rozanov'un sırtına doğru eğilerek selam verdi, pantolon askısı gürültüyle gıcırdadı, yan gözle pencereye baktı: Liza'nın gözü acaba bu gıcırtıyı duymuş muydu? Fakat göz çoktan kaybolmuştu...

Sokağa çıkarken sıkıntı ve üzüntüyle 'Bunların hepsi son derece aptalca' diye düşünüyordu; marangoz sokağın ortasında dikiliyordu; başını yukarı kaldırmış, sakalını tutmuş, tablosuna bakıyordu; Mironov onunla aynı hizaya gelince derin bir iç çekip:

"Güzel değil," dedi.

"Güzel değil," diye yineledi Mironov da.

"Bana bak Sıkıntı!"

Sonra alçak sesle ağza alınmadık bir küfür savuran marangoz, kızgınlığını gizlemeksizin yakınmaya başladı:

"Oysa ben mükemmel bir şey düşünmüştüm! Balık mahvetti beni. Senin gönlünü almak istiyordum. Balık tutmayı seversin ya sen. Ama çiçek resmi yapmak gerekiyormuş, çok güzel çiçek resmi yaparım... Tavşan resmi de..."

Mironov bir umutla marangozun elini tuttu ve onu evin kapısına götürdü.

"Dinleyin..."

"Dinleyecek ne var? Mahcup oldum Mironov, sen bunu anlayamazsın..."

"Hayır, anlıyorum galiba..."

"Anlayamazsın. Votkan var mı? Votka ver bana! Bunların hepsini yeniden yapacağım tabii, sen merak etme..."

Mironov'un zaten belli belirsiz olan umudu kaybolmuştu; Pavlovna'ya, votka vermesi için mutfak penceresinden içeri öfkeyle bağırdı, kapının yanındaki sıraya ilişti, marangoz ise dirseklerini dizlerine dayayarak ve parmaklarını açık renk saçlarının arasına sokarak alt basamağa oturdu. Alnını kesen siyah, deri bant, kaşlarının üstüne düşerek bu kaşların altın sarısını iyice ortaya çıkartmıştı. Ahçı kadın votka sürahisiyle bir parça da börek getirdi; marangoz, Mironov'a baktı, güldü ve alçak sesle konuşmaya başladı:

"Söyle bana Mironov, böyle bir şey olabilir mi? Ben seni rezil etmek istedim, zarara uğrattım, sense bana kırıcı tek söz etmedin ve votka ikram ediyorsun! Böyle bir şey olabilir mi?"

Mironov, evi renk renk boyamaktan marangozu nasıl vazgeçirebileceğini düşünerek isteksizce:

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi.

Beriki ise iki kadeh votkayı birbiri arkasına yuvarlayıp sesini fısıltı derecesinde alçaltarak devam etti:

"O zaman ben sana söyleyeyim: Olmaz! İnsanlar birbirine karşı örümcek gibidir birader, evet! Bazıları örümcektir, bazıları da aptal, anladın mı? Örneğin iyi bir insan her zaman birazcık aptaldır."

Bu Mironov'un canını sıktı, sert bir yanıt vermek istiyordu, ama meydan okur gibi bir ses tonuyla babasının şu sözlerini tekrarlayabildi yalnızca:

"Tanrı aptalları sever."

Marangoz olumlayarak başını salladı.

"Öyledir, Öksüz, Tanrı da kurnazlık etmeden duramaz, doğru! Ben biliyorum, hepsini enine boyuna düşündüm. Bana inan. Bak işte sen ne biçim bir balık yakaladığını anlamıyorsun, oysa ben senin için ebedi bir dostum! Ne yaptın sen? Uysallığınla beni utandırdın..."

Marangozun yüzü yeniden gündüzki gibi öfkeli bir hal aldı, yeşilimsi gözleriyse nemlendi; parmağını iki yandan burun köküne vurarak iki damla gözyaşı akıttı.

Marangozun açıklamalarının başında Mironov sıkıntıdan başka hiçbir şey hissetmiyordu, fakat bu anlaşılmaz, katı gözyaşları onu şaşırtmıştı. Mironov, votkaya bulanmış parmaklarını mendiliyle silerken o tuhaf gözlerin nasıl kırpıldığına, bakır rengi kıvırcık bıyıkların nasıl titrediğine baktı, marangozun alnında, şakaklarında ter biriktiğini gördü ve ne yaptığının bilincinde olmaksızın yanında oturan adamın beyaz, terli alnını mendiliyle sildi. O zaman da marangoz şaşırdı, bir an bir şey söylemeden Mironov'a baktı, daha sonra gülerek:

"Bunu niye yaptın?" diye sordu.

"Terlemiştiniz."

Marangoz, sarsılarak, ayaklarını yere vurarak gülmeye başladı, kahkahalarının arasında:

"Ben bebek miyim ki yüzümü siliyorsun, ha?" diye mırıldanıyordu.

"Boş bulundum," diye açıkladı Mironov.

"Hayır, sen... İyi tamam, yeter! Yarın her şeyi yeniden boyarım, için rahat olsun."

"Hayır, lütfen, boyamaya gerek yok!"

"Gerek yok mu?"

"Evet, gerek yok!"

Marangoz yere bakarak derin derin iç geçirdi.

Ayağa kalktı, elini uzattı:

"Kusura bakma..."

Sonra sıçraya sıçraya yürümeye başladı, sanki aniden topal olmuştu, anlaşılan oturmaktan ayağı uyuşmuştu. Bahçe kapısının önünde durarak, her yanı yabani otlarla kaplanmış bahçeye bir göz attı ve sonunda bahçe kapısını gürültüyle kapatarak gitti.

Mironov bahçede yalnız kalmıştı, kendisini içi boşalmış gibi hissederek ve sadece bir tek şey isteyerek kımıldamadan oturuyordu: Bütün bunları unutmak. Evin rengârenk boyanması gibi bir rezaletin böylesine beklenmedik bir anda ve mutlu bir şekilde sonuçlanmış olması bile onu sevindirmiyordu.

'Ne dayanılmaz adam' diye marangozu düşündü uyuşuk uyuşuk.

Mironov, akşam geç vakit, ağaçların yeşilinin koyulaştığı, kuşların yuvalarında uykuya daldığı sırada bahçeye çıktı, elma ağacının altındaki otların üstüne uzanıp tozlu yaprakların arasından göğü seyretti. Buz mavisi gök çanağından yeryüzüne neden bu derece ağır bir boğucu havanın döküldüğünü anlamak zordu. Küçülmüş solgun ay elma ağacının tepesinde erimekteydi. Günlük çalışma ve kavurucu sıcak yüzünden bitkin düşmüş insanların sesleri tozlu havada tembel tembel dolaşıyordu; bu sesler Mironov'u rahatsız ediyordu, suya gömülür gibi sessizliğe gömülmek istiyordu, bunun için de tam bir sessizlik olması gerekiyordu, o zaman kendisini özgür, hafif, sallanır, yüzer gibi hissediyordu ve içinde sözcüklerden, biçimlerden, imgelerden arınmış hoş ezgilerle dolu, sonsuz bir düşünce beliriyordu.

O zaman gökyüzü, yeryüzü ve yeryüzündeki her şey sanki eriyor, çözülüyor, ağır dalgalar halinde bir yere doğru akıyor, halkalar şeklinde sınırsız olarak yükseliyor, kendisi de tepeden tırnağa ses kesiliyordu ve bu sırada o yoktu, sadece sessiz bir uçuş vardı.

Yeryüzünün yıldızlara doğru ve onlarla birlikte daha da yukarılara, yüce ve olağanüstü sevimli bir varlığın yaşadığını sandığı yere doğru düşüncelerden uzak, ezgili yükselişinden daha güzel, daha gizemli bir şey tanımıyor, bilmiyordu. Bu sarhoş edici müziğin bitmez tükenmez kaynağı da o sevimli varlıktı zaten. Etrafı "Osanna" söyleyen meleklerle çevrili olarak altın tahtında oturan Tanrı imgesi onu tatmin etmiyordu, yeryüzü tapınaklarının, adı her gün milyonlarca insan tarafından yardıma çağrılan, ancak yaşamda gücü hissedilmeyen Tanrısına karşı epeydir kayıtsızdı. Herkesçe tanınan Tanrının insanlardan yüz çevirdiğine, onun yerine başka, alaycı bakışlarla ortalığı araştıran bir şirretin, şeytana benzeyen kötü bir şeyin etkinlik gösterdiğine ilişkin bir kuşku epeydir içinde belli belirsiz yanıp sönüyordu.

Fakat dünyadaki müziğin yaratıcısını hayal etmeye çalıştığında henüz bakir bir erkek olarak karşısına mavi bir sisin içinden çıplak bir kadın imgesi çıkıyordu. Kadının vücudu, korkutan, titremelere neden olan bir istek uyandırıyordu. Bu isteğin gücünden yüreği öylesine donakalıyordu ki, sanki hızla yere kapaklanıveriyor, uçma, şarkı söyleme duygusu bitiveriyor ve o onda belleği ona bir zamanlar dikkatini çekmiş olan bütün kızları, kadınları birbiri ardına gösteriyordu. Bu kapaklanışlar kaçınılmaz olduğu kadar da tatsızdı, her zaman iç karartıcı bağımlılık, utanç, korku ve şiddetli merak duyguları uyandırıyordu; bu yüzden Mironov, yıldızlar üstü yüksekliklerden bir kadın imgesini, güzelliğiyle onu yere düşüren bir imgeyi davet etmekten kaçınıyordu.

Her zaman kolaylıkla başardığı uçma duygusunu bu akşam uyandıramıyordu. Yanıt bekleyen düşünceler istemine karşı çıkıyordu. Liza, aptal pantolon askılarının gıcırtısını işitmiş miydi acaba? Liza'nın babası insanları sevmez, onları şiddetle kınar,

buyruklar yağdırarak yaşamlarına karışır, bütün bunlar için de herkes ona saygı gösterirdi... Hiç kimseyi işine karıştırmadan nasıl yaşamalıydı? En çok da marangozu düşünüyordu, onun tuhaf karaltısı, gözlerinin önünde sırnaşık bir şekilde dikilip duruyor, üstelik de kendisine açıklama yapmasını istiyordu.

'Hepsi de aptalca' dedi Mironov yüksek sesle. Sonra kaygı verici şeyleri kendisinden uzaklaştırmak için gözlerini yumdu, daha rahat bir şekilde uzandı ve bir saat önce okuduğu oyundan bir diyalogu alçak sesle tekrarlamaya başladı:

'Ah evet, malum bakımdan
Öküz belki de daha hoştur kartaldan.
– Öküz... Bu ben miyim?
– Evet efendim, eğer isterseniz.
– Hakarete uğradım!
– Ve dahası?
– Hakarete uğradım!
– Bana kalırsa, herkesten daha fena doğa
Aşağılamış sizi, efendim.
– Ben doğuştan asilzadeyim!
– O zaman hakarete uğramış asilzadelik de...'

"Avluyu ot bürümüş, bahçe de bakımsız kalmış," marangozun çınlayan sesi duyuldu.

Mironov'un tepesinde dikiliyordu, yakasının düğmesi açık, kemersiz, pembe bir gömlek, çizgili bir pantolon giymişti, ayakları çıplaktı; saçları uykudan yeni kalkmış gibi darmadağınıktı, siyah bandı kulağının üstüne düşmüştü.

Mironov doğruldu, ellerini yere dayayarak oturdu.

"Nereden çıktınız?"

"Çitin üstünden atladım. Artamon'a söyleyelim de bahçeyi de avluyu da elden geçirsin, temizleyiversin; bu işleri sever. Varsın akşamları biraz haytalık etsin."

Marangoz diz çökerek elini uzattı.

"Kalanı al. Altı rubleye boyayla iki fırça almıştım, onu da sana geri vereceğim..."

"Gerekmez," dedi Mironov alçak sesle ve sıkıntılı bir şekilde.

"Bana da gerekmez."

Marangoz paraları elma ağacının dibine, otların üstüne koydu, Mironov'un yanına oturdu, yüzüne şöyle bir baktı.

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiçbir şey."

"Kızları mı?"

"Hayır."

Marangoz bir ot koparıp bununla öne doğru çıkık alnını kaşıyarak kaygılı bir ifadeyle ve akıl öğretir gibi şöyle dedi:

"Kızlara karşı dikkatli ol. Hareketlisi seni öldürür, sessiziyle de ikiniz birden mahvolursunuz."

Mironov iki yana sallanarak ve 'Cevap vermezsem çekip gider' diye düşünerek susuyordu.

"Hep seni düşünüyorum, beni etkiledin Mironov! Endişelendirdin. Ne mırıldanıyordun öyle, büyü falan mı yapıyordun?"

"Öyle bir şey işte. Şiir."

"Beni şaşırtıyorsun Mironov."

"Kimseyi şaşırtmak istemiyorum."

"Şaşırtıyorsun."

Marangozun sözlerinde kınayan, hatta sanki tehdit eden bir şey vardı, Mironov bağdaş kurdu. Bu adama ne söylemeliydi? Onunla hangi konuda konuşmalıydı?

"Sıcak," dedi.

"Doğru. Sen gene de söyle bakalım, ne düşünüyorsun?"

"Düşünmeyi sevmem. Her şeyin sessiz, sakin olmasını severim."

Öfkeli bir sesle söylemek istiyordu, fakat suçlu gibi söylediğini hissetti. O zaman ekledi:

"İşte gökyüzü aydınlık ve sessiz, bulutlarsa..."

Yüksek sesle olsa bile acındırıcı bir sesle söylediğini işitip sözünü bitirmedi. Marangoz ise yan gözle gökyüzüne bakıp:

"Gökyüzü bomboş Mironov, bu yüzden de sessiz," dedi.

"Ya güneş, ay, yıldızlar? Belki orada bizim görmediğimiz bir şey vardır."

Marangoz kuşkulu kuşkulu başını salladı:

"Tanrıya inanıyor gibi değilsin, kiliseye de gitmiyorsun..."

Bu sözlerle Mironov'un sinirlenmesine yardım etmiş oldu, onda kırıcı bir konuşma arzusu uyandırdı. Ancak belleği, Mironov'a bu kırıcı sözleri kopya vermiyordu. Mironov suratını asarak:

"Babam Tanrıya inanmazdı," diye mırıldandı.

"Bunu pek çok kişi yapıyor."

"Düşüncelerden söz ederken de düşüncelerin toz olduğunu, onlar yüzünden her şeyin karardığını söylerdi..."

"Ya?" diyerek şaşkınlığını belirtti marangoz. "Böyle mi derdi?"

"Evet. Şimdi kendim de görüyorum ki, düşünceler solucanlara benziyor, solucanları topraktan çıkarırsın, kıvrım kıvrım kıvrılarak sürünmeye başlarlar..."

Marangoz, başını omzuna doğru eğmiş, tırnaklarıyla otun ucunu yolarak dinliyor, bıyıklarını oynatarak kıs kıs gülüyordu.

"Düşününce içinde iki kişi varmış gibi geliyor insana: Biri biliyor, öbürü birbirine karıştırıyor. Bense düşünmek istemiyorum. Ruhum düşünmeyi sevmiyor."

"Pek akıllıca konuşmuyor gibisin, Mironov..."

"Hem neyi bilmek gerekiyor?" diye devam etti Mironov, marangozu baskı altına almak, ürkütmek, kalbini kırmak, yani gitmesi için kendinden uzaklaştırmak umuduyla. "Bilinen şeyler: İnsanlar doğuyor, evleniyor, çocuk dünyaya getiriyor, ölüyorlar. Yangınlar, hırsızlık, cinayet. Sirk gelmiş. Haçlı kilise yürüyüşü, falancanın karısı kaçmış. Sarhoşlar kavga ediyorlar. Lahana turşusu kuruyorlar veya hıyar salamurası yapıyorlar. Kâğıt oynuyorlar... Bütün bunlardan bana ne? Hiçbirini istemiyorum bunların!"

"Peki, sana lazım olan ne?" diye sordu marangoz sakin bir şekilde. Bu sakinlik Mironov'u anında soğuttu, belli belirsiz bir ifadeyle:

"Ben sessizliği seviyorum," dedi.

"O zaman sağır doğsaydın. Seni anlamak zor, Mironov!"

"Ben de anlamanızı istemiyorum zaten..."

Mironov, bunu söyledikten sonra yan gözle, ürkerek, ama kızdı da gidecek mi acaba diye bir umutla marangoza baktı.

Marangoz elini havada şöyle bir dolaştırdı, elma yapraklarının gölgeleri elinin üstüne düştü, gölgeler elini okşayıp bu kez otlara düştü, otlar karardı, daha kadifemsi bir görünüm aldı. Marangoz otlara baktı ve sustu. Mironov da derin bir iç geçirdikten sonra elini ayın ışınlarına ve gölgelere uzattı; bir dakika kadar her ikisi de kör dilenciler gibi ellerini boşluğa uzatıp oturdular. Sonra marangoz çınlayan sesiyle, canlı bir şekilde konuşmaya başladı:

"Hayır Mironov, beni şaşırtamazsın! Sözcüklerle beni şaşırtmak olanaksızdır, mavi evine gelince, o da şaşırtmaz kardeşim, ancak güldürür insanı..."

"Of, canınız cehenneme, ne diye gelip yapıştınız bana?"

Marangoz güldü, başını salladı, göz kırptı.

"Ne o, karakter gösterisi mi yapıyorsun?"

Gözleri tatlı tatlı gülümsüyordu, başındaki bandı düzeltti, acele etmeksizin çok keskin kokulu bir sigara yaktı, gri bir duman şeridi göğe doğru uzayıp gitti.

"Anlıyorum Mironov, can sıkıntısından boğuluyorsun. Yaşından oluyor. Yaşama alışkanlıkların yok henüz, yaşınsa mutlu olman gereken bir yaş. Kızlar mutluluğa hizmet ederler, ama ciddi bir adam için bu kısa sürer. Mutlu olmak için genellikle pek az neden vardır..."

Marangozun ders veren ses tonu Mironov'u yine sinirlendirmişti. Okuması yazması kıt, kitap okumayan bir zanaatkâr, ama konuşuyor da konuşuyor...

"Her şeyi değiştirmek, yeni baştan yapmak gerek," dedi Mironov, marangozunkiyle aynı ders veren ses tonuyla.

"Politikayı mı kastediyorsunuz?" diye sordu marangoz ve sigarasının külünü üfledi. "Hayır, politik konular beni ilgilendirmiyor," diye devam etti. "Bir şey, içimden gelen bir şey yapmak isterim, son derece mükemmel olan, insanlara ah dedirtecek bir şey..."

"Vali beyi ısırın," diye önerdi Mironov öfkeyle.

Marangoz göz kırpıp sordu:

"Ne dedin?"

"Valiyi ısırın. Kilisede, sabah ayini sırasında, herkes ah çekecektir..."

Marangoz elini şap şap dizine vurup gülmeye başladı:

"Kızma, çılgın! Yine de ilginç adamsın. Her şeyi birbirine karıştırdın, ama ilginçsin. Evet, kardeşim Mironov, herkesin canı sıkılıyor, herkes kendisini de başkasını da hayrete düşürmek istiyor, ama hayrete düşürebileceği bir şey yok... Hayrete düşürme becerisi de yok. Düşünmene değmez, talihsiz bir akılcığın var. Dilsizler gibisin. Hadi yat, uyu! Uyuyanın karnı doyarmış..."

Marangoz sigaranın izmaritini toprağa bastırdı, yay gibi esneyerek hafifçe ayağa kalktı, veda etmeksizin, açık bir alayla:

"Uyuyanın karnı doyarmış..." diye yineleyerek çite doğru yürüdü.

Mironov, marangozun vücudunun ağırlığı altında çitin tahtalarının nasıl çatır çatır sesler çıkardığını dinlerken sevinçle:

'Bir daha gelmez, gücendi, ona validen söz etmem de iyi oldu' diye düşünüyordu.

O anda da mavi tütsü dumanları içinde, iki renkli kafalar yığınının en önünde ekselansları valinin büyük, uzun kulaklı, dazlak kafasını gördü. Marangoz, sine sine, dikkatle valiye yaklaşıyor ve işte küstah, ufak dişleriyle generalin kırmızı kulağına yapışıyor; kilisedeki insanlar öylesine yankılı bir ah çekiyorlar ki, bütün

mumların alevleri sarsılıyor; marangozu yakalıyorlar, yerlerde sürüklüyorlar, dövüyorlar...

Mironov gülmeye başlamıştı, fakat bir çatırtı oldu ve çitin arkasından marangozun kendisini gözetlediğinden emin olan Mironov, yalandan öksürerek, iki büklüm eğilerek, çevresine bakmadan bahçeden çıktı.

Ertesi gün çatının altındaki canavarın koyu mavi boyayla yeniden boyanmış olduğunu gördü. Bu koyu renk, pencerelerin üstündeki üçgeni ağırlaştırmıştı, mavi ev sanki toprağa doğru eğilmiş gibiydi. Duvardaki ve panjurdaki pas rengi katran lekeleri ve akıntıları da tam olarak evin parlak ve ipeksi görünüşlü genel renk tonunda olmasa da boyayla kapatılmıştı.

"İşte bak, sözünü tutmuş!"

Mironov yukarı bakarken marangozun sözünü nasıl tuttuğunu tasavvur etmeye çalışıyordu; bu çok zor bir şey olmalıydı. Her sözde teksesli sözcükleri belleğinden çağırma, bu sözcüklerin peşine takılarak, sisli kopuk kopuk düşüncelere doğru bir genişleme, yayılma isteği vardı. İşte *nebo* – basit bir sözcük, ama ardından *ne boyus* sözünü çağrıştırıyor. Ya da *nadoyel, nado yest** sözünü.

Mironov kafasını salladı ve eve yemek yemeye gitti.

Daha masaya oturur oturmaz bahçe kapısı gürültüyle açıldı, omzunda tırpan ve kürekle arabacı Artamon bütün ağırlığıyla avluya daldı; kapının eşiğinde durarak tırpanı ve küreği duvara dayadı, haç çıkardı, avuçlarına tükürdü, kesik sesler çıkarıp tırpanı aldı ve sanki kamçı sallıyormuş gibi kolaylıkla sallamaya, ıslık çaldırarak dulavratotlarını, ayrıkotlarını, pelinleri biçmeye başladı.

Mironov ayağa kalktı, pencere sövesinin arkasına saklanarak arabacının çalışmasını izledi.

'Kendi evleri gibi davranıyorlar...'

Artamon'un kıllı suratında, üçgen ağzının kırmızı deliğinde canavar dişleri gibi dişler parlıyordu; küçük, ayı gözleri kaşları-

* (Ru.) *Nebo* "gökyüzü", *ne boyus* "korkmuyorum", *nadoyel* "bıktım" ve *nado yest* "yemek yemeli" anlamındadır. *-çev.*

nın altına kurnazca gizlenmişti, yayvan burnu da bıyıklarının ve azgın sakalının arasına saklanmıştı, bütün bunlar doğal olmayan şeylerdi ve Artamon'un yüzü yokmuş gibi görünüyordu. Öyle ağır hareket ediyordu ki, sanki gözle görünmeyen çok sık bir çalılıktan geçiyordu.

'Artamon'u da insanlar ah çeksin diye marangoz ayarlamıştır...'

Arabacı birkaç dakika içinde bütün yabani otları biçmişti, avlunun köşesinde durdu, tırpanı mızrak gibi tutarak göğe baktı, sonra parmaklarını geniş omuzlarına ve çıkık alnına vurarak tekrar haç çıkarmaya koyuldu. Mironov, ona çay bardağıyla votka ve bir parça ekmeğin üstünde köfte götürüp verdi ve alçak sesle:

"Teşekkür ederim," dedi.

Artamon dudaksıl sesleri söylemeksizin:

"Teşekkür ederim," diye tekrarladı, kafasını arkaya attı, votkayı yırtık ağzından içeri boşalttı, ekmeğin ve köftenin yarısını da oraya tıkıştırdı, elinde kalana baktı, onu da tıkıp yuttu, sonra kalın bir sesle ve pek anlaşılamayan bir şekilde:

"Şimdi sıra bahçede," dedi.

"Peki, kaç para alacaksın?"

"Yok canım, eğlence olsun diye yapıyorum."

Sonra kireç ya da unla beyazlanmış birer pudluk çizmeleri içindeki kısa bacaklarıyla ağır adımlar atarak gitti.

Mironov, bir saat sonra bahçeye göz attığında bütün otların biçilmiş olduğunu, Artamon'un elma ağacının altında dikildiğini ve eliyle elmanın dallarını okşadığını gördü; evsahibini görünce:

"Hey!" diye bağırdı.

Mironov yaklaştı ve bu öfkeli kükreme yüzünden daha fazla ilerleyemeyerek dikkatlice durdu.

"Patron! Baksana ne kadar çok liken var. Tırtıl da çok. Ağaçların gövdelerine bir şey sürmek lazım, bunun için bir ilaç var. Ağaçların etrafını da çok önceden kazıp çukur açmak, diplerine gübre koymak, sağını solunu budamak gerekirdi!"

Kükreyerek, eğri büğrü parmaklı elini Mironov'a uzattı. Parmaklarına sümük gibi vıcık vıcık ezilmiş tırtıllar yapışmıştı. Mironov irkildi, iğrenerek geri çekildi.

"Benden korkma, ben senin dostunum, beni Kallistrat yolladı. Niye titriyorsun? Ne âlem adamlarsınız be..."

Arabacının kulakları sağır eden konuşması dudaksıl sesler olmayınca daha da tatsız oluyordu, aynı zamanda da bir çocuğun yarım yamalak konuşmasını anımsatıyordu.

Kirli elini çizmesinin koncuna silerek:

"Sana bu işlerin hepsini yaparım, bu işleri severim ben," dedi; anlaşılan geniş sırtını zor büküyordu, eğilirken kesik kesik sesler çıkardı. Mironov, ona ne söyleyeceğini bilemeden korkuyla bakıyordu.

Bir şey demiş olmak için:

"Kryukov nerede?" diye sordu.

"Kallistrat mı? Yanına yaklaşma, çıldırdı, evi boyamasına izin vermediğin için sana kızdı."

Sonra arabacı korkunç ağzını açıp üç kez of çekti:

"Of-of-of!"

Bu, o ile u arası bir sesti ve kışın kar fırtınalarının soba bacasında çıkarttığı uğultuyu anımsatıyordu. Bu ses, Mironov'un korku içinde büzülmesine, kafasını omuzlarının arasına saklamasına ve alçak sesle:

"Sen ondan daha kuvvetlisin," demesine neden oldu.

"A, tabii kuvvetliyim! Sirkte gösteriye çıkmış, güreşmiştim de parmaklarımı kırmışlardı, yoksa oradakilerin tamamını... Güçleriyle değil, kurnazlıklarıyla geçiniyorlar zaten..."

Elma ağacının çevresindeki kuru toprağa küreği sanki tereyağına saplıyormuş gibi kolayca saplıyor, topraktan koyu kahverengi parçalar koparıyordu. Bu toprak parçalarının içinden kıvrım kıvrım solucanlar çıkıyordu.

"Buradaki herkes benim kuvvetimden korkar, oysa ben insanlara karşı güler yüzlüyümdür, konuşmayı da severim... Evvelki

sene arabayla birinin ayağını ezmiştim, yargıç bana 'Sessiz ol!' diye bağırıyor, ama ben sessiz olamıyorum, sonunda adamı haklı bulmuştu..."

"Evli misin?"

"Yok canım! Hangi aptal kadın bana varır? Dudağıma baksana ne biçim?"

Mironov, kentlilerin köylülere karşı küçümsemeyle düşmanlık arası karma bir duyguyla hareket ettiklerini biliyordu; anası babası da köylülere aynı şekilde davranırlardı. Çocukluğundan beri bu duygu aşılanmıştı ona, fakat Artamon onda sadece şaşkınlık, korku ve bir tür belirsiz bir umut yaratmıştı.

'Ona sevgi gösterirsem o zaman marangoz da...'

"Çalışıyor mu?" diye sordu marangozun çınlak sesi yüksekler-den bir yerden; çıplak ayaklarını bahçe tarafına sarkıtmış, dişle-rinin arasında sigarası, çitin tahtalarından birinin üstünde otu-ruyor, açık renk başının üstünde bir duman bulutu salınıyor, deri bandı alnının beyaz derisi üzerinde çok iyi seçiliyordu.

'Of!' diye haykırdı Mironov içinden. 'Yine kanımı iliğimi ku-rutacak...'

Kamburlaştırdığı belini düzeltip elini sallayarak:

"Bana bakın Kryukov," diye konuşmaya başladı, "yine ne isti-yorsunuz? Ben asla istemiyorum ki..."

Öfkesi boğazını sıkarak konuşmasına engel oluyor, soluğu tı-kanıyordu. Yukarıdansa bir soru daha düşüyordu:

"Neyi istemiyorsun?"

"Buna hakkınız yok... Sizi şikâyet edeceğim!"

"Beni mi? Ne için?"

Sakin sorular onu daha da çok sinirlendiriyordu; Mironov ayaklarını yere vurarak:

"Burada otları kesip biçmenizi falan istemiyorum..." diye ba-ğırdı.

Marangoz bir kuş kadar hafif, havada uçar gibi bahçeye indi, Mironov'un omzunu tutup sarsarak inandırıcı bir ses tonuyla:

"Kendine gel!" dedi. "Aklını mı kaçırdın sen? Bedavaya işin görülüyor, cahil, teşekkür edeceğine tutmuş bir de..."

Ancak Mironov kendisi de bu öfke patlamasından mahcup olmuştu. Marangozun eli sanki onu toprağa batırıyor ve içindeki öfkeyi bastıra bastıra dışarı çıkarıyordu. Arabacının, küreğine dayanarak ağzını daha da geniş açmış, bir şey beklemekte olduğunu görüyordu.

"Anlıyorum," diye mırıldandı.

"Anlıyorsun da niye bağırıyorsun o zaman?"

"Elbette, teşekkür ederim."

"Ha şöyle!"

Marangoz parmağıyla Mironov'un göğsüne bir fiske vurdu, Artamon'a doğru geri geri gitti ve arabacıya sert sert:

"Dalları bağla, anladın mı?" dedi. "Kurumuş ahududuyu da at!"

'Sahiden de karşılıksız çalışıyorlar' diye düşündü Mironov ve emeklerine teşekkür etmek için bu insanlara ikramda bulunmaya karar verdi.

Yarım saat sonra mutfakta onlarla birlikte masanın başında oturuyordu. Semaver kaynıyordu, sürahideki votka pırıl pırıl parlıyor, mantar salamurası, ekşi lahana tabakları masada duruyordu. Artamon, tıpkı bir buzağının süt emdiği gibi votka ve çay içiyor, ağzını iğrenç bir şekilde şapırdatarak çok çok yiyor, böğürür gibi sesler çıkarıyor, sık sık soluk alıyordu. En küçük, en güzel ve kaygan mantarları çatalla ustaca yakalayan marangoz ise kadehi iki parmağıyla tutmuş, gözlerini kısarak ışığa tuttuğu votkaya bakıyordu. Votkayı içtikten sonra yüzünü buruşturdu ve:

"H-ha!" dedi.

Marangozun her şeyi son derece hafif, ustalıkla ve kendine özgü bir biçimde yaptığını fark etmemek olanaksızdı. Sevimsiz, ama ilginç bir adamdı. Deli de olabilirdi. Hayır, kurnazdı.

Marangoz kadehi iki parmağıyla tutmuş, diğer üçünü iğreniyormuş gibi ileri uzatarak:

"Hoşuma giden bir insan için her türlü güzel, keyif verecek şeyi yapabilirim," dedi. "Yalnız açık açık söyleyeyim, insanlar hoşuma gitmiyor, insanlar aptal."

Duvara doğru gerinerek, insanüstü geniş göğsünü şişiren Artamon:

"O-o, seni gidi şeytan," diye kükredi.

"Akıllıyım. Yetenekliyim. Her şeyi yapabilirim, her şeyi becerebilirim, ama basit işlere karşı merakım yok..."

Sevmediği halde iki kadeh votka içmiş olan Mironov, kafasının içini dumanla doluymuş gibi hissediyordu ve marangozun her zamanki övüngen sözlerini, yüreğini kemiren sıkıntıdan başka bir şey hissetmeksizin susarak, bu dumanın içinden dinliyordu. Artamon içi geçip horultuyla kestirmeye başladığında, daha sonra da hemen gözlerini açıp ürkek ve kabahatli marangoza bir göz attığında, marangozunsa altın sarısı bıyıklarını iki elinin parmakları arasında büküp arabacıya:

"Hadi eve git, yedin içtin, deve..." dediğinde Mironov için durum iyice tatsız olmuştu.

Artamon uysalca kalkıp gitti, marangoz ise odalara bir göz atmak istediğini söyledi; Mironov da aynen arabacının gösterdiği uysallıkla onu, bir penceresi bahçeye, öbürü sokağa bakan aydınlık yatak odasına götürdü; marangoz burada yatağa laubalice yumruğunu indirip:

"Yumuşacık yatakta yatıyorsun," dedi.

Sonra kitapların olduğu rafa bakıp:

"Okudun mu?" diye sordu.

"Okudum."

"Hepsini mi?"

"Hepsini."

Mironov'a göre, bu istenmeyen konuğun soruları alaycıydı, davranışlarıysa giderek daha teklifsiz hale geliyordu. Marangoz, üç penceresinin önünde ve babası tarafından ustalıkla yapılmış

olan desenli iki çiçeklikte bir yığın çiçeğin bulunduğu küçük salonun ortasında durarak bir an sustu, sonra:

"Senin evlenmen gerek," dedi.

Bütün eşyalar, çıplak ayaklı, kafası bantlı bu konuğu sanki protesto ediyordu, döşeme tahtaları kuru kuru gıcırdıyor, masanın üstündeki lambanın şişesi zangırdıyor, bayramlık yemek takımlarının, eş dosttan gelen ve ana babasının armağanlarının durduğu dolapta da bir şeyler şıngırdıyordu. Marangozun her şeye bildiği, sıradan bir şey gibi, hiç şaşırmadan, hiç övmeden bakması Mironov'un gücüne gidiyordu.

'Elbette imreniyordur da umurunda değilmiş gibi yapıyor, alçak herif...'

Dolabın içindeki camlar gürültüyle şangırdadı, marangoz parmaklarıyla dolabın kapısına vuruyordu.

"Yerküre mi?"

"Evet."

"Bildik bir şey. Dünyanın yaklaşık bir modeli. Neden bakır?

"Müzikli."

"Olamaz," dedi marangoz kafasını olumsuz anlamda sallayıp. "Göstersene!"

Mironov dolabı açtı, yerküreyi masanın üstüne koydu ve döndürmeye başladı; firketelerin bir kısmı düşmüştü, kalanları da aşınmıştı; çelik tarağın dişleri eksilmişti, ama yine de yerkürenin ekseni etrafında dönerken yorgun yorgun:

"İskete, iskete- neredeydin sen?" diye tıngırdadığını anlamak mümkündü.

Marangoz masanın yanından uzaklaştı, kulak verdi ve alçak sesle sordu:

"İskete mi?"

"Evet," dedi Mironov, anılarına dalıp hüzünle gülümseyerek ve yerküreyi döndürmeye devam ederek. O sırada marangoz, Mironov'un elini tutarak durdurdu, tırnağıyla bakıra fiskeler vu-

rarak kıtalara, okyanuslara dokunmaya başladı, sandalyeye oturdu, düşünceye daldı.

"Nereden eline geçti bu?"

"Babam yapmıştı."

"Peki niye 'İskete' çalıyor?"

"Bir çocuk şarkısı, o zamanlar küçüktüm..."

"Demek öyle," dedi marangoz ve sakalının ucunu ağzına sokup dudaklarının arasında ezmeye başladı. Sonra sanki bir ateşe üflüyormuş gibi sakalını ağzından dışarı üfledi ve parmağıyla Kuzey Buz Denizi'ne bir fiske vurup güldü:

"Eğlenceli bir şey. Ama şu 'İskete' bu alete pek uymuyor, buna bakıp bir şeyler öğreniyorlar, ama bu tutmuş 'İskete' çalıyor. Saçma! Baban akıllı biri miydi?"

"Evet. Çok akıllıydı. Neşeliydi de..."

Marangoz yerküreye bakmaya devam ederek:

"Çılgınlar," dedi. Sonra iç çekip, verniğe bulanmış parmağını bakırın üstünde dolaştırarak kuru, alaycı bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

"Basit ama akıllıca: Su damlaları, birkaç kara parçası ve bunun havada asılı durduğunu öğretiyorlar. Harika. Ve bu küreciğin üstünde milyonlarca insanın yaşadığını iddia ediyorlar, ha? İyi akıl etmişler. Sen de inanıyor musun, Öksüz?"

"Nasıl inanmam? Ben de, siz de burada yaşıyoruz ya," diye yanıtladı Mironov sıkıntıyla.

Marangoz ayağa kalktı, elini uzattı.

"Teşekkür ederim. Görüşmek üzere..."

Mutfakta durdu, sakalını tutup gülerek:

"Her şey senin kafanın ölçülerine göre, oysaki... ha? Çok harika! Yine de 'İskete' uymuyor! Öksüz, bu da bir haylazlık ve insanları şaşırtmak için düşünülmüş bir şey. Sabah ayininin ardından nasıl ıslık çalındığının ne önemi var? Burada 'İskete' değil de, örneğin, 'Tanrım Bağışla' çalmak gerekirdi. Ya da dini veya askeri bir şey, bir asker marşı; tram-tam-tam..."

Marangoz böyle marş söyleyerek gitti.

'Cehennemin dibine git!' diye içinden haykırdı Mironov marangozun arkasından.

Odaya dönerek yerküreyi dolaba koymak istedi, fakat Kuzey Amerika'nın bir parçasının yerinden koparak güneye doğru bükülmüş olduğunu fark etti.

'Tırnağıyla kopartmış, aptal herif!'

Mironov, parmağını biraz tükürükleyip kıtayı olması gereken yere koydu ve yerküreyi ekseni üzerinde döndürdü. Hafif bir tıngırtı yayıldı, zamanla bozulmuş olan çocuk şarkısı çalmaya başladı. Mironov, 'Belki de doğru, başka bir şey çalsa daha iyi olurdu, ama ne?' diye düşünürken derin bir iç çekti.

Aynı şekilde hiç uymayan şarkılar aklına geldi:

Oldukça çamurlu bir sokakta
Yalpalayarak yürüyor dostumuz İvan
Epeyce sarhoş...

Babasının sevdiği şarkıyı anımsadı:

Yedi metelik,
Yedi metelik,
Ne yapalım yedi meteliği?

Başka hangi şarkılar vardı?

İstiyorum size anlatmak, anlatmak, anlatmak...

Kuzey Amerika'nın parçası tekrar yerinden ayrıldı. Mavimsi kâğıt parçasının kendi kendine kımıldadığını ve talaş gibi kıvrıldığını görmek garipti.

'Yarın zamkla yapıştırırım. Marangoz acaba neden "Tanrım bağışla" olsaydı dedi? O da Tanrıya inanmıyordur kuşkusuz...'

Dirseklerini, alnı neredeyse yerküreye değecek biçimde masaya dayayan Mironov, kendini elinde olmaksızın bulanık, alışılmamış düşüncelerin ağır seyrine bıraktı.

Çocuklar evin mavi cephesine ve panjurlara çamur atmış, yakışıksız sözler yazarak boyayı çizmişlerdi; birisi, ki galiba bu bir yetişkindi, küçük kapının üst aynasına kurşun kalemle özene bezene şöyle yazmıştı:

"Bu ev tepetaklak, içinde yaşar bir, salak."

Mironov bu özdeyişi ilk okuduğunda ağırına gitmişti, ama virgülün yerinin yanlış olduğunu fark edince içi rahatlayıp:

'Sensin salak!' diye geçirdi aklından.

Sokak, mavi evin kendisiyle çeliştiğini var gücüyle gösteriyordu, ama bu durum, Mironov'u endişelendirmiyor, kızdırmıyordu. O, başka, daha ağır ve daha ciddi bir şeyin baskısı altında yaşıyordu. Marangoz ve arabacı ona iki gölge gibi yapışmışlardı; hemen hemen her akşam ortaya çıkan Artamon, avluyu yıkıyor, odun yarıyor, bahçede çalışıyor ve kükrüyordu; kendini açıkça evin hâkimi hisseden marangoz ise onarım işlerini yönetiyor, evin yönetiminde ağzı var dili yok yaşlı Pavlovna'ya akıl öğretiyordu; kadıncağız onun ortalığı çınlatan sert sözlerini duyunca suçlu suçlu başını önüne eğiyordu, marangoz yanından uzaklaştığında ise fark ettirmeden, hızlı hareketlerle haç çıkarıyordu. Mironov'un kaç kez gördüğü bu durum, yaşlı kadının aptallığı konusunda onu gülümsetiyor, marangoza olan düşmanlığını ise derinleştiriyordu.

Marangozun düşüncelerden uzak, mavi bir yaşam hayallerinin önüne belli belirsiz tehlikelerden oluşan neredeyse elle tutulabilecek bir engel çıkartarak bu hayallerini kararttığını, kendisini bir kenara, bir köşeye ittiğini hissediyordu. Bir keresinde marangoza:

"Bunlar boş işler..." deme cesaretini göstermişti.

"O zaman sen boş işler olmadan yaşamayı dene bakalım," diye sert bir yanıt vermişti marangoz.

Mironov, bu adamı aklına getirdiğinde neredeyse korku duymaya başlamıştı. Marangozun hareketlerindeki beceriklilik şaşırtıcıydı. Son derece kolay hareket ediyordu. O gün çitin üstünden bahçeye nasıl da kuş gibi uçarak inmişti! Olağanüstü bir şeyin endişe verici önsezisi Mironov'un belleğine çöküyor ve yük olu-

yordu. Kallistrat'ı düşündüğünde kulaklarında döşeme tahtalarının gıcırtısı, camların hafif şıngırtısı duyuluyordu. Neden kendisi salona girdiği zaman salondaki her şey hareketsiz duruyor da marangoz girdiğinde gıcırdamaya, ses çıkarmaya başlıyordu? Mironov büyücülere inanmazdı, ama özel, esrarengiz güce sahip insanlarla ilgili şeyler duymuş ve okumuştu. Ona öyle geliyordu ki, marangozun bu gücü keşfedeceği, hem de korkunç bir biçimde keşfedeceği gün pek yakında gelecekti, o gün belki de yarındı.

O gün yine de apansız geliverdi. Pazar akşamı marangoz bir kızla çıkageldi. Kısa bacaklı ve şişman olan bu kız, kıpkırmızı ipek bluzu ve ağzının bir tatlı su levreğininki kadar küçük olmasına karşın çok sayıdaki küçücük dişlerinin açgözlü pırıltısıyla Mironov'un gözlerini kör etmişti. Kızın tombul yanakları kıpkırmızı bir allıkla alev alev yanıyor, sol elinin bir parmağında pembe bir taş parlıyordu. Gözleri ise bir beyaz farenin gözleri gibi pembe görünüyordu Mironov'a.

Marangoz kızı, Mironov'a doğru iteleyerek:

"Adı Serafima, harika bir kızdır!" dedi.

Kız gülümsedi, insanın sinirine dokunan bir koku yayıyordu. Sandalyeye oturduğu zaman kocaman birer yarımküre halindeki kalçalarının iyice gerdirdiği beyaz eteği, kıpır kıpır, tombul bacaklarını ortaya çıkaracak biçimde yukarı sıyrıldı, kız hemen ayaklarını yere vurmaya, ökçeleriyle ses çıkarmaya başladı. Koyu renk saçları düzgünce taranıp örülerek ensesinde toplanmış, sarı, büyük bir tarakla da tutturulmuştu. Bu haliyle Mironov'a tavuğu hatırlatıyordu.

Ateş basmış suratını beyaz mendiliyle yelpazelerken:

"Öf, ne korkunç bir sıcak!" dedi.

Marangoz, gri, kalın ketenden bir ceket, yakası yandan düğmeli, göğsü nakışlı mavi bir gömlek giymişti, çuha kumaştan dikilmiş şalvarının paçaları, pırıl pırıl boyanmış çizmelerinin içine sokulmuştu. Görünüşüne bakılırsa bakır rengi sakalını da temizlemişti, saçları tepesinde ateş dilleri gibi kıvrılıyordu. Şahine ben-

zeyen zayıf suratı, her zamankinden sert ve huzursuzdu, yeşilimsi gözleri her şeyi görerek, her şeyi anlayarak acı acı parlıyordu.

Bu harika kızın bardaklara çay koyuşunu izlerken:

"Şımarık değildir, ev işlerinden, hem de gördüğün gibi, yemekten anlar," dedi marangoz. Kız ise gür, tatlı bir sesle Mironov'a:

"Siz, nasıl seversiniz, koyu mu?" diye soruyordu.

Mironov, masanın üstüne eğilmiş kızın karşısında oturuyor, gözlerinin titrediğini, dudaklarının çarpıldığını, karşı konulmaz biçimde dilini çıkartmak ve aynen harika kızın yaptığı gibi, kaşıktan akan reçeli yalarken dudaklarını da yalamak istediğini hissediyordu. Mahsus güldü, varsın bu tavuk onun çirkin dişlerini görsündü.

Kızın dudakları kıpkırmızı ve kalındı, sanki iki kattı. Bu dudaklar vişnelerin çekirdeklerini neredeyse beyazlatana dek emiyordu. Böylesi dudaklar insanın bütün kanını emebilir. Marangozun "Yemekten anlar," sözleri ve kızın "Koyu mu seversiniz?" sorusu, belleğinde köpeklerin yakışıksız oynaşmalarını canlandırarak Mironov'un yüzünün kızarmasına yol açmıştı, mahsus kaşığını bardağın kenarına vurdu, bardağı devirdi, soğumuş çayı dizine döktü, ayağa fırladı, kapının eşiğine koştu. Kızgın toprağın üstüne tembel tembel yağmur atıştırıyor, ağaçların yaprakları hafifçe hışırdıyor, maviye çalan beyaz bulutlar ufku daraltarak havadaki boğuculuğu daha da artırıyordu.

Elleriyle iri, seyrek yağmur damlalarını yakalayarak avcunun içinde ezen Mironov, 'Beni onunla evlendirmek istiyor' diye aklından geçiriyor ve havada, kızın, insanın sinirine dokunan ter kokusunu hissediyordu, bu koku onda tiksintiyle birlikte daha başka bir duygu, yine ağır, ama çekici bir duygu uyandırıyordu.

Kapıda beliren marangoz:

"Yanmadın ya?" diye sordu.

"Dinleyin," diye alçak sesle, telaşlı telaşlı konuşmaya başladı Mironov, ellerini göğsüne bastırarak, "ben evlenmek istemiyorum, lütfen, buna hiç gerek yok!"

Annesinin sözlerini anımsadı ve yumruğunu havaya kaldırıp o sözleri yinelerken yüzü gülüyordu:

"Benden de ne koca olur ya! Koca dediğin işte böyle olmalı! Siz de söylemiştiniz... Götürün onu! En iyisi ona yirmi beş, hatta arzu ederseniz size de elli ruble vereyim, ciddi söylüyorum..."

Bacakları bükülüyordu, marangozun önünde diz çökmek üzere olduğunu hissediyordu. Eliyle sakalını tutmuş, ondan daha üst basamakta duran marangozsa insafsızca gülüyor ve karşı gelinemeyecek bir ses tonuyla konuşuyordu:

"İyice yalnız kaldın sen Mironov, Sıkıntı! Yo, senin evlenmen şart! Burada kitapların arasına gömülmüş, hayallere dalmaya başlamışsın, Öksüz. Senin kanın kafana doğru akıyor, şuna baksana biraz da morarmışsın üstelik! Dudakların titriyor, neden? O bildiğin şeyden işte, doğanın yasasına uygun yaşama zamanın gelmiş de ondan! Evleneceksin, sonra arkasından çocuklar..."

"Yapamam, yapamam ben..."

"Bu kadarı sana yeter, insanları şaşırtmaya kalkışma, onları şaşırtabilecek bir şeyin yok! Yakında seni dolandırırlar..."

Mironov başını yere eğdi, marangozsa onun elini tuttu, kendine doğru kaldırdı ve üstündeki yağmur tanelerini silkeleyerek:

"İnsanları tanırım ben!" dedi. "Sen harika biriymişsin, seninle ilgileniyorlarmış gibi yaparlar, sonra seni soyar, dolandırırlar. Çok görülmüş bir şeydir..."

Mironov gözlerini kapatıp sokağın birinde bir grup çocuğun mavi boyalı evlere vıcık vıcık çamur atarak koştuğunu gördü, hepsi kendi çocuklarıydı, harika kız ise pencerenin önüne oturmuş ağzında baharatlı elma ve balıklı börek çiğniyordu. Mironov, baharatlı elmaya da, balıklı böreğe de tahammül edemezdi.

Sonra tekrar Serafima'nın karşısına oturdu. Kız sanki daha da şişmişti, birer topu andıran memeleri, kıpkırmızı ipek kumaşı hışırdatarak ağır ağır yukarı kalkıp iniyordu; küçük, yuvarlak ağzı yorgun bir biçimde açılıyordu; sosise benzeyen parmaklarının arasında topak halinde bembeyaz bir mendil tutuyor, bununla sık

sık terli şakaklarını siliyordu. Pembe gözleri gülümsüyor, eriyordu; Mironov, kızın terinin ağda gibi koyu, yapış yapış olduğunu, ne sivrisineklerin ne de pirelerin onun lastik gibi derisini ısırmaya kesinlikle cesaret edemeyeceklerini düşünüyordu.

Marangoz ise çayına vişne likörü koyarak bu koyu renk, sıcak sıvıyı içti. Bu içki onun zayıf suratını bozumsu kahverengiye boyadı, gözlerini daha da parlattı ve sözlerinin karşı gelinmezliğini artırdı. Övünerek, arsızca konuşuyordu:

"Düğün yapmak keyfini de ilk defa tatmış olacağım. Gürültüyü, kargaşayı pek severim, her türlü keşmekeş ve insanların ellerinin üstünde tepetaklak dolaşmaları beni memnun eder. Gençler âşık olduklarında seyretmesi çok eğlenceli olur..."

Ancak bunu söylerken gülmüyordu, hatta yüzünde gülümseme bile yoktu; şaşı gözüyle onu izleyen Mironov, yüzünde sadece bir seğirme olduğunu, karşısında korkunç bir yüz bulunduğunu görüyordu. Bugün marangozun kafasına siyah deri bandını takmamış olması da iyiydi.

"Mironov, keyifli yaşamayı öğren, rahatça kıvrıl bükül, yanarmışsın, zararı yok, hesap vermen gereken kimsen yok, bir patronun yok, anladın mı? Senin patronun kim, ha?"

"Bilmiyorum," dedi Mironov. Nedense bu soru karşısında çok korkmuştu.

"Ha şöyle! Eğer yanımızda bir genç kız olmasaydı, senin bu yaşlarda kime hizmet etmen gerektiğini söylerdim. O düzenbaz bütün bunları bilse bile, bir kızın yanında bunları söylemek mümkün değil! Sen de biliyorsun, değil mi Fimka?"

"Hiçbir şey bilmiyorum," dedi harika kız uykulu uykulu. Mironov, hemen o anda konuğunun ayakkabılarının kendi ayaklarına dokunduğunu ve sonra da ayaklarını iki ayağının arasına alıp sıktığını hissetti. Bu dokunuş, bir tür belli belirsiz, ama önemli ve endişe verici bir düşünceyi kışkışlayarak Mironov'u korkutmuştu; ayağını kurtarıp yerinden sıçradı:

"Ne oluyor size?" diye bağırmaya başladı.

Harika kızın boynu, çenesi, yanakları, alnı kıpkırmızı olmuştu, marangozsa, Mironov'un böğrüne eliyle vurduktan sonra kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Bir yandan da:

"Biliyormuş, biliyormuş demek ki düzenbaz!.." diye çığlıklar atıyordu.

Mironov, marangozun gülerek odadan çıkmasından, kızınsa ayağa kalkıp gülümseyerek kendisine yaklaşmasından sonra neler olduğunu pek anımsamıyordu.

"Ah, ne biçim adamsınız, amcamın önünde beni ne kadar utandırdınız..."

Kız, Mironov'un yanına oturmuş, kaz sakatatı çorbasını sevip sevmediğini soruyordu. Mironov o anda kıza Paris'te kaz sakatatlarını köpeklere attıklarını, orada genel olarak hiçbir sakatatın ve baharatlı elmanın sevilmediğini, orada soylu insanların yaşadığını, hiçbirinin bir başkasının evine zorla girmediğini söylemişti.

Daha sonra bir kuvvet onu ayakları üstüne kaldırmış, koyu, sıcak karanlığın içinde döndürmeye başlamış, harika kız, bu karanlığın içinde kaybolmuş, ama o anda da marangoz ortaya çıkıp Mironov'un elini yakalamış ve uzakta bir yerden:

"Sen ne yapıyorsun, kızı itip kakıyor musun yoksa?" demişti. "Bunu yapmaya ne hakkın var? O benim yeğenim, üstelik senin karın değil henüz. Tabakları da kırmışsın, ne yapıyorsun böyle?"

Mironov şaşkın bir halde dinliyordu; marangoz burnunun dibinde dikiliyordu, sesi ise döşemenin altından, ayaklarının dibinden geliyordu; ayaklarının altında kırık fincan parçaları çatırdıyor, her şey garip bir biçimde bir yere doğru yüzüyor, sallanıyordu.

"İçkiyi kaldıramıyorsan içme!" dedi marangoz sert bir sesle ve mavimsi suyla dolu bir bardağı Mironov'un yüzüne doğru yaklaştırdı. Mironov marangozun gözlerine baktı ve gözlerini sımsıkı yumdu...

Sabah erkenden uyanan Mironov, harika kızı düşünde tilki olarak gördüğünü anımsadı: Kızılımsı sarı tüylü kocaman bir til-

ki, yıldızları yalayarak gökyüzünde hızla oradan oraya dört dönüyor ve böylece öylesine boğucu, ezici bir karanlık yaratıyordu ki, yeryüzü dipsiz bir kuyunun içine atılmış gibi görünüyordu. Sadece ufukta, uzaklarda bir yerde yarım daire şeklinde henüz aydınlık bir gök parçası kalmıştı, ancak eflatun cüppeli papaz Boris, tüylü bir fırçayla "Tek kişilik oda kiraya verilir" diye bir levha yazarak bu gök parçasından da yıldızları siliyordu.

Mironov, gördüğü bu düşten korkuyla uyandığını, su içmeye mutfağa gittiğini, fakat ayağını yapışkan bir şeye basıp tiksintiyle geri dönüp tekrar yattığını ve susuzluktan kıvrana kıvrana uzun süre uyuyamadığını anımsadı. Şimdi yatağın üstünde otururken ayağına ve yatak çarşafına vişne reçeli bulaşmış olduğunu gördü. Yeni silinmiş, ıslak döşeme ise onu dün olanların hepsinin gerçek olduğuna kesinlikle inandırmıştı. Ağır ağır iç çektikten sonra şu kararı verdi:

'Öbür gün evi, her şeyimi satıp Paris'e gideceğim, orada tek kişilik bir oda kiralayacağım. Fransızca öğrenmem lazım...' Hemen raftan dilbilgisi kitabını aldı ve rastgele bir yer açıp şu sert soruyu sordu:

"Que savez-vous sur Bernardin de St.Pierre?"*

Kitabın sayfaları arasında yamyassı olmuş küçük, gri bir kelebek vardı; kelebeği dikkatle incelerken kederle düşünceye daldı: Paris'e gidecek, Parisliler ona Aziz Bernardin'i soracaklardı, oysa bu aziz hakkında hiçbir şey bilmiyordu...

Mironov, kitabı kapatıp yastığın altına soktu, ansızın kafasında parlayan çok basit ve doğru bir düşünceye sevinerek gülmeye başladı: Aslında başka şeyleri bilmeden, yalnızca en fazla gereken sözcükleri bilmek, ne kadar da güzel ve rahatlık verici bir şeydi. Bu durum, insanları anlamamak, onların ne konuştuğunu düşünmemek hakkı verirdi insana, hele sonuncusu özellikle rahat bir yaşantı sağlardı.

---

* (Fr.) "Bernardin de St.Pierre hakkında ne biliyorsunuz?" –*Rusça yayıncının notu*

Başını sallayarak ve saatin sarkacının duvarda sallanırken duvar kâğıdındaki iki demet mavi çiçeği başarısız bir biçimde ayırmaya çalıştığına bakarak:

'Öyle, öyle!' diye mırıldanmaya başladı.

'Evi neden öbür gün satacakmışım? Bugün de satabilirim. Marangozu Paris'e sokmazlar zaten...'

Fark ettirmeden karşısına çıkıveren ihtiyar Pavlovna'nın suratına gülmeye başladı, eşyaları inceleyerek, mobilyalara, çiçeklere değer biçerek odaları dolaştı ve bütün bunları dört yüz yedi yüz rubleye satmak gerektiğini çabucak hesapladı.

'Ona öyle denmez ki,' diye yüksek sesle hatasını düzeltti, 'bin yüz olması gerek.'

Fakat iki ayrı rakamla söylemenin daha çok hoşuna gittiğini hissediyordu, birinci rakam, bin yüze göre iki kat daha fazla sıfır içeriyordu, sıfırlarda ise insanı teselli eden bir boşluk vardı.

'Sıfırlar, sıfırlar, sıfırlar' diye şarkı söylemeye başladı.

Peşinden gelen Pavlovna sert bir şekilde onu çay içmeye çağırıyordu.

Nedense çok acı olan bir bardak çayı içip nehrin öte yakasına, kırlara gidip orada kumların üstünde, ardıç çalılıklarının arasında uzanmaya, bütün gün orada yatmaya, hava kararınca da kente gidip bir otelde gecelemeye karar verdi.

'Hadi bul bakalım beni!'

Ancak tekrar düşündü, oltalarını aldı ve nehre yollandı. Kapıdan çıkarken Rozanov'ların evinin pencerelerinden birinde camları silen Liza'yı gördü, hızla kızın yanına koştu, alçak sesle, acele acele:

"Paris konusunda mutlaka sizinle konuşmam lazım, lütfen akşam mezarlığa gelin..." dedi.

Liza irkildi, tek söz söylemeden gözden kayboldu, ancak bu durum Mironov'u şaşırtmadı, kızın geleceğinden emindi. Balık yakalamadı, ama bütün gün nehrin kıyısındaki çalılıklarda hiçbir endişe ve düşünce uyandırmayan tertemiz göğe bakarak yattı;

uyukladı, uyandı, güneşin her zaman şişip kızardıktan sonra ruh hastalarının kaldıkları evlerin ana binasının çatısına neredeyse değdiği saate dek tekrar uyukladı.

Eve dönerek yemeğini yedi, bayramlık takımını giydi ve:

'Şimdi marangoz gelir, nereye gidiyorsun diye sorar. İyisi mi bahçeye gideyim...' diye geçirdi içinden.

Fakat kapının eşiğine çıkarak merdivenin basamaklarına oturdu.

'Marangoz bahçede beni görür. Çok akıllıyım, sezgilerim çok güçlü, bunun nedeni de düşünmeyi sevmememdir...'

Artamon tarafından tıraş edercesine tertemiz süpürülmüş avludaki dibinden kesilmiş dulavratotlarının sapları düdük gibi dışarı fırlamıştı, bir fare bunlardan birini inceliyordu. Ilık ve nemli rüzgârı içine çeken Mironov'a, sanki bu düdükler bir çocuk şarkısının o bildik, huzur verici ezgisini hafif hafif çalıyormuş gibi geliyordu; o kadar hafif, o kadar tatlı çalıyorlardı ki, fare bile seslerin oynaşmasından korkmuyordu. Mironov karşısında mavi elbiseli incecik bir kız görüyor, kızın konuşmasını dinliyordu. Kız olağanüstü hoş konuşuyordu. Mironov, sözcüklerin anlamını anlamıyordu, ama sözcükler giderek daha tatlı sesler çıkarıyordu. Evi kızın babasına satmayı, hem de ucuza satmayı, babasının da böylece Liza'yı Paris'e, tek kişilik odaya götürmesine izin verebileceğini düşünüyordu.

Mironov, kendinden geçmiş bir halde uzun süre oturdu, sonra çocukların haykırışları ve ayak sesleriyle uyandı. Birini yakalamışlardı, çın çın öten bir haykırış, boş sokağın akşam sessizliğini kaba bir biçimde yırtıyordu:

"Koş, yakala..."

Mironov ayağa kalktı, mutfaktaki küçük duvar saati uyarır gibi sekiz kez vurdu.

"Tam zamanı," dedi Mironov, "tam zamanı!"

Kapıdan çıktı, küçük bastonunu sallayarak sokağın yukarısına, kum tepelerine doğru yürüdü, kum tepelerinin gri kamburla-

rının üstünde mezarlığın kireçle boyanmış kare şeklindeki tuğla duvarı eğrilip büğrülüyor, şapelin tepesindeki haçın tenekesi donuk donuk parlıyordu. Mezarlık yeniydi ve mezarlar sık değildi; insan ölüleriyle henüz yeterince gübrelenmemiş toprakta kurumaya yüz tutmuş kızılçamlar, cılız akağaçlar, mezarların aralarında öksüz öksüz duruyorlardı; otların gri sapları kumları delerek göğe uzanıyor, tozlu yeşil ot yığınları mezarların yanlarındaki gölgelere gizleniyordu.

Mironov, kırma taş dökülmüş yolda ağır adımlarla yürüyordu; karıncalar kuru bir çam yaprağını sürüklüyordu; Mironov bastonuyla karıncaları nişan aldı, bastonu indirdi, isabet ettiremedi, gülerek:

'Hadi, siz de yaşayın bakalım!' dedi.

Duvarın üstünden Liza Rozanova'nın buraya gelirken tırmanması gereken yol görünüyordu. Orada, aşağıda iki sıra ev ve bahçe, kurşuni nehre doğru iki sel halinde akıyordu; bunların arasında arada sırada oyuncak gibi insan karaltıları görünüp kayboluyordu. Mironov onları bastonuyla tehdit ederek:

'Hepiniz burada kalacaksınız, bense Paris'e gideceğim!' diyordu. 'Öf, bıktım artık...'

Nehrin öte yakasındaki fabrikanın bacası ufukta henüz kırmızımsı olan havayı bozarak kirli bir duman çıkarıyordu; yan taraftan koyu renk, kuyruklu bir bulut bu kırmızımsı lekeye doğru yaklaşıyordu. Mironov, marangozun çok sevdiği sözcüğü hatırladı:

"Sıkıntı."

O anda da onu gördü: Marangoz, sakalını avucunun içine almış, öteki elini önlüğünün göğüs kısmına sokmuş, ağır ve düzgün adımlarla, sanki yolun yanındaki toprağı ölçüyormuş gibi yürüyor, yukarı, kum tepelerine doğru çıkıyordu.

Mironov, soluğunu tutarak ve bir anda 'Beni izliyor. Daha demin onu düşündüm hemen ortaya çıktı' diye aklından geçirerek olduğu yerde kalakaldı.

Marangoz, kırk beş adım attı; sakalını tutmaya devam ederek tarlada, yoldan yan tarafa, iki yaşlı çam ağacına doğru sert bir dönüş yaptı.

'Yalan söylüyorsun, beni kandıramazsın,' dedi Mironov alçak sesle. Duvarın dibine bağdaş kurup oturdu, tuğlaların arasındaki dört köşe bir delikten marangozu izlemeye koyuldu.

Bacakları titriyordu, vücudunun içinde bir yerde, göğsünde öfkeli bir korku vardı. Mironov dizlerinin üstünde doğruldu, göğsünü sıcak tuğlalara dayadı ve kendisini çarmıha germiş gibi ellerini iki yana açtı, yumruklarını duvardaki deliklere sokup, başparmağını işaret ve orta parmağının arasına sokarak marangoza bir işaret yaptı ve:

'Yalan söylüyorsun, yalan söylüyorsun...' diye mırıldandı.

Marangoz, tekrar yola doğru yaklaştı, durdu ve elleriyle bir şeyler yapmaya başladı. Mironov hemen anladı: Marangoz onu parmak hesabı yaptığına inandırmak istiyordu. Marangoz arkası dönük duruyor, şimdi Liza'nın geleceği sokağa bakıyordu, Liza ortaya çıkınca da... O zaman ne olacağını tasavvur etmek olanaksızdı, ama korkunç bir şey olacağı kuşkusuzdu. Mironov bağırmak istiyordu. Ama Liza ortaya çıkmıyordu, marangoz ise kafasındaki bandı çıkardı, saçlarını tehditler savurur gibi salladı, bandı tekrar başına taktı, acele etmeden aşağı doğru yürümeye başladı.

'Bir yere saklanacak, onu ya da beni yakalayacak...'

Mironov, kendisinin marangozdan saklanamayacağını, marangozun onu her yerde bulabileceğini, harika kızla evlenmeye zorlayacağını, istediği her şeyi yaptıracağını, pehlivan Artamon'u yaptığı gibi, kendisini de köpeği haline getireceğini artık açıkça anlamıştı.

Pürtüklü bir tuğlaya alnını dayayan Mironov birden marangozun "Senin patronun kim?" sorusunu anımsadı.

Marangoz bu soruyu sorduktan sonra pis pis sırıtmıştı.

'Beni koruyacak hiç kimsemin olmadığını biliyor, evet bunu biliyor...'

Orada, aşağıda, marangozun saklandığı yerde, büyük bir yangının çıkardığı dumanları andıran bulutlar yükseliyordu. Bu bulutlar öylesine yoğundu ki, üzerinde yürünebilirdi.

Korkudan ürpererek marangozun sözlerini anımsadı. Bu sözlerin anlamını giderek daha derinden anlıyordu.

"Senin insanları şaşırtacak bir şeyin yok." İnsanları şaşırtmak demek, herkes gibi yaşamamak, en önemlisi de alışılagelmişin dışında bir şey düşünmemek demekti. Hiç kimseyi işine karıştırmadan yaşaması lazımdı. Ancak marangoz var oldukça öyle yaşamak görünüşe bakılırsa olanaksızdı. Çokbilmiş adam, onun sahipsiz biri, bir öksüz olduğunu, ona istediği her şeyi yapabileceğini anlamıştı.

'Elbette öyle, elbette!' diye neredeyse bağırıyordu Mironov. 'Durmadan Tanrı, Tanrı derler, ama marangoz emirler verip duruyor... Köpeklerine emir verir gibi. Sanki avcı...'

Bu öfkeli ve kederli tahminler Mironov'u boğuyordu. Aynı zamanda da bu tahminlerin güçsüzlüğünü açıkça hissediyor, bunların kendisi için gereksiz düşünceler olduğunu, bu düşüncelere marangozun onu zorla ittiğini, onunla tanışmadan önce bu türden düşünceleri olmadığını duyuyordu.

Mezarlığın üstünden buruş buruş, gri paçavraları andıran bulutlar, gökyüzünü gri lekelerle kirleterek geçiyordu; annesi de sarhoşken aynı şekilde kirli toz bezini eline alıp bu bezle pencerelerin, dolabın camlarını, aynayı silerek pırıl pırıl yerleri yağlı lekelerle kirletirdi.

Nemli bir rüzgâr esiyordu, mezarların üzerindeki kum tepecikleri hafiften kararmıştı; Mironov ayağa kalktı, yola baktı, yol sanki toprağın içine doğru giriyordu. O zaman çabuk, ama kırma taşların ve kumların ayaklarının altında gıcırdamamasına gayret ederek eve doğru yürümeye başladı, sokağa girerken Rozanov'ların pencerelerinin hâlâ aydınlık olduğunu gördü. Pencereye yaklaştı, bastonuyla çerçeveye vurdu ve Klavdiya Strepetova'nın yuvarlak yüzü sokağa doğru uzandığında alçak sesle:

"Ona marangozdan sakınmasını söyleyin!" dedi.

Kız da aynı şekilde alçak sesle ve ürkek bir şekilde sordu:

"Ne dediniz?"

"Evet, evet, marangoz onu izliyor..."

Pencere, sanki kocaman bir kuş kanatlarını topluyormuş gibi kapandı; Mironov camların ardından önce korku dolu bir çığlık, sonra da bir gülüşme duydu. Çevresini kolaçan ederek sokağın karşı tarafına geçti, evinin avlusuna girdi, ufak tefek, koyu bir şey merdivenin basamaklarını tırmanıyordu; uzaktan, sanki Mironov'a dokunmaksızın onu göğsünden itti. Mironov bir adım geriledi.

"Kim var orada?"

"Benim, ben," diye yanıtladı Pavlovna'nın sesi.

Mironov dikkatle baktı, evet oydu.

"Marangoz sizi soruyordu da."

Mironov sert bir ifadeyle, ama alçak sesle:

"Evde yokum," dedi. "Hiçbir zaman da olmayacağım..."

Odasına gitti, ışığı yakmadan, gürültü etmeden soyundu, yatağına yattı. Uyku tutmadı, sivrisinekler ısırıyor, endişe içini kemiriyordu, ona öyle geliyordu ki, marangoz yakında bir yerdeydi, belki de bahçede, pencerenin altına gizlenmişti ya da çatıda, bacanın yanında sakalını tutmuş, yarın Mironov'a neler yapacağını düşünerek oturuyordu. Mironov, üstünden battaniyeyi atarak yatağında oturdu, ayaklarını serin döşemeye uzattı, etrafa kulak kabarttı. Her yer sessizdi, çatıda yağmur taneleri tembel tembel tıkırdıyordu; odanın içini koyu, ılık bir karanlık doldurmaktaydı. Karanlığın içinde bir tek sivrisinek vızıltısı duyuluyordu. Mironov yastığı aldı, dizlerinin üstüne koydu ve 'Sivrisineği öldürmek gerek' diye içinden geçirerek beklemeye başladı.

Yorgunluktan sallanıyordu, yanına devrildi ve yastığı elinden bırakmaksızın uyuyakaldı, sonra içinden gelen bir dürtüyle gözlerini açarak tekrar oturdu, çevreyi dinledi. Çiçeklerin hareketsiz, karanlık yaprakları arasından gün doğumunun grimsi tozlarının

yavaş yavaş odayı dolduruşunu gözlüyor, bütün bunların sona ereceği, yok olacağı zamanı uysalca bekleyerek anıların telaşlı, birbiriyle bağlantısız koşuşturmasını dikkatle inceliyordu. Her şeyin bir anda ağır bir topak halinde büzüştüğü ve Mironov'u kapkara bir boşluğa, bir sessizliğe, bir hareketsizliğe fırlatıp attığı bir an gelip çattı.

Bu an, güneşin pencere camlarını erimiş bir inci tanesiyle kaplayarak doğduğu andı. Mironov sersemlemiş halde yatağa yığıldı, uyuyakaldı, ama hemen o anda da sanki tuhaf bir gıcırtıyla uyanmış gibi geldi.

Sarı elbiseli bir adam, keskin gıcırtılar çıkartarak odaya girdi, teklifsizce yatağın üstüne oturdu, kısacık, nemli eliyle Mironov'un elini tuttu, cebinden siyah bir saat çıkardı ve saate bakarak yüksek sesle, eski bir dostun ses tonuyla:

"E, ne hissediyoruz bakalım?" diye sordu.

"Hiçbir şey hissetmiyoruz," diye öfkeyle yanıtladı Mironov.

"Peki nereniz ağrıyor?"

"Ne demek, nereniz ağrıyor?" diye heyecanla ve alay ederek sordu Mironov.

"Nasıl uyudunuz?"

"Yatarak."

Mironov verdiği yanıtlardaki kıvraklık ve keskin zekâlılığa hayran kalarak gülmeye başladı. Kendini canlı, hatta neşeli hissediyordu, üstelik bu adam hoşuna gidiyordu, gerçi etrafa ayakkabı boyası kokusu yayıyordu, ama şişmanlığı ve kısacık boyuyla canlı bir hacıyatmazı anımsatıyordu. Yüzü şiş ve maviydi, bu mavilikte olağanüstü sarı gözleri, rutubetli gecelerde görülen ışıksız yıldızlar gibi tuhaf bir şekilde geziniyordu. Mironov pencereye bir göz attı, mavimsi bir bulut, dün olan tatsız bir şeyi anımsatarak gökyüzünde hızlı hızlı ilerliyordu...

Adam, çenesine bir fiske vurup avucunun içiyle mavi sakalını sıvazladı ve şöyle dedi:

"Beni tanıyor musunuz? Hayır. Ben sağlık memuru İsaakov, İsaakov..."

Mironov utanır gibi oldu, bunu saklamak isteyerek:

"Saat kaç?" diye sordu.

"Yarım."

"Vay canına! Canım yemek istiyor."

"Bakın bu çok iyi," diye onayladı sağlık memuru İsaakov, siyah saatini yelek cebine sokarak.

Odanın içi aydınlanmaya başlamıştı. Sözcükler güneş ışığında renk renk kabarcıklar halinde uçuşuyordu, bunların uçuşunu izleyen Mironov:

"Keşke hep böyle olsa!" dedi.

"Ne?"

"Her şey."

Kendi içinde de sevinçli, hafif, ayaklarını yerden kesen bir şey hissediyordu. Yalınayak, sırtında iç çamaşırlarıyla mutfağa, elini yüzünü yıkamaya gitti, fakat masanın üstüne eğilmiş, koyu renk bantlı, açık renk saçlı kafayı görünce kapıda durdu. Marangoz eğilmiş, eski püskü, kir içinde küçük bir deftere bir şey yazıyordu. Mironov gürültü etmeden odasına geri döndü, yatağın üstüne oturdu. Bütün canlılık, rengârenklik bir anda sönüvermişti.

Sağlık memuru yapış yapış parmaklarıyla Mironov'un şakaklarını ovarak şarkı söyler gibi bir sesle:

"Ne oldu?" diye sordu. Mironov, adamın elini geri itti, fısıltıyla:

"Sizi o mu getirdi?" diye sorduktan sonra başını salladı.

"Evet! E, ne var bunda?"

"Gece nerede kaldı o?"

"Nereden bileyim ben? İnsanlar olağan olarak gece evlerinde kalırlar."

"O, olağanüstü biri."

"Neden?"

Mironov, bu soruya ve sağlık memurunun başka birkaç sorusuna daha yanıt vermedi; ellerini yatağın kenarına dayayarak ha-

fif hafif sallanıyor, dudaklarını ısırıyor ve gergin bir şekilde marangozdan nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu.

Sağlık memuru, ayakkabılarının tabanlarını gıcırdatarak mutfağa gitti, Mironov'sa pencereye yaklaşıp pencerenin önündeki çiçek saksılarını bahçeye fırlatmaya başladı. Çelik gibi eller onu arkasından, koltuk altlarından yakaladığı sırada bir ayağını pencere önüne atmıştı bile. Görmediği halde bunların kimin elleri olduğunu biliyordu ve karşı koymadan bu ellerin gücüne teslim oldu, bir şey söylemeden kendisini yatağa doğru çekmesine, sırtüstü yatırmasına izin verdi. Gözlerini sımsıkı kapatıp iki sesin fısıltılarını dinledi ve karanlığın içinde sözcüklerin gri çengellerini ayırt ederek, bunların birbirine ustaca eklenerek nasıl anlaşılmaz bir şey oluşturduklarını izledi. İşte sağlık memuru fısıldıyordu:

"Avada, gelere..."

Bu sözler endişe verici bir heyecan yaratarak girintili çıkıntılı gri gölgeler gibi Mironov'un içinden geçerek uçuyordu. Gözlerini açtı.

"Öksüz, neyiniz var? Hasta mısınız yoksa?"

Marangozun gözlerinden saçılan yeşil ışıklar Mironov'da bulanık bir anıyı canlandırmıştı: Bu iki ışığı, bu sivri şahin suratını bir yerde görmüştü, çok zaman önce, daha çocukken görmüştü.

"Ne bakıyorsun, tanımadın mı?"

Mironov, 'Kendisini anımsatıyor' diye geçirdi içinden ve:

"Galiba sizi görmüştüm..." dedi.

"Ha şöyle."

"Brom vermek lazım."

'Ben iyi biriyim,' dedi Mironov içinden, 'sanıyorum bana zehir verecekler...'

Duvara doğru geriledi, bağdaş kurup başını duvara dayayarak oturdu, gözlerini köşeye, tavana dikti, biraz üşüyerek titredi: "Günahkârın Ölümü" tablosu yeşil bir kare biçiminde tavanda net bir şekilde beliriyordu. Tablonun kenarında keçi sakallı, sivri suratlı bir şeytan sessizce gülerek dikiliyordu. Her şey bir anda an-

laşılır hale gelmiş ve durmuştu. Marangozun evin mavi boyasını berbat etmesinin, havada öyle kolayca kayabilmesinin, kargaşalık yaratmayı sevmesinin nedeni işte buydu.

"Senin patronun kim?" diye zafer kazanmış gibi soruyor, çünkü Konstantin Mironov'un sıradan insanların sıradan Tanrısına inanmadığını biliyor. Her şey ortada. Fakat ne yapmak gerekiyor? Durum çok korkunç olmuştu, hava da çok sıcaktı. Mironov, bacaklarını uzatmadan ve dizlerine sarılmış olan ellerini çözmeden yana doğru devrildi.

"Uyumak istiyorum."

"Hani yemek yiyecektin?" diye sordu sağlık memuru.

"Uyuyacağım."

"O da yararlıdır."

Çıktılar. Marangoz alçak sesle:

"Çocuk gibi..." dedi.

Bununla sağlık memurunu kandırabilirdi, ama Mironov'u kandıramazdı. Mironov, ne yapması gerektiğini artık anlamış, sezmişti, ama önce marangozdan saklanması gerekiyordu.

Birkaç dakika daha yatıp sessizliğe kulak kesildikten sonra çarşafı kafasına çekip sarındı, aynaya bir göz attı ve derin bir iç çektikten sonra sakalı olmadığına üzüldü, sakalı olsaydı dirilen Lazar'a benzeyecekti. Aynanın parlayan derinliğinin hafifçe kararmış olduğunu, onu kendisine doğru çektiğini, içine düşürmek istediğini açıkça hissedip hemen o anda titreyerek aynanın önünden uzaklaştı. Eliyle kapının sövesine tutundu, hafifçe fısıldadı:

"Tanrım, hemen gideceğim..."

Kapıya göz attı, mutfak boştu, güneşte pırıl pırıl parlayan masanın üstünde semaver duruyor, tepesinden kıvrıla kıvrıla ak saçları andıran buharlar çıkıyordu. Mironov yaklaştı ve semaverin musluğunu çevirdi, bunu yapmak gerekiyordu. Fakat saydam bir su şeridi dumanlar çıkararak, erir gibi tepsiye aktığında korkuya kapıldı, avluda bir yerde Pavlovna'nın peltek peltek

konuştuğunu ve marangozun sözlerinin çekiç vuruşları gibi ses çıkardığını duyarak olduğu yerde kalakaldı:

"Sam mı? Ee?"

Sam, kuşkusuz tüm insanların basit, sıradan Tanrısıydı. Demek, alçak marangoz, Mironov'un artık ona, o basit Tanrıya gittiğini anlamıştı. Belki de ihtiyar kadını tehdit ederek, "Emin değilim!" diyordu.

Mironov, soluğunu tutarak, ayaklarını yere neredeyse değdirmeden sofaya çıktı, tavan arasına çıkan merdivenleri tırmandı, sıcak, yakıcı toz, kedi, kuş pisliği kokularını çokça içine çekti, kapıyı arkasından örttü, mavi bir yarım daire şeklindeki çatı penceresine yüzünü dayayarak diz çöktü ve haç çıkararak, selam vererek, şarkı söyler gibi:

"Kurtar Tanrım kullarını..." dedi.

Ama ilahinin devamını unutup biraz düşündü, ayağa kalktı, pencereye biraz daha yaklaştı, göğe doğru bağırarak:

"Ben suçluyum, ben suçluyum, iman ediyorum, af diliyorum!" dedi.

Ancak marangoz, Tanrıdan daha yakındaydı, kurbanının itirafını duymuştu ve endişeyle bağırmaya başladı:

"Tavan arasına bakın!"

Mironov kapıya atıldı, tavan arasındaki her şeyi, kırık mobilyaları, birtakım kutuları, sepetleri, tahtaları, kapının arkasına çekerek yığmaya başladı, bu eski püskü eşyayı kutsadı ve:

"Tanrım bağışla!" diye mırıldandı.

Marangoz ise çoktan merdiveni koşarak çıkmış, kapıya vuruyor, durmadan bağırıyordu:

"Konstantin bırak aptallığı! Kapıyı aç! Ne yapıyorsun? Dinle bak, ne diyeceğim..."

"Korkuyor musun?" diye sordu Mironov yüksek sesle. Sonra marangozun istavrozu alt edemeyeceğini bilerek kendini güvende hissetti ve gülmeye başladı.

"Konstantin! Yoksa ben senin dostun değil miyim?"

"Hayır," diye kararlı bir şekilde bağırdı Mironov ve bacadan bir tuğla kaparak kapıya fırlattı; vuruş bir kutunun dibine isabet etti ve çıkan boğuk ses, Mironov'un marangoza karşı koyma kararlılığını artırdı. Kapının önündeki her şey marangozun kuvveti karşısında canlanıyor, sandalyeler kımıldıyor, kutular gıcırdıyor, yere düşüyordu. Mironov bakıyor ve düşmanının güçsüzlüğüne gülüyordu.

Ama tahta kapı sonunda marangozun baskısına yenik düşerek çatırdadı, aralandı, eşyalar dağıldı, etrafa saçıldı ve kapı yere düştü, kapının çerçevesi içinde marangoz boylu boyunca belirdi. Bu, Mironov'u şaşırttı, ama yine de bir tuğla daha kapacak ve onu marangozun bakır çiviye benzeyen sakalının altına doğru fırlatacak zamanı buldu. O zaman marangoz kesik sesler çıkardı, dirseklerine kadar çıplak kollarını salladı ve paldır küldür aşağı indi. Mironov'sa sevinçten gözü dönerek zıplıyor, çığlıklar atıyor, düşmanının arkasından atabildiği her şeyi atıyor, onun umutsuz ulumasını işiterek kahkahalarla gülüyordu:

"İtfaiyecileri çağırın! Su! Su! Kendini öldürecek..."

Mironov çevreye kulak kabartarak kahkaha atmayı kesti. Aşağıda insanların sesleri uğulduyor, çocuklar çığlıklar atıyor ve bütün bu gürültüyü sağlam bir bas ses, saygıdeğer İvan İvanoviç Rozanov'un tanıdık sesi bastırıyordu:

"Sen aldın onun aklını başından."

"Evet," diye bağırdı, "evet o, o! Onun kim olduğunu biliyor musunuz? Görüyor musunuz? Ya!"

Sevinçten soluğu kesiliyordu. Marangozun nasıl biri olduğunu herkes anlamıştı, artık aşağı inmek istiyordu, ama marangozun telaşlı çığlığı onu durdurdu:

"Aman vurma Artamon, sakın vurma e mi, senden rica ediyorum!"

Demek, Artamon da marangozun kim olduğunu anlamış, ona isyan etmişti. Ancak arabacı, yan yan kapıya doğru sokuluyor, etrafına bakmaksızın tekmelerle ve dizkapaklarıyla yolunun üze-

rindeki her şeyi dağıtarak kendine yol açıyor, kollarını ileri doğru uzatmış, parmaklarını biçimsiz bir şekilde birbirinden ayırmış, üçgen ağzını canavar gibi açmış Mironov'un üzerine yürüyor ve:

"Söyle, ne istiyorsun, ha?" diye kükrüyordu.

Marangozun arabacıya Mironov'u at yerine koymasını emrettiği açıktı.

Marangozun kurnazlığı karşısında yenik düşen Mironov, araba oku gibi ileri doğru uzanmış kollardan geri geri kaçarak:

"Ben at değilim," diye mırıldanmaya başladı. Arabacı ise hâlâ üzerine doğru geliyor ve gürlüyordu:

"Korkma, ne istiyorsun?"

Mironov'un tepesinden aşağı sert, kızgın bir şey döküldü, artık daha fazla hareket edemiyordu, arabacı onu sıcak, sert bir köşeye sıkıştırmıştı; Mironov o zaman marangozdan son bir kurtulma denemesine girişti: Dört ayak üzerine çöktü ve Artamon'a doğru emeklemeye başladı, ama Artamon onu belinden yakaladı, hafifçe havaya kaldırdı, kafasını aşağı doğru eğdi, avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Yakaladım!"

Mironov kafasını kaskatı, tozlu bir karanlığa toslamıştı, vücudu sanki eriyerek dağılıyor, parçalanıyordu.

Sonra karanlık yavaş yavaş dağıldı: Mironov, yumuşak bir şeyin üstünde yattığını, sallandığını, uçtuğunu hissetti; bacakları, kolları kopmuş gibiydi; kafası anormal şekilde şişmişti ve öyle ağırlaşmıştı ki, kaldırmaya gücü yetmiyordu; kafasının içinde aydınlık ve karanlık lekeler birbirini silerek dönüp duruyor, duyulur duyulmaz bir sesle babasının şarkısı kulağına geliyordu:

Yedi metelik,
Yedi metelik,
Ne yapalım yedi meteliği?

Tepesinde mavi gökyüzü göz kamaştırıcı bir şekilde parlıyordu, bu yumuşak ışığın içinde belli belirsiz biçimlerdeki beyaz fi-

gürler onu peşinden sürükleyerek yüzüyordu; işte bunlardan ikisi başının üstüne kadar eğilmiş, ona ustalıkla ve çabucak yeni, çok zayıf eller ve ayaklar takmış, başını, sanki içi boşmuş gibi hafifleterek ve sallayarak temizlemiş, onu yukarıya, maviliğe taşımıştı. Mironov, Tanrının onu duyduğunu ve meleklerini gönderip yeryüzünden kaçırdığını anlamıştı. Aynen öyle olmuştu: İşte o, yani Tanrı, beyazlar içinde, uzun boyuyla, altın çerçeveli gözlüğüyle karşısında belirmiş, Mironov'un sevinç çığlığına karşılık bir şey söylemeden, ama başını şefkatle eğerek yanıt vermiş, yüzüne ılık bir esinti ve çiçek kokuları saçarak yanından yüzer gibi geçmişti.

Mironov'un hayranlığı o kadar büyüktü ki, sıradan insanların basit, eski Tanrısını değil, uçsuz bucaksız, ezgili sessizliğin gerçek, bilge yaratıcısını görmüştü. Onun dünyasında her şey sessiz ve sevecendi; olağanüstü duru, neredeyse gözle görülmeyen bir su Mironov'u yıkamıştı ve mavi sessizliğin yaratıcısı tekrar karşısına çıktığında Mironov, bu Tanrıyla Paris dilinde konuşmak gerektiğinin farkına varmıştı.

"*Je vous remercie, mon Dieu,*" demişti, "*je vous remercie, que vous...*"*

Başka sözcük bulamamıştı, devamını Rusça getirdi:

"Bağışlayın, henüz bu dili az biliyorum, zor oluyor benim için. Korkunç zor oldu benim için! Eski, basit Tanrının bana yardım edecek gücü yoktu. Onu sevmiyorum, uzun zamandır size gelmek istiyordum..."

"Ne kadar zamandır?" diye sordu mavi sessizliğin yaratıcısı, gözlüğünün üstünden baba şefkatiyle Mironov'un gözlerinin içine bakarak.

"Toujours-daima," dedi Mironov ve "Geç kalmadım ya?" diye sordu.

"Yo hayır!" diyerek gülümsedi yaratıcı. "Bana gelmek için genellikle kimsenin acelesi yoktur."

---

* (Fr.) "Sana teşekkür ederim Tanrım, teşekkür ederim, sen..." *-Rusça yayıncının notu*

Bu sözler Mironov'a kederle, sitemle söylenmiş gibi geldi.

"*Oui*,"* diyerek onayladı Mironov. Mavi düşüncelerin ve sözcüklerin kafasının içinde silikleşmekte olduğunu, yüreğinin endişeyle, gerekli her şeyi söylemesine vakit bırakmayan bir endişeyle sancıdığını hissediyordu. "Evet, evet, oradakilerin bir acelesi yok; hepsi de harika kızlarla, Fimkalarla, Serafimkalarla evleniyorlar, topunun da canı cehenneme, *pardon*!** Biliyor musunuz, oradakiler köpekler gibi, ahlaksızlık almış başını gidiyor! Sonra doğuruyorlar, baharatlı elma yiyorlar, açgözlülük ediyorlar, hem de inanılmaz derecede açgözlülük ediyorlar! Bense, bunu siz de biliyorsunuz, hiçbir şey istemiyorum... Tanrı, yani sıradan olan, onların Tanrısı, onlara hiç dikkat etmiyor ve hepsine marangoz komuta ediyor, elbette biliyorsunuzdur! Biliyorsunuz, marangozun kim olduğunu ilk ben anladım, o, bir saçmalıklar şeytanı, keşmekeş ve kargaşa şeytanıdır. Düğünleri, baharatlı elmaları, sarhoşluğu, balıklı börekleri, kâğıt oyunlarını ve benim sevmediğim, istemediğim her şeyi o icat etti..."

Mironov, lanet olası marangozu anımsayınca öfkelenmiş, bağırmaya başlamıştı, ama mavi sessizliğin yaratıcısı, onun elini tuttu ve öteki eliyle kendi yasa kitabının sayfalarını çevirerek tatlılıkla sordu:

"Peki başınız sık sık ağrıyor mu?"

"Baş-la tête," diye anımsadı Mironov ve ellerini kaldırıp başına dokundu. Başı yerküre gibi düz ve soğuktu.

'Havada asılı gibi' diye aklından geçirdi, başını elleriyle sıkarak, bu sözcükleri duyulacak bir sesle mırıldandı ve yakınırcasına şarkı söylemeye başladı:

İskete, iskete- neredeydin sen?

Bana bu hastalığın hikâyesini anlattığında Doktor Aleksandr Aleksin'e:

---

* (Fr.) "Evet." *-Rusça yayıncının notu*

** (Fr.) "Affedersiniz!" *-Rusça yayıncının notu*

"Çok mu saçmalamıştı?" diye sordum.

"Sen olsan daha fazla saçmalardın kuşkusuz," diye yanıtladı doktor gülümseyerek. "Mironov'un elindeki kırığı tedavi ettiğim sırada bu hikâyeyi bana bir meslektaşım anlatmıştı. Bu Mironov, kendisini ziyarete gelen marangozu görünce pencereden atlamış. Bugünlerde Mironov'la tekrar karşılaştım, bronşit yakınmasıyla gelmişti bana. Konuştuk, birbirimizi anımsadık. Onu unutmak kolay değil, akıldan çıkmayacak bir yüzü var. Ekşi bir suratı olsa da açıkgöz biri galiba. Morskaya'daki 'Cilt Evi' onun..."

Konstantin Dmitriyeviç Mironov, sıkıntılı, karanlık bir bakışla bardağın dibine baktı, orada erimemiş bir parça şeker gördü, çay kaşığıyla bu parçayı özene bezene aldı, ağzına attı, sert bıyıklarını yalayıp iç geçirdi.

"Evet, işte aklın yerinden çıktığı öyle bir olay! E, işe başlayalım mı?"

Çok uzun ellerinin incecik parmaklarıyla bir kalem ve bir parça kâğıt aldı.

"Saygıdeğer Doktor Aleksin'in tavsiyesi üzerine geldiğinize ve siz de okumuş bir adam olduğunuza göre, size deri için şu kadar, bez için şu kadar fiyat veririm... Pahalı mı? Yapmayın! Maliyeti bu kadar zaten..."

Malzeme fiyatlarına, işçilerin kaprislerine, vergilerin ağırlığına ve bu işten bir kazancı olmadığına beni inandırabilmek için daha başka pek çok şeyi ayrıntılarıyla anlattı. Konuşuyor ve Tatar usulü tıraş edilmiş, yumru kafasını eliyle ovuşturuyordu. Büyük kulakları çanta sapı gibi dışarı fırlamıştı. Gri renkli büyük burnu sert bir fırçayı andıran kırpık bıyıklarının üzerine iniyordu. Elmacık kemikleri tuhaf bir biçimde hareket ediyordu. Boğuk sesi tekdüze, renksiz bir sesti, Mironov sanki sözcükleri çiğniyor, emiyor gibiydi. Küçük, daracık odanın içi deri, tutkal ve makine yağı kokusundan çok boğucu bir hale gelmişti. Odanın bir köşesinde, kitap dolabının üstünde bir sinek isteksiz isteksiz can çekişiyordu.

"Söyler misiniz, aklınız başınıza gelince neler hissettiniz?"

Sağ elinin tırnakları kararmış parmakları masanın üstünde kâğıtlara dokunarak kendinden emin dolaşıyordu. Mironov, donuk bakışlı şaşı gözüyle sineğin can çekiştiği köşeye bakarak gönülsüzce konuştu:

"Aslında bunların hepsini neredeyse unutmuştum, doktor aklıma getirdi. İlginç değil, üstelik biraz da utanç verici, hatta insanların genel olarak zekice bir nedenle akıllarını kaçırdıklarını düşünecek olursak gönül kırıcı bir şey. Örneğin, insanlar kendilerini kral ya da vahşi hayvan olarak görüyorlar, genellikle yüce veya gülünç bir şey insanın ruhunu karartıyor, benimkisiyse budalalık! Orada bir mühendis vardı, kendisini satranç atı sanıyor, kapının önünde sağa sola sıçrıyor, kapıyı bir türlü isabet ettiremiyordu. Gülünç bir durum. Oranın doktoru bana kendisini Tanrı olarak gördüğümü anlattığında, bu doktor efendi biri olduğu halde bunu duymak benim için hiç de hoş bir şey olmamıştı. Ama yine de...

Marangoz mu? Marangoz öldü; öyle çok zaman olmadı öleli, dört yıl kadar önce, o zaman ben artık burada oturuyordum; ciğerlerimdeki zayıflık yüzünden dokuz yıldır buradayım. Önce kendini alkole verdi marangoz. Onunla mahkemeleşmem gerekti. Hasta olduğum on bir ay boyunca mallarımı keyfince yöneterek ne haltlar karıştırmış!.. Gerçekten de çılgın bir adamdı, hani şu yazarlar, şairler gibi..."

Mironov, bir kitaba parmağıyla fiske vurdu –kitabın kapağı yırtılmıştı– öksürdü, boğazını temizledi.

"Boş zamanlarımda kitap okuyorum. Daha çok geceleri. Hayır, kitaplar beni etkilemiyor. Gerçi şimdi ilgi çekici şeyler yazmıyorlar. Hep aşk, aşk, herkesin de aşka gereksinimi yok ya.

Fransızca, ciltçiler için faydalıdır; oldukça fazla Fransızca kitap ciltliyorum. Demek ki, on üç cilt deri kaplı kitap, İncil, elbette farklı bir fiyattan, kalın bir kitap."

Mironov sanki gücenmiş gibi:

"Marangoz neden ilginizi çekiyor?" diye sordu ve uyuşuk bir ses tonuyla devam etti:

"Yazgısına tamamen layık sıradan bir kişi. Beni yeğeniyle evlendirmek gibi bir hesabı vardı, bu yüzden beni artık kendi adamı gibi görerek ortalığı karıştırdı. Ama kayınpederim Rozanov'la birlikte onu adamakıllı köşeye sıkıştırdık, kereste yüzünden Rozanov'a çok borcu vardı."

Konstantin Mironov'un gönülsüz konuşmasını dinlerken içimde onun tekrar aklını kaçırması isteğini duyuyordum. Ama o nazik bir şekilde öksürerek konuşmaya devam ediyordu:

"Lizaveta İvanovna vefat etti, bana ölü bir kız çocuğu doğurdu ve arkasından kendisi de öldü. Şimdi buralı biriyle evlendim. Ziyanı yok, sakin sakin yaşayıp gidiyorum; gerçi annesi Yunan ama kendisi terbiyeli bir kadındır. Ama ötekiyle, açık yüreklilikle söyleyeyim, huzuru bulamadım; kaprisli, sulu gözlü ve genellikle de ağır karakterli biriydi. Üstelik de affınızı dilerim, komik derecede Tanrı korkusu taşıyan bir insandı. Üzerinde hep küçük haçlar, ikonalar bulunur, hep mucizelerden söz ederdi. Ölümden aklı çıkardı."

Mironov, öksürdükten sonra kaşlarını çattı ve ders verir gibi bir ses tonuyla:

"Bunda korkacak ne var?" dedi. "Şu Kazak atasözünü anımsamak gerek: 'Ben var olduğum sürece ölüm yoktur, ölüm gelince ben olmayacağım.' Çok doğru. Buna 'Ölmeden ölünmez,' sözünü de ekleyebiliriz."

Mironov, düzgün, ölü takma dişlerini göstererek güldü.

"Düşünsenize, Lizaveta İvanovna bana isim günümde kafataslı bir yüzük armağan etmişti, bense insan kemiğine hiç tahammül edemem! Çılgın denebilecek kadar hayalciydi. Onun ölümünden sonra Rozanov'la drahoma yüzünden mahkemeye düştük. Rozanov, kuşkusuz saygıdeğer bir adamdı, ama çok açgözlüydü... Devam edeyim mi? *Don Quixote* iki cilt, deri mi olacak?

Hayır, artık pazarlığı bırakın! Başıma gelmiş olan bu geçici dert galiba size zaten para kazandıracak..."

"Bunu da mı hesaba katıyorsunuz?"

"Neden olmasın?" diye sordu Mironov şaşırmaksızın. "Her şeyi hesaba katmak gerekir. Yaşam hassaslık gerektirir, onu kim dinliyor, Tanrıça Fortuna kimin yüzüne gülüyor?"

'Hayır,' diye aklımdan geçirdim, 'Konstantin Dmitriyeviç Mironov'un aklını artık hiç kimse, hiçbir şey başından alamaz.'

Ve sordum:

"Peki ya yerküre ne oldu, sizde mi?"

Mironov, rakamlarla dolu bir kâğıda bakarak ve ensesini kaşıyarak cevap verdi:

"Galiba marangoz yerküreyi onarmak istemiş, ama müziği tamamen bozmuş..."

1925

KARTAL

KENTİN ana caddesinin bitip kırlara açıldığı yerde, manastır mezarlığına doğru tek katlı, beş pencereli ambara benzeyen bir ev. Duvarları ince tahtalarla kaplanmış ve epey önceleri pas renginde bir boyayla boyanmış, ama yağan yağmurlar boyayı yıkayıp akıtmış, güneş yakıp kavurmuş, eski ahşaba yılların tozu derinlemesine işlemiş ve onu kendi rengine, kirli bir külrengine boyamış. Ancak evin "derisinde" bir dayaktan artakalan çürüklere benzer pas rengi lekeler kalmış yer yer. Çok eski bir ev. Artık arkaya, avluya doğru kaykılmış. Pencerelerindeki donuk camlar, mezarlığın demir parmaklıklı kapısıyla parmaklığın ötesindeki mezarların üstünde duran haçlara bakmaktan usanmış da gökyüzünün derinlerine göz atmak istiyor sanki.

Evin ön cephesini dört tane paslı levha süslüyor. Levhalardan biri şu bilgiyi veriyor: "Bu ev dul memur karısı Anna Repyeva'nın evidir." Diğerinde, askerlerin bölge sakinlerinin evlerine yerleştirilmesi uygulamasının çoktandır yapılmamasına karşın evin "Askerlerin yerleştirilmesinden muaf" olduğu belirtiliyor; üçüncüsü, evin "Salamandra şirketince sigorta edildiğini" belirtiyor. Oysa bu şirket otuz yıl kadar önce "yanıp kül olmuştu." Dördüncü levha biraz daha büyük, biraz daha yeni, zehir yeşili renginde, üzerinde iki başlı kara bir kartal resmi var ve kartalın çevresini siyah harflerle şu yazı sarıyor:

"Myamlinsk kazası birinci bölge yerel yönetim
başkanının bürosu"

Yerel yönetim başkanı yazın, kentten on verst* kadar uzaktaki Savelovo köyünde yaşar ve her cuma sabah saat on civarında "mahkemeyi yönetmeye" gelir. Köylüler mahkemeye genellikle sabah erkenden gelirler ve güzel havalarda büronun pencerelerinin altında, yürünmekten aşınmış tuğla kaldırımda otururlar, yağmurlu havalarda ise avluda toplanırlar; büyük, boş avlu ısırgan ve dulavratotuyla kaplıdır; komşu avludan yarı yıkık bir odunlukla ayrılır, avlunun ortasında bir kuyu ve yaşlı, eğri büğrü bir söğüt ağacı vardır. Yabani otların arasından yakıcı güneşte kavrulmuş kenevirler ve bir sobadan arta kalan tuğla yığını görünür. Yerel yönetim başkanını bazen bir saat, iki saat hatta beş saat bekledikleri olur.

Hava sıcak. Kent, toz ve kuş pisliği içindeki sıcak bir tavan arası gibi kokuyor. Ortalık sessiz. Çocuklar okullarda, kadınlar mutfaklarda, bahçelerde, erkekler görevde, işte. Büronun pencerelerinin altında gri, kara sakallı adamlar terleyerek, ah çekerek, kaşınarak oturuyor ya da uzanmış yatıyorlar; kimileri uyukluyor, birisi horuldayarak, ara sıra ıslık sesleri çıkararak uyuyor. Yavaş yavaş çeşitli seslerin katıldığı alçak perdeden bir konuşma örülüyor ama uzaktan dinleyince hep aynı adam konuşuyormuş gibi geliyor.

"Gelmeyecek."

"Bak görürsün, yine gelmeyecek."

"Bizim zamanımızın onun için bir değeri yok ki."

"Beyefendiler bizimle dalga geçiyorlar."

"Bu daha bir şey değil!"

"Öyle ya, bu yumuşağı."

"Kartal."

"Üçüncü bölgede de bunun kardeşi Kostyantin var, itin teki!"

"Keşke bağırarak söylemeseydin, Grişka duyar falan da, başkan gösterir sana gününü."

"Yok ananın örekesi!"

* (Ru.) 1.06 kilometrelik uzunluk ölçüsü birimidir. *-çev.*

Mezarlıkta bir teke başını çalımlı çalımlı sallayarak dolaşıyor.

"Baksana polis müdürü dolaşıyor..."

"Benziyor da hani."

Bir an sesler sustu ve mezarlıkta öfkeyle öten ispinozların sesi duyuldu. Sonra sesler tekrar hışırdamaya başladı.

"Kostyantin atının önünde şapka çıkartılmasını emretmiş."

"Yalan!"

"Doğru. Çıkartmazsan bir günlük hapis cezası. Bir dahakine yine çıkartmazsan üç gün hapis."

"Akıllarını kaçırmak üzereler."

"O da olur. Musin-Puşkin, önce mahkemeyi yönetmiş, sonra da birden hayvan sürüsüne ateş etmeye başlamış. Sürüyü tarladan kovmuşlar ama o pencerenin önüne bir dikilmiş, oturtabilirsen oturt yerine! Adamın tüfeği bir tane değil ki, saçmayla mermi dersen öyle."

"Kaç hayvan telef etti?"

"Beş baş mı ne!"

"Doğru. Meşhur hikâye."

"Bağlayıp kente götürmüşler. Orada da 'İyi ama, aklını oynatalı çok olmuş!' demişler."

"Vay canına!"

"Yani mahkemeyi bir deli yönetiyormuş, öyle mi?"

"Aynen öyle."

"Hükmü iptal etmişler mi peki?"

"Hayır, edemezler ki! Biliyorsun, yasa geriye doğru işlemez."

Birisi canından bezmiş gibi konuşuyor:

"Esir Türkler gibi oturup duruyoruz..."

"Oturman gerekiyor, oturuyorsun," diye karşılık veriyorlar adama ve konuşma alçak perdeden, hiç acele etmeden tekrar başlıyor:

"Kostyantin havlama ustasıdır."

"Öyledir."

"Köylü ona karşı ağzını bozamaz."

"Hepsi de subay bunların. Kışlada öğrenmişler her bir şeyi."

"Bu Kostyantin köye karısıyla gelmişti, incecik, gözleri fıldır fıldır, yanakları şalgam gibi sarı bir kadın. Bütün malını mülkünü, bavulunu, gitarını ve kafesin içinde yeşil papağanını getirmişti. Kuş da ana avrat düz gidiyor."

"Amma da atıyorsun ha!"

"Doğru. Herkes bilir bu kuşu."

"Sonra atı da getirdiler, ama diyecek yok doğrusu, çok güzel bir at!"

"Önünde şapka çıkarılacak kadar mı?"

"Evet. Bembeyaz, bacakları incecik, gözleri kıpır kıpır."

"Doğru. Yürümüyor sanki dans ediyor!"

Atı uzun süre, ince ince övüyorlar. Çınlayan tenor bir ses, övgüleri şöyle bir sonuca ulaştırıyor:

"Böyle bir atı damızlık olarak saklamamalı, vali yapmalı."

"Hey Yevdokim çarpılacaksın!"

"Sonra taşıdılar da taşıdılar! Masalar, sandalyeler, divanlar, sandıklar, neredeyse üç ev eşyası..."

"Susun, Grişka uyandı..."

Köylüler, kaz gibi peş peşe avluya gidiyorlar, rengi kararmış merdivenin önünde toplanıyorlar. Eski nahiye kâtibi, hayatın bütün yasalarını çok iyi bilen, ünlü ayyaş Grişka Yakovlev uykulu, saçı başı darmadağınık bir halde evden çıkıyor. Evden çıkışı hep aynıdır: Uzun, ince bacaklarıyla geniş adımlar atar, şiş göbeğini sallar, belden üstü çıplak, ayağında çizgili bezden bir don, yalınayak, omzunda havlusu kuyuya yaklaşır ve insanlara bakmaksızın hırıltılı sesiyle:

"Getir!" diye buyurur.

Köylülerden biri içi su dolu kovayı sürüye sürüye getirir, Grişka dar göğüslü, gri derili gövdesini dik açı oluşturacak biçimde büker, horlar gibi bir sesle:

"Dök!" der.

Köylü, onun tepesi açılmış, kabağa benzeyen kafasına, kürek kemikleri el ayasını andıran sırtına soğuk kuyu suyunu döker. Grişka'nın leylek bacakları titrer, kaburgaları koşmaktan yorulmuş bir atınki gibi oynar, elleriyle kuyunun tahtalarına tutunarak sövüp sayar, hırıltılı sesiyle bir şeyler söyler.

"Kurula!"

Köylü, Grişka'nın sırtını iyice ovarak kurular.

"Yavaş ol, iblis!"

En sonunda doğrulan Grişka, yine derisi gri bir renkte:

"Bugün başkan gelmeyecek. Dilekçesi olanlar versin! Geri kalanlar da evine yollansın," der.

Kadın erkek köylülerin çoğu, canından bezmiş bir ifadeyle, homurdana homurdana avludan çıkarlar, bazıları ise Grişka'nın peşinden büroya girerken bir yandan da:

"Grigoriy Mihalıç, Tanrı aşkına yap şu işimizi artık! Kaçıncı defadır geliyoruz. Sen de biliyorsun ekin biçme zamanı şimdi! Serbest insanlar değiliz ki," derler.

Kanun adamı öksürerek şaka yapar:

"Yalan söylüyorsunuz, tutuklanmadığınız sürece serbestsiniz demektir."

Fakat çoktandır bildikleri bu şaka artık kimseyi güldürmüyor. Değirmenlere değirmentaşı yerleştirme ustası, çingene gibi kıvırcık siyah saçlı Yevdokim Kostin, meseleyi basit ve açık bir şekilde ortaya koyuyor; kaşlarını çatıp sağlam beyaz dişlerini göstererek şöyle diyor:

"Grigoriy, tepemi attırma, suratını dağıtırım! Ama eğer Volokuşin'den paramı tahsil edebilirsen sana üç ruble veririm."

Grişka merdivenin üst basamağında dikilirken sürekli öksürüyor. Bacakları titriyor, düşmemek için kapının kenarına tutunuyor. Kızıl-sarı sakallı, uzun, gri yüzü şişip morarıyor. Göğsünü yumrukluyor ve sonunda öksürükler arasında keman gibi gıcırdıyor:

"Beni ne sanıyorsun sen? Rüşvetçi mi?"

"Nesin peki?" diye sakince soruyor Kostin.

"Beni satın alabilir misin?"

"Herkes satın alınabilir."

"Duydunuz mu?" diye köylülere soruyor Grişka. "Buna görev başındaki memura sözlü hakaret denir. Siz de tanıksınız."

Kostin ona eliyle bir işaret yapıp:

"Salak," diyor ve geri çekiliyor, tanıklık etmeye çağırılan köylüler de hemen onu izliyorlar.

Grişka göğsünü ovuşturarak merdivenin üst basamağında oturuyor ve ıslak başını iki yana sallıyor, yarısı ağarmış kızıl-sarı ıslak saçları gri yanaklarına düşüyor. Kanun adamının gözleri şişiyor, aklarına kan doluyor.

"Alçak herif," diyor ıslık çalan bir sesle ve yine öksürüyor.

Yerel yönetim başkanı yaylıyla ya da iki tekerlekli güzel bir faytonla geliyor. "Çekici güç" olarak küçük, olağanüstü hareketli bir at hizmet ediyor. Atı süren ise asık suratlı, nedense çok az konuşan, eskiden süvari askeriyken şimdi köy bekçiliği yapan İkonnikov adında biri. Bu adam, emir eri ve arabacı olarak yerel yönetim başkanının hizmetinde bulunuyor, ava ve balığa gittiğinde de kendisine eşlik ediyor. Esmer, geniş suratlı, dazlak bir adam, düğme gibi yuvarlak gözleri tıpkı düğme gibi de yassı görünüyor. Sırtında siyah asker pantolonunun içine sokulmuş ahududu renginde bir gömlek var, geniş kemerine sarı, deri kılıfının içinde bir tabanca iliştirilmiş, sol tarafında da bir polis kılıcı asılı. Gri kapüşonlu bir pardösü giymiş olan yerel yönetim başkanı onun yanında bir keşişi andırıyor.

Köylüler şapkalarını çıkarıp birbirlerine iyice sokularak sessizce dikiliyorlar; kadınlar erkeklerin arkasına geçiyor, en önde ise kaşlarını çatmış, büyük bir çilekeşin yüz ifadesini takınmış Grişka Yakovlev duruyor. Sırtında dizlerine kadar inen gri bir ceket, gri, çizgili bir pantolon, ayaklarında giyilmekten çarpılmış, siyah düğmeli beyaz potinler var.

İkonnikov, başkanın sırtındaki pardösüyü bir yumurtanın kabuğunu soyar gibi çıkarıyor ve kalabalığın karşısına bir adalet yaratıcısının, "mahkemelerde hüküm sürmek" zorunda olan "gerçek ve merhamet"* dağıtıcısının tanıdık görüntüsü ortaya çıkıyor. Yerel yönetim başkanı kırkını aşkın ama geniş göğüslü, düzgün vücutlu bir adam. Kafasını gümüş rengi fırça gibi saçlar, al yanaklı tombul yüzünü ise posbıyıklar ve sevecen iri gözler süslüyor. Üzerinde altın sarısı ipek bir gömlek, binici pantolonu, ayağında parlak konçlu çizmeler var. Kararmış gümüşten plakalarla süslü kemerinin arasından tuhaf bir kamçı dışarı fırlamış. Sımsıkı örülmüş deri kamçı, demirden yapılmış gibi görünüyor. Kamçının sapı ise gümüş.

Kırmızı yanaklarını ve geniş alnını beyaz bir mendille siliyor, gümüş rengi başını sallıyor ve iki elinin parmaklarıyla bıyığının açık renk kıllarını düzeltirken gülümsüyor.

Üşengeç ama çınlayan bir bey sesiyle:

"Koca bir bölük toplanmış yine," diyor. "Merhaba!"

Köylüler değişik seslerle mırıldanarak selam veriyorlar, kadınlar bir ilah kadar yakışıklı beye hayranlıkla bakıyor ve belki de içlerinden bazılarının aklına genç kızlık düşleri geliyor, sözleri "bey tarladan geliyordu, iki köpeği önde, iki uşağı arkada" ve köylü kıza rastlayıp ona âşık oldu, evlendi falan diye devam eden türküyü anımsıyorlar.

Başkan, halkın onun babayiğit, sağlam, güçlü görünüşüne hayran olduğundan kesinlikle emin; kaslarını gevşetmek için geriniyor, sonra gözlerini kısıp güneşin onu yeterince aydınlatıp aydınlatmadığını kontrol edercesine kızgın gökyüzüne bakıyor. Buyuruyor:

"Yakovlev! Masayla sandalyeyi şuraya koy, içerisi sıcaktır şimdi, hem sinek de vardır. Kapıyı kapat!"

Grişka cansız sesiyle:

---

* Çar II. Aleksandr'ın "Mahkemelerde gerçek ve merhamet hüküm sürecek" şeklinde bir sözü vardır. –*Maksim Gorki'nin notu*

"Baş üstüne!" diyor ve bu kez de o:

"Açılın!" diye buyuruyor.

Kalabalık ağır ağır kımıldıyor ve merdivenin önündeki gölgelikte duran sandalyeyi, üzerinde bir sürahi suyun, mürekkep hokkasının, bir tomar kâğıdın durduğu yeşil muşamba kaplı masayı ortaya çıkarıyor.

Başkan masanın arkasına geçip otururken bıyıklarını okşayarak:

"Çok dilekçe var mı?" diye soruyor.

"On üç tane."

"İblisler!" diyor başkan, şaşkın bir halde omuzlarını silkerek. "Ne hırlaşıp duruyorsunuz birbirinizle? Kavga etmeden yaşamayı ne zaman öğreneceksiniz, ha? Kafasız herifler! Size özgürlüğünüzü verdiler ama siz onu kullanamıyorsunuz, öğretmek de biz beylere düşüyor... Sizi eğitmek..."

Kalabalığın arasından çıplak kafalı, kafasında iki tane yumru olan, gözleri görünmeyen, daracık suratı için son derece ağır, kirli bir renkte, tutam tutam, dolaşık sakallı zayıf ve yaşlı bir adam öne çıkarak dilenci gibi sırnaşıkça konuşmaya başlıyor:

"Efendimiz Mitriy Sergeyiç, değerli koruyucumuz, yoksulluk işte! Yoksulluk yedi bitirdi! İnsan çok, ama ekmek bir lokma! O lokma da çok ufak sevgili beyim! İnsanlara gelince onların da tamamı hırsız..."

Kalabalığın arasından biri yüksek sesle:

"Seni soyan hırsız nerede yaşıyor, söyle bakalım?" diye soruyor.

"Şişt!" diye uyarıyor başkan altın rengi kaşlarını çatarak. "Kim söyledi bunu?"

"Yevdokim Kostin," diyor Grişka.

Kent tarzı alacalı bir elbise giymiş iriyarı, yaşlı bir kadın:

"Doğru söyledi, efendimiz," diye onaylıyor.

Başkan elini masaya vurup sert bir şekilde:

"Susun! Sizi uyarmıştım, şimdi bir kez daha uyarıyorum, benim yanımda sakın birbirinizle atışmayın! Duydunuz mu? Pekâlâ, her neyse..."

Sandalyenin arkalığına yaslanıp havaya kaldırdığı elini sallayarak şöyle diyor:

"Ben burada bir mahkeme yapıyorum. Önemli bir iştir bu. Mahkeme sizin hukuk bilincinizi geliştirir. Anlıyor musunuz? Anlamak zorundasınız. Bunu ilk defa söylemiyorum. Hukuk bilinci demek, birbirinizi kırmamanız, birbirinize küfretmemeniz, birbirinizle dalaşmamanız demektir. Hırsızlık etmemeniz, devletin ormanlarından kaçak ağaç kesmemeniz, yasak olan yerlerde mantar toplamamanız demektir. Devlete vergilerinizi zamanında ödemeniz demektir. Elbette yerel yönetim başkanlığına da... Paranızı içkiye yatırmamanız demektir..."

Sakin, acele etmeden ve çok sıkıcı bir şekilde konuşuyordu. Konuşuyor ve bir yandan da avluda yürüyen İkonnikov'u ve onun arkasında köpek gibi dolaşan, başıyla İkonnikov'un omzuna dokunan ve dudaklarıyla kulağını tutmaya çalışan doru ata bakıyordu.

İkonnikov gür sesiyle:

"Rahat dur," dedi ve cebinden bir parça şeker çıkarıp atın ağzına verdi.

Başkan, elini umutsuzca sallayıp, "Size ne versek az geliyor!" diye devam ediyordu. "Ben sizi iyi tanırım! İşiniz gücünüz onu bunu mahkemeye vermek, iftira atmak, ihbar etmek. Kıskançlık içinizi kemiriyor sizin, bütün mesele bu! İşte mahkemeleşip duruyorsunuz. Kiminle? Hep zenginlerle. Sözüm ona onlar sizi eziyorlar, yaşamanıza izin vermiyorlar. Peki, size iş veriyorlar mı? Gördünüz mü? Bana çar iş veriyor, size ise zengin köylü."

Başkanın köylülerin üstünde dolaşan bakışı durdu, kaşları çatıldı. Söğüt ağacının gölgesinde bir kadın bacaklarını ayırmış, sırtını kuyunun tahtalarına dayamış oturuyor. Eteğinde yarı çıplak, şiş karnının üstünde sinekler dolaşan, eğri bacaklı, çöp gibi bir bebek uyuyor. Kadın da başı rahatsız bir şekilde omzuna düşmüş, bir şeye şaşırmış gibi ağzını açmış uyuyor.

Başkan parmağıyla kadını göstererek:

"Onun ne işi varmış?" diye sordu. Koruyucu melek gibi başkanın arkasında duran Grişka duygusuz sesiyle yanıtladı:

"Pelageya Yamşçikova. Kocasının cinayetten dört yıl hapis cezası var. Payına düşen toprağı elinden almışlar."

"Görüyorsunuz işte: Cinayet işlemiş adam," diye mırıldandı başkan ve konusuna geri döndü: "Kabul etmek zorundasınız ki, zengin köylü akıllı köylüdür. Zengindir, çünkü akıllıdır. Zengin köylü hükümetin, çarın desteğidir. Ya! Zengin demek, Tanrının özel bir akıl, ruh ve beden gücüyle ödüllendirdiği babayiğit adam demektir. İşte böyle düşünmelisiniz."

Kalabalığın arasında Vasiliy Kirilloviç Volokuşin adında, eski, rengi solmuş kısa bir çuha ceket giymiş, kısa boylu yaşlı bir adam var. Ceket dar geliyor ve önü, adamın neredeyse dizlerine kadar düşen bir torbayı andıran göbeği yüzünden kapanmıyor. Kabak gibi sarı, pörsük suratı yer yer kırlaşmış kıllarla kaplı. Bu kıllar çenesinin üzerinde seyrek ve sivri bir çalı süpürgesi halinde birleşiyor, çiçek hastalığının izlerini taşıyan hafif morarmış burnunun üstünde gümüş çerçeveli yuvarlak gözlükler var. Gözlük camlarının arkasından iri gözlerinin leylak rengi gözbebekleri donuk donuk bakıyor. Kel kafası, kırışık ve benekli paçavrayı andıran bir deriyle kaplı. Bu adam iki tane su değirmeni sahibidir ve cimriliğiyle ün salmıştır. Davacı olarak da ünlüdür: Her zaman yerel mahkemede, sulh mahkemesinde ve bölge mahkemesinde açılmış bir davası bulunur. Başkanın konuşmasını dua dinler gibi dinliyor: Ellerini göbeğinin üstünde sofuca birleştirmiş; üst dudağı bıyıklarını oynatarak şişiyor, alt dudağı ise kararmış, seyrek dişlerini ortaya çıkararak aşağı sarkıyor. Burnundan sesli sesli soluk alıyor.

Adamların hepsi de beylerinin ıkına sıkına yaptığı yavaş konuşmayı büyük bir dikkatle, neredeyse hiç kımıldamadan dinliyor. Yakıcı, bezdirici sıkıntı, kafalarındaki acemice düşünceleri söndürerek gittikçe koyulaşıyor. Başkan boru sesi gibi bir sesle sümkürdükten sonra kâğıtları karıştırarak sesleniyor:

"Bunakov ve Drozdova!"

Kafasında yumrular olan yaşlı adamla, kent tarzı elbiseli, kalın dudaklı kadın, enselerine tokat yemiş gibi yerlere kadar eğilerek masanın önünde duruyorlar.

"E, ne oldu?" diye soruyor yargıç. "Uzlaştınız mı? Barışmayı kabul ettiniz mi?"

Kadın kalın sesiyle:

"Ben kabul edemem, efendimiz, edemem," diye söze başlıyor ve iri gözlü geniş suratına kan hücum ediyor. "Yaşlı şeytan, ineğimi sakat bıraktı, inek de ne inekti ha! Eşi benzeri yoktu, dört ineğimin arasında kraliçeler gibi dolaşırdı. İnek üç ayakla yaşayamaz ki. İnsan tek bacakla yaşayabilir ama inek kesilmekten başka ne işe yarar?"

"Kes, kes!" diye öfkeyle bağırdı başkan. "Bunların hepsini daha önce dinledim. Bunakov, inek için tazminat ödemek zorundasın!"

"Efendimiz, akıllı yargıcımız," diyordu yaşlı adam şarkı söyler gibi bir sesle. Gözlerini yummuş, iki yana sallanıyordu. "Peki, benim yulafımı kim ödeyecek? Bu kadının inekleri benim ne kadar çok yulafımı ezdi! İneklerini yulaf tarlama kasten soktu zaten... Bana yaptığı her şeyi inat olsun diye yapıyor..."

"İnat olsun diye yaşıyorum belki de?" diye kaşlarını çatıp öfkeyle sordu kadın.

"Seni kim tanır ki? Ne kadar da cadıya benziyorsun, gulyabani gibisin."

"Efendimiz, baksanıza ne diyor! Bir de özbeöz kardeşim olacak benim. Bu dolandırıcıdan koruyun beni..."

Başkan böğürür gibi bir sesle:

"Susun!" dedi ve kırmızı yüzü soldu, mavi gözleri donuklaştı. "Aranızdaki bu inek saçmalığını barışarak bitirmenizi emrediyorum. Bugün, burada! Aksi takdirde haftaya sizin için tutuklama emri çıkartacağım... Defolun! Aptallar! Kostin ve Volokuşin!" diye seslendi.

Volokuşin'in peşinden beyaz yırtık pırtık bir ceket, dizlerine kadar sıvanmış, kaba bezden kirli bir pantolon giymiş, ayakları çıplak, ufak tefek, zayıf, iri gözlü Yevdokim Kostin yanaştı. Otuz yaşından daha genç görünüyordu; siyah sakallı, esmer, sinirli bir adamdı, çingeneye çok benziyordu. Başkan kamçısıyla oynayarak Kostin'e kötü kötü baktı, ama bu sırada Grişka başkana doğru eğilerek şöyle dedi:

"Mitriy Sergeyiç, biri yine avluya işiyor. Bunlarla başa çıkılmıyor..."

"Getir onu buraya, köpoğlu köpek!"

Grişka kaba sakallı, neşeli, tıknaz bir adamı tutup getirdi. Başkan kıpkırmızı bir halde alçak sesle sordu:

"Sen nereye işiyorsun bakayım?"

"İşte şuraya," diye yanıtladı köylü eliyle göstererek.

"Peki, burada ne yapıldığını biliyor musun?"

"Galiba mahkeme yapılıyor," dedi köylü biraz durduktan sonra.

"Biliyorsun demek!" dedi başkan yine benzi atarak. "O zaman bile bile buraya işediğin için seni üç gün hapse atıyorum."

Köylü hayret içinde başını salladı, etrafına bakındı ve elini hemen kalın pamuklu kumaştan pantolonunun cebine soktu.

Başkan kamçısını masaya vurup böğürür gibi bir sesle:

"Yıkıl karşımdan!" diye bağırdı, sonra sandalyesinde hafifçe doğruldu, köylü ise korkuyla geri çekilip elindeki zarfı uzattı, başkan gibi o da bağırarak:

"Kardeşiniz Sergey Sergeyiç'ten mektup getirdim," dedi.

Başkan köylünün elinden zarfı çekip aldı, yırtarak açtı, mektubu okudu ve gülümseyerek sordu:

"İlk kez mi geliyorsun buraya?"

"İlk defa olarak," dedi köylü suçlu suçlu.

"Mektubu ne zaman verdi kardeşim sana?"

"Dün öğlen."

"Yürüyerek mi geldin?"

"İzleyerek geldim."

Başkan yine kaşlarını çatıp, yüzünü elindeki mektupla yelpazeleyerek birkaç dakika bir şey söylemeden köylüye baktı. Herhalde köylünün pek alışılmadık biri olduğunu fark etmişti: Adamın altın sarısı sakalı düzgün bir biçimde kesilmişti, saçları kafasına sımsıkı geçmiş kızıl-sarı bir şapka gibi düzgündü, yüzünün ve boynunun derisi biraz önce hamamdan çıkmış gibi tertemizdi. Güzel, mavi gözleri vardı. Sol kolunda tozlu, gri, eski giysiler sallanıyordu, sırtında ise eski bir keten gömleğin üstüne giydiği iyice yıpranmış, renk renk ipekle işlenmiş, atlas kumaştan dikilmiş gibi son derece renkli bir yelek vardı.

"Ne demek izleyerek?" diye sertçe sordu yargıç.

Köylü kâh bir ayağının kâh öbürünün üstünde durarak hızlı hızlı konuşmaya başladı:

"Sergey Sergeyiç öyle söylediği için ben de bunun üzerine yürüyerek geldim..."

"Söylersiniz söylemesine şeytan alasıcalar... Ama sözcüklerin anlamını bilmezsiniz. Bu izleyerek, ilk defa olarak laflarını kim öğretti sana?"

Köylü suçlu suçlu yanıtladı:

"Mirmar."

Başkan gözlerini kırpıştırdı, sanki gözüne toz kaçmıştı. Sonra ağzını yusyuvarlak açıp posbıyıklarını havalandıra havalandıra gülmeye başladı. Başkanın gürültülü kahkahası köylülerin esmer, terli yüzlerinde gülümsemelere neden oldu. Bunakov bile çığlık atar gibi bir ses çıkarttı, ama hemen eliyle ağzını kapattı. Volokuşin'in göbeği sarsılıyordu, pörsük yanaklarındaki kırışıklıklar oynuyordu. Bir tek İkonnikov olanlara aldırış etmiyordu; kuyunun yanında ata kovadan su içiriyordu. Bir avuç su alarak uyumakta olan kadının başına ve göğsüne serpti.

Başkan gülmekten yorulup gözünden akan yaşları mendiliyle silerken:

"Sizi gidi şeytanlar," dedi. "Mirmar," diye yineledi gülerek ve sözcüğü mektubun üzerine not ettikten sonra mektubu sallayarak kırmızı yüzünü yelpazeledi.

"Bu mirmar sana neler öğretti?"

"Lafları yutarak değil, tam söylemek gerekiyormuş. Bana, sen köylü değil zanaatçısın diyordu."

"Ne saçma!" dedi başkan sanki bağışta bulunuyormuş gibi gülümseyerek. "Peki tamam, hapis cezanı kaldırdım."

Sonra ahaliye döndü:

"İşte görüyorsunuz, ne kadar görevsever bir köylü. Ona yürü diye buyurmuşlar, elli iki verstlik yolu bir kadeh votka içer gibi yürüyerek gelmiş. Bir-ki, sol-sağ. Ee, aferin doğrusu. Ama birader sen yine de nerede nasıl hareket etmen gerektiğini iyi düşün! Mahkeme burası biliyorsun, burada örneğin... Ayin gibi, ibadet gibi bir şey yapılıyor. Çünkü mahkeme gerçeği savunur, gerçek ise Tanrıdan gelir."

Elini havaya kaldırdı, tırnakları parladı. Ama mahkemeyi ayinle karşılaştırmak onu tatmin etmemiş olacak ki, biraz daha sert bir şekilde ekledi:

"Mahkeme, Tanrının önünde yapılan bir resmigeçit gibidir. Aynı zamanda çarın önünde de tabii." Sonra köylülere döndü:

"Eğer bunu içinizden biri, yani benim köylülerimden biri yapmış olsaydı o taş kafalıya bir hafta hapis cezası verirdim. Sizi eğitmek gerekiyor çünkü."

"Ah evet gerekiyor!" diye doğruladı Volokuşin, ağır ağır iç geçirdikten sonra. Başkan ise tekrar yelekli köylüyle konuşmaya başladı:

"Kardeşim seni iyi bir marangoz olarak tavsiye ediyor. Bana Savelovo'ya gel, sana göre iş var orada."

"Efendimiz," dedi marangoz, "ama aletim yok."

"Satıp içkiye mi verdin yoksa?"

"Rehin koydum. Bizim çocuk öldü, çok fazla yemiş yeyip hastalanmıştı. Cenaze masrafı falan... Ayrıca Sergey Sergeyiç beni

işten alıp gönderdi buraya, bu Vasiliy Kirillıç'ın yanında çalışıyorum..."

"Önemli değil, Volokuşin bekler," dedi başkan. "Beklersin, değil mi?"

Volokuşin başını eğdi.

"Nasıl isterseniz, Dmitriy Sergeyiç..."

"Gördün işte," dedi başkan kaşlarını çatarak. "E, aletlerini nereye rehin bıraktın?"

"İvan Petroviç'e," diye yanıtladı marangoz memnuniyetle.

"Yalan söylüyorsun," dedi Bunakov hızlı hızlı konuşarak. "Aletin falan var senin."

"Benim değil onlar, Volokuşin'in. Ayrıca da ince işe uygun değil."

Başkan, Bunakov'a sert sert bakarak:

"Kapa çeneni!" diye buyurdu. "Ne işler çeviriyorsun? Tefecilikle mi uğraşıyorsun?"

"Efendimiz, velinimetimiz," dedi Bunakov sızlanır gibi bir sesle, "öyle olsa Tanrı affeder mi? Benimki yüreğimin iyiliğinden..."

Başkan oturduğu sandalyeden doğrulup buyurucasına:

"Marangozun aletini hemen geri ver! Anladın mı? Drozdova nerede?" dedi.

"Buradayım ya iki gözüm," dedi kadın yatıştırıcı bir sesle, ancak geri geri giderek masadan biraz uzaklaştı.

"İneği satmaya razı mısın?"

"Bir bacağı olmayan hayvanı satmayıp da ne yapayım?"

Bu arada her olasılığa karşı ağlamaklı bir yüz ifadesi takınan Drozdova bluzunun eteğiyle kuru gözlerini siliyordu.

"Öyleyse Bunakov, ineği satın alacak. Yakovlev kararı yaz!"

"Efendimiz!" dedi yaşlı adam ulur gibi bir sesle. "Ben ne yapayım ineği? Yaz günü et de yenmez. Zarardan başka bir şey değil."

"Eğer sesini yükseltecek olursan..." diye bağırdı başkan ve Bunakov, kamburunu çıkartıp başını omuzlarının arasına sak-

layarak koyun sürüsüne giren keçi gibi bir grup insanın arasına sokuldu.

Başkan omuzlarını düzeltti, kabadayıca göğsünü şişirdi ve:

"Volokuşin, Kostin'in yaptığı işin parasını neden ödemiyorsun?" diye sordu.

"Haklı bir nedenle, efendim," diye düzgün bir şekilde konuşmaya başladı değirmenci. "O, yani Yevdokim, değirmen taşlarını kırdı: alttaki taş en âlâsından pahalı Moskova taşı, üstteki taş da yine en âlâsından Dnyeper taşıydı. O, yani Yevdokim, bu işin en birinci ustası olmakla ünlüdür, ama benim değirmen taşlarımı kırdı. Şirretlik olsun diye yaptı bunu. İşte onun ne şirret biri olduğunu sorun insanlara."

"Doğru," diye onayladı Drozdova.

"Bu yüzden de ödemeyi yapmadım, bana çok büyük zarar verdi..."

"Yeter," diye susturdu başkan. "Peki, sen ne diyeceksin Kostin?"

Kostin yüksek perdeden tenor bir sesle:

"Yalan söylüyor diyeceğim," diye yanıtladı. "Ona sorun bakalım, değirmen taşlarını çalıştırıp denemiş mi?"

"Bana ne soracağımı öğretme salak!" diye bağırdı başkan. "Ne sormak gerektiğini biliyorum."

Sigarasını yakarken ne soracağına karar verdi:

"Volokuşin! Bilirkişilerin değirmen taşlarını inceleyip, kırılıp kırılmadığını söylemesi gerekiyor."

Yevdokim Kostin gülümseyerek masaya doğru yaklaştı.

"Efendimiz! Bunu ancak yapılan iş gösterebilir, bilirkişilerse değirmenciler arasından seçilir, onlar da elbette bana karşı çıkacaklardır. Ben o şeytanları iyi tanırım."

"Ne diyorsun sen? Bana ders vermeye mi kalkıyorsun?" diye öfkeyle sordu başkan.

"Yo hayır! Ne haddime! Ama benim de geçimimi sağlamam gerek, iş yapmazsam yaşayamam ki. Volokuşin iki aydır para-

mı ödemiyor. Yarısını bari verseydi cehenneme gidesice hımbıl herif."

Başkan, sigaranın dumanını burnundan çıkartırken öfkeyle gözlerinden ateşler saçarak, ama daha alçak bir sesle şöyle dedi:

"Kostin senin hakkında bir şeyler duydum, senin için iyi konuşmuyorlar!"

Ancak Kostin buna pabuç bırakmadı, tenor sesi giderek daha yükseliyordu.

"Az şey mi söyleniyor! Hepimiz birbirimiz hakkında kötü düşünüyoruz, ama düşündüğümüzden de kötüsünü söylüyoruz. Volokuşin için de karısını öldüresiye dövdüğünü, Bunakov'dan daha büyük tefeci olduğunu söylüyorlar."

"Benim ne haddime!" dedi sızlanan sesiyle Bunakov. Drozdova ise kalın sesiyle:

"Vasil Kirillıç'ın elinden bütün nahiye ağlıyor," diye ekledi.

Bunakov köylülerden birine:

"Ben mi tefeciymişim?" diye hayretle sordu, ancak kalabalığın içinden alçak ama kendinden emin bir ses şöyle dedi:

"İkiniz de doymak bilmez asalaklarsınız!"

Başkan hiçbir şey demeden bir not yazdı ve:

"Yakovlev!" diye seslendi.

Grişka kamburunu çıkartmış, ayaklarının altına bakarak merdivende oturuyordu. Beceriksiz bir hareketle, düşecekmiş gibi ayağa kalktı, başkana doğru eğildi. Aralarında fısıldaştılar ve başkan yazdığı notu okudu:

"'Yevdokim Kostin'in ilerde vereceğim yeni bir emre kadar ilçe polisince alıkoyulmasına.' Evet. Kapının önünde polis memuru var mı? Baksana İkonnikov. İşte böyle Kostin."

Kostin başkana arkasını dönüp, köylülere:

"Buyurun size mahkeme! Gördünüz mü?" dedi.

"Ya işte böyle, birader," dedi başkan uzata uzata, ayağa kalktı, kamçısını salladı, ama Kostin kapıya doğru hızla yürümüştü bile.

İkonnikov, Kostin'e yetişti ve elini onun omzuna koydu. Anlaşılan eli ağırdı ki, Kostin sürçer gibi oldu, durarak:

"Ne var?" diye sordu.

"Acele etme," dedi İkonnikov. "Atla birlikte yürümek zor oluyor."

Neşesi yerinde olan at İkonnikov'un yanı sıra zıplayarak geliyordu. Başkan ata baktı ve inci gibi beyaz dişlerini göstererek güldü. Sonra Volokuşin'e dönerek konuşmaya başladı:

"Muhterem, seninle ilgili üç tane şikâyet dilekçesi verilmiş. Öğretmen Medvedeva'nın şikâyeti çok ciddi bir şikâyet. Hatta bu bir şikâyet değil, kendisinin sana karşı korunması için gerekli önlemlerin alınmasıyla ilgili bir rica. Seni savcılığa şikâyet etmek niyetinde."

Volokuşin göbeğini zıplatarak öksürdü ve yazılı bir şeyi okur gibi konuşmaya başladı:

"İzninizle efendim, okulun vasisi olarak onun, yani Medvedeva'nın çocukların aklına sizin de tanıdığınız Peder Semeon'un kutsal kilisesinin din kurallarıyla bağdaşmayan şeyler soktuğunu açıklamak istiyorum."

"Şu kumar düşkünü adamın," diye ekledi başkan neşeyle göz kırparak.

"Sözde yeryüzü gaz ve ateşten kendi kendisine ortaya çıkmış ve hiç kimseye ait değilmiş. Ayrıca geceleri bu kadının evinde tanımadığımız adamların kaldığını da saptadık."

"Yoksa sen de mi aynı şeyi yapmak istiyorsun ihtiyar?" diye sordu başkan, ama aynı anda da kırmızı suratını buruşturup yere tükürdü ve sert bir sesle devam etti:

"Yine de bir kadının saçlarına yapışıp suratına kitapla vuramazsın. Bunun hesabını vermen gerekir. Genellikle de efendim..."

Ancak tam bu anda İkonnikov atın yelesinden tutarak geldi ve masanın üstüne bir zarf bıraktıktan sonra şöyle dedi:

"Kapının önünde polis yoktu, kendim götürdüm. Mektubu, Murzino'dan gelen atlıdan aldım."

Başkan çok belli olan bir sevinçle zarfı açarken:

"Yoktu demek? Mükemmel," dedi. "Yani ne mükemmeli, tam tersine iğrenç! Yakovlev, neden polis yoktu kapıda?"

Grişka eğilip anlaşılmaz bir şey söyledi, ama başkan mektubu okurken ona eliyle bir işaret yaptı. Yüzü aydınlandı. Sonra mektubu cebine koyup telaşla bağırarak buyruklar vermeye başladı:

"Yakovlev bitiriyoruz! Buraları topla, yeni dilekçelerin raporunu çıkart ve her zamanki gibi bana yolla. Soylular sınıfı temsilcisine balık ağını gönderdin mi? Neyse. İkonnikov arabayı hazırla, Murzino'ya gideceğiz."

Ayağa kalktı, kaslarını gevşetmek için gerindi, kızgın güneşin sevecenlikle okşadığı bu yakışıklı adam, omuzlarına, kollarına hayranlıkla baktı.

"Pekâlâ Hıristiyanlar, sizinle olan gereksiz işlerimi bugünlük bitiriyorum. Önemli bir işim var... Sizinle uğraşmaktan yorgun düşüyor insan. Düşüncesiz adamlarsınız. Bana bakın, nasılım ha?"

Ellerini göğsüne vurdu, göğsünden yankılı bir ses geldi.

"Kartal," dedi Drozdova alçak sesle ve iç geçirerek.

"Çar hazretleri, sizin işlerinizle ilgilenerek kendisine hizmet etmemi buyurdu. Ama sizinkiler incir çekirdeğini doldurmayacak işler. Bir yığın saçmalık ve salaklık, baştan sona şikâyet. İşte şu kadına bakın! İş için gelmiş ama kuyunun dibinde uyuyor, sanki hayatı boyunca hiç uyumamış. Sizinle uğraşmak çok sıkıcı bir iş çocuklar! Ama ben, çar hazretlerinin buyruğuna uyarak çalışıyorum! Boyun eğerek ve sabırla çalışıyorum. Siz de beni örnek alın... Doğru söylüyorum, değil mi?"

Hemen birkaç ses birden telaşlı ve bezgin, kararsız ve sevinçli karşılık verdi:

"Doğru... Velinimetimiz. Tanrı size sağlık versin! Yoksa işlerimiz ne olur? Koruyucumuz..."

Başkan kasketini giydi, Grişka pardösüsünü omzuna koydu. Başkan, İkonnikov'un arkasından arabaya bindi ve köylülerin se-

lamlarına başıyla karşılık vererek avludan geçip gitti. Volokuşin, Bunakov, Drozdova ve üç dört kişi daha Yakovlev'in yanına geldiler. Yakovlev, koltuğunun altına kâğıtları sıkıştırmış merdivende dikiliyordu, başını omzuna eğmiş, bir ayyaşın kızarık gözüyle köylülere yukarıdan aşağı bakıyordu. Bakıyor ve şöyle homurdanıyordu:

"Ne oldu? Çeneniz mi düştü? Develer... Ne güzel cezaları veriyordu, daha az gevezelik edin bir dahakine..."

İçeriye girdi, köylüler de onun peşinden arka arkaya ağızlarını açıp bir şey demeden yürüdüler. Avluda yirmi kişi kalmıştı. Onlar da uzaktaki evlerine gitmeye hazırlanarak torbalarını omuzlarına atıyorlardı.

"Amma da haşlıyor adamları," dedi marangoz hayranlıkla.

"Ya öyle, tüylerini yoluyor."

"Kıskanılacak bir görev."

"Kadını uyandırsak mı..."

"Ölü mübarek."

Marangoz sigarasını sararken:

"Tartışmaya hiç gerek yok: Adam tam bir kartal! Kostin'i nasıl da sıvadı ha?" dedi.

Kadını uyandırdılar; kadın uykulu uykulu çevresine bakınarak:

"Tanrım, benim karar yine mi çıkmadı? Ne olacak? Ne zaman çıkacak?"

Bebek incecik bir sesle ağlıyordu. Köylüler artık son konuşmalarını da yaparak avludan çıkmaya başlamışlardı:

"Murzino'ya, soylu temsilcisinin karısına gitti dörtnala."

"Herkes bilir, kadınların dalkavuğudur..."

Hamamböceği bıyıklı, kirpi sakallı ufak tefek bir köylü, elindeki sopayla kuyunun yanındaki ısırganları koparırak başını salladı ve yüksek sesle şöyle dedi:

"Yasalarla balalayka çalar gibi oynuyor kartal efendi."

Marangoz:

"Bunun için özel eğitim görüyorlarmış," diye bir açıklamada bulundu ve ağzından uzun bir duman salıp ekledi:

"Ek olarak söylemek gerekirse feylesof bunlar, istedikleri gibi parmaklarında oynatıyorlar herkesi. Tekrar görüşmek üzere, namuslu insanlar! Ama sakın burada olmasın!"

Sebze bahçesinden derisi pürtük pürtük olmuş bir köpek koşarak çıktı, yerdeki taze at gübresini kokladı, beğenmedi. Başını silkeleyip kuyuya doğru koştu, bir bacağını kaldırdı, sonra geldiği hızla kapıdan içeri daldı.

1935

Maksim Gorki'nin 1912 ile 1935 yılları arasında yayımlanan 13 öyküsünü içeren bu özel seçki, yazarın olgunluk dönemi eserlerinden oluşur. Geçinmek için canını dişine takıp birçok işte çalışmış bir çırağın, bir yazı işçisinin, bir gezginin, bir yayıncının, nihayetinde bir devrimcinin yaşam deneyimini, acılarını, tanıdığı insanları ve gördüğü hayatları sanatın imbiğinden geçirerek damıttığı öykülerdir bunlar.

20. yüzyılın en büyük edebî dehalarından Maksim Gorki, çevirinin aydınlık yüzü Ayşe Hacıhasanoğlu'nun Türkçesiyle Yordam Edebiyat'ta.

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

25 TL, KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-352-5